

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ
ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ,
ПІДПРИЄМСТВА ТА
ДОМОГОСПОДАРСТВА:
ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ**

**Збірник матеріалів Сьомої Всеукраїнської студентської Інтернет -
конференції кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ**

м. Тернопіль, 17 квітня 2020 р.

Тернопіль, 2020 р.

**Сьома Всеукраїнська студентська Інтернет - конференція кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ «УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА ТА ДОМОГОСПОДАРСТВА: ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»
м. Тернопіль, 17 квітня 2020 р.**

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Булавинець В.М. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Гупаловська М. Б.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Дем'янюк А.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Карпишин Н.І.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Петрушка О.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент.; *Савчук С.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Шулюк Б.С.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент.

*Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ (протокол № 11 від 28 квітня 2020 р.).*

Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди студентської молоді: збірн. матер. Сьомої Всеукр. студ. Інтернет- конф. Кафедри фінансів ім. С.І. Юрія, м. Тернопіль, 17 квіт. 2020 р. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 270 с.

Коло проблем, які висвітлюються у збірнику конференції, пов'язані з розробкою основних напрямів фінансової політики держави, реформуванням складових фінансового механізму, удосконаленням системи управління фінансами на макро-, мезо- і макрорівнях. Висновки та рекомендації мають вагомое теоретичне значення і можуть бути використані при написанні наукових статей, курсових та дипломних робіт, проведенні інших форм наукових досліджень.

УДК 336
А 43

За редакцію, зміст і достовірність даних, а також встановлення фактів плагіату матеріалів, розміщених у збірнику конференції, відповідальність несуть автори.

© ТНЕУ, 2020

ЗМІСТ

Бай І. Б. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	12
Балешта З. І. ПЕРСПЕКТИВИ І ПРОБЛЕМИ ЗБІЛЬШЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я1.....	15
Батіг І. І. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	18
Батіг О. І. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЛІДАРНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ.....	23
Бойко Д. Р. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	28
Бринюк (Дземінська) Т. П. КОМУНІКАТИВНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	30
Бушмельова Н. В. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	33
Васкевич С. А. РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	37
Воробець М. П. СПОЖИВЧІ ВИТРАТИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ.....	39
Гаврилишин О. А. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ.....	42

Гайдар Д. І. БЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	47
Гевко О. Б. БОРГОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ДЕФЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ.....	49
Геращенко Н. А. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	52
Гриценюк В.С. ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	55
Грицишина Л. І. ГРОШОВІ ДОХОДИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ.....	57
Гриців А. С. ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	60
Гукалюк С. П. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	63
Демчук І. І. НАВЧАННЯ ФІНАНСОВІЙ ГРАМОТНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНА ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА.....	65
Джала Х. В. ФІНАНСОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	67
Довгаль С. А. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ.....	70

Драчук Н. І. ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	73
Дуля І. В. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ В УКРАЇНІ.....	76
Еліяшевський Н. В. ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКИ І ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	78
Жук Н. П. ВИКОРИСТАННЯ НОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	80
Заброцька Х. Р. МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФІНАНСОВОМУ ВИРІВНЮВАННІ ТЕРИТОРІЙ.....	84
Заєць К. О. ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	87
Захарків М. І. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ.....	90
Захарченко В.А. НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ.....	92
Кизима Ю. В. РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	95
Коваль В. Р., Шашкевич О. Л. ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ТА ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ.....	99

Коваль І. С. МІСЦЕВЕ ОПОДАТКУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	102
Коваль О. Я. КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ З КОРИСТУВАЧАМИ.....	104
Коваль Т. Б., Мелих О. Ю. ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЗАОЩАДЖУВАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ.....	106
Ковбасовська Ю. С. МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК ФІНАНСОВА ОСНОВА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	111
Климець А. Б. ЗАХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ.....	114
Ковач Т. П. КРЕДИТНА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ.....	116
Коробчук І. І. РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	119
Крамар Н. І., Булавинець В. М. ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	122
Крисько І. В. ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ.....	124
Кричун А.В. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ШКОЛІ.....	126

Круп'як І. Й., Семенюк М. Д. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ.....	129
Кульматицька В. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ.....	132
Куриляк Т. П. БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ: ДИНАМІКА ТА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	134
Кушнір О. І. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ.....	137
Лагоцький А.Я. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	140
Лазарева А. Р. РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ У ПІДВИЩЕННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	142
Левкович А.-М. Б. ОЦІНКА ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ.....	145
Лисак І. В. ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ.....	148
Лупійчук А. О. ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ.....	152
Лукашик Б. М. ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ.....	155

Мазур (Підгірна) С. В. КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	157
Малеш Р. Ю. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В СИСТЕМУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	160
Маркевич А. В. СУТНІСТЬ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ.....	162
Мацьопа Г. В. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	165
Медулич П. В. ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН.....	168
Мельник А. Л. ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ.....	170
Мудра Н. Р. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	174
Мушинська Н. О. ВЕКТОРИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ.....	177
Наконечний В. Б. СВІТОВИЙ ДОСВІД НАДАННЯ ПОДАТКОВИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ.....	180
Наумчук О. С. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	183

Німчук Ж. А. ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	186
Ожибко М. Я. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ «ПОДАТОК»: ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ.....	188
Околович М. М. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ.....	193
Оленюк О. А. ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	196
Павлюс О. В. ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ.....	199
Пайш А. І. ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	202
Пасічник Б. А. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО ГРАМОТНОЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	206
Петренко М. В. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	208
Пилипчук Л. В. ПРИЧИНИ ТА ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОЩАДНО- ІНВЕСТИЦІЙНУ ПОВЕДІНКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ.....	210
Ребар Р. І. ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	213

Рисан Н. В. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЗДІЙСНЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	215
Романків А. А. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ОСНОВА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ.....	218
Росенко Т. І. РИЗИКИ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ.....	227
Романчук І. Б., Кириленко О.П. ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	231
Савіцька С. М. ТАРИФНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРШЕННЯ.....	234
Садовник П. С. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	236
Сахань А. А. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	237
Табака С. А., Карпишин Н. І. ІРРАЦІОНАЛЬНІ ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ ГРОМАДЯН: НАСЛІДКИ І ШЛЯХИ УНИКНЕННЯ.....	240
Топорницька Х. А. ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ І СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ.....	242
Тхоревський О. М. ОПЛАТА ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ.....	244

Хомин Я. В., Гупаловська М. Б. ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В УКРАЇНІ.....	247
Хоптяр П. Г., Дем'янюк А.В. ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	249
Хрін (Кундік) З. С. ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИКООРІЄНТОВАНИХ МЕТОДИК ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	251
Царук О. О. ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ: ОСВІТНІЙ КОНТЕКСТ.....	254
Чернега Ю. С. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	256
Шеремет М. М. ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ І ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС.....	258
Шпуняр В. М. ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ.....	261
Шиндор Ю. В. ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ.....	264
Ямелинець А. І. РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ.....	266

Бай Ірина Богданівна
студентка 1 курсу ОС «магістр» ННІОТ, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Круп'як І. Й.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

В умовах соціально-економічних трансформацій, які відбуваються в Україні, особливого значення набуває функціонування ефективної системи соціального захисту, здатної мінімізувати вплив соціальних ризиків у суспільстві.

Ринкова економіка сама по собі не може забезпечити справедливий розподіл доходів. Вона приводить до їх диференціації, в результаті чого частина населення опиняється за межею бідності. Цим породжується потреба у соціальному захисті. Соціальний захист населення є комплексом економічних, соціальних та правових заходів і сукупністю інститутів, що забезпечують усім громадянам країні рівні можливості для підтримання певного рівня життя, а також підтримку окремих соціальних груп населення. Це комплекс законодавчо закріплених гарантій, що протидіють дестабілізуючим факторам. Соціальна захищеність включає систему заходів, що захищають будь-якого громадянина країни від економічної та соціальної деградації в результаті безробіття, хвороби, виробничої травми, народження дитини, інвалідності, старості тощо, а також надання медичних послуг та допомог сім'ям з дітьми [2, с. 10].

В Україні поняття «соціальний захист» почали широко вживати лише на етапі переходу до ринку як його атрибут, хоча в тій чи іншій формі соціальний захист завжди був притаманний українському суспільству. Формуванню сучасних систем соціального захисту у світі сприяло усвідомлення необхідності створення соціальних амортизаторів ринкових ризиків. Багато людей ще й сьогодні не сприймають термін «соціальний захист» щодо населення загалом, вважаючи, що він стосується лише найнужденніших або незахищених верств населення. Дедалі частіше соціальний захист передбачає комплекс заходів, спрямований на створення безпечного соціального середовища людини [3, с. 91].

У науковій літературі найбільш поширеними вважаються наступні визначення поняття «соціальний захист».

Соціальний захист населення – державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установлення соціальних стандартів [2, с. 23].

Під системою соціального захисту сьогодні розуміється сукупність законодавчо визначених економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав, соціальних інститутів та установ, що забезпечують їх реалізацію та створюють умови для підтримки життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення, передусім соціально вразливих [4, с. 45].

Соціальний захист – це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України [5].

Ці визначення відображають підходи різних авторів до сутності даного поняття, а об'єднує їх те, що під соціальним захистом розуміється лише той обсяг соціальних гарантій, що безпосередньо надається державою.

В. Скуратівський, О. Палій, Е. Лібанова підкреслюють, що «соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах» [3, с. 104].

Т. Семигіна розглядає соціальний захист як дві взаємопов'язані складові:

1) сукупність соціальних і юридичних гарантій, метою яких є забезпечення державою для кожного члена суспільства реалізації його основних соціально-економічних прав, передусім права на рівень життя, необхідний для нормального відтворення та розвитку особистості;

2) ефективні засоби, що дають змогу впровадити необхідний рівень солідарності між особами, які отримують доходи, та особами, котрі їх не мають через вік, стан здоров'я та неможливість знайти роботу [1, с. 184].

Соціальний захист – сукупність державних заходів і видатків бюджету, пов'язаних з наданням фінансової допомоги окремим верствам населення, які через незалежні від них причини не мають достатніх для самозабезпечення доходів.

Поняття «соціальний захист» досить нове, почало використовуватись у міжнародних актах в середині ХХ століття. Поняття «соціальний захист» розуміється як більш широке за значенням та змістом соціальне явище, ніж соціальне забезпечення. У широкому значенні соціальний захист становить зміст соціальної функції держави і є системою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі. У вузькому значенні соціальний захист – соціально-захисна діяльність держави щодо убезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків.

З двох визначень можна з упевненістю стверджувати, що держава безпосередньо чи опосередковано бере участь у створенні соціального захисту свого населення.

Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової належності можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності. Інша мета – підтримання стабільності в суспільстві, тобто попередження соціальної напруженості, яка виникає у зв'язку з майновою, расовою, культурною, соціальною нерівністю.

Література:

1. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики. Київ: «Києво-Могилянська академія», 2005. 253 с.

2. Сидор І. П. Бюджетна політика у функціонуванні соціальної сфери: проблеми визначення ефективності. *Світ фінансів*. 2016. Випуск 3. С. 7-17.

3. Скуратівський В. А. Соціальна політика: навч. посібник. 2-ге вид., доп. та перероб. Київ: УАДУ, 2003. 364 с.

4. Социальная работа: теория и практика: Учеб. пособие / Отв. ред. Е. И.Холостова, А. С.Сорвина. Москва: ИНФРА-М, 2001.427 с.

5. Українські Закони. Соціальний кодекс України: Проект / В. С. Журавський та ін., Християнсько-демократична партія України. Київ: Логос, 1998. 319 с.

Балешта Зоряна Ігорівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – к. е. н., доцент Коломийчук Н. М.

ПЕРСПЕКТИВИ І ПРОБЛЕМИ ЗБІЛЬШЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

На сьогоднішній день в Україні проходить реформа охорони здоров'я. Основною її ціллю є змінити пострадянську систему фінансування закладів охорони здоров'я на європейський аналог. Було впроваджено принцип «гроші ходять за пацієнтом», що має дозволити видатки на медицину більш ефективними та напрямлені здійснюватись на результат. Проте, як показала практика, проблема недостатньої величини фінансових ресурсів залишилася і потребує як найшвидшого вирішення. Особливо гостро вона постала в процесі боротьби із пандемією, адже медична галузь в Україні є найбільш недофінансованою.

Рис. 1. Динаміка витратків на охорону здоров'я за період 2014-2020 рр*.

*Складено автором на основі [1, 2].

Україна використовує, на сьогоднішній день, бюджетну систему фінансування охорони здоров'я, проте на 42% в структурі витрат на медицину, це кошти фізичних та юридичних осіб. В свою чергу, це створює тиск на домогосподарства, адже не всі можуть дозволити собі медичні послуги в приватних клініках. В кінцевому результаті недофінансування охорони здоров'я призводить до погіршення стану здоров'я населення та його добробуту.

З рис. 1 ми спостерігаємо, що видатки на охорону здоров'я мають тенденцію до зростання, проте, якщо розглядати зростання в співвідношенні із ВВП, то ми бачимо, що рівень фінансування суттєво знизився з 3,6% у 2014 р. до 2,92% у 2020 р. Всесвітня організація охорони здоров'я в своїх рекомендаціях зазначає, що рівень фінансування охорони здоров'я має бути не менше 7% ВВП, а витрати домогосподарств в структурі фінансування не мають бути більшими 10-20%.

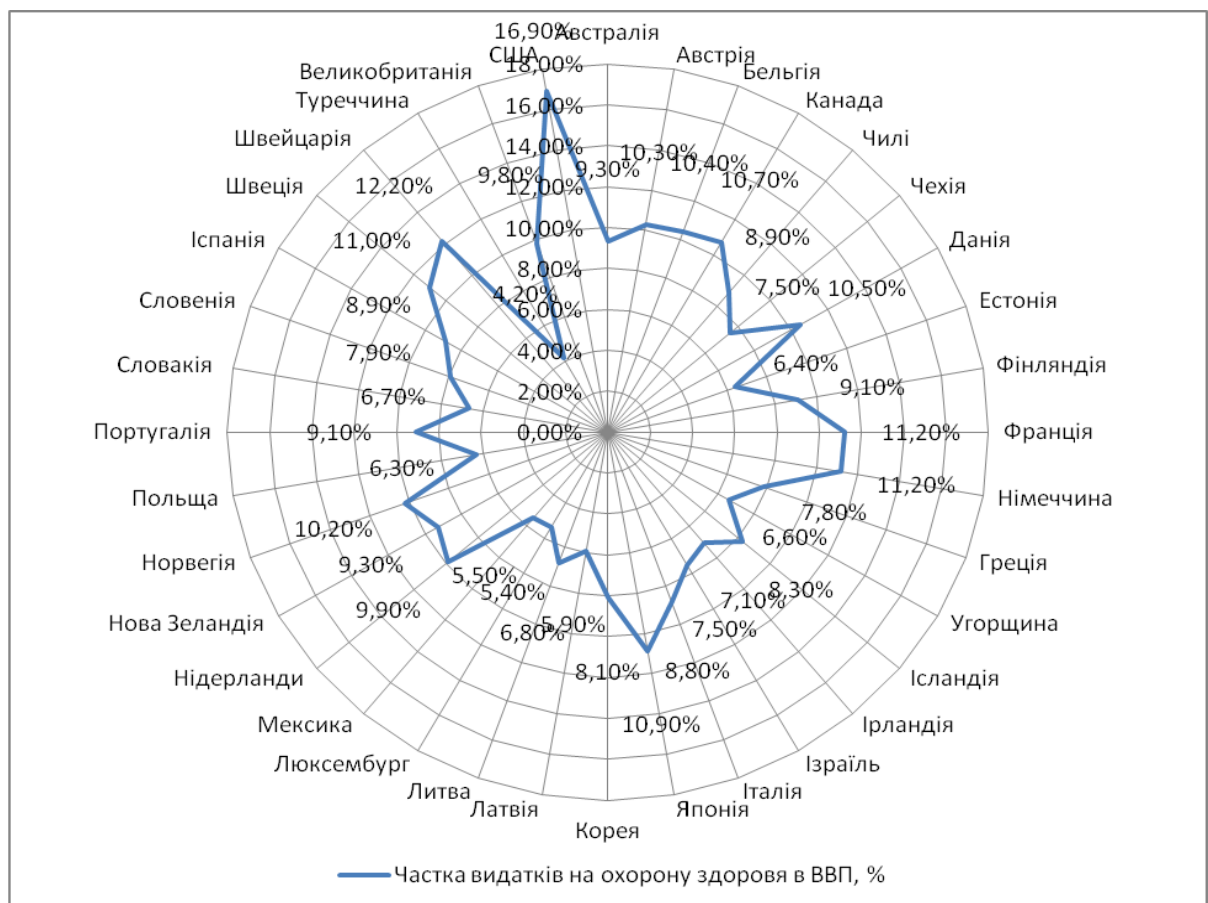

Рис. 2. Видатки країн-учасниць ОЕСР на сферу охорони здоров'я у 2018 р.*

*Складено автором на основі [3].

Провідний зарубіжний досвід свідчить про необхідність значно більших витрат на фінансування закладів охорони здоров'я. Наприклад, Франція – 11,2%, Німеччина – 11,2%, Норвегія – 10,2%, Японія – 10,9%, Швейцарія – 12,2%, і звичайно США, які витрачають на забезпечення охорони здоров'я рекордні 16,9%. Саме тому на сьогоднішній день перед Україною стоїть питання більшої акумуляції фінансових ресурсів для фінансування охорони здоров'я.

Найбільш ефективним шляхом вирішення цієї проблеми є перехід на модель страхової медицини. Таким шляхом свого часу пішла Естонія, яка також як пострадянська республіка використовувала модель бюджетного фінансування Семешка. В період з 1990 по 1994 рр. було створено Асоціацію фондів медичного страхування та 22 регіональні фонди, що дозволило кардинально змінити систему фінансування охорони здоров'я [4]. Станом на 2018 р. 61,5% фінансових ресурсів акумулюється саме за рахунок медичного страхування. Проте, звичайно існують проблеми впровадження медичного страхування, основними з яких виступає менталітет населення, низький реальний дохід населення, недовіра населення до реформування охорони здоров'я та значна тінізація економіки. Важливим є досвід Німеччини, яка у сфері медичного страхування є бездоганним прикладом. Так, в Німеччині 90% населення має медичну страховку, що являє собою єдиний страховий пакет, за рахунок медичного страхування забезпечується 63,4% фінансових ресурсів закладів охорони здоров'я [5, с. 249].

Що ж до інших можливостей залучення коштів у сферу медицини, є впровадження «державно-приватного партнерства», даний метод інвестування успішно використовується в Великобританії. Ще одним методом залучення коштів є податковий метод, що полягає у запровадженні спеціального платежу для фінансування охорони здоров'я. Однак, це звичайно спричинить зростання податкового навантаження, що негативно позначиться на економіці.

Загалом варто зазначити, що пандемія COVID-19 оголила проблему нестачі фінансових ресурсів в сфері охорони здоров'я. І тому на сьогоднішній день проблема забезпечення закладів охорони здоров'я фінансування є таким нагальним питанням. Після подолання пандемії є

необхідним як найшвидший перехід на страхову чи бюджетно-страхову систему фінансування для недопущення минулих помилок.

Література:

1. Ціна держави. URL: <http://old.cost.ua/budget/expenditure/> (дата звернення: 03.03.2020).
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 03.03.2020).
3. OECD Statistics. URL: <https://stats.oecd.org/> (дата звернення: 03.03.2020).
4. Міжнародний досвід реформування системи охорони здоров'я. Європейський інформаційно-дослідницький центр. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29185.pdf> (дата звернення: 03.03.2020).
5. Петрушка О. В. Світовий досвід фінансового забезпечення охорони здоров'я: уроки для України. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 3 (7). С. 247-252. URL: http://journals.uran.ua/nvp_chntu/view/85189/80827 (дата звернення: 03.03.2020).

Батіг Ірина Ігорівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Петрушка Олена Володимирівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ТНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Бюджет домогосподарства формує сукупна величина доходів, отриманих на протязі періоду часу, що в подальшому обумовлює відповідні бюджетним обмеженням витрати, які пов'язані із задоволення спільних та індивідуальних потреб. Все це потребує прийняття та реалізацію відповідних фінансових рішень, зокрема рішень щодо формування доходів, їх використання та залучення додаткових джерел.

Саме у бюджеті домогосподарства знаходять своє вираження ті фінансові відносини, які виникають як у середині домогосподарства (між

членами домогосподарств), так і при їх взаємодії з іншими учасниками: між домогосподарством та державою, між домогосподарством та суб'єктами підприємницької діяльності, між домогосподарствами, між домогосподарством та іншими учасниками фінансових відносин [1, с. 13].

Чим більш зважено сформований бюджет домогосподарства, тим більш стійкий фінансовий стан у домогосподарства. Тому проблематиці формування та використання бюджету, відносинам, які виникають у цьому процесі та іншим питанням, пов'язаним з бюджетом домогосподарств, приділяється значна увага дослідників.

Проблематика формування бюджету домогосподарств знайшла своє відображення у дослідженнях А. Бабича, С. Белозьорова, О. Гладуна, Т. Кізими, Л. Павлової, Г. Поляка, О. Свиридонова, М. Тарасюка та інших.

Значний внесок у дослідження поняття бюджету домогосподарства зроблено Т. Кізимою. За твердженням науковця, саме поняття «бюджет» передбачає відповідність витрат економічної одиниці її доходам за конкретний період часу. Водночас, Т. Кізіма вважає, що використання поняття «бюджет домогосподарства» є цілком доцільним і виправданим в процесі дослідження фінансів домашніх господарств [2, с. 124].

Такої ж думки дотримуються й інші дослідники цієї проблематики, зокрема російські. Так, Г. Поляк вважає, що бюджет домашнього господарства є формою формування і використання фонду грошових коштів домашнього господарства [3, с. 311].

А. Бабич і Л. Павлова трактують бюджет домашнього господарства як фонд грошових коштів, доходи якого формуються з надходжень грошових коштів членів сім'ї, а витрати є використанням ними поточних і нагромаджених ресурсів [4, с. 247]. Зауважимо, що у цих визначеннях основна увага акцентується на матеріальному змісті бюджету, який є відображенням процесів формування і використання фондів грошових коштів домогосподарств.

Російський учений С. Белозьоров тлумачить бюджет домашнього господарства з позиції фінансового планування: «бюджет домашнього господарства – це сплановане на певний період часу співвідношення його доходів і витрат» [5, с. 26].

Отримуючи доходи та здійснюючи витрати, домогосподарства вступають у різноманітні відносини з державою, суб'єктами господарювання, іншими домогосподарствами. Прикладом таких відносин

є: сплата податків та інших обов'язкових платежів на користь держави; отримання заробітної плати, пенсій, стипендій; розрахунки за придбані товари і послуги; формування заощаджень, які у подальшому можуть бути використані для власних цілей або для інвестування.

Поняттю бюджет домогосподарства властиві такі ж ознаки як і для категорії «бюджет»:

- за економічним змістом – це система фінансових відносин між домогосподарством та юридичними і фізичними особами з приводу формування і використання фонду фінансових ресурсів

- за матеріальним змістом - це фонд грошових коштів, що знаходиться у розпорядженні домогосподарства;

- за формою прояву – це фінансовий план домогосподарства.

Враховуючи напрацювання вчених, зокрема Т.Кізими, вважаємо, що сутність поняття «бюджет домогосподарства» найбільше відображає його визначення як економічної категорії. Пропонуємо під бюджетом домашнього господарства розуміти сукупність економічних відносин, у які вступають домашні господарства з приводу формування і використання фондів грошових коштів з метою задоволення матеріальних і духовних потреб членів домогосподарства.

Джерелами формування доходної частини бюджету домогосподарства виступають доходи домогосподарства, які представляють собою частину національного доходу країни, що надходить у розпорядження домогосподарства, в результаті розподілу та перерозподілу вартості виробленого валового внутрішнього продукту, та призначена для задоволення матеріальних та духовних потреб членів даного утворення.

Доходи можуть надходити до домогосподарства як у грошовій, так і у натуральній формі. До останніх можна віднести продукцію, отриману з особистого підсобного господарства, натуральну оплату праці, пільги та субсидії від держави, що надійшли у натуральній формі тощо. Однак, якщо домогосподарство здійснює реалізацію продукції, отриманої у натуральній формі, тоді доход набуває грошової форми вираження та дорівнює виторгу від реалізації [6, с.193].

Участь домогосподарств у суспільному виробництві в умовах ринкової економіки визначає існування різних форм та можливих джерел

отримання доходу, що зумовлює певну складність у їх чіткому виокремленні та групуванні.

Специфічність домогосподарства полягає у тому, що його доходи утворюються у всіх сферах економічних відносин та, в тій чи іншій мірі, присутні у всіх видах доходів, що формуються в економіці. Тому в переважній більшості випадків доходи домогосподарств класифікують в залежності від джерела отримання доходу.

За методологією Державної служби статистики України залежно від основного джерела отримання доходів виділяють наступні види доходів домогосподарств [7]:

- оплата праці найманих працівників;
- змішаний дохід (прибуток) роботодавців та самостійно зайнятих працівників;
- соціальні допомоги, інші поточні та капітальні трансферти;
- доходи від власності та інші фінансові надходження.

Такий підхід до класифікації доходів домогосподарства дає змогу чіткого визначення ролі та місця домогосподарств у розподілі доходів, що утворюються в економіці. Поділ доходів за критерієм основного джерела доходу виступає певним віддзеркаленням взаємодії домогосподарства з іншими секторами економіки та дає можливість здійснення певних регулятивних та управлінських дій, як на рівні держави, так і на рівні окремого домогосподарства, зокрема щодо реалізації таких важливих складових державної фінансової політики як податкова, соціальна, інвестиційна тощо.

Доходи домогосподарств класифікують і за іншими критеріями [3, с. 316]:

- 1) за часовим критерієм:
 - регулярні (оплата праці, орендна плата та інші);
 - періодичні (авторські гонорари, доходи з цінних паперів і т. ін.);
 - випадкові або разові.
- 2) в залежності від надійності надходження:
 - гарантовані (державні пенсії, доходи від державних позик);
 - умовно-гарантовані (оплата праці);
 - негарантовані (гонорари, комісійні винагороди).

Використання даної класифікації є дещо ускладненим на рівні державного управління, адже запропоновані критерії поділу не є

зорієнтованими на виявлення та відображення взаємодії між учасниками фінансових відносин, а дають змогу лише охарактеризувати отримані доходи по відношенню до конкретного домогосподарства та урахувати специфіку й особливості лише даного учасника. Від так, доцільність використання даного підходу є цілком виправданою лише при здійсненні управлінських дій на рівні окремого домогосподарства.

Домогосподарство в переважній більшості випадків орієнтується на регулярні та гарантовані (або умовно-гарантовані) доходи, що дають змогу здійснювати певне планування щодо можливості витрачання коштів. Натомість отримання випадкових доходів домогосподарством частіше за все є негарантованим. Проте такий доход виступає додатковим ресурсом для забезпечення потреб членів домогосподарства, або ж може бути використаний як складова для збільшення існуючих заощаджень або витрат.

Крім того, для можливості оцінки динаміки доходів домогосподарств використовують такі показники, як [7]: «наявний доход населення», тобто максимальний обсяг грошових доходів, які призначені для використання домашніми господарствами на придбання споживчих товарів та оплату послуг, та «реальний наявний доход населення», під яким розуміють наявний доход, скоригований на індекс споживчих цін. Однак, здійснення оцінювання динаміки доходів не розкриває змістовної складової формування доходів, зокрема джерел утворення.

Формування доходів домогосподарств залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників. Зовнішній вплив на формування доходів домогосподарств здійснюється державою та окремими юридичними особами через систему пенсійного забезпечення, виплату стипендій, безоплатне або пільгове навчання, медичне обслуговування тощо. Внутрішнім чинником, що впливає на доходи домогосподарств, є господарська діяльність домогосподарства, яка включає виконання домашньої роботи, роботу в особистому підсобному господарстві, роботу за межами домогосподарства і діяльність домогосподарства як самостійної одиниці на ринку товарів і послуг.

Підсумовуючи, слід зауважити, що процеси пов'язані із формуванням доходів домогосподарств відіграють важливу роль у забезпеченні життєдіяльності та задоволенні потреб домогосподарств.

Література:

1. Тарасюк М. В. Роль та особливості функціонування фінансів домогосподарств у ринковій економіці. *Економіка та інноваційний розвиток національного господарства*. 2013. № 9 (47). С. 11-16.
2. Кізима Т. О. Бюджет домогосподарства: теоретичні основи та прагматизм формування в сучасних умовах. *Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ*: збірник наукових праць / гол. ред. П. П. Мазурок. Кривий Ріг, 2008. №3 (15). С. 123–129.
3. Финансы. Денежное обращение. Кредит: Учебник для вузов / [Г.Б. Поляк, Л. Д. Андросова, Т. А. Башкатова и др.]; под ред. проф. Г. Б. Поляка. [2-е изд.]. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. 512 с.
4. Бабич А. М. Финансы: учебник / А. М. Бабич, Л. Н. Павлова. М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2000. 697 с.
5. Белозеров С. А. Финансы домашнего хозяйства: инвестиционный аспект. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. 194 с.
6. Свиридонов О. Ю. Финансы, денежное обращение, кредит. Ростов н/Д: Феникс, 2005. 288с.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.03.2020).

Батіг Оксана Ігорівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н, доцент Петрушка О. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЛІДАРНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Матеріальна підтримка громадян у похилому віці є одним із основних завдань соціальної політики держави. Тому пенсійна система відіграє важливу роль у процесі соціального захисту населення, і необхідність її розвитку є вкрай необхідною.

Маючи на увазі певну соціально-економічну категорію, юристи, урядовці, науковці, працівники засобів масової інформації вживають поняття «пенсійна система», вкладаючи в нього часом не тотожний, а інколи й прямо протилежний зміст. Цьому сприяє також той факт, що

законодавчо-нормативна база не містить узаконеного, а отже – легітимного визначення. Не дають конкретного визначення й інші профільні закони та підзаконні акти, що є додатковим мотивом на користь наукового опрацювання та деталізації змістовних характеристик цієї складної наукової категорії з глибоким соціальним змістом.

Ринкові відносини визначають необхідність створення гарантованого соціального захисту населення, яке втратило працездатність з віком, а також у зв'язку з інвалідністю чи втратою годувальника. Основні принципи цього складного соціально-економічного процесу наступні: нестабільність у суспільстві вимагає створення певної системи, що забезпечує стабільні матеріальні гарантії людям похилого віку; диференціація доходів призводить до необхідності справедливого їх перерозподілу; інфляція до регулювання цін; безробіття до забезпечення тимчасової компенсації втраченого заробітку тощо [1; 2]. Тому пенсійна система стає важливим інструментом, який забезпечує баланс соціальних інтересів у суспільстві.

Поняттю «пенсійна система» присвячена велика кількість теоретичних напрацювань у науковій літературі, проте дослідження тривають, оскільки в процесі функціонування модель пенсійної системи вимагає постійного удосконалення і, як наслідок, її зміст та структурне наповнення змінюються.

Серед дослідників поняття «пенсійна система» слід назвати такі прізвища, як О. Данилюк [3], О. Линдюк [4], М. Папієв [5], М. Ріппа [6], В. Роїк [7], В. Толуб'як [8], Ф. Харлашин [9]. Зокрема, М. Ріппа [6] вважає, що «пенсійна система за внутрішнім змістом та структурою є складним і специфічним комплексом економічних відносин та фінансових механізмів, за допомогою яких здійснюється формування та використання пенсійних фондів і створюються умови для пенсійного забезпечення відповідних категорій населення».

Визначення пенсійної системи як комплексу відносин є, безумовно, цілком доречним, але, на нашу думку, не повним. Вважаємо, що пенсійна система, як складне та багатогранне явище, окрім комплексу відносин, має містити в собі також відповідні адміністративні інституції (передусім – Пенсійний фонд як цільовий позабюджетний фонд) й інші суб'єкти солідарної та накопичувальної пенсійної системи.

Більш комплексним і науково коректним визнаємо погляд М. Папієва, який стверджує, що «пенсійна система є складним комплексом інститутів, відносин і механізмів, за допомогою яких формуються пенсійні фонди та створюються відповідні умови для пенсійного забезпечення непрацездатного населення» [5].

Крім того, на думку М. Папієва, «з функціонального погляду основу пенсійної системи становлять її інститути, які розподіляються на дві групи: перша – це комплекс ідеологічних настанов, принципів, формальних і неформальних правил, правових норм, процедур управління та інформаційних потоків; друга – це сукупність державних і недержавних фондів, об'єднань, інших суб'єктів громадянського суспільства, які забезпечують функціонування пенсійної системи» [5, с. 7-8].

Окремої уваги заслуговує позиція Д. Ермакова [10, с. 421], який пенсійну систему трактує, як комплексну систему, що регулює:

- формування та діяльність певних пенсійних фондів, за рахунок яких виплачуються пенсії та здійснюються інші соціальні виплати,
- матеріальне забезпечення громадян пенсіями й іншими виплатами;
- управління й організацію пенсійного забезпечення.

Пенсійна система об'єднує в собі окремі самостійні підсистеми. Тому вважаємо слушним трактування О. Данилюка [11], який пенсійну систему розглядає, як комплекс інститутів, відносин і механізмів, за допомогою яких здійснюється формування фінансових ресурсів та їх розподіл серед непрацездатного населення при настанні соціальних ризиків у вигляді пенсій.

У широкому значенні розглядає пенсійну систему В. Роїк [7; 12]. Дослідник пропонує розглядати пенсійну систему не лише як обов'язкові та додаткові пенсійні програми, але й розглядає в її складі інші системи, які дадуть змогу підтримувати певний рівень та стандарти життя пенсіонерів. При цьому, джерелами доходів пенсіонерів можуть бути доходи від власності, а також – внутрішні сімейні трансферти. Запропонований підхід, перш за все, обґрунтовує необхідність дослідження інших компонентів системи, що опікується життєзабезпеченням осіб похилого віку.

Із-поміж дослідників цього поняття необхідно звернути увагу на дослідження В. Куценка, який визначає пенсійну систему як складову частину державного соціального забезпечення, механізм, покликаний

забезпечити ефективне функціонування одного з секторів соціальної сфери суспільства [13, с. 26].

У визначенні пенсійної системи, яке запропонував А. Соловійов, особливий акцент робиться на суб'єктах відносин у пенсійній системі. Так, під пенсійною системою вчений розуміє «сукупність правових, організаційно-управлінських та фінансово-економічних відносин між найманими працівниками та приватними підприємцями, іншими категоріями громадян, діяльність котрих спрямована на отримання прибутку (або матеріальної вигоди) – з однієї сторони, працедавців – із другої, а також всіх інших категорій громадян, які не беруть участь у господарській діяльності, та держави – з третьої» [14, с. 133].

Існують інші визначення поняття пенсійної системи. Зокрема, Ф. Харлашин [15] вважає, що термін «пенсійна система» означає сукупність правових і фінансових відносин, а також – організаційних заходів, метою яких є зниження рівня бідності, матеріальне забезпечення громадян у випадку втрати постійного доходу внаслідок втрати працездатності при досягненні похилого віку, а також – в інших, визначених законом, випадках. В. Толуб'як [8] пенсійну систему розглядає, як механізм забезпечення гарантованого та стабільного рівня життя людей похилого віку та осіб, які втратили працездатність. Основна діяльність цієї системи здійснюється за допомогою державних механізмів регулювання. О. Линдюк [4] визначає пенсійну систему як комплексну систему, яка охоплює пенсійне страхування та пенсійне забезпечення з метою забезпечення осіб похилого віку адекватним, реальним, сталим та надійним доходом при настанні певного виду соціального ризику.

Враховуючи цілісний підхід до пенсійної системи, здатної впливати на її структурні елементи та взаємодіяти з суспільством та іншими системами, найбільш повне визначення повинно включати і елементи, і зв'язки, і властивості, і ціль цієї системи. Переважна більшість науковців вважає пенсійну систему сукупністю певних стосунків, механізмів, інститутів, які виникають між відповідними суб'єктами й чітко регламентуються встановленими нормами.

У цьому контексті, узагальнюючи наукові підходи до визначення поняття «пенсійна система», запропонуємо наступне визначення цього поняття: пенсійна система – це сукупність правових, економічних, соціальних, фінансових та організаційних норм і інститутів, а також –

спеціалізованих організаційних структур, метою яких є надання визначеним законом категоріям непрацюючим громадянам матеріального забезпечення у вигляді гідних пенсійних виплат, а також зниження рівня бідності внаслідок позитивних впливів на такі соціальні ризики, як досягнення похилого віку, настання інвалідності, втрата годувальника.

Література:

1. Волгин Н. А. Социальная политика: учебник 2-е изд., стереотип. М.: Экзамен, 2004. 736 с.
2. Трубич С. Ю., Швець В. Є. Формування системи соціального страхування. *Фінанси України*. 2000. № 2. С. 110-115.
3. Данилюк О. І. Теоретическая сущность понятий «пенсия» и «пенсионное обеспечение». *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22. С. 256-261.
4. Линдюк О. А. Сутність пенсійної системи та її місце в забезпеченні соціальної безпеки суспільства. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2009-4-38.pdf> (дата звернення: 06.03.2020).
5. Папієв М. М. Реформування пенсійної системи в Україні 2004 года : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 / НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. Київ, 2004. 22 с.
6. Ріппа М. Б. Порівняльна характеристика світових систем пенсійного забезпечення і страхування. *Світ фінансів*. 2007. №1 (10). С. 45-49.
7. Роик В. Д. Пенсионная система России: вызовы XXI века и пути модернизации. СПб.: Питер, 2012. 374 с.
8. Толуб'як В. С. Трансформація фінансових механізмів державного управління пенсійною системою в Україні: дис... докт. наук з держ.управл: 25.00.02 / НАДУ при Президентові України. Київ, 2012. 469 с.
9. Харлашин Ф. О. Международный опыт организации финансового механизма пенсионных систем и его применение в России. *Финансы и кредит*. 2010. № 9 (393). С. 75-81.
10. Ермаков Д. Н. Пенсионные системы западных стран: особенности и отличия. *Человек и труд*. 2011. №10. С. 35-38.

11. Данилюк О. І. Теоретическая сущность понятий «пенсия» и «пенсионное обеспечение». *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22. С. 256-261.

12. Роик В. Эволюция пенсионных систем: мировые тенденции и опыт России. *Человек и труд*. 2008. № 8, 9. С. 45-52.

13. Куценко В. В., Ровбель С. В. Пенсионное обеспечение в России: история, состояние и перспективы: текст лекций. Новосибирск: НГЗУ, 1996. 46 с.

14. Соловьев А. К. Пенсионная реформа: иллюзии и реальность: учеб. пособ. М.: Издательство РАНХиГС, 2011. 296 с.

15. Харлашин Ф. О. Международный опыт организации финансового механизма пенсионных систем и его применение в России. *Финансы и кредит*. 2010. № 9 (393). С. 75-81.

Бойко Діана Романівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – к. е. н., доцент Сидорчук А. А.

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Важливою складовою соціального захисту населення кожної країни є пенсійна система, адже від її ефективності залежить рівень добробуту населення та рівень стабільності у суспільстві. Діюча пенсійна система не відповідає вимогам сьогодення і тому потребує перегляду та реформування.

Сучасна демографічна ситуація в Україні характеризується стрімким збільшенням кількості осіб пенсійного віку, що призводить до неефективності солідарної системи пенсійного забезпечення, збільшення демографічного навантаження на працездатне населення, нестачею коштів бюджету Пенсійного фонду України. Результатом цього є недостатній для гідного життя рівень пенсій багатьох категорій пенсіонерів.

Важливим завданням на сучасному етапі соціально-економічних перетворень у нашій країні є реформування пенсійної системи. Адже від цього реформування залежить підвищення рівня соціального забезпечення

пенсіонерів, забезпечення сталого розвитку держави. Незважаючи на те, що урядом було здійснено ряд важливих кроків у реформуванні пенсійної системи, на сьогодні ми не спостерігаємо прогресу у вирішенні найгостріших соціальних проблем. Тож можемо сказати що дана реформа є ще повністю незавершеною, адже:

1) існує незадовільний макроекономічний стан, що проявляється у дефіциті бюджету Пенсійного фонду України, який не повною мірою забезпечує фінансування пенсій за рахунок власних джерел [1, 10], тобто Пенсійний фонд України не може обійтись без дотацій із Державного бюджету України;

2) спостерігається погіршення демографічної ситуації, старіння населення і необхідність збільшення обсягу коштів для їх забезпечення, що призводить до зростання пенсійного навантаження на населення працездатного віку [2, 134];

3) спостерігається нестабільність законодавчої бази, адже постійно відбуваються внесення змін до чинного законодавства, перерахунки пенсій, що пов'язані зі зміною законодавчо-нормативної бази тощо.

Для вирішення вище зазначених проблем та удосконалення пенсійної системи ми пропонуємо:

1) підвищити розмір заробітної плати та інших доходів населення. Заробітна плата працівників повинна надавати їм можливість не тільки сплачувати податки й страхові внески, підвищувати рівень споживання, але й робити відповідні заощадження в банківських установах, формуючи тим самим фінансові ресурси для інвестування національної економіки;

2) здійснювати розрахунок величини прожиткового мінімуму, на рівні якого встановлюють розмір мінімальної пенсії, використовуючи реальні ціни на товари та послуги мінімального споживчого бюджету (переглянути перелік товарів та послуг, що становлять мінімальний споживчий бюджет відповідно до реалій часу) [3];

3) здійснити комплекс заходів, що допоможуть зменшити рівень тіньових доходів, шляхом популяризації недержавних корпоративних фондів;

4) впровадження накопичувальної системи пенсійного страхування;

5) проведення інформаційних та пояснювальних заходів, з метою підвищення довіри населення до недержавних пенсійних фондів.

Отже, щоб подолати негативні наслідки, що склався у пенсійній системі України, уряду слід вжити ряд заходів, які би сприяли забезпеченню фінансової стійкості та стабільності сегментів пенсійного страхування, підвищенню рівня життя пенсіонерів, заохоченню громадян до заощадження на старість, зменшенню навантаження на роботодавців по сплаті страхового внеску. Також важливим кроком до поліпшення пенсійного забезпечення населення України, стане введення у дію II рівня пенсійної системи – накопичувального, що дасть змогу активніше залучати до сплати пенсійних внесків підприємців, а також забезпечити стабільність функціонування недержавного пенсійного страхування.

Література:

1. Калита Н. В. Система пенсійного забезпечення в Україні: необхідність і основні напрями реформування. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Серія: Економіка. 2009. Вип. 47. С. 7–11.
2. Тулай О. І. Актуальні проблеми діяльності Пенсійного фонду України. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 132–139.
3. Сидор І. П. Державне пенсійне страхування в Україні: сучасні тенденції та виклики. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць* / за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2018. № 2 (66). С. 210–222.

Бринюк (Дземінська) Тетяна Петрівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н. Квасниця О.В.

КОМУНІКАТИВНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Одним із головних завдань навчальних закладів є пошук форм інтеграції науки і виробництва, забезпечення якості підготовки конкурентоспроможних фахівців, подолання розриву між рівнем теоретичних знань студентів і практичними навичками. Студенти повинні

володіти не тільки теоретичними надбаннями у певній галузі, але й високим рівнем комунікативної компетентності, яка ґрунтується на критичному мисленні, відповідальності, вмінням застосовувати теоретичні знання на практиці.

Існують різні погляди на природу комунікативної компетентності. Зокрема О. Касаткіна, характеризує комунікативну компетентність як «інтегральне утворення, побудоване на комбінації взаємовідповідних пізнавальних відношень, практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань, умінь – всього того, що необхідне для активного спілкування та взаємодії» [1, с. 101].

Т. Симоненко, характеризує комунікативну компетентність як наукове поняття звертаючи при цьому увагу на формування «комунікативних умінь особистості спілкуватися, володіти потенціалом дидактичного дискурсу, репрезентувати нормативні та доступні для сприйняття тексти» [2, с. 24].

Отже, комунікативна компетентність майбутнього фахівця це рівень володіння фаховими знаннями, розвиненими комунікативними вміннями й навичками організовувати міжособистісний простір у процесі професійного й міжособистісного спілкування, долаючи комунікативні бар'єри, що дозволяє здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою, як здатність орієнтуватися в різноманітних ситуаціях спілкування.

Формування комунікативної компетентності студентів закладів професійної освіти на заняттях з фінансової грамотності є ключовим завданням у процесі підвищення їхнього рівня професіоналізму, адже вона виступає як одна з найважливіших професійно значущих характеристик і тому пов'язана з формуванням професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця.

На сьогодні в суспільстві існують чинники, які змушують впроваджувати роботу щодо формування фінансової грамотності громадянина якнайраніше: можливість охоплення навчанням усіх верств населення, незалежно від їхніх матеріальних статків, чим закладається підґрунтя фінансової компетенції цілого покоління; стрімкий ріст кількості здобувачів освіти, які починають приймати самостійні фінансові рішення в більш ранньому віці; саме в ранньому віці закладаються засади загальнолюдської культури й стимули до навчання впродовж усього

життя. І завдання педагогів полягає в тому, щоб давати не лише готові економічні знання, а й створювати умови для формування в майбутнього покоління основ фінансової безпеки [3].

Як показує практика - найкращий період засвоєння необхідних знань і формування навичок грамотної фінансової поведінки – це період навчання в закладах загальної середньої освіти, коли відбувається знайомство й початок адаптації до активного життя в умовах ринку.

Майбутній фахівець викладання фінансової грамотності повинен вміти використовувати властиві науково-навчальному стилю мовлення форми висловлення думки, сформувані комунікативні вміння ініціювати діалог в студентській аудиторії, вступати до обговорення проблеми, використовуючи в НТ такі засоби, які характерні науково-навчальному стилю мовлення; розвивати навички вести діалогічне спілкування, поширювати обговорення, вміти ставити та відповідати на запитання, залучати до комунікативної взаємодії всіх студентів групи.

Варто підкреслити, що інформаційний простір та сучасні технології відкрили доступ до великої кількості інформації, відтак ідеї, теорії застарівають, змінюються, а у зв'язку з цим обсяг знань, набутих у продовж навчання, стає недостатнім після 3-5 років професійної діяльності. Саме з таким проміжком часу в сучасних організаціях відбувається оновлення професійних знань співробітників, впровадження нових технологій та техніки [4, с.84].

Таким чином, процес професійної підготовки молоді у закладах професійної освіти повинен спрямовуватися на формування готовності до професійної діяльності, розв'язання різного роду проблем, задач на основі наявних знань, умінь і цінностей. Водночас, вивчення основ фінансової грамотності сприятиме розвитку як у здобувачів освіти, так і в учителів тих навичок і вмінь, які дозволять молоді приймати обґрунтовані й зважені фінансові рішення та готуватися до дорослого життя. Адже фінансова освіченість громадян – це найперший поштовх до кращого економічного майбутнього держави.

Література:

1. Касаткіна О. В. Модель розвитку комунікативної компетентності студентів на заняттях іноземної мови. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць Ін-ту психології

ім. Г. С. Костюка АПН України/за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2006. Т. 8. Вип. 8. С. 100–106.

2. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: Монографія. Черкаси: Вид. Вовчок О. Ю., 2006. 328 с.

3. Литвинова С.Г. Досвід учителів України з використання хмарних сервісів у системі загальної середньої освіти. Київ: ТОВ ЦП «КОМПРИНТ», 2011.

4. Печенікова Л.М. Формування професійної компетентності молоді у вищих навчальних закладах. *Тези доповідей науково-методичного семінару «Формування професіоналізму молоді в системі безперервної освіти»*. Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. с.84-86.(138с.)

Бушмельова Наталія Віталіївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Квасниця О.В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У сучасному світі важливо орієнтуватися у видах банківських послуг та продуктів, принципах нарахування відсотків за кредитами та депозитами. Щоб заощадити гроші при отриманні кредиту, важливо порівнювати умови кредитування, користуватися кредитними калькуляторами. Отримати дохід від власного капіталу, поклавши гроші на депозит, допоможе правильна оцінка надійності банку. Для прибуткових інвестицій важливо навчитися враховувати вартість грошей у часі, загальну економічну ситуацію в країні та в світі.

Уміння управляти фінансовими потоками – це не вроджена здатність людини, це набута система уявлень, цінностей і сформованих звичок. Найчастіше дитина переймає досвід своїх батьків автоматично, саме сім'я закладає фундамент майбутньої успішності і фінансового благополуччя дорослої людини [1].

Як зробити так, щоб дитина змогла досягати фінансових успіхів в сучасному суспільстві? Чи може школа сформувати фінансово грамотну особистість?

Новий Закон України «Про освіту» (ст. 12) декларує, що досягнення мети повної загальної середньої освіти забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині. Однією з таких ключових компетентностей є підприємливість і фінансова грамотність.

Формувати фінансову культуру в загальноосвітній школі слід починаючи з молодшої школи. Формування у молодших школярів елементарних економічних знань, фінансової культури, трудової та моральної творчої мотивації, активної громадянської позиції, діловитості, підприємливості, умінь правильно орієнтуватись у різних життєвих ситуаціях відбувається на спецкурсах з економіки через різноманітні форми організації дитячої діяльності [4, с.12].

Як показала практика, формування первинного економічного досвіду в учнів молодшої і основної школи найбільш вдало відбувається у процесі ігрової діяльності, оскільки саме в грі у дитини з'являється можливість «на Практиці» перевірити свої знання, застосувати їх, розширити власний досвід методом спроб та помилок за умови обов'язкового виправлення цих помилок.

Структура занять на кожному етапі формування економічної та фінансової обізнаності має свою специфіку.

Структура занять на різних етапах формування фінансової грамотності:

1. Вступна частина (готує до сприймання матеріалу).
2. Термінологічна частина (розкриваються основні поняття, які будуть використовуватися на занятті).
3. Ігрова апробація матеріалу (на першому етапі – дидактичні ігри, на другому – ситуативні, на третьому – рольові).
4. Варіативна частина (проводиться на вибір вчителя: завдання з творчої діяльності, формування математичних уявлень, ознайомлення з навколишнім середовищем).
5. Заключна частина (підсумок, завдання для самостійного спостереження).

На кожному етапі уроку проводяться різноманітні ігри економічної спрямованості. Саме через гру дитина освоює і пізнає світ. Навчання, яке здійснюється за допомогою гри, природно для дошкільника. Вчення в дидактичної гри – з'являється вже в дошкільному віці. К.Д. Ушинський підкреслював, що навчання у формі гри може і повинно бути цікавим, але ніколи не розважає.

Головною особливістю дидактичних ігор є те, що завдання пропонуються дітям в ігровій формі. Вони грають, не підозрюючи, що освоюють знання, опановують вміннями і навичками, навчаються культурі спілкування і поведінки. Всі дидактичні ігри включають в себе пізнавальне і виховне зміст, що дозволяє інтегративно вирішувати завдання по формуванню у старших дошкільників основ економічних знань.

У дидактичних іграх уточнюються і закріплюються уявлення дітей про світ економічні явища, терміни, отримуються нові економічні знання, вміння і навички. Діти, здійснюючи велику кількість дій, вчаться реалізовувати їх в різних умовах, з різними об'єктами, що підвищує міцність і усвідомленість засвоєння знань.

У дидактичних іграх моделюються реальні життєві ситуації: операції купівлі-продажу, виробництва і збуту готової продукції тощо.

З'єднання навчально-ігрової та реальної діяльності найбільш ефективно для засвоєння учнями складних економічних знань.

Знання засвоюються дітьми в грі за умови ускладнення змісту інтелектуальних завдань (завдань). Ускладнення носить якісний характер і вимагає створення проблемно-ігрових, проблемно-практичних, проблемно-пізнавальних ситуацій, що дозволяють виявити глибину розуміння дітьми тих чи інших економічних понять. Поступове ускладнення ігрових завдань підтримує дитячу діяльність в «зоні найближчого розвитку». Оволодіння економічними знаннями в привабливе для дитини в ігровій формі і позитивно позначається на якості їх засвоєння [2, с 14].

В процесі дидактичної гри встановлюється адекватна віку ситуація спілкування. Мовне спілкування протікає в формі діалогу. Педагог формулює чіткі, економічно грамотні питання, а діти вчаться ясно висловлювати свої припущення.

Процес спілкування дітей один з одним і з дорослим у спільній ігровій діяльності супроводжується позитивними емоціями, що стимулює їх пізнавальну активність, сприяє розвитку мислення. З'єднання навчально-ігрової та реальної діяльності найбільш ефективно для засвоєння учнями складних економічних знань.

Гра має непереврене значення для цілісного розвитку дитини. В ігрових діях розвиваються мова й мислення дитини, її почуття й сприймання світу, збагачується емоційна сфера. Саме в грі дитина наслідує форми суспільних відносин людей, поступово опановує моральні норми й починає керуватися ними у своїх стосунках з дорослими й іншими дітьми. Через гру дитина освоює та пізнає світ. Вона є тим механізмом, що переводить зовнішні вимоги соціального середовища у власні потреби дитини. Відтак, гра – найкраща підготовка до майбутнього життя, у грі дитина вправляється та розвиває ті здібності, які знадобляться їй у майбутньому.

Формуванню фінансової грамотності дітей сприяє спецкурс для старшокласників «Фінансова грамотність». Програма курсу за вибором «Фінансова грамотність» для учнів 10 класів розроблена за формою, запропонованою Міністерством освіти та науки України, і спрямована на реалізацію до профільної підготовки школярів відповідно до «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» (Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2004 №24) [3, с. 18].

Метою курсу «Фінансова грамотність» є ознайомлення учнів із сучасними фінансовими продуктами та послугами, розвиток в них навичок використання таких продуктів, а також вміння власного фінансового планування на майбутнє.

Отже, дослідження у сфері фінансової грамотності населення країни визначили актуальність проблеми системного впровадження освітніх науково-методичних розробок щодо її підвищення в практику шкільної економічної освіти, адже відсутність ключових компетенцій у сфері особистих фінансів, пов'язаних з уявою про технології збереження грошей, кредитування та страхування на фінансовому ринку, безпечне інвестування, податкову дисципліну, адекватну оцінку фінансових ризиків, приводить до того, що чисельність неграмотних споживачів та інвесторів, а також ненадійних кредиторів поповнюється представниками молодого покоління.

У зв'язку з цим одним із важливих напрямів шкільної економічної освіти є активна участь у впровадженні в навчальний план курсів, які дозволяють учням отримати базові компетенції в галузі фінансової культури.

Література:

1. Блискавка О., Зеленцова А. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. Інформаційноаналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку 2009 URL: <http://ua.forua.com/economics/.../131317.html> (дата звернення 02.10.2020 р.).

2. Економічна соціалізація молоді: соціально-психологічний аспект / за заг. ред. В. В. Москаленко. К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2008. 336 с.

3. Захаркіна Л. С., Катериніна К. П. Підвищення рівня фінансової грамотності населення України. *Економічний форум*. 2014. № 4. С. 200–207.

4. Концепція формування фінансової грамотності у початковій, основній та старшій школі. Проект. *Географія та економіка в рідній школі*. 2015. № 10. С.2-4.

Васкевич Світлана Анатоліївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к. е. н. Квасниця О.В.

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

З найдавніших часів проблема оподаткування була надзвичайно важливою, оскільки успішно наповнена державна скарбниця є запорукою стабільності та процвітання країни. Успішно наповнена, тобто коли податки утримуються так, що платники не відчують надмірного податкового тиску, а коштів у бюджеті достатньо для забезпечення необхідних видатків. Проте в Україні, на жаль, широко розповсюдженою є антифіскальна поведінка населення, яке не сприймає налагоджену податкову систему як основу добробуту держави і суспільства.

Важливим напрямом діяльності податкової служби є турбота про підростаюче покоління – майбутніх платників податків, виховання у молоді високої податкової культури. Стаючи громадянами держави, молодь має бути обізнана з вимогами законодавства та дотримуватись його.

Майбутнім платникам податків зі шкільної лави необхідно усвідомлювати, що податки відіграють важливе соціальне значення, тому їх сплата є почесним обов'язком кожного громадянина. Формування у молодих людей розуміння ролі, вагомості та місця податків у житті держави і суспільства, усвідомлення того, що своєчасна сплата податків забезпечує соціальний захист громадян України – це пріоритетна і важлива задача, адже прагнення представників податкової, щоб наша молодь отримала фундаментальні податкові знання, які стануть основою їх високої податкової культури [1].

Податкова культура, як одна з головних ознак громадянського суспільства, є складовою загальнонаціональної культури, а отже, містить:

1) знання своїх прав і обов'язків у процесі сплати податків (складова правової культури), удосконалення знань і розуміння податкових наслідків господарської діяльності (складова економічної культури);

2) усвідомлення громадянами всієї важливості для держави сплати податків, оцінювання соціальної корисності податкового законодавства і формування власного ставлення до податкової політики, діяльності податкових органів як представників держави;

3) уміння користуватися правовим інструментарієм у практичній діяльності, своєчасне представлення податкової звітності (складова фінансової культури), а також дотримання етичних норм у спілкуванні з працівниками контролюючих органів.

У процесі формування податкової культури населення важлива роль належить поглядам, уявленням, настановам, почуттям, звичкам людей. Залежно від того, якими цінностями та ідеалами керуються люди, багато в чому залежить характер їхньої податкової поведінки. У зв'язку з цим особливого значення набуває неперервна цілеспрямована робота всіх структур щодо навчання, виховання та освіти, передусім молоді, щоб сумлінне та відповідальне виконання свого податкового обов'язку ставало органічною частиною світогляду, настановою, звичкою громадян України [2, с.14].

Фінансова грамотність молоді є важливою ознакою сучасного суспільства й багато в чому визначає якість життя його громадян, забезпечуючи їм доступ до якіснішої освіти, роботи, послуг. Молодь повинна усвідомлювати суспільну користь податків, а також те, що добровільна сплата податків сприяє підвищенню життєвого рівня кожного громадянина.

Відтак, проведення ефективної реформи у сфері податкових відносин та вдосконалення державної політики щодо формування високої податкової культури молоді є нагальною потребою вирішення соціально-економічних завдань держави, а пошуки перспективних новацій у цій сфері мають здійснюватися на постійній основі.

Література:

1. Про підвищення податкової культури та рівня обізнаності молодого покоління – на пресконференції. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/videogalereya/intervyu-ta-publichni-zayavi/6382.html>

2. Башинський І.А. Шляхи та засоби реалізації державної політики у сфері формування податкової культури населення. *Наукові праці. Державне управління*. 2014. Випуск 230. Том 242. с.11-14

Воробець Марта Петрівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпишин Н. І.

СПОЖИВЧІ ВИТРАТИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Домогосподарства здійснюють свої витрати на різноманітні цілі, проте основною метою витрачання коштів є забезпечення життєдіяльності і розвитку усіх його членів.

Витрати домогосподарства – це сукупність платежів, які здійснюються домогосподарством з метою забезпечення його життєдіяльності, що включають витрати на придбання продовольчих і непродовольчих товарів та оплату послуг, інвестиційні витрати, податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти. Сукупні витрати

включають фактично сплачені грошові витрати домогосподарства, вартість натуральних надходжень, суми пільг та безготівкових субсидій. Оцінка натуральних надходжень здійснюється за середніми цінами купівлі відповідних товарів.

Основними складовими сукупних витрат домогосподарств є споживчі і неспоживчі витрати.

Споживчі сукупні витрати складаються з грошових витрат, а також вартості спожитих домогосподарством продуктів, отриманих з особистого підсобного господарства, суми пільг та безготівкових субсидій на оплату житла, комунальних послуг, суми безготівкових пільг на оплату послуг зв'язку, проїзд у транспорті окремих категорій громадян, безготівкових пільг та дотацій на путівки для лікування, оздоровлення та відпочинку, на оплату ліків, медичних послуг тощо [1].

Складові споживчих витрат домогосподарств:

- продовольчі витрати;
- непродовольчі витрати;
- оплата послуг.

У розвинених країнах сучасна структура споживання, яка визнана оптимальною, приблизно така: продовольчі товари – 30%, інші матеріальні блага – 70% [2].

Із табл. 1 видно, що частка продовольчих товарів у структурі споживчих витрат домогосподарств в Україні коливається на рівні 55%, що набагато вище від частки, яка вважається оптимальною в розвинених країнах.

Таблиця 1

Структура споживчих сукупних витрат домогосподарств в Україні [3]

Витрати	2016 р.		2017 р.		2018 р.	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%
продовольчі товари	3020,83	56,66	3647,49	54,98	4239,43	55,38
непродовольчі товари	1462,31	27,43	1888,41	28,46	2138,49	27,93
послуги	848,39	15,91	1098,22	16,56	1277,52	16,69
споживчі сукупні витрати	5331,53	100	6634,12	100	7655,44	100

Особливих зрушень в розподілі споживчих витрат домогосподарств не відбулося, витрати зростали рівномірно протягом аналізованого періоду. Так, за 2016-2018 роки, обсяг сукупних споживчих витрат зріс на 2323,91 грн. або на 43,48%.

Найбільшу частку в сукупних витратах займають продукти харчування та безалкогольні напої (більше 50%) та житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива (близько 17%), інші витрати є доволі незначними та їхня частка є низькою.

За аналізований період частка продуктів харчування мала незначну тенденцію до зниження (з 53,5% у 2016 р. до 51,76% у 2018 р.), проте цей показник занадто високий, порівняно з країнами ЄС, а якість харчування все ще залишається низькою [3].

Частка споживчих витрат у структурі сукупних витрат домогосподарств за аналізований період становила більше 90%. Це дуже високий показник порівняно із європейськими країнами, де така частка коливається в межах 40-45%. Це спричинено тим, що більша частка доходів громадян витрачається на харчування, реальні доходи постійно знижуються, при чому заробітна плата в українців є найнижчою у порівнянні з країнами ЄС. Це суттєво впливає на рівень життя та добробуту населення країни, а також на стан суспільних перетворень в країні. Тому Україна, враховуючи позитивний зарубіжний досвід, має активно впливати на формування обсягів і структури споживчих витрат домогосподарств та забезпечувати відповідно стабільний і ефективний розвиток.

Література:

1. Фінанси: Підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611с.
2. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576 с.
3. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2016-2018 рр. (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств): Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 10.03.2020).

Гаврилишин Олег Андрійович
студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник –к.е.н. Квасниця О.В.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

На сьогодні, з одного боку, має місце ситуація, коли значна частина населення України вже отримала так звану “ін’єкцію проти кредиту”, наслідком чого стала недовіра до фінансових установ. З другого боку, після низки банкрутств фінансових установ, населення України, яке тримає свої грошові кошти на депозитах, досі проявляє велику обачливість щодо їх розміщення.

Зазначене вище свідчить про низький рівень фінансової грамотності в нашій країні. Саме по собі незнання споживачами ризиків фінансових послуг породжує їх невпевненість в отриманні фінансової послуги взагалі або в конкретно взятій фінансовій установі. Досить часто це навіть зумовлює відмову споживачів від отримання фінансових послуг.

Важливим стратегічним напрямом забезпечення фінансової грамотності населення України має бути підвищення рівня знань і компетенції в галузі права та поінформованості про можливі правові наслідки отримання фінансових послуг. Нині доводиться констатувати, що саме оцінка правового змісту документів, зокрема щодо взаємовідносин позичальника та кредитора, часто є предметом вирішення відповідних суперечок у суді.

Таким чином, найістотніша прогалина в знаннях існує саме в питанні обізнаності споживачів фінансових послуг про правовий зміст договорів кредиту.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговують проблеми недостатньої обізнаності споживачів фінансових послуг стосовно ефективного та доступного механізму врегулювання спорів між ними і фінансовими установами. Зокрема, це стосується інституту незалежного (громадського) фінансового омбудсмена, створення якого за німецькою моделлю (недержавного фінансового омбудсмена) на базі асоціацій чи об’єднань банків (досвід Німеччини, Росії) є найактуальнішим для України [1].

У цілому зазначена проблема полягає у відсутності в більшості населення правових знань щодо прав, обов'язків та наслідків отримання фінансової послуги. Більшість споживачів фінансових послуг не бажає ретельно вивчати зміст договору, сподіваючись, що «їм пробачать їх незнання». Приймаючи будь яке фінансове рішення, споживач фінансових послуг повинен чітко усвідомлювати його наслідки, розраховувати лише на реальні доходи з обов'язковим урахуванням можливості настання непередбачуваних обставин, за яких він не буде спроможний обслуговувати свої зобов'язання перед фінансовими установами.

Також стратегічним напрямом підвищення рівня фінансової грамотності населення України має бути поліпшення поінформованості щодо фінансових послуг і особливостей їх використання та посилення впевненості споживачів у прийнятті фінансових рішень.

Одна частина населення розглядає фінансові поняття як вельми складні для усвідомлення і визначає рівень своєї фінансової грамотності як низький, друга частина доволі часто переоцінює своє розуміння фінансових питань і, як наслідок, не усвідомлює рівень своєї необізнаності та приймає необґрунтовані й не виважені фінансові рішення.

Інколи такі рішення призводять до того, що споживачі фінансових послуг стають жертвами фінансових зловживань або учасниками шахрайських схем. При цьому вкрай важливим є забезпечення доступності, своєчасності та достовірності інформації про фінансову послугу, можливі канали її отримання та наслідки від порушення умов договору про надання послуги.

Стратегічним напрямом підвищення рівня фінансової грамотності населення України ми також вважаємо забезпечення справедливого та рівного доступу населення до фінансових послуг.

Нині доводиться констатувати нерівномірне територіальне розміщення фінансових установ, зокрема банків, що обмежує доступ окремих категорій населення, насамперед сільського, до фінансових послуг [3].

Враховуючи визначені вище стратегічні напрями, звертаємо увагу, що ключовою метою діяльності з підвищення рівня фінансової грамотності населення має бути стимулювання громадян до самостійного

отримання мінімальних теоретичних знань, формування вмінь і навичок при виборі фінансової послуги та фінансової установи, що надає послугу.

При цьому важливим чинником є наявність так званого алгоритму дій споживача фінансової послуги на всіх етапах її отримання: ознайомлення з умовами, згода на отримання, підписання договору, його виконання, припинення дії тощо.

Серед найважливіших, на мій погляд, заходів підвищення рівня фінансової грамотності населення України мають бути такі: створення системи навчання викладачів і реалізація єдиної інформаційної політики. Це зумовлено рядом причин.

Вкрай важливим заходом є й реалізація єдиної інформаційної політики.

В свою чергу, реалізація єдиної інформаційної політики має передбачати проведення роз'яснювальної роботи, зокрема щодо новин економіки та державної економічної політики, не лише серед звичайних громадян, а й серед журналістів, які висвітлюють фінансові питання в засобах масової інформації.

Також, на мій погляд, у рамках обґрунтованих мною стратегічних напрямів підвищення рівня фінансової грамотності населення мають бути реалізовані такі заходи:

- публічні інформаційно-консультативні заходи для різних категорій слухачів (майстер-класи, конференції, семінари, лекції, круглі столи тощо);

- видання та розповсюдження інформаційно-просвітницьких матеріалів (брошури, книги, довідники тощо);

- створення спеціалізованого освітньо – пізнавального веб-сайту з фінансових питань для населення, який міститиме матеріали освітнього характеру (ігри для дітей, курси для школярів, студентів, просвітницькі програми для дорослого населення тощо);

- проведення спеціалізованих заходів із фінансової грамотності;

- проведення кампанії соціальної реклами (просвітницька ініціатива) на телебаченні «Фінансова грамотність – переваги для кожного»;

- розроблення навчальних програм;

- створення постійно діючих і пересувних експозицій, наприклад,

- видання та розповсюдження щомісячного інформаційно-пізнавального журналу для споживачів фінансових послуг;

– створення регіональних інформаційно-консультаційних центрів (пунктів).

Під час розроблення заходів щодо реалізації політики з підвищення рівня фінансової грамотності населення України необхідна класифікація всіх заходів, які реалізовуватимуться в рамках зазначеної політики, за такими ознаками: строк їх реалізації (негайні, довгострокові); цільові групи, на які вони спрямовані (студенти, пенсіонери, школярі, молоді сім'ї); інструменти (медійні, адміністративні, освітні заходи, роз'яснювальна робота тощо) [2].

Виходячи з викладеного вище, можемо констатувати, що нині в Україні рівень фінансової грамотності населення ще залишається низьким, про що свідчить відсутність у більшості громадян елементарних знань щодо фінансових понять.

Це вказує на актуальність розроблення окремого стратегічного документа щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення України, реалізація якого сприятиме формуванню необхідних знань і навичок раціональної та зваженої поведінки споживачів фінансових послуг.

Враховуючи результати опитування щодо рівня фінансової грамотності населення в Україні, можемо зробити обґрунтований висновок, що стратегічними напрямками її підвищення є: поліпшення розуміння споживачами ризиків та вигоди використання фінансових послуг, підвищення рівня знань і компетенції в галузі права, а також поінформованості щодо юридичних обов'язків при використанні фінансових послуг, поліпшення поінформованості та впевненості споживачів у прийнятті фінансових рішень і забезпечення справедливого та рівного доступу населення до фінансових послуг.

Основні засади політики щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення України слід узагальнити у відповідному стратегічному документі, який би розкривав стратегічне бачення щодо напрямів її підвищення та заходів, що мають бути реалізовані в межах кожного з напрямів.

Це дасть змогу, з одного боку, забезпечити розроблення та реалізацію відповідної політики на системній основі, а з другого, – уникнути дублювання заходів і підвищити ефективність використання ресурсів для їх реалізації.

Найважливішими заходами, які мають бути запроваджені в рамках кожного з напрямів, є: забезпечення системи підготовки викладачів та проведення єдиної інформаційної політики.

Загалом належний рівень фінансової грамотності та ефективна система захисту прав споживачів фінансових послуг хоча й не можуть самостійно запобігти можливим проблемам у майбутньому, проте вони сприятимуть зменшенню ризиків, які, зокрема, проявляються в періоди криз.

Розуміючи важливість цієї проблеми, Національний банк України плідно працює з міністерствами та відомствами України, банківською спільнотою, зокрема НАБУ, міжнародними фінансовими організаціями з метою забезпечення підвищення рівня фінансової грамотності населення України.

Література:

1. Захист прав споживачів фінансових послуг: поінформовані та захищені споживачі – запорука підвищення довіри до фінансового сектору // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). URL: http://www.finrep.kiev.ua/download/legal_publication_jan2013_ua.pdf.

2. Соркін І. В. Альтернативні механізми врегулювання спорів у сфері фінансових послуг: світовий досвід та реалії України. *Фінанси України*. 2013. № 10. С. 7–19.

3. Соркін І. В. Методологічні засади розроблення стратегічних документів щодо фінансової грамотності. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2013. № 2 (15). С. 281–289.

Гайдар Діана Ігорівна

студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Петрушка О. В.

БЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

На сьогодні одним з основних елементів формування бюджету країни є бюджетне регулювання. Метою бюджетного регулювання є

перерозподіл фінансових коштів з одного бюджету до іншого. Це процес є безповоротним і безоплатним. Бюджетне регулювання здійснюється для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за відповідними бюджетами та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати їх виконання.

Важливим інструментом бюджетного регулювання в Україні є бюджетні (міжбюджетні) трансферти. Всі інструменти, методи та засади, що виконують місцеве бюджетне регулювання зазначені у Бюджетному кодексі України – стаття 97 «Трансферти, що надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам» [1].

Міжбюджетні трансферти щорічно затверджуються Законом «Про державний бюджет України». Після затвердження кошти передаються місцевим бюджетам. Місцеві бюджети взаємодіють з районними бюджетами, обласними бюджетами, бюджетами об'єднаних територіальних громад тощо.

На сьогодні налічується чотири види міжбюджетних трансфертів:

1) дотації вирівнювання - надаються місцевим бюджетам з Державного бюджету;

2) субвенції - надаються з місцевих бюджетів та Державного бюджету;

3) кошти, що передаються до Державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;

4) додаткові дотації - надаються з Державного бюджету на місцеві бюджети [2].

Серед основних проблем та недоліків функціонування міжбюджетних трансфертів є наступні:

- низький рівень обґрунтованості та прогнозованості дохідної частини місцевих бюджетів;

- нерегульованість відносин на рівні район-місто районного значення, селище, село;

- нерівномірне співвідношення «дотація-субвенція» у структурі трансфертів;

- невнесення до місцевих бюджетів коштів, необхідних на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, що переходять у комунальну власність;

- значна кількість параметрів та багаторівневість параметрів у формулі, складності у їх тлумаченні;
- невирішеність питань подолання заборгованості між бюджетами різних рівнів за взаємними розрахунками [3].

Для розв'язання проблем міжбюджетних трансфертів необхідно звернути увагу на проведення бюджетно-податкової політики. Одним з основних питань, що до неї відноситься є пошук оптимального рішення щодо перерозподілу податків між бюджетами різних рівнів. Ще одне питання вирішення якого покращить бюджетно-податкову політику, є розширення податкового потенціалу регіону на основі стимулювання розвитку реального сектора економіки. Також для розв'язання даного питання необхідно проводити розмежування видаткових повноважень і дохідних джерел, збільшення місцевих податків для наповнення місцевих бюджетів [4, с. 232].

Отже, бюджетні трансферти виступають ефективним інструментом бюджетного регулювання, який дає можливість розв'язати проблеми нерівномірностей між адміністративно-територіальними одиницями, що зумовлені різною податкоспроможністю і соціально-економічними можливостями різних регіонів. За допомогою системи міжбюджетних трансфертів виконується принцип справедливості, а також система трансфертів створює для місцевих органів влади стимули підтримувати високий рівень видатків.

Література:

1. Маркович Г. Що таке міжбюджетні трансферти місцевим бюджетам? URL: <https://biz.censor.net.ua/columns/3031398> (дата звернення: 01.04.2020).
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 01.04.2020).
3. Проблеми міжбюджетних трансфертів та шляхи їх вирішення. URL: <http://www.finalearn.com/lifers-1248-1.html> (дата звернення: 02.04.2020).

4. Місцеві фінанси: підручник/ авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко. К.: УБС НБУ, 2015. 579 с.

Гевко Оксана Борисівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О. Ю.

БОРГОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ

Важливими компонентами макроекономічної стабільності є бюджетна та боргова безпека держави. Державний борг, що є невід'ємною складовою державних фінансів та нагромаджується в процесі фінансування дефіциту державного бюджету, породжує потенційні та реальні загрози фінансовій безпеці країни, оскільки його наявність потребує здійснення щорічних відсоткових платежів, які фінансуються за рахунок надходжень до державної казни.

Перманентний дефіцит Державного бюджету України не є унікальним явищем. Він наділений складною причинно-наслідковою природою і вважається звичним атрибутом сучасної бюджетної політики будь-якої країни незалежно від рівня її розвитку [1, с. 33]. Його вплив на соціально-економічні процеси в суспільстві проявляється по різному. Переважна більшість наслідків дефіциту державного бюджету негативно позначаються на соціально-економічному розвитку країни і пов'язані із «ефектом витіснення» приватних інвестицій, посиленням інфляційних процесів, скороченням обсягів виробництва, вивозом капіталу, скороченням інвестиційних програм, посиленням боргової залежності та ризику дефолту тощо. Однак за певних обставин бюджетний дефіцит виступає інструментом стимулювання економічного розвитку країни [2].

В Україні з 2017 р. по 2019 р. розмір бюджетного дефіциту, в абсолютному вираженні, щорічно зростав. Так, у 2019 р. він становив 78,0 млрд. грн., що на 18,7 млрд. грн. більше порівняно з 2017 р. (див. табл. 1).

Характерною особливістю структури джерел фінансування Державного бюджету України є домінування у ній зовнішніх та внутрішніх запозичень.

Незважаючи на те, що за 2018-2019 рр. загальна сума державного та гарантованого державою боргу скоротилась до 1998,3 млрд. грн., або на 6,7%, а його відношення до ВВП знизилось за даний період на 21,7 в.п. (з 72% у 2017 р. до 50,3% у 2019 р.), боргові платежі за зобов'язаннями України є досить високими (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка дефіциту Державного бюджету України та окремих індикаторів стану боргової безпеки України*

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Дефіцит Державного бюджету України, млрд. грн.	64,7	78,0	45,2	70,1	47,9	59,3	78,0
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу, млрд. грн.	584,8	1100,8	1572,2	1929,8	2141,7	2168,6	1998,3
Відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	40,1	69,0	79,0	81	72	61	50,3
Державний та гарантований державою борг, % доходів держбюджету	144	308	294	313,1	270	233,7	200,2
Платежі за державним боргом, млрд. грн., у т.ч.:	114,2	171,8	503,4	208,8	475	349,9	466,5
- внутрішнім	65,7	102,7	151,3	166,5	370,1	241,9	335,8
- зовнішнім	48,5	69,1	352,1	42,3	104,9	108	130,8
Частка платежів за державним боргом у витратах бюджету, %	23,3	26,3	28,5	22,4	37,1	28,5	32,9
Частка відсоткових виплат за боргом у видатках бюджету, %	8,5	11,9	15	14,2	13,2	11,7	11,2
Відношення відсоткових виплат за боргом до ВВП, %	2,3	3,2	4,4	4,1	3,7	3,3	3,0
Відношення платежів за державним боргом до ВВП, %	7,5	10,8	10,2	8,8	15,9	10,0	11,7

*Розраховано та побудовано автором за даними [3; 4; 5].

Так, викликом борговій безпеці України є зростаючий борговий тиск на державний бюджет за рахунок збільшення платежів на виконання боргових зобов'язань (див. табл. 1.): якщо на кінець 2013 р. загальний їх

обсяг становив 114,2 млрд. грн. [3], то за підсумками 2019 р. сукупні фактичні виплати за державним боргом склали 466,5 млрд. грн.

Аналіз показників боргових виплат за 2013 – 2019 року свідчить про вагоме зростання тягара як обслуговування, так і погашення боргу з 2014 року (див. табл. 1.).

Так, відносно витрат державного бюджету платежі за державним боргом зросли з 23,3% у 2013 році до 32,9% у 2019 році (або на 9,6 в.п.). За підсумками 2019 року значення показника що аналізується становило 32,9% проти 28,5% за підсумками 2018 р.

В той же час, частка відсоткових виплат за борговими зобов'язаннями у видатках Державного бюджету України досягнувши пікового значення у 2015 р. – 15%, дещо скоротилась і за підсумками 2019 року становила 11,2%, що на 2,7 в.п. вище порівняно з 2013 роком (див. табл. 1.).

За підсумками 2019 року платежі щодо обслуговування державного боргу становили 11,2% видатків держбюджету, що на 3,8 в.п. нижче порогового значення даного індикатора (граничне значення у світовій практиці – 15%).

Таким чином, значний обсяг видатків Державного бюджету України на обслуговування внутрішніх та зовнішніх боргових зобов'язань звужує потенціал нашої країни щодо фінансування соціально-економічних потреб, що, у свою чергу, створює загрозу погіршення рівня життя населення та гальмування економічної активності. Дані явища погіршують перспективи економічного розвитку країни і підвищують ризики соціальних й політичних потрясінь [3].

В Україні, ключові галузі із розвитку людського капіталу – охорона здоров'я, освіта, соціальний захист населення є аутсайдерами у процесі розподілу бюджетних ресурсів. Тому, зростання тягара погашення і обслуговування державного та гарантованого державою боргу обумовлює загострення даної проблеми.

Такий стан справ є однією з причин розгортання соціально-демографічної кризи в Україні, масштабної еміграції населення, стагнації та примітивізації економічної діяльності.

Література:

1. Матвійчук Н. М., Бурлачук Н. Ю., Маршук Л. М. Особливості бюджетного дефіциту України в сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2015. № 5-2 (20). С. 31–34.

2. Мелих О. Дефіцит державного бюджету як індикатор боргової безпеки України. *Ефективна економіка*. 2016. №4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4909> (дата звернення: 11.04.2020).

3. Мелих О. Ю. Державний кредит і сучасний стан державного боргу України. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7509> (дата звернення: 11.04.2020).

4. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення: 11.04.2020).

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.04.2020).

Герашенко Наталія Андріївна
студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І. П.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Здобуття вищої освіти виступає визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Фінансове забезпечення послуг вищої освіти повинно ґрунтуватися на пріоритетності витрат на розвиток вищої освіти з державного та місцевих бюджетів, використанні залучених коштів державних і приватних підприємств, громадських організацій, громадян, міжнародних освітніх фондів, програм і благодійних організацій, коштів, одержаних за надання додаткових освітніх послуг, виконання науково-дослідних робіт, доходів від виробничої та комерційної діяльності, кредитів і банківських позичок тощо.

В Україні існує проблема фінансування послуг з вищої освіти. У держави постійно не вистачає коштів не тільки на розвиток системи освіти,

її інфраструктури, але й на забезпечення функціонування закладів вищої освіти. Недостатніми є обсяги фінансування закладів вищої освіти, недосконалими є принципи розподілу і використання виділених коштів, діючий механізм інвестувань у вищу освіту тощо. У державних документах урядового рівня, неодноразово наголошувалося на необхідності розробки нових механізмів фінансування послуг вищої освіти, запровадження багатоваріантних схем інвестування в освітню галузь, проте проблема залишається невирішеною [2].

Ефективна реалізація політики у сфері надання освітніх послуг неможлива без належного фінансового забезпечення навчальних закладів та освітніх програм, джерелами якого є як бюджетні кошти, так і кошти юридичних та фізичних осіб. Важливість вирішення проблем, що пов'язані з бюджетним фінансуванням освіти, зумовлена обмеженим обсягом та неефективним та недосконалим використанням наявних фінансових ресурсів, вимагає розроблення нових підходів до організації фінансування вказаної галузі.

Ефективність розв'язання проблем соціально-економічного розвитку України взагалі, та й будь-якого регіону країни багато в чому залежить від наявності та використання інтелектуального потенціалу суспільства, значна частина якого зосереджена в системі освіти.

Досвід розвинених держав підтверджує думку, що чим вищий рівень освіченості їх населення, тим вищий рівень соціально-економічного розвитку держави. Саме тому розвинені країни спрямовують фінансові ресурси на підтримку та забезпечення розвитку вищої освіти. Зазначимо, що від освітнього рівня у державі залежить рівень кадрового потенціалу, тоді як від якості людських ресурсів залежить рівень розвитку регіону, тому аналіз стану та закономірностей розвитку освітніх закладів за сучасних умов являється досить актуальною темою. В умовах реформування вищої школи увага науковців, політичних та громадських діячів до цієї проблеми цілком очевидна.

На розвиток системи освіти в Україні спрямовуються матеріальні та фінансові ресурси. Фінансування установ, закладів та заходів освіти здійснюється на нормативній основі за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, галузей економіки, підприємницьких структур, а також додаткових джерел фінансування.

Згідно Закону України «Про освіту» фінансування державних

навчальних закладів та установ, організацій, підприємств системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей економіки, державних підприємств і організацій, а також додаткових джерел фінансування [1].

Основним джерелом фінансування витрат на послуги вищої освіти є державний та місцеві бюджети. Держава повинна забезпечувати бюджетні асигнування на освіту в розмірі не меншому десяти відсотків національного доходу, а також валютні асигнування на основну діяльність. Кошти закладів і установ освіти та науки, які повністю або частково фінансуються з бюджету, одержані від здійснення або на здійснення діяльності, передбаченої їх статутними документами, не вважаються прибутком і не оподатковуються.

Саме завдяки постійному зростанню витрат на освіту розвинені країни зберігають провідне становище у світовій економіці. При цьому досвід багатьох країн засвідчує той факт, що в більшості з них у структурі вкладень в освіту переважає державна частка. Основною причиною цього є те, що освіта – це той фактор, котрий громадянин може використовувати для підвищення свого життєвого рівня. Гарантований рівний чи у крайньому разі мінімальний доступ до освіти слугує цілям забезпечення рівних прав та соціальних свобод населенню тієї чи іншої країни.

Іншою важливою причиною державної підтримки освіти є суспільно-корисна цінність витрат на освіту. Вигоду від наявності громадян з високим рівнем освіти отримує не лише окремо взята людина, але й суспільство в цілому. Інакше кажучи, суспільна вигода від освіти перевищує суму тих вигод, які отримують окремі громадяни, й саме тому держава в більшості випадків не залишає питання про визначення рівня освіти на розсуд ринку, тому що ринок не завжди правильно враховує потреби та інтереси всього суспільства, тим більше, що послуги освіти, як правило, носять довгостроковий характер, а отже, й від них залежить довгострокова перспектива економічного та соціального розвитку країни в цілому.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України № 1556-18. від 2014 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 17.10.2019).
2. Трусова Н. В., Сидор І. П. Освітня субвенція в контексті регулювання міжбюджетних відносин в Україні. Соціальні, економіко-

правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій: монографія / За ред. Л. Гур'янової, В. Цибакової. Братислава – Харків: ВШЕМ – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 188 с.

Гриценюк Владислав Сергійович
студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н. Квасниця О.В.

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

У сучасному світі громадяни своїми фінансовими ресурсами стають активними учасниками соціально-економічних, в тому числі і фінансових, відносин. Кожна особа приймає рішення щодо наявних в її розпорядженні коштів, бере участь в кредитних, довгострокових страхових, іпотечних та пенсійних програмах, що підвищує особисту відповідальність громадян за власні фінансові рішення. Відповідно зростає актуальність питання щодо фінансової грамотності громадян.

Фінансова грамотність – це сукупність теоретичних знань, а також здатність населення використовувати свої знання на практиці. Фінансова грамотність складається з ефективного управління власними фінансами, здійснення обліку доходів та витрат, уміння орієнтуватися в особливостях різноманітних фінансових продуктів та послуг, мати актуальну інформацію щодо ситуації на фінансових ринках, приймати обґрунтовані рішення щодо фінансових продуктів і послуг та нести відповідальність за такі рішення [1, с. 100].

У нашій країні фінансова грамотність населення є низькою, оскільки більшість із них виросла у зовсім іншу епоху і просто не звикла замислюватися про фінансове благополуччя в майбутньому і планувати надходження та витрачання грошових коштів на довгостроковій основі.

Практично половина жителів нашої країни не звикли примножувати свій капітал, а численні обвали і кризи тільки зміцнили недовіру до банків. Українці майже не користуються різними фінансовими послугами, очевидно не тому, що немає такої потреби, а просто не розуміють, яким

чином усе це працює, і навіть не здогадуються про існування таких послуг.

Поняття «фінансова грамотність населення» зводиться до обмеженого – вміти жити за коштами, щоб не залазити в борги; планувати свої майбутні доходи і витрати та вести їх щомісячний облік; володіти знаннями тих фінансових питань, які безпосередньо стосуються особистих фінансів (страхування, оподаткування, пенсійне забезпечення, комунальні платежі) [2, с. 14], однак це лише одна, незначна і не головна частина фінансової грамотності, особливо в контексті інвестування населення. До того ж, запропоноване орієнтування фінансової грамотності зосереджене на раціональному використанні зароблених коштів, а не на їх збільшенні за рахунок операцій на фінансовому ринку, скориставшись системою маркетингових комунікацій.

В Україні просування фінансової грамотності та захист прав споживачів фінансових послуг знаходяться в початковій стадії. Не існує ефективного централізованого відомства із захисту прав споживачів фінансових послуг; немає фінансового омбудсмена, тобто уповноваженого із захисту прав фінансових споживачів; відсутні неурядові організації, що мали б спеціалізуватися на захисті споживачів та фінансовій освіті; не існує комерційного банку, що обстоював би важливість наявності обізнаного споживача; відсутня урядова фундація на рівні центрального банку або міністерств фінансового блоку, що була б націлена на фінансову грамотність.

Рівень довіри українців до фінансового сектору є низьким, оскільки населення користується обмеженим переліком фінансових послуг, серед яких чільне місце належить комунальним платежам, банківським рахункам/пластиковим карткам та користуванню банкоматом.

Відсутність фінансових знань у більшості населення нашої країни стає на перешкоді отриманню прибутків, не дає можливості користуватися тими послугами, які пропонує ринок, гальмує особистий розвиток, позбавляє фінансової стабільності, примушуючи постійно вирішувати проблеми виживання в умовах нестабільності, інфляції, відсутності гарантій отримання доходу й інших проблем, які є в суспільстві.

Отже, фінансова грамотність є одним із найважливіших чинників росту економіки: чим більше населення буде задіяне на фінансовому ринку та чим вище буде попит на фінансові послуги, тим більше буде

виникати передумов для підвищення рівня ефективності фінансової системи і сталого розвитку держави у цілому так і фінансових ресурсів домогосподарств зокрема. Для збільшення фінансових ресурсів домогосподарств та рівня залучення різних верств населення до користування фінансовими послугами необхідне впровадження комплексних заходів щодо забезпечення фінансової обізнаності з урахуванням особливостей кожної цільової групи.

Література:

1. Романовська Ю. А., Урбанович В. А. Фінансова грамотність населення в Україні. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 2(2). С. 99–103.

2. Алексєєв І. В., Басій Н. Ф., Скоропад І. С., Скибінський С. В. Комунікаційні інструменти маркетингу в підвищенні фінансової грамотності населення й активізуванні внутрішніх інвестицій. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2018. Вип. 56. С. 12–17.

Грицишина Людмила Ігорівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ГРОШОВІ ДОХОДИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Фінансові ресурси домогосподарств є одним із найважливіших показників добробуту суспільства, рівня соціального та економічного розвитку держави. Основна частина фінансових ресурсів домогосподарств формується за допомогою грошових доходів. Тому для вимірювання рівня життя населення потрібно здійснити насамперед аналіз структури їх доходів у сучасних умовах.

Грошові доходи домогосподарств – це сукупність надходжень впродовж певного часу зі всіх можливих джерел у грошовій формі, що

збільшують активи домашнього господарства і можуть бути спожиті ним без зменшення реальної вартості його майна [1, с. 26].

До складу грошових доходів входять оплата праці, доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості, доходи від продажу сільськогосподарської продукції, соціальні трансферти (пенсії, стипендій та соціальні допомоги) у готівковій формі, грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи.

Розглянемо структуру грошових доходів домогосподарств України протягом 2014–2018 рр. (див. табл. 1).

Основним джерелом формування доходів домогосподарств є оплата праці. Частка зарплати мала незначне зменшення у 2015 р. з 53,5% до 52,8%, проте упродовж 2016–2018 рр. зросла до рівня 60,62%. Темпи такого приросту в досліджуваній період відповідають темпам приросту мінімальної зарплати та прожиткового мінімуму. Так, мінімальна заробітна плата в Україні у 2014–2015 рр. становила 1218 грн., упродовж наступних років розмір оплати праці зростав і у 2018 р. становив 3723 грн.

Таблиця 1

**Структура грошових доходів домогосподарств України
за 2014–2018 рр., %***

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
- оплата праці	53,51	52,80	54,30	59,89	60,62
- доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	5,70	6,15	6,05	5,03	6,67
- доходи від продажу сільськогосподарської продукції	3,51	3,80	3,37	3,43	2,78
- пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	29,61	28,19	26,86	23,09	22,14
- грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	7,68	9,06	9,42	8,57	7,79

* Розраховано за даними [2]

Спостерігаємо значне зменшення частки соціальних трансфертів одержаних у готівковій формі з 29,61% у 2014 р. до 22,14% у 2018 р. (див. табл. 1). Проте, ця група доходів займає доволі значну питому вагу в доходах домогосподарств. Загалом ці тенденції пояснюються перерозподілом коштів, що виділялися державою з прямих виплат через стипендії, соціальну допомогу та пенсії, на безготівкове начислення субсидій та пільг. З одного боку, це вказує на соціальну спрямованість державної політики, а з іншого – на пасивну дохідну політику значної частини населення та стимулювання психології утриманства [3, с. 30]. Така ситуація характеризує неефективність чинної системи соціального захисту та недостатній рівень доходів найбільш незахищених верств населення.

Грошова допомога від родичів та інших осіб у відсотковому відношенні за період 2014–2016 рр. зростала і становила 9,42%, протягом наступних двох років зменшилась до 7,79%.

Частка доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості у структурі грошових доходів домогосподарств у 2018 р. зросла до 6,67%, хоча протягом досліджуваного періоду зазнавала певних коливань. Визначена динаміка свідчить про те, що потенціал підприємництва почав використовуватись більше, проте через несприятливий бізнес-клімат посідає незначне місце у структурі доходів домогосподарств [4, с. 125].

Доходи від продажу сільськогосподарської продукції у відсотковому відношенні навпаки зменшились і становили у 2018 р. лише 2,78%. Така тенденція свідчить про те, що домогосподарства України вже фактично відійшли від натурального господарства, що забезпечує потреби своїх членів. Дані зміни пов'язані з появою несприятливих умов для ведення домашнього господарства.

Підсумовуючи потрібно зазначити, що структура доходів домогосподарств, знаходячись у прямій залежності від фінансово-економічного стану економіки країни, є нераціональною і потребує перегляду чинного законодавства держави стосовно оплати праці в країні, врегулювання системи соціального захисту населення, надання бізнесу сприятливих умов для його розвитку та зацікавлення населення ведення сільського господарства. Реалізація зазначеного напрямку сприятиме підвищенню фінансових можливостей домашніх господарств у задоволенні власних потреб та зростанню їх інвестиційної діяльності.

Література:

1. Леськів С. Р., Скриньковський Р. М. Формування доходів домогосподарств та їх вплив на рівень життя населення. *АгроСвіт: науково-практичний журнал*. 2015. № 1. С. 25–29.

2. Структура сукупних ресурсів домогосподарств. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 06.04.2020).

3. Коваль С.Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7/2. С. 28–34.

4. Глущенко О. В. Фінансові ресурси домогосподарств як складова частина фонду національного добробуту України. *Економічний аналіз: зб. наук. пр.* 2016. Том 24. № 1. С. 122–132.

Гриців Аліна Сергіївна

студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Петрушка О. В.

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В останні роки місцеві бюджети мають все більшу цінність як з точки зору фінансових ресурсів, так і з точки зору впливу на соціально-економічні процеси, які трапляються в регіонах. Основна мета місцевої бюджетної політики – фінансова безпека та оптимізація використання коштів. Для досягнення зазначених цілей перед місцевою владою ставиться важливе завдання, а саме знайти шляхи підвищення ефективності витрат місцевих бюджетів.

Теоретичним та практичним аспектам оптимізації використання коштів місцевого бюджету присвятили свої наукові праці провідні економісти сучасності, а саме: Б. Базилевич, О. Василик, В. Дем'янишин, А. Дем'янюк, О. Кириленко, С. Савчук, В. Федосов, Н. Шевчук, С. Юрій та інші. Тому сьогодні, з огляду на дедалі більші процеси децентралізації, питання ефективного використання коштів місцевих бюджетів стають все більш актуальними і потребують подальшого дослідження.

Місцеві бюджети як основна фінансова база органів місцевого самоврядування займають особливе місце у бюджетній системі нашої країни. Склад та порядок витрат відіграють роль у формуванні незалежних місцевих бюджетів [1]. Витрати деяких місцевих бюджетів відображають наслідки економічних та соціальних процесів у країні, оскільки видатки місцевих бюджетів безпосередньо пов'язані з інтересами широкої громадськості та мають суттєвий вплив на бюджет та загальний соціальний статус в країні і, перш за все, рівень добробуту населення, освіту, безпеку, медичні, культурні, спортивні та соціальні послуги.

Розглядаючи стан видатків місцевого бюджету в історичній ретроспективі, слід зазначити, що уряд все більше спрямовує фінансові ресурси у місцеві бюджети на фінансування соціальних витрат. Так, загальні видатки місцевого бюджету, які зведені в бюджет України, за останні роки показали тенденцію до зростання з 43% у 2014 році до 45,1% у 2018 році [2]. Такий високий показник свідчить про значну увагу місцевих органів влади щодо фінансування заходів соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та забезпечення населення необхідними благами.

У 2018 році видатки місцевого бюджету становили 93,2% від річного плану та становили 570,6 млрд. грн., що на 15% або 74,5 млрд. грн. більше, ніж у 2017 р. Станом на серпень 2019 року місцеві витрати склали 341,6 млрд. грн., що становить 57,4% від плану [2].

У структурі видатків місцевих бюджетів найбільші частки становлять: освіта (близько 30%) 165,7 млрд. грн. і 114,1 млрд. грн., соціальний захист та соціальне забезпечення (в середньому 24%) 145,5 млрд. грн. та 73,9 млрд. грн., охорона здоров'я (близько 16%) 93,2 млрд. грн. та 53,6 млрд. грн. у 2018 році та січні-серпні 2019 року відповідно [3].

Структура видатків місцевих бюджетів протягом останніх років засвідчує їх чітко окреслену соціальну спрямованість: на соціальний захист і соціальне забезпечення. На утримання об'єктів соціально-культурної сфери витрачається майже 3/4 усіх коштів місцевих бюджетів України. Але, незважаючи на те, що фінансування об'єктів соціальної та побутової інфраструктури поглинає лівову частку бюджетних коштів, їх хронічно не вистачає не тільки на розвиток даних установ, але і на належне поточне утримання [4, с. 152].

Обсяги видатків на розвиток економіки є недостатніми в сучасних умовах для нормального функціонування комунального, житлового, побутового обслуговування, які входять до складу місцевого господарства. Вирішення усіх проблем, які виникають при функціонуванні органів місцевої влади, виконання покладених на них повноважень неможливе без зміцнення доходної бази місцевих бюджетів, пошуку нових альтернативних надходжень, а також проведення радикальних реформ, які би сприяли розвитку вітчизняного виробництва [4, с. 153].

Виходячи з вище переліченого можна зробити висновок, що в Україні існує проблема недостатнього виконання місцевих бюджетів. Таке явище вказує на те, що завдання соціально-економічного розвитку виконуються не повністю.

Процес управління видатками місцевих бюджетів потребує оптимізації їх витрат для покращення якості послуг охорони здоров'я, освіти та інших галузей народного господарства. Дослідження проблем ефективності використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів та пошук шляхів їх вирішення дасть можливість в майбутньому створити стабільну бюджетну систему, яка гарантуватиме ефективну реалізацію регіональної політики та забезпечить фінансову стійкість місцевих бюджетів.

Література:

1. Слобожан О. Місцеве самоврядування та євро перспективи. *Дзеркало тижня. Україна.* 2013. № 43. URL: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/misceve-samovryaduvannya-ta-yevroperspektivi-.html> (дата звернення: 01.04.2020).
2. Статистичний збірник: «Бюджет України 2018». URL: [https://www.mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202018%20\(for%20website\).pdf](https://www.mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202018%20(for%20website).pdf) (дата звернення: 01.04.2020).
3. Основні показники місцевих бюджетів. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2018&budgetType=L> (дата звернення: 02.04.2020).
4. Місцеві фінанси: підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. 2-ге вид., доп. і перероб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2015. 448 с.

Гукалюк Соломія Петрівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» ННІОТ, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Дем'янюк А. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Дослідження засад виконання Державного бюджету України є актуальним, в першу чергу тому, що бюджет відображає економічний рівень розвитку держави, тому завдяки ефективному здійсненню бюджетного процесу забезпечується соціально-економічна стабільність та суспільний добробут громадян. Бюджет виступає координуючим центром, оскільки тісно пов'язаний з іншими ланками фінансової системи, надає їм необхідну допомогу у формі бюджетних дотацій, субвенцій, гарантій, забезпечуючи краще функціонування інших ланок фінансової системи.

Важливо зазначити, що державний бюджет – це надзвичайно складне соціально-економічне явище, в ньому зосереджується понад 70% усіх фінансових ресурсів і включає в себе різні фінансові інституції, за допомогою яких держава здійснює свою фінансову діяльність і перерозподіл значної частини валового внутрішнього продукту. На сучасному етапі розвитку бюджетної системи формування достатнього обсягу доходів державного бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливого значення. Бюджет за своїм змістом є складною категорією і в теорії державних фінансів розглядається у трьох аспектах:

по-перше, як правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади розпоряджаються фондами грошових ресурсів;

по-друге, як план видатків і доходів відповідного органу влади;

по-третє, як економічна категорія, оскільки державний бюджет відображає грошові відносини з приводу утворення, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів [1].

Розглядаючи виконання бюджету, як заключну стадію бюджетного процесу, доцільно відзначити, що це є реалізацією основного фінансового плану держави. Виконання Державного бюджету України забезпечує Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України здійснює

загальну організацію й управління виконанням Державного бюджету України та координує діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету [2]. Державна казначейська служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів.

Отже, виконання Державного бюджету України – це здійснення комплексу заходів із забезпечення повного і своєчасного виконання плану доходів і видатків. При цьому виконання дохідної частини бюджету означає надходження не тільки загальної суми передбачених коштів, а й по кожному джерелу зокрема. Виконання плану по видатках означає безперебійне фінансування усіх запланованих заходів і установ, економне й ефективно використання бюджетних ресурсів [2]. Стан виконання Державного бюджету України засвідчує, що проблема невідповідності обсягу видатків, які має здійснювати держава згідно з чинним законодавством, і обсягу видатків, який вона справді може здійснювати, виходячи з наявної податкової системи, розвитку економіки та макроекономічних параметрів потребує подальшого вирішення.

Література:

1. Ганіч А. Є. Суть державного бюджету та його вплив на соціально-економічний розвиток України. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2010/20_6/180.pdf (дата звернення: 25.01.2020).
2. Бюджетний менеджмент: підруч. / за ред. В. Г. Дем'янишина, Г. Б. Погріщук. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. 558 с.

Демчук Ірина Ігорівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Шулюк Б.С.

НАВЧАННЯ ФІНАНСОВІЙ ГРАМОТНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНА ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА

Навчання фінансовій грамотності та відповідне нормативне забезпечення прав споживачів є ключовими елементами посилення спроможності споживачів фінансових послуг.

Зважаючи на те, що фінансова грамотність має вагомий вплив на розвиток економіки, слід зазначити, що в ній зацікавлені абсолютно всі учасники фінансових відношень: уряд, НБУ, фінансові установи, споживачі фінансових товарів та послуг, тому навчання має бути впроваджене як із боку держави, так і на рівні комерційних організацій. Для такого процесу необхідна чітко розроблена нормативно-правова база, яка б регулювала методики отримання знань [1, с. 16].

У процесі оволодіння фінансовою грамотністю необхідно вивчити основи і принципи, взяти їх на озброєння і потім переходити до інструментів фінансової грамотності. Фінансову грамотність можна отримати як шляхом участі в неформальних програмах, так і через офіційні організації, такі як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), де отримання фінансової освіти здійснюється на основі державного та приватного партнерства. ОЕСР надає рекомендації щодо впровадження заходів, спрямованих на поліпшення соціальної економіки і сприяє розвитку вільних ринків. ОЕСР своїм прикладом доводить, що учасникам фінансового ринку просто необхідна фінансова освіта для прийняття відповідних рішень, пов'язаних із діями на ринку капіталу з метою подальшого його розвитку та економіки у цілому [2, с. 49].

Нині надається безліч можливостей стати цілком грамотними у фінансових питаннях: уже можна без проблем купити книги з фінансів, їх управління, накопичення, примноження і т. д. Дехто вже користується послугами фінансових консультантів і вдало змушує свої гроші «працювати».

Так, з проблемою підвищення фінансової грамотності населення тісно пов'язане питання формування інституту фінансового (інвестиційного) консультанта. На Заході розібратися у власних фінансових справах людині допомагають спеціально підготовлені фінансові аналітики (консультанти), які надають кваліфіковані поради стосовно ефективного управління особистими фінансами громадян. В Україні, на жаль, спеціальні фінансові служби, які б консультували домогосподарство з питань ефективного ведення їхніх фінансових справ, в сучасних умовах не набули належного розвитку. Запровадження інституту

фінансового (інвестиційного) консультанта має супроводжуватися обов'язковою вимогою щодо ліцензування такої діяльності з метою надання цими особами якісних, кваліфікованих послуг своїм клієнтам [3, с. 295].

Підвищення фінансової грамотності стає все більш пріоритетним завданням не лише країн з економікою, що пройшли процес трансформації, але й розвинених держав. Кількість країн, які приймають і реалізують програми фінансової грамотності, зростає щороку. Зокрема, в Європі діє більше 180 програм підвищення фінансової грамотності населення [4]. Успішні національні програми були розроблені та реалізуються в США, Великобританії, Німеччині й Австрії, а серед країн, де формування ринкових відносин відбулося не так давно, – у Болгарії, Словенії та Польщі. Більшість країн здійснюють добровільні програми, що пропонують фінансову освіту в рамках різних формальних і неформальних освітніх програм.

У різних країнах рівень фінансової грамотності та охоплення населення фінансовими інструментами значно відрізняються. Існують різні методики, засоби та форми комунікації в системі фінансової освіти, які визначаються національною специфікою країни, в якій здійснюються програми підвищення фінансової грамотності громадян.

Такі програми діють у Бельгії, Німеччині, Чехії, Польщі, Румунії, Великобританії, Австрії, Угорщині, Іспанії, Італії, Фінляндії, Норвегії, Австралії, Канаді, США, Індонезії, Південній Африці та інших країнах.

У процесі дослідження виділимо такі групи країн:

1) із високим ступенем розуміння значущості фінансової грамотності населення та масштабності фінансової освіти. У їх числі такі країни, як США (лідер розвитку фінансової освіти населення і рішення проблем фінансової обізнаності), Великобританія, Франція, Німеччина, Канада, Сінгапур, Нова Зеландія;

2) із державним усвідомленням важливості фінансової освіти, але відсутністю достатнього опрацювання і належної підтримки з боку громадськості (Голландія, Польща, Італія, Чехія, Австрія, Індія);

3) із початковим етапом осмислення ступеня впливу фінансової грамотності громадян на економічний та соціальний розвиток країни й початком процесу ініціалізації проектів і програм забезпечення фінансової освіти населення (Україна, Росія, Китай).

Таким чином, можна відзначити, що в міжнародній практиці на державу покладається ключова роль координатора процесу підвищення рівня фінансової грамотності населення. Досвід розвинених країн у процесі підвищення рівня фінансової грамотності населення демонструє різні за своїм характером форми участі держави під час вирішення цього питання.

В контексті підвищення рівня фінансової грамотності населення в Україні першочерговими мають стати заходи внаслідок яких відбудеться підвищення фінансової грамотності населення, підвищення добробуту населення, усвідомлення та зменшення фінансових ризиків для домогосподарств, поліпшення бізнесового середовища та збільшення обсягу бізнесу, соціальна і фінансова стабільність у суспільстві.

Література:

1. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 2. С. 11–16.
2. Гаврилко Т. О., Довгань М. М. Фінансова грамотність населення: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 30(2). С. 48–52.
3. Корнівська В. О. Трансформації фінансової поведінки домогосподарств. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 292–300.
4. Danes S., Haberman H. Teen Financial Knowledge, Self-Efficacy and Behavior: A Gendered View. *Financial Counseling and Planning*. 2007. P. 19.

Джала Христина Володимирівна
студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Петрушка О. В.

ФІНАНСОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Закріпивши право територіальної громади безпосередньо здійснювати місцеве самоврядування, Конституція України [1] і Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2] в такий спосіб

підвищили роль і значення різноманітних форм прямого волевиявлення територіальних громад з метою вирішення або участі у вирішенні питань, віднесених до відання місцевого самоврядування, включаючи й ті з них, що пов'язані з охороною навколишнього природного середовища, використанням природних ресурсів, утвердженням екологічної безпеки.

Екологічна відповідальність згідно з Директивою 2004/35/ЄС – це зобов'язання оператора вжити заходи щодо запобігання настанню екологічної шкоди чи ліквідації наслідків екологічної шкоди для відновлення природних ресурсів до вихідного стану, що існував до її заподіяння, та покриття ним витрат на проведені заходи [3, с. 7].

Суть екологічної відповідальності виявляється через основні функції: компенсаційну, превентивну, стимулюючу, бюджетну та культурно-просвітницьку, і полягає в збереженні сталого балансу економічних та екологічних інтересів у процесі господарської діяльності на базі попередження, скорочення та відновлення втрат у природному середовищі [4, с. 616].

Так, наприклад, Огородник В. В. під концепцією екологічної відповідальності розуміє діяльність як кожного окремого громадянина, так і бізнес-структур, яка приносить користь навколишньому природному середовищу (або зменшує негативний вплив на навколишнє середовище) [4, с. 612].

Екологічна відповідальність – це свідома добровільна участь бізнесу у різноманітних заходах, направлених на попередження та мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище; раціональне природокористування; економію сировинних та енергетичних ресурсів у процесі господарської діяльності; залучення відходів у господарський обіг; запобігання аварійних і надзвичайних ситуацій; підтримку заходів з охорони здоров'я; збереження культурно-історичної спадщини, біорізноманіття та природних територій, які потребують особливої охорони; збереження зникаючих біологічних видів тощо [5, с. 159].

На думку зарубіжних учених, сучасний етап розвитку глобалізації та її вплив на природу зумовлює необхідність співпраці національних урядів у питаннях природокористування та обумовлює необхідність створення міждержавних інституцій для спільного вирішення глобальних екологічних проблем. Такими є Зелений кліматичний Фонд, Глобальний екологічний фонд та ряд інших подібних структур, проблемою яких є

фінансове наповнення, оскільки не існує обов'язкових джерел їх фінансування. Мова йде про добровільність здійснення внесків у подібні фонди провідними країнами світу, що сьогодні дуже важко досягти через загострення політичних відносин між ними [6, с. 28].

Однією з нових форм прояву соціально-економічної відповідальності в сучасному світі стає посилення відповідальності бізнесу, територіальних громад, а також громадян за стан довкілля, яке перебуває в кризовому стані. Для цього у розвинутих країнах усе більше використовують «зелені» фінанси, які на думку зарубіжних учених, охоплюють різні галузі фінансів та фінансові продукти, які можна об'єднати в три напрями: 1) фінансування інфраструктури; 2) фінансова допомога галузям та компаніям; 3) фінансові ринки. Важливою складовою «зелених» фінансів є кліматичні фінанси.

Фінансове стимулювання екологічної відповідальності територіальних громад є важливим напрямком фінансової політики держави в умовах сьогодення. Оскільки незадовільний стан екологічної ситуації впливає як на зростання кількості захворювань населення, так і на стримування економічного розвитку територій, що обумовлює необхідність застосування більш ефективних природоохоронних заходів та збільшення джерел їх фінансування.

Основними перешкодами становлення екологічної відповідальності в Україні є недосконале екологічне законодавство, відсутність належної системи екологічної стандартизації та сертифікації, повільний розвиток інститутів екологічного безпечного виробництва, низький рівень культури екологічного споживання [7, с. 350]. Важливою є не лише законодавча регламентація екологічної відповідальності, але й неухильне дотримання підприємствами та громадянами екологічних норм та законів.

Література:

1. Конституція України: чинна редакція зі змінами. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D> (дата звернення 29.03.2020).

2. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 № 280/97 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0> (дата звернення 30.03.2020).

3. Екологічна відповідальність: досвід ЄС та можливості для України. Аналітичний документ. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2018. 52с.

4. Огородник В.В. Вплив екологічного компонента соціальної відповідальності на економіку України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 7. С.612-616.

5. Шаповал В.М., Коваленко О.А. Функції та елементи соціальної відповідальності сучасних компаній. Детермінанти сталого розвитку організацій в умовах глобалізації: матеріали І міжнар. наук.-практ. інтернет-конф (Дніпро, 15–16 груд. 2014 р.). Д.: НГУ, 2015. С. 157-160.

6. Crafts N. Globalization and Growth in the Twentieth Century. IMF. 2000. p. 23-32.

7. Бережна М.В. Екологічна відповідальність суб'єктів підприємництва в системі рівноважного розвитку регіону. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2014. Вип. 1(1). С. 345-350.

Довгаль Сергій Анатолійович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник –к.е.н., доцент Шашкевич О.Л.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ

Входження України у світовий економічний простір обумовлює необхідність розгляду досвіду зарубіжних країн у політиці управління процесами фінансування сфери освіти. Накопичений аналіз реформ освіти у зарубіжних розвинених країнах дозволяє уникнути багатьох помилок, прийняти накопичений позитивний досвід у розвитку системи освітніх послуг [1].

Розвиток освіти має свої особливості, зумовлені історичними соціально – економічними, етнографічними, культурними, етнічними та іншими чинниками у різних групах країн та в окремих країнах. Спільним є підвищення ролі освіти в розвитку економіки у зв'язку з тим, що саме

освіта забезпечує підвищення якості робочої сили, за рахунок підвищення рівня її освіченості [2].

Процеси європейської інтеграції України до Європейського Союзу передбачають входження вітчизняної освітньої сфери в Європейський освітній простір. Тому доцільне використання досвіду країн Європейського Союзу щодо формування відкритої й динамічної системи принципів, методів та інструментів створення сприятливих умов для адаптації вітчизняної освітньої сфери до європейських стандартів.

Вітчизняна та зарубіжна практика свідчать, що освіта не може в повній мірі розвиватися без суттєвої підтримки з боку держави. Як показує приклад розвинутих держав, вищий рівень освіченості населення свідчить про вищий рівень їх економічного розвитку. Саме тому, всі розвинуті країни світу спрямовують значну частину своїх фінансових ресурсів на підтримку та забезпечення розвитку вищої освіти.

В зарубіжних країнах фінансування освіти відбувається на трьох основних рівнях: центральному, регіональному або місцевому. В деяких країнах воно відбувається переважно на одному рівні. Так, у США фінансування здійснюється за рахунок місцевих бюджетів, в Новій Зеландії – за рахунок центрального бюджету, а в Австралії - за рахунок регіональних бюджетів. Однак, у більшості випадків використовується поєднання фінансування на різних рівнях залежно від категорії витрат [1].

На державне фінансування припадає в середньому 50-90% в загальній структурі бюджетів західних університетів. Воно є дуже диференційованим за характером, умовами та розмірами коштів, які надаються закладам освіти. Переважна кількість закладів вищої освіти є державними і тому значною мірою фінансуються державою. Фінансування державного і приватного секторів вищої освіти забезпечуються комбінацією джерел доходу: плата за навчання студентів, приватні пожертвування, державні субсидії, доходи від надання освітніх і дослідницьких послуг. Однак, у всіх випадках, навіть при фінансуванні приватних навчальних закладів, держава відіграє найзначнішу роль.

Фінансування шкільної освіти є одним із пріоритетних напрямів державної політики в розвинутих країнах та країнах Європи. В цих країнах система фінансування освіти є розгалуженою. Мережа недержавних закладів освіти фінансується на рівних умовах з державними закладами через центральні і місцеві бюджети. Держава сприяє розвитку

приватного сектору в системі освіти, забезпеченню громадського контролю. Освітні заклади володіють організаційною та фінансовою самостійністю [3].

У високорозвинених країнах структура витрат на освіту характеризується значною часткою приватних інвестицій. Так, в Японії та США вони становлять 1,15 % і 2,26 % від ВВП відповідно та мають більшу питому вагу в структурі загальних витрат, ніж в інших країнах. Витрати бізнесу на освіту в Чехії становлять лише 0,38 % від ВВП, а у Словаччині – 0,12 %.

У країнах Європейського Союзу відбувається реформування національних систем вищої освіти за допомогою розгортання Болонського процесу та створення єдиного європейського освітнього простору. У сучасних умовах реалізації Болонського процесу в деяких країнах Європи на регіональних ринках освітніх послуг відбуваються зміни, пов'язані з формуванням єдиних ринкових систем [4].

Важливе значення для забезпечення розвитку регіональних ринків освітніх послуг мають процеси залучення інвестицій. Досвід Європейського Союзу показує, що поряд із державним фінансуванням усі держави-члени ЄС намагаються залучати приватне фінансування на конкурентній основі, а також іноземні інвестиції в національну освіту та науково-дослідні розробки.

Загальною тенденцією показника сучасного рівня розвитку систем освіти у країнах світу виступає ускладнення механізму фінансування, зближення, набуття спільних рис між державним і приватним секторами. Також все більшим стає розширення різних джерел фінансування на кожному рівні освіти. Ускладнення механізму фінансування відбувається не тільки внаслідок послідовної диверсифікації джерел, а й у напрямі розгалуження процесів виділення фінансових коштів, розпорядження ними та використання.

Отже, світова практика свідчить не лише про диверсифікацію джерел фінансування освіти, а й про урізноманітнення фінансових потоків в умовах ускладнення відносин власності, управління і фінансування. З'являються різноманітні змішані форми оплати навчання, які поєднують фінансування з одних джерел із керівними функціями інших суб'єктів. Така практика свідчить про розширення ринкових відносин загалом та

вимагатиме вдосконалення механізмів фінансування освіти, в тому числі процесів ціноутворення на ринку освітніх послуг України.

Література:

1. Затонацька Т. Г. Зарубіжний досвід фінансування розвитку освіти: перспективи застосування в Україні. *Економік*. 2012. №139. С. 36-39.
2. Мартинова Т.О. Особливості фінансування освіти в Україні і за кордоном. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream>.
3. Ярош А.О. Способи фінансування загальної середньої освіти в зарубіжних країнах. *Науковий вісник*. 2015. №16. С. 58.
4. Ящук Т.А. Зарубіжний досвід фінансування вищої освіти. *Економіка і менеджмент*. 2017. 75 с.

Драчук Надія Ігорівна

студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Петрушка О. В.

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Місцеві бюджети – важливий елемент бюджетної системи держави, що регулюється відповідним законом [1]. Невідповідність видатків дохідним надходженням – одна з найважливіших проблем організації бюджетних відносин на місцевому рівні. Причинами недостатності власних стабільних доходів місцевих бюджетів є: низький рівень обґрунтованості та прогнозованості дохідної частини місцевих бюджетів; концентрація фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих питань регіонів; високий рівень централізації бюджетних ресурсів; невирішеність питання подолання заборгованості між бюджетами різних рівнів за взаємними розрахунками; тенденція здійснення видатків з місцевих бюджетів без відповідного підкріплення дохідними джерелами, що приводить до дотаційності місцевих бюджетів [2, с.62].

Для збільшення частки власних доходів місцевих бюджетів, підвищення ефективності управління місцевими фінансами, зменшення залежності від фінансової допомоги, досягнення збалансованості бюджетів, необхідно:

1) чітко закріпити бюджетні повноваження і відповідальність органів влади різних рівнів під час формування доходів;

2) зменшити вертикальний і горизонтальний фіскальні дисбаланси шляхом передання до місцевих бюджетів достатніх джерел доходів, адекватних видатковим потребам місцевого самоврядування;

3) вдосконалити механізм міжтериторіального фінансового вирівнювання;

4) здійснювати послідовну і виважену державну регіональну політику, спрямовану на зменшення значних відмінностей в економічному розвитку територій;

5) підвищити превентивні заходи та посилити контроль стосовно порушення бюджетного законодавства у сфері мобілізації доходів до місцевих бюджетів.

З метою запобігання негативним наслідкам виконання доходів місцевих бюджетів доцільно:

– по-перше, здійснювати їх моніторинг на всіх стадіях бюджетного процесу із застосуванням аналізу, аудиту і проведення постійного контролю за справлянням податків, зборів і обов'язкових платежів та мобілізацією доходів бюджету відповідно до визначених планових показників на бюджетній рік;

– по-друге, виявлені негативні наслідки у виконанні доходів бюджету в процесі моніторингу зумовлюють внесення необхідних змін до чинного законодавства з метою запобігання їх розвитку у поточному та наступних роках;

– по-третє, своєчасно отримувати інформацію про стан виконання дохідної частини місцевих бюджетів у поточному році.

З метою підвищення ефективності виконання місцевих бюджетів України за видатками слід дотримуватися задекларованих у Бюджетному кодексі України принципів прозорості та публічності [3].

Варто відзначити основні напрями забезпечення бюджетної децентралізації та зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів у вітчизняній практиці, а саме необхідно:

– здійснити чіткий розподіл видаткових повноважень з одночасним розподілом сфер відповідальностей за їх здійснення;

– збільшити обсяг власних надходжень бюджетів місцевого самоврядування, зокрема, шляхом зарахування екологічного податку в повному обсязі до бюджету відповідного рівня, оптимізації механізмів оподаткування нерухомого майна та трудових ресурсів з низькоеластичним попитом [4, с. 157];

– забезпечити високий рівень прозорості фінансових потоків під час формування та використання коштів місцевих бюджетів.

Окрім того, територіальні громади повинні стати активними учасниками забезпечення соціально-економічного розвитку територій, а органи місцевого самоврядування – бути зацікавленими у збільшенні обсягів власних надходжень бюджетів базового рівня [4, с. 157].

Вирішення проблем місцевих органів влади сприятиме розширенню економічної самостійності окремих територій України, що є ознакою розбудови демократичної та ринково-орієнтованої держави.

Література:

1. Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.04.2020).

2. Місцеві фінанси: підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. 2-ге вид., доп. і перероб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2015. 448 с.

3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2542-14> (дата звернення: 05.04.2020).

4. Далєвська Т. Бюджетна децентралізація: передумови та напрями реалізації. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 1. С. 149–159.

Дуля Ірина Віталіївна

студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Петрушка О. В.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ В УКРАЇНІ

Управління місцевими фінансами є однією із складових управління соціально-економічним розвитком адміністративно-територіальних одиниць, яка використовує конкретні прийоми та методи для реалізації спеціального апарату, що неабияк впливає на цільове формування, використання розпорядження коштами місцевих бюджетів [1, с.199]. Так, наприклад, Кравченко В. І. розкриває основи управління місцевими фінансами саме через обов'язки місцевих органів влади, які включають коло завдань, якими вони законодавчо уповноважені [2, с.147].

З огляду на проблеми із здійсненням управління місцевими фінансами в Україні можна зіштовхнутися з цілою низкою протиріч, що є у цій галузі. Наприклад, управління фінансами досліджувалося лише економістами, питання управління в галузі економіки вивчалися в адміністративному праві України, а фінансово-правові проблеми здійснення управління державними фінансами не досліджувалися взагалі.

Перш за все, варто зазначити, що проблема існує у термінологічному апараті. Так, досить часто місцеві фінанси ототожнюються з місцевими бюджетами, що, у свою чергу, є помилкою, оскільки очевидно, що досліджувана категорія не обмежується виключно місцевими фінансами.

По-друге, в умовах жорсткої конкуренції та зростаючого впливу змін у зовнішньому середовищі, питання ефективного управління місцевими фінансами мають особливе значення, при цьому місцеві фінанси стають головним механізмом впливу на розвиток економічних та соціальних процесів у регіоні. Зважаючи на вище зазначене, модернізація всієї місцевої системи управління фінансами є необхідною умовою, яка, у свою чергу, потребує:

- 1) упорядкування міжвідомчої координації між державними та місцевими органами управління фінансами;
- 2) забезпечення технологічної підтримки місцевого управління фінансами за допомогою використання інтегрованої системи інформації та аналізу;
- 3) підвищення ефективності використання фінансових та матеріальних ресурсів органів місцевого самоврядування та прозорості процесу місцевого бюджету;
- 4) удосконалення процесу управління державними фінансами з точки зору складання та виконання бюджетів на всіх рівнях;

5) забезпечення гармонізації системи управління державними фінансами з міжнародними стандартами. Однак для цього потрібні певні професійні, людські та фінансові ресурси [3, с. 10]

Основним завданням на сьогодні є побудова ефективної системи управління місцевими фінансами України. Вирішення цієї проблеми полягає в удосконаленні методів управління фінансовими ресурсами місцевих органів влади. Ефективне функціонування системи управління місцевими фінансами може бути забезпечене шляхом вдосконалення організації всебічної оцінки фінансового стану місцевих бюджетів та шляхом складання кодексу поведінки, який містить хороший вітчизняний та зарубіжний досвід з місцевим рівнем управління фінансами [4, с. 251].

Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері управління сприяє соціально-економічній стабільності країни. Це вимагає організації системи фінансового захисту та важливості розвитку інституту місцевого самоврядування, який відіграє дедалі більшу роль в економічному та соціальному розвитку країни.

Література:

1. Бондарук Т.Г. Особливості управління місцевими фінансами в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. №6 (121). С.198-201.

2. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України : навч. посіб. / за ред. В. І. Кравченко. К. : Знання, КОО, 1999. 487 с.

3. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформаціях : монографія / за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2008. 376 с.

4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія/ за ред. З. С. Варналія. К.: НІСД, 2007. 820 с.

Еліяшевський Нестор Васильович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидорчук А. А.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

НАУКИ І ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Система освіти є специфічною галуззю сфери розвитку головної складової продуктивних сил суспільства – людини і вона здійснює формування знань та умінь молодого покоління, а також його виховання та підготовку кваліфікованих кадрів.

У державному та місцевих бюджетах України передбачаються видатки на освіту, які згідно із бюджетною класифікацією містять видатки на фінансування таких закладів і заходів: дошкільна освіта; загальна середня освіта (загальноосвітні навчальні заклади, загальноосвітні спеціалізовані школи-інтернати, загальноосвітні спеціалізовані навчальні заклади); професійно-технічна освіта; вища освіта (вищі навчальні заклади I і II рівнів акредитації, вищі навчальні заклади III і IV рівнів акредитації); післядипломна освіта; позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми; програми матеріального забезпечення навчальних закладів; дослідження і розробки у сфері освіти; інші заклади та заходи у сфері освіти. Загальна освіта охоплює дошкільну, загальну середню та позашкільну освіту [1, 478].

Ефективна реалізація заходів у системі освіти, в тому числі і загальної, не можлива без формування відповідного фінансового підґрунтя, яке складають як бюджетні кошти, так і кошти юридичних та фізичних осіб. Необхідність вирішення проблем, пов'язаних з фінансовим забезпеченням освіти, зумовлена обмеженим бюджетним фінансуванням та вимагає розроблення нових підходів до впровадження альтернативних джерел фінансових ресурсів галузі. Основною проблемою галузі освіти є недостатній рівень фінансового забезпечення із одночасним нераціональним використанням фінансових ресурсів, які надходять у її розпорядження. Так, у Бюджетному кодексі України хоч і порушується проблема контролю за ефективним витрачанням бюджетних коштів, відповідальність учасників бюджетного процесу за бюджетні правопорушення настає у разі нецільового використання бюджетних коштів, порушення розпорядниками бюджетних коштів правил щодо прийняття ними бюджетних зобов'язань тощо. Тому нагальною проблемою є реформування організаційно-економічних засад галузі освіти шляхом оптимізації мережі освітніх закладів, пошуку додаткових джерел фінансування, розробки науково обґрунтованих норм і нормативів, які

застосовуються у процесі бюджетного планування, підвищення ефективності використання обмежених коштів тощо [2].

Україна належить до країн з великим науковим потенціалом, котрий можна порівняти з потенціалом деяких розвинених держав Європи. Розгалужена мережа наукових організацій, що діє в нашій державі, охоплює чималий спектр галузей науки і техніки і навіть спроможна за сприятливих умов забезпечувати здійснення науково-технічного прогресу та інноваційної реконструкції української економіки. Крім того, Україна належить до країн світу, які мають потрібний науково-технічний потенціал для виробництва найбільш сучасної авіакосмічної техніки, а частка зайнятих у високо- і середньотехнологічних галузях промисловості є подібною до аналогічних показників європейських країн. Разом із тим, продуктивність праці в нашій країні у кілька разів нижча, ніж у цих державах, на відміну від розвинутих країн, які до 85–90% приросту ВВП покривають через виробництво та експорт наукоємної продукції. Посідаючи за кількістю науковців одне з передових місць у світі, Україна поки що не експортує у великих розмірах результати своїх наукових досліджень, а частина вітчизняної наукоємної продукції становить близько 0,1% на світовому ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється в 2,5–3 трлн. дол. Однією з головних причин такої непривабливої ситуації науки в нашій країні є незначний рівень державного фінансування науки – менше 1% ВВП [1, 445].

У Держбюджеті на 2019 рік на сферу науки було закладено близько 9,8 млрд грн, що на 18% більше за показник попереднього року. Втім, українська наука залишається на рівні 0,23% ВВП, а це суперечить законодавству, що встановлює фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% ВВП. Обсяги фінансування Національної академії наук, передбачені бюджетом 2019 року, у порівнянні з попереднім роком загалом суттєво не збільшилися. Більш ніж на третину зросли видатки на медичне обслуговування працівників НАН. На чверть зросло фінансування Національної академії медичних наук України (2,6 > 3,3 млрд грн). Натомість більш ніж на третину (з 441,6 до 286 млн грн) зменшено фінансування Національної академії аграрних наук; скорочення зазнали передусім видатки на проведення досліджень, натомість фінансування організаційних витрат президії НААН незначною мірою збільшено [3]. Збільшувати фінансування вітчизняної академічної

науки й, зокрема, Національної академії наук України необхідно невідкладно – навіть за тих скрутних обставин, у яких нині перебуває наша держава.

Таким чином, поки ще, наша країна належить до числа країн з високим науковим потенціалом, пріоритетом для діяльності органів державної влади повинно бути створення умов, що забезпечують не тільки збільшення такого потенціалу, а насамперед його максимальну реалізацію в інтересах суспільства. Держава має створювати стимули і сприяти інноваційному розвитку, ставши замовником й організатором досліджень та розробок на найсучасніших напрямках науково-технічного прогресу й активізувати їх впровадження в усі сфери економічного життя.

Література:

1. Бюджетна система: підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013.
2. Лободіна З.М. Практика і проблематика фінансового забезпечення загальної освіти в умовах соціально-економічних трансформацій. URL: <http://library.tneu.edu.ua/index.php/uk/nmkd/57-resursy-biblioteku/pratsi-vykladachiv-tneu/1/72-2011-08-31-07-10-05> (дата звернення: 05.04.2020).
3. Філіпчук Л., Ломоносова Н. Бюджет освіти та науки 2019. URL: <https://cedos.org.ua/uk/2019> (дата звернення: 07.04.2020).

Жук Назар Павлович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

ВИКОРИСТАННЯ НОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

В сучасних умовах проблеми підвищення рівня фінансової грамотності населення є актуальними для усіх без винятку країн світу. Фінансова криза, зростаюча заборгованість, недостатня обізнаність населення щодо різноманітних фінансових послуг, нездатність громадян приймати зважені фінансові рішення змусили уряди більшості держав розробляти і впроваджувати державні програми з підвищення рівня

фінансової грамотності для населення. Це і не дивно, адже фінансовий ринок нині розвивається настільки стрімко, продукуючи величезні масиви фінансової інформації, що більшість пересічних громадян не встигають її ґрунтовно осмислити та ефективно використати, втрачаючи як потенційні, так і реальні можливості для зростання особистих доходів. Відповідно, якщо рівень знань громадян про фінансову сферу є низьким, то від цього страждає і увесь сектор економіки та держава загалом [1, с. 631-632]. Тож у нинішніх реаліях урізноманітнення фінансових послуг, ускладнення і появи нових фінансових інструментів, питання фінансової грамотності стають надзвичайно актуальними.

Відтак активізація наукових досліджень щодо проблем підвищення рівня фінансової грамотності в Україні зумовлює необхідність впровадження новаційних педагогічних технологій у практику фінансової освіти, яка нині слугує одним із чинників фінансової соціалізації суспільства, що надзвичайно важливо в сучасних умовах стрімкого розвитку глобальних фінансових технологій.

Передусім зазначимо, що модернізація системи освіти в Україні потребує впровадження новітніх форм викладання фінансової грамотності, використання інноваційних освітніх технологій та осучаснення методів освітнього процесу. Адже саме науково обґрунтована та якісно сформована методика викладання фінансової грамотності значною мірою впливає як на підвищення рівня фінансової грамотності самих здобувачів освіти, так і забезпечує єдність інтересів викладача та студентів у процесі вивчення дисципліни [2, с. 21].

Варто наголосити, що упродовж останніх років світовою спільнотою накопичено чималий досвід стосовно розробки та впровадження ефективних програм фінансової освіти і підвищення рівня фінансової грамотності населення. Причому досвід зарубіжних країн переконливо доводить, що проблеми захисту прав споживачів фінансових послуг та довіри населення до фінансового сектору постають практично перед усіма державами світу [3, с. 429]. Тож українській педагогічній спільноті слід зважено підходити до вирішення питань доцільності та форм використання зарубіжних напрацювань та з урахуванням національних особливостей адаптувати існуючі методики і продукти у вітчизняну практику, розробляти власні і формувати національні методико-педагогічні ресурси для розвитку фінансової освіти в Україні.

У зазначеному контексті слід акцентувати, що упродовж останніх років у педагогічній практиці вітчизняних закладів освіти, окрім традиційних методів викладання фінансової грамотності, значного поширення набули й інноваційні методики [4, с. 93]. Свідченням цьому є досвід Тернопільського національного економічного університету щодо викладання фінансової грамотності, в освітньому процесі якого широко використовуються насамперед активні методи навчання – різноманітні лекції (залежно від способу викладу навчального матеріалу), кейс-методи, тренінги, ділові ігри тощо.

Зокрема, досить поширеними при викладанні фінансової грамотності для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня освітньо-професійної програми «Фінансова грамотність» були проблемні лекції, лекції-візуалізації, бінарні лекції, лекції із заздалегідь запланованими помилками, лекції-прес-конференції. Скажімо, на проблемних лекціях викладач формулював проблемну ситуацію, пов'язану із окремим аспектом фінансової грамотності, та спонукав студентів до пошуку напрямів її розв'язання. На лекції-візуалізації викладач використовував демонстраційні матеріали, інші форми наочності, що не лише доповнювали вербальну інформацію, але й були носіями змістової інформації. На бінарних лекціях моделювалися реальні ситуації, пов'язані із підвищенням рівня фінансової грамотності, а також обговорювалися теоретичні і практичні питання двома фахівцями (зокрема, викладачем і фахівцем-практиком).

Одним із ефективних методів навчання, який широко використовується у Тернопільському національному економічному університеті при викладанні фінансової грамотності, є case study – метод навчання на основі аналізу реальної фінансової ситуації, що містить у собі спеціалізований навчальний матеріал, який включає кейс (текстовий опис подій), інструкцію по роботі з цим кейсом, рекомендації з використання кейсу та спеціальну технологію використання пропонованого матеріалу в процесі навчання. Тренінг, як форма організації заняття з фінансової грамотності, сприяє інтенсивності навчання, результат якого досягається завдяки активній роботі кожного з його учасників, адже знання під час тренінгу не просто викладаються тренером, а стають продуктом активної взаємодії його учасників [5, с. 164]. Ділові ігри в процесі проведення практичних занять з фінансової грамотності дозволяють моделювати

складні життєві ситуації, пов'язані з управлінням особистими фінансами, сприяють розвитку фінансового мислення.

Насамкінець зазначимо, що теоретичні знання, подані викладачем та здобуті студентами в аудиторії, сповна будуть засвоєні лише тоді, коли пройдуть апробацію на практиці. Тож з метою удосконалення методики викладання фінансової грамотності досить перспективним є проведення, спільно із педагогами загальноосвітніх, професійних та вищих навчальних закладів, низки пізнавальних науково-педагогічних заходів із вищезначеної тематики.

Література:

1. Дудчик О.Ю., Матвійчук І.О., Фінансова грамотність: теоретичні аспекти, проблеми і перспективи поліпшення в Україні. Інфраструктура ринку. 2019. № 31. С. 631-635.

2. Кізіма Т., Шаманська О. Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу. Світ фінансів. 2014. Вип. 1. С. 16-26.

3. Латковська Т. А. Підвищення рівня фінансової грамотності. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2013. Т. 13. С. 429–438. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nronyua_2013_13_45 (дата звернення 23.07.2020).

4. Барадія Н., Покась Л. Формування фінансової грамотності через впровадження педагогічних технологій. Актуальні питання гуманітарних наук. 2019. Вип 23. Том 1. С. 89-94.

5. Тимошенко М.М., Можарівська І.М. Організація та методика викладання дисциплін економічних спеціальностей. Професійно-прикладні дидактики. 2016. Вип. 1. С. 159-167.

Заброцька Христина Русланівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І. П.

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФІНАНСОВОМУ ВИРІВНЮВАННІ ТЕРИТОРІЙ

Глибокі трансформаційні процеси в економічній сфері, реалізація адміністративної реформи та модернізація системи суспільних відносин обумовлюють потребу формування відповідних механізмів державного регулювання для подолання впливу негативних факторів, та забезпечення поступального розвитку в умовах ресурсних обмежень. Довготривале домінування ситуаційного аналізу у процесі прийняття управлінських рішень в бюджетній сфері перешкоджало постановці та розв'язанню перспективних завдань, формуванню стратегічних управлінських рішень, взаємоузгодженість яких підвищувала б результативність реформ у бюджетній системі, зокрема в частині удосконалення механізму міжбюджетних відносин. Забезпечення ефективності останніх є однією з найважливіших і найскладніших цілей управління державними фінансами будь-якої держави [4, с. 136].

Розв'язання завдань стабілізації економічної динаміки, подолання наслідків фінансово-економічної кризи на сучасному етапі потребують застосування сучасних концептуальних підходів до підвищення ефективності міжбюджетних відносин як важливої складової бюджетного регулювання.

Починаючи з 2015 р. в законодавчому порядку було змінено склад, структуру та механізм нарахування офіційних трансфертів місцевим бюджетам. Зокрема, дотації представлені у вигляді базової і реверсної дотації, які відрізняються між собою напрямками спрямування коштів (див. рис. 1).

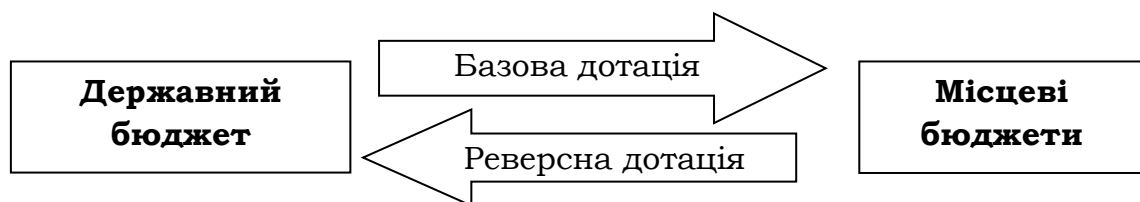

Рис. 1. Напрями спрямування базової і реверсної дотації*

* Складено автором за даними джерела [4].

Окрім того, запроваджено стабілізаційну дотацію, що надається місцевим бюджетам на протязі трьох років і її розмір становить не менш 1 % обсягу надходжень податків та зборів до місцевих бюджетів. Така дотація необхідна місцевим бюджетам для того, щоб здійснити покриття диспропорцій, які виникли у зв'язку із запровадженням нової моделі взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами.

Загальний розмір дотації складає 1 млрд. грн. Право розпоряджатися коштами стабілізаційної дотації отримало Міністерство фінансів України, яке виступає головним розпорядником коштів Відповідно до Постанови КМУ від 16.09.15 р. № 727 «Деякі питання стабілізаційної дотації з державного бюджету місцевим бюджетам» [2] визначено порядок розподілу стабілізаційної дотації у два етапи (див. табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл стабілізаційної дотації місцевим бюджетам*

<i>перший етап — між місцевими бюджетами у таких пропорціях:</i>	— не менш як 20 % — для обласних бюджетів; — не більш як 80 % — для бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад
<i>другий етап</i>	між обласними бюджетами

* Складено автором за даними джерела [2].

Динаміка надходження дотацій до місцевих бюджетів у період 2014-2017 рр. характеризується специфікою їх суттєвого скорочення. Так, якщо у 2014 р. до запровадження нового механізму надання офіційних трансфертів місцевим бюджетам обсяг дотацій становив 64,43 млрд. грн., то у наступні 2015-2017 рр. відбулося зменшення цих надходжень до 7,27 млрд. грн. та 6,83 млрд. грн. відповідно, що обумовлено рішенням надавати кошти місцевим бюджетам у вигляді субсидій спеціального призначення [3, с. 365].

У 2017 р. обсяг дотацій зріс до 21,99 млрд. грн. за рахунок відновлення додаткових дотацій за різними спрямуваннями, найбільшим обсягом з них характеризується дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків на утримання закладів освіти і охорони здоров'я – 15,05 млрд. грн.

Скорочення обсягу дотацій місцевим бюджетам у період 2014-2016 рр. становить 57,6 млрд. грн. У складі дотацій, наданих місцевим бюджетам у 2015-2016 рр., перевага надається базовій дотації, яка передбачає надходження коштів з державного бюджету місцевим бюджетам для вирівнювання їх фінансової спроможності. Динаміка надходжень абсолютних показників базової дотації вказує на її зменшення у 2016 р. проти 2015 р. на 0,44 млрд. грн. (з 7,27 млрд. грн. до 6,83 млрд.

грн.). Сума стабілізаційної дотації у 2015-2016 рр. є однаковою і становить 2 млрд. грн.

Таким чином, частка дотацій у структурі офіційних трансфертів у 2015-2016 рр. становила 3,5%, натомість субвенції склали 96,5%. У 2017 р. ситуація дещо змінилася. Так, за рахунок зростання частки дотацій (додано додаткові дотації) їх частка у співвідношенні з субвенціями зросла у порівнянні з попереднім роком до 7,86 %.

Література:

1. Глухова В.І., Кравченко Ю.М. Міжбюджетні трансферти як форма бюджетного регулювання. *Економіка і регіон*. 2014. № 4. С. 80-84.
2. Деякі питання стабілізаційної дотації з державного бюджету місцевим бюджетам. Постанова Кабінету міністрів України від 16.09.15 р. № 727 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/6-2015-%D0%BF#n18> (дата звернення 13.01.2020).
3. Сидор І. П. Міжбюджетні трансферти в системі доходів місцевих бюджетів: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 32. С. 363-370.
4. Федченко К.А. Механізми реформування міжбюджетних відносин в умовах економічної нестабільності. *Вісник ЖДТУ*. 2017. № 4 (82). С. 135-138.

Заєць Катерина Олександрівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к. е. н., доцент Коваль С. Л.

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державний бюджет представляє собою складне економічне явище, без якого не може існувати жодна держава, адже для здійснення своїх функцій їй необхідна фінансова база. У сучасних умовах дослідження проблем виконання дохідної частини Державного бюджету України є актуальним, оскільки саме бюджет відображає складну систему

перерозподільних відносин у суспільстві та охоплює практично кожну юридичну та фізичну особу.

Доходи державного бюджету являють собою частину централізованих фінансових ресурсів та виступають фінансовою основою держави для виконання покладених на неї функцій. Для того, щоб проаналізувати виконання дохідної частини Державного бюджету, необхідно дослідити за рахунок яких складових вони формуються (табл. 1).

Як видно з показників табл. 1, протягом досліджуваного періоду дохідній частині Державного бюджету притаманна тенденція до зростання. Так, у 2017 р. доходи становили 793 441 млн. грн., у 2018 р – 946 849 млн. грн., а у 2019 р. – 998 279 млн. грн. (табл. 1).

Основне навантаження з наповнення дохідної частини Державного бюджету припадає на податкові надходження. Так, у 2017 р. вони становили 627 154 млн. грн., у 2018 р. – 753 816 млн. грн., а у 2019 р. – 799 776 млн. грн. (табл.1). Дана група надходжень має найбільший вплив на здійснення виконання Державного бюджету за доходами.

Неподаткові надходження знаходяться на другому місці у структурі доходів Державного бюджету. Аналізуючи обсяг неподаткових надходжень спостерігаємо їх зміну в бік зростання. У 2019 р. неподаткові надходження становили 186 684 млн. грн., а це на 58 105 млн. грн. більше, ніж в 2017 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка та структура доходів Державного бюджету України за 2017-2019 рр.*

Показники	2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	План млн. грн.	Факт млн. грн.	План млн. грн.	Факт млн. грн.	План млн. грн.	Факт млн. грн.
Податкові надходження в т.ч.:						
Податок на додану вартість	632 202	627 154	760 016	753 816	846 728	799 776
Податок на доходи фізичних осіб	221 260	430 703	300 063	506 168	323 081	530 589
Акцизний податок	77 177	75 033	91 123	91 742	106 155	109 954
	113 336	108 293	124 104	118 852	134 070	123 358

Податок на прибуток підприємств	67 120	66 912	82 327	96 882	95 520	107 086
Відшкодування ПДВ	-	-120 061	-	-131 659	-	-151 901
Інші	70 980	62 239	78 099	71 831	93 302	80 688
Неподаткові надходження	133 741	128 579	171 680	164 683	176 391	186 684
Доходи від операцій з капіталом	373	287	473	658	1 235	183
Офіційні трансфери	6 047	5 968	7 439	7 306	8 848	8 725
Інше	24 481	31 453	7 240	1 652	3 269	2 911
Всього	796 745	793 441	946 849	928 115	1 036 472	998 279

* Складено автором за даними джерела [1].

Результати проведеного аналізу свідчать, що перевиконати план за доходами вдалося лише завдяки трьом податкам: податку на додану вартість, податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств (табл. 1).

Причинами перевиконання надходжень від податку на додану вартість є часткове скасування пільг для сільськогосподарських виробників та зростання вітчизняного виробництва й імпорту товарів і послуг. Перевиконання надходжень від податку на доходи фізичних осіб вдалося отримати за рахунок зростання середньої заробітної плати. Зростання обсягу надходжень податку на прибуток підприємств відбулося завдяки покращенню фінансових результатів підприємств [2].

Не вдалося досягнути планових показників надходжень по акцизному податку, оскільки, відбулося зниження обсягів виробництва тютюнових виробів та часткове задоволення попиту на тютюнову продукцію шляхом зменшення залишків готової продукції на складах.

В 2019 р. переважали кілька чинників, які не дозволили виконати планові показники по доходах. Основними причинами були зміцнення обмінного курсу гривні до долара США, інфляція досягнула нижчого рівня цінового орієнтиру, визначеного Національним банком України. Знизилась ціна на природній газ та нафту і нафтопродукти, що позначилось на сповільненні зростання номінальних обсягів імпорту, падіння виробництва тютюнових виробів [2]. Такі зміни негативно

вплинули на доходи бюджету, але дозволили скоротити видатки на обслуговування державного боргу.

Отже, оцінка показників виконання дохідної частини Державного бюджету в 2017-2019 рр., дозволяє зробити наступні висновки:

- дохідна частина має стійку позитивну динаміку протягом аналізованого періоду;
- найбільший обсяг надходжень до державного бюджету припадає на податкові надходження.
- причинами недовиконання Державного бюджету були зміцнення гривні, внаслідок чого зменшились митні надходження, повільніше зростання імпорту, падіння виробництва тютюнових виробів та низькі обсяги видобування природного газу.

Література:

1. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2017-2019 рр. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення: 11.04.2020).
2. Інформація щодо виконання Державного та Зведеного бюджетів України за 2019 рік. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets> (дата звернення: 11.04.2020).

Захарків Микола Іванович

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – д.е.н., професор Лободіна З.М.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

В сучасних умовах трудова міграція слугує важливим ресурсом розвитку країн світу. Відтак пріоритетним завданням у нинішніх вітчизняних реаліях є виявлення напрямів максимізації позитивних ефектів від цього явища та зведення до мінімуму його негативних наслідків.

Метою дослідження є аналіз основних соціально-економічних наслідків зростання масштабів зовнішньої трудової міграції з України у

контексті її впливу на економіку держави.

За твердженням фахівців, якщо у 2012 р. на тимчасові заробітки за кордон протягом найближчого року планували поїхати 5,3 % українських громадян, то у 2018 р. такі наміри висловили 14,6 % опитаних. Серед останніх переважали чоловіки (17,9 % порівняно із 11,8 % жінок) і молодь (22,5 % серед респондентів віком до 30 років планували поїхати за кордон протягом найближчого року). Ситуація, коли кожен п'ятий молодий українець має намір працевлаштуватися за кордоном, свідчить про кризу внутрішнього ринку праці, а також загрожує утриманню зростаючої кількості пенсіонерів [1].

Однією із причин цього явища стало різке зниження рівня життя населення. Так, середня заробітна плата у 2018-2019 рр. становила 314 дол. і 381 дол. Відповідно; до того ж, троє з чотирьох українців не мали достатньої можливості знайти роботу у своєму населеному пункті [2, с. 140]. Відтак, особливо після отримання Україною безвізового режиму, кількість трудових мігрантів значно зросла, а найбажанішими країнами для зовнішньої трудової міграції стали Польща, Німеччина та Італія.

Зростання надходжень від трудових мігрантів упродовж останніх років теж відбувалося досить швидкими темпами. Якщо у 2017 р. надходження від зовнішніх трудових мігрантів до України, за даними НБУ, становили 9,3 млрд. дол., то у 2019 році - уже 12 млрд. дол. (або 7,6% ВВП), з яких 20% надійшли неформальними каналами [3].

Тож можемо стверджувати, що для владних структур зростання обсягів грошових надходжень від зовнішніх трудових мігрантів має принаймні два позитивні наслідки: це дозволяє суттєво зменшувати соціальну напруженість у суспільстві в умовах різкого зниження рівня життя населення і, одночасно, пропагувати позитивні наслідки євроінтеграції для України.

За твердженням фахівців, трудова міграція є негативним явищем для економіки України у довгостроковій перспективі, однак для платіжного балансу зростання обсягів коштів, що надходять від зовнішніх трудових мігрантів, позитивно впливає на валютний ринок [4]. Проте залежність держави від переказів коштів зовнішніх трудових мігрантів, безумовно, свідчить про вразливість національної економіки до коливань на світовому ринку праці.

О. Кваша зазначає, що грошові валютні перекази українських

трудоу мiгрантiв збiльшують платоспроможнiсть окремих категорiй громадян i, як наслiдок, збiльшують сукупний попит на окреми товари i послуги, що слугує джерелом розвитку вiдповiдних галузей; грошовi перекази мають порiвняно стабiльний характер, на вiдмiну, скажiмо, вiд прямих iноземних iнвестицiй; вони покривають дефiцит торговельного балансу краiни та слугують надiйним джерелом покращення соцiально-економiчного становища домогосподарств [5, с. 539].

Слiд акцентувати, що зростання масштабiв зовнiшньої трудової мiграцiї створює i суттєвi проблеми для розвитку пiдприємництва в Украiнi. Так, за даними опитування EY Ernst&Young People Advisory Services [6], у 2017 році 56% компанiй стикалися зi складнощами у пiдборi персоналу. Пiд кiнець 2017 р. суттєво зросла плiннiсть кадрiв: 53% тих, хто звiльнився за власним бажанням, як причину вказували саме трудову мiграцiю за кордон. У 2018 р. 69% опитаних компанiй вважали, що проблема трудової мiграцiї буде серйозно впливати на їхню дiяльнiсть у наступнi 3 роки, 43% компанiй мали труднощi з залученням та утриманням спiвробiтників в Украiнi через трудову мiграцiю, 28% компанiй передбачали ризики через трудову мiграцiю у майбутньому.

Важливо зазначити, що одним iз крокiв для покращення спiвпрацi з мiгрантами стало створення, за iнiцiативи МОМ, у 2019 році проекту «1+1», який має на метi пiдтримку громад з високим рiвнем економiчно спричиненої зовнiшньої мiграцiї, а також працiвників-мiгрантiв та членiв їхнiх сiмей шляхом спiвфiнансування проектiв створення та розвитку бiзнесу, що є вагомим кроком у спiвпрацi iз трудовими мiгрантами [7].

Таким чином, ситуацiя щодо мiжнародної трудової мiграцiї в Украiнi вiдображає типовi для бiльшостi держав проблеми, якi пов'язанi, насамперед, iз високим рiвнем безробiття та низькою заробiтною платою.

Лiтература:

1. Бабенко М. Краiна без працiвникiв. Чому украiнцi масово виїжджають за кордон. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/423173/krayina-bez-pratsivnykiv-chomu-ukrayintsi-masovo-vuyizhdzhayut-pratsyuvaty-za-kordon> (дата звернення: 20.03.2020).

2. Петрушина Т., Соколовський І. Соцiологiчнi показники стану ринку працi Украiни: актуальнi проблеми та виклики. Украiнське суспiльство: монiторинг соцiальних змiн: зб. наук. праць. Вип. 6 (20). Киiв:

Інститут соціології НАН України, 2018. С. 139-147.

3. Огляд приватних грошових переказів в Україну. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_u.pdf (дата звернення: 21.03.2020).

4. НБУ очікує надходження 11,5 млрд. від заробітчан. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/economics/nbu-ochikuye-nadhodzhennya-11-5-mlrd-vid-ukrajinskih-zarobitchan-2490864.html> (дата звернення: 21.03.2020).

5. Кваша О.С. Зовнішні міграційні процеси трудових ресурсів: фактор, стан та наслідки для України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 535 – 540.

6. EY Ernst&Young People Advisory Services. URL: https://www.ey.com/en_us/workforce (дата звернення: 20.03.2020).

7. Міграція та розвиток МОМ. URL: <https://iom.org.ua/ua/migraciya-ta-rozvytok> (дата звернення: 20.03.2020).

Захарченко Вікторія Андріївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Фінансова грамотність населення – це національний потенціал, який не просто впливає на рівень добробуту суспільства, а є важливою передумовою убезпечення від багатьох економічних і політичних ризиків. Фінансова грамотність – це комплексне поняття, яке акумулює в собі загальний рівень освіченості людини, її поведінкові особливості та бажання максимізувати власний рівень багатства [1, с. 33].

С. Хюстон в циклі своїх робіт [наголошує на тому, що не можна ототожнювати фінансову грамотність і фінансові знання. Фінансово грамотною є та людина, яка має здатність і впевненість у використанні своїх фінансових знань для прийняття фінансових рішень. Важливо не просто отримувати фінансову інформацію, а вміти правильно її аналізувати та застосовувати. Фінансова грамотність – це динамічний етап в процесі формування фінансового добробуту [2, с. 300].

Проблема недостатнього рівня фінансової грамотності серед молоді та дорослого населення у світі існує і потребує рішучих дій щодо її вирішення як з боку держави в особі центральних органів управління, так і зі сторони фінансових інститутів, які надають фінансові послуги. Саме тому, важливим питанням, пов'язаним із трансформацією заощаджень домогосподарств в інвестиції, є підвищення рівня фінансової грамотності та освіченості приватних інвесторів.

У зарубіжних країнах заходи підвищення рівня фінансової грамотності членів домогосподарств здійснюють численні «клуби фінансових волонтерів», діяльність яких спрямована на донесення інформації та здійснення роз'яснювальної роботи серед громадян про діяльність небанківських фінансових установ та їх фінансові продукти і послуги. Така діяльність передбачає висвітлення інформації про можливі ризики, пов'язані із вкладенням коштів, а також розкриває інформацію, яка стосується процедури захисту прав і законних інтересів членів домогосподарств, які взаємодіють із небанківськими фінансовими установами. До сфери їх діяльності належить також здійснення заходів спрямованих на попередження фінансового шахрайства [3, с. 76].

Важливим кроком до зростання заощаджень домогосподарств є розроблення на державному рівні заходів, спрямованих на підвищення фінансової грамотності громадян. Такі заходи мають передбачати:

- донесення інформації про права заощаджувачів, механізми захисту їх інтересів у процесі здійснення особистих заощаджень;
- розміщення інформативних матеріалів в засобах масової інформації стосовно переваг і загроз розміщення коштів (внесків) на рахунках кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів та можливості отримання доходів;
- розроблення типових освітніх програм та запровадження вивчення дисципліни «фінансова грамотність» у загальноосвітніх школах, професійно-технічних училищах, коледжах, вузах нееконічного профілю;
- просвітницька діяльність серед громадян з метою їх ознайомлення зі специфікою окремих фінансових продуктів небанківських фінансових установ [4, с. 33].

Таку практику доцільно запровадити в Україні, створивши подібні громадські організації спільними зусиллями НБУ, вищих навчальних

закладів, асоціацій учасників недержавних фінансових організацій. Волонтери (члени) таких організацій повинні бути компетентними та дотримуватися принципів об'єктивності, сумлінності та професійної етики. Іншими словами, вони не повинні прямо чи опосередковано рекламувати ті чи інші фінансові продукти або послуги, діяльність окремих учасників фінансового ринку, не спонукати громадян до прийняття конкретних фінансових рішень.

Література:

1. Полях С. С. Взаємозв'язок між фінансовою грамотністю населення та фінансовою стабільністю країни: теоретико-методологічний аспект. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2019. № 2 (66). С. 74–81.
2. Huston, S. J. Measuring Financial Literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(Summer), (2010) P. 296-316.
3. Циток Р. П. Заощадження домогосподарств як незалучений інвестиційний ресурс. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 74–80.
4. Левченко В.П. Розвиток ринку небанківських фінансових послуг: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 368 с.

Кизима Юлія Василівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С. В.

РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

В розвинутих країнах світу освіта є основою побудови і розвитку як ефективної національної економіки, так і високоморальних відносин у суспільстві загалом. Фундаментом становлення суспільства висококваліфікованих фахівців в Україні є система дошкільної та середньої шкільної освіти, яка фінансується, в основному, за рахунок коштів місцевих бюджетів. За останні роки впровадження реформи децентралізації надало місцевим органам влади можливості щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів у сфері освіти.

Проте, в умовах кризових явищ в економіці коштів на фінансування системи освіти на місцевому рівні, на жаль, не вистачає. Саме тому важливим кроком для вирішення цієї проблеми є формування нової системи фінансового забезпечення освіти на місцевому рівні в Україні, який забезпечить розширення джерел фінансування освітніх закладів, забезпечить їх фінансову самостійність, що сприятиме прискоренню реформування системи освіти задля підвищення якості підготовки спеціалістів на рівні вимог європейських стандартів.

Інвестиції в освітню галузь є і залишаються одним із найважливіших видів бюджетних інвестицій влади різних рівнів в соціальну сферу. Надання якісних освітніх послуг сприяє вихованню на початковому етапі високоморального суспільства, а в подальшому висококваліфікованих фахівців, які забезпечать підвищення конкурентоспроможності країни загалом у світі. У розвинених зарубіжних країнах відбувається зміна пріоритетів від збільшення бюджетного фінансування освітньої галузі до раціоналізації їх використання. Загалом механізм фінансування загальної середньої освіти багато в чому залежить від моделі управління освітою в державі[8]. В сучасних умовах обмеженості бюджетного фінансування освіти в Україні актуальності набувають напрями пошуку нових пріоритетних способів фінансування освітньої галузі. Така тенденція визначає необхідність вивчення та узагальнення найбільш дієвих методів фінансування освіти на прикладі провідних країн світу. Розглянемо системи освіти провідних країн світу з точки зору організації управління та його впливу на порядок здійснення фінансування закладів загальної середньої освіти, що представлено в табл. 1.

Схема фінансування загальної освіти в різних державах*

Держава	Джерела фінансування та особливості розподілу й використання бюджетних коштів на середню освіту
США	<p>1. Кошти надходять із бюджетів усіх рівнів, а саме федерального, штату, муніципалітету (освітнього округу). Частка коштів, що надходять із федерального бюджету, практично в усіх штатах однакова і не перевищує 8% від загальної суми коштів. Кошти штату і муніципалітету діляться у співвідношенні 50/50.</p> <p>2. Міжбюджетні трансферти.</p> <p>3. Фінансова допомога, що надходить через освітні округи, яким у законодавчому порядку делеговане право управління школами.</p> <p>4. Кошти від штату, від освітнього округу, якщо він є «незалежним» і має повноваження стягувати податки, або від муніципалітету, якщо освітній округ є «залежним» і не має податкових повноважень.</p>
Великобританія	<p>1. Фінансування із держбюджету (обсяги залежать від кількості учнів).</p> <p>2. Гранти місцевої та федеральної влади, якими школи самостійно розпоряджаються.</p> <p>3. Стипендія від школи або від держави (діє особлива урядова програма для заохочення юних талантів, а розмір допомоги залежить від середньорічних доходів сім'ї).</p> <p>4. Школи можуть самостійно розподіляти кошти в рамках отриманого від держави бюджету та власного фандрайзингу.</p>
Польща	<p>1. Освітня частина загальної субсидії з державного бюджету, алгоритм розрахунку розміру якої встановлює міністр національної освіти.</p> <p>2. Органи місцевого самоврядування встановлюють правила оплати праці вчителів і надання фінансової підтримки студентам, несуть відповідальність за інвестиції в освіту і визначають правила отримання та використання школами приватних коштів.</p>
Іспанія	<p>1. Державним бюджетом щорічно визначаються суми, що виділяються на освіту, і їх розподіл між автономними областями, різними типами, програмами та послугами.</p> <p>2. Автономні області у своїх бюджетах приймають рішення про фінансування витрат на освіту за рахунок державних трансфертів і частково за рахунок місцевих податків.</p>
Італія	<p>1. Регіони мають безпосередньо надавати, але нерідко делегують право фінансування шкіл як на освітні, так і на адміністративні цілі провінціям і муніципалітетам, послуги та</p>

	допомогу учням з власного бюджету, вони мають фінансувати плани будівництва шкіл. 2. Провінції та муніципалітети несуть пряму відповідальність за забезпечення в школах опалення, освітлення, телефонного зв'язку, підтримання шкільних будівель у належному стані.
--	--

* Складено автором на основі [8].

Узагальнюючи зарубіжний досвід управління та фінансування сфери освіти можна виокремити пріоритетні напрями реформування та вдосконалення механізму фінансування освіти на місцевому рівні для України, такі як розробка та реалізація нової системи фінансової підзвітності (шкільного менеджменту) органам місцевого самоврядування за фінансові асигнування; закріплення на законодавчому рівні частки сукупного доходу місцевого бюджету, яка має йти на розвиток освіти (фінансування адресних програм та проектів); розширення самостійності шкіл щодо розпорядження коштами, отриманих з бюджету, а також власного фандрайзингу (виділення грантів та стипендій здібним дітям на реалізацію наукових проектів) [5].

Таким чином, процеси децентралізації у сфері освіти відбуваються навіть у країнах із традиційно сильно централізованим управлінням цієї галузі, що дає змогу більшу кількість повноважень передавати на місцевий рівень для задоволення потреб населення в підвищенні якості освітніх послуг. В Україні процеси децентралізації знаходяться на початковому етапі, тому розподіл повноважень органів місцевого самоврядування у сфері освіти потребує ще уточнення [4]. Оскільки відповідно до Бюджетного кодексу України з місцевих бюджетів здійснюється фінансування дошкільної та середньої освіти, то, варто зазначити, що Концепцією розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 років окреслено основні напрями реформування дошкільної та середньої освіти. Одним з таких є приведення механізму управління та фінансування освітньої галузі у відповідність до потреб сучасної економіки, децентралізації влади та інтеграції України в європейський економічний та культурний простір.

Так, в контексті реформування системи дошкільної освіти України у державі визначено кардинально нові підходи щодо забезпечення якісних послуг для різних категорій дітей, а саме: забезпечення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами; відкриття дошкільних навчальних закладів сімейного типу (зокрема, в

житлових приміщеннях) і корпоративних (відомчих); розширення межі приватних дошкільних закладів освіти. У зв'язку з реформуванням системи управління дошкільною освітою набувають актуальності розробка та впровадження моделі фінансування, яка поєднуватиме державне (комунальне) і приватне інвестування [6]. З урахуванням значного попиту на послуги дошкільної освіти, а також заниженого рівня послуг державних закладів у даній сфері важливим напрямом удосконалення її фінансування, на нашу думку, є розвиток приватних дитячих садочків. У зв'язку з цим доцільно на державному рівні закріпити рівні права суб'єктів господарювання різних форм власності на ринку надання послуг стосовно одержання бюджетних асигнувань, спрямованих на фінансування дошкільної освіти [7].

Таким чином, крім бюджетного фінансування, на наш погляд, для приватних дошкільних закладів, які надають послуги дошкільної освіти, доцільно застосовувати податкові пільги суб'єктів господарської діяльності (податкові канікули, пільгове оподаткування, надання статусу неприбуткових організацій). Така податкова політика сприятиме залученню інвестицій в розвиток системи дошкільної освіти, підвищенню якості послуг цієї сфери та розвитку здорової конкуренції в сфері освіти зокрема.

Література:

1. Александрова Г.М. Проблеми фінансування освіти на місцевому. *Бізнес та інтелектуальний капітал*. 2015. № 3. с. 56-69.
2. Бенюк Л.Я. Проблеми бюджетного забезпечення освіти в контексті децентралізації управління. *Регіональна економіка*. 2016. № 1. с. 121-129.
3. Коцовська О.С. Механізм фінансового забезпечення освіти: правові засади розподілу владних повноважень. *Аспекти публічного управління*. 2014. № 9-10. с. 72-79.
4. Коваленко С.О. Фінансування видатків на освіту в умовах децентралізації. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 8. с. 105-109.
5. Мельник Я. В. Шляхи удосконалення системи фінансування закладів освіти: регіональний аспект. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 33. с. 202-208.

6. Кириленко О. П. Пріоритетні напрямки вдосконалення фінансування дошкільної освіти в Україні. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 3. С. 20-30.

7. Резніченко К. Г. Фінансове оздоровлення сфери освіти: проблеми та шляхи розв'язання. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2009. №2. с. 301.-308.

8. Ярош А. О. Способи фінансування загальної середньої освітних зарубіжних країнах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 16(1). с. 99-101.

Коваль Валентин Русланович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Шашкевич Олександр Любомирович

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія, ТНЕУ

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ТА ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Формування політики у сфері фінансового контролю в Україні відіграє важливу роль у формуванні громадської думки щодо забезпечення органами державної влади та управління законності та ефективності використання коштів платників податків.

З часів отримання Україною незалежності відбувалися постійні зміни в законодавстві щодо формування системи органів державного фінансового контролю, здійснювався розподіл та перерозподіл їх повноважень, запроваджувалися та скасовувалися різні форми організації контрольних заходів, реалізовувався зарубіжний досвід у практиці органів, на які покладено здійснення контрольних функцій.

Зрозуміло, що результати формування політики у сфері фінансового контролю знаходять своє відображення у законах України та підзаконних нормативно-правових актах. Проаналізувавши нормативно-правову базу, яка регулює державний фінансовий аудит в Україні, можна виділити такі етапи його становлення та розвитку.

I етап (2001 – 2014 рр.). Враховуючи світовий досвід організації державного фінансового контролю, в Україні запроваджується така форма організації контролю як державний фінансовий аудит. Передумови для його запровадження були створені прийнятими нормативно-правовими актами: Концепцією застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі (2002), Про Паспорти бюджетних програм (2004), постановами КМУ «Порядок проведення органами ДКРС аудиту фінансової та господарської діяльності бюджетних установ» (2004), «Порядок проведення органами ДКРС державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання» (2006), «Порядок проведення органами ДКРС державного фінансового аудиту виконання місцевих бюджетів» (2007).

Логічним завершенням організаційної роботи щодо запровадження державного фінансового аудиту в Україні стало створення в ГоловКРУ України Управління організації і проведення аудиторських досліджень, а в регіональних контрольно-ревізійних управліннях – відповідних відділів.

II етап (2015 р. – дотепер) – етап реформування державного фінансового аудиту відповідно до європейського вектору розвитку держави. На цьому етапі відбулися дві важливі події у формуванні державної політики у сфері фінансового контролю в Україні: прийняття нової редакції Закону України «Про Рахункову палату» (2015) та реорганізація Державної фінансової інспекції в Державну аудиторську службу України (2015) та в Офіс фінансового контролю (2020).

Пріоритетними напрямками державної політики у сфері фінансового контролю та аудиту на найближчі роки повинні стати:

- створення уніфікованої нормативної та методологічної бази органів державного фінансового контролю;
- розробка вітчизняних стандартів державного фінансового аудиту;
- удосконалення інституційної основи державного фінансового аудиту, що здійснюється в Україні, впровадження нових видів і форм аудиту (фінансовий аудит (аудит фінансової звітності), IT-аудит, аудит коштів (фондів) і грантів ЄС, аудит інвестиційних проектів, аудит державних (регіональних) цільових програм тощо);
- запровадження в практику діяльності контролюючих органів ризикоорієнтованого підходу до планування державного фінансового

аудиту з метою виявлення порушень з ознаками шахрайства та масштабних порушень;

– створення інтегрованої інформаційної бази даних контролю за управлінням та використанням державних (місцевих) ресурсів – Офісу фінансового контролю, Рахункової палати, Державної казначейської служби України, Державної служби фінансового моніторингу України, Державної податкової служби України, Антимонопольного комітету України, Національної комісії з цінних паперів та фінансових послуг тощо;

– забезпечення належного рівня державного фінансового контролю за законністю, ефективністю і результативністю управління й використання коштів місцевих бюджетів та комунального майна в умовах децентралізації, досягнення економії та цільового використання місцевих фінансів.

Завдяки реалізації зазначених напрямів буде враховано передовий світовий досвід щодо формування державної політики у сфері державного фінансового аудиту, що дасть змогу створити дієву та ефективну систему управління та використання державних та місцевих фінансових ресурсів в Україні, забезпечити дієве, скоординоване та ефективне функціонування державного фінансового контролю.

Література:

1. Закон України «Про Рахункову палату» від 2 липня 2015 року № 576-VIII // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 36, ст.360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/576-19> (дата звернення: 02.04.2020).

2. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 року № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/2939-12> (дата звернення: 02.04.2020).

3. Положення про Офіс фінансового контролю, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2020 р. № 184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/184-2020> (дата звернення: 02.04.2020).

Коваль Ілона Сергіївна

студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Петрушка О. В.

МІСЦЕВЕ ОПОДАТКУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

На відміну від колишніх соціалістичних країн, де централізоване планування застосовується протягом багатьох років, місцеві податки та збори в промислово розвинених країнах, мають відносно високу частку надходжень від загальних грошових потоків регіональних та місцевих органів влади.

У багатьох розвинених країнах світу місцеві податки та збори займають вагомим місце у структурі надходжень до органів влади. У середині 1990-х місцеві податки становили 61% муніципальних надходжень у Швеції, 51% у Данії, 46% у Швейцарії та 43% у Норвегії [1,с.104].

Податкові надходження органів місцевого самоврядування у зарубіжних країнах значно відрізняються. Так, наприклад, у Великобританії вони майже повністю складаються з єдиного податку на майно, що є винятком з широко розповсюдженої практики місцевого оподаткування. Податки на нерухомість відігравали значну роль у доходах місцевих домогосподарств країни наприкінці 20 століття. Вони склали понад 45% доходів муніципального бюджету або понад 70% доходів від муніципальних податків.

У Північній Європі, де найвищий рівень життя, місцеві податки відіграють головну роль у формуванні місцевих бюджетів: у Швеції наприкінці 90-х вони становили 70% загального доходу місцевих домогосподарств, у Данії – понад 40%, в Норвегії – понад 35% [2, с. 221-226].

Загальна сума місцевих податків в деяких країнах, і відповідно, їх роль у формуванні доходів місцевих господарств є досить значною.

У цілому залежно від об'єкта оподаткування усі місцеві податки зарубіжних країн поділяються на три групи:

- місцеві податки на доходи - є досить вагомими у Скандинавських країнах, а також у Люксембурзі, Естонії, Латвії, Литві. Вони становлять від 80 до 100% податкових надходжень до місцевих бюджетів;

- місцеві податки з продажу - зазвичай це податки на продані товари та надані послуги. За їх рахунок забезпечується від 20 до 76 %

податкових надходжень до місцевих бюджетів США, Японії, Кореї, Австрії, Нідерландів, Іспанії, Греції, Португалії, Туреччини, Угорщини;

- податки на нерухомість - ці податки мають більший вплив у федеративних країнах, ніж в унітарних. Перш за все це стосується США, Канади, Австралії, Мексики, а також Великої Британії, Нової Зеландії та ін.

Більшість промислово розвинених країн характеризуються великою кількістю місцевих податків та зборів. Наприклад, їх близько 100 у Бельгії, Італії та Франції [3, с. 99]. Місцеві податки та збори більшості індустріально розвинених країн включаються до їх регресу, але деякі країни (Фінляндія, Норвегія, Іспанія, Швеція, Швейцарія) застосовують прогресивні податкові ставки.

Виходячи з вище зазначеного, можна зробити висновки, що в країнах з ринковою економічною системою громадяни обкладаються безліччю місцевих податків. Найважливішими з них на місцевому рівні є місцеві податки на доходи, податки з продажу товарів та надання послуг і податок на нерухомість. Залежно від країни застосовуються регресивні чи прогресивні ставки податку. Це означає, що залежно від динаміки загального доходу частка місцевих податків та зборів збільшується або зменшується. Також відрізняються методи контролю органами державної влади місцевих податків та зборів. Але спільною особливістю економічно розвинених країн є надання суспільних послуг та задоволення потреб населення, що постійно зростають. Тому уряди розвинених держав безпосередньо створюють можливості для формування власних доходів органів місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій та завдань з метою задоволення суспільних потреб.

Література:

1. Кульчицький М. І. Місцеві бюджети і механізм їх формування. *Фінанси України*. 2001. № 9. С. 102-105.
2. Державні фінанси в розвиткових та перехідних країнах: монографія / за ред. з англ. Л.В. Ільченко – Сьюова. К. 2006. 400 с.
3. Письменний В. В. Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України: монографія / за ред. В. В. Письменного. Тернопіль: Вектор, 2011. 210 с.

Коваль Олена Яківна

головний спеціаліст відділу поширення інформації Головного управління статистики у Тернопільській області, слухач магістратури Навчально-наукового інституту публічного управління ТНЕУ
Науковий керівник - д. е. н., професор Тулай О. І.

КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ З КОРИСТУВАЧАМИ

Основною рисою змін, що за останні двадцять років відбуваються в багатьох країнах у сфері державного управління є зміна ролі владних структур у суспільстві і їхнього взаємозв'язку з громадянами [5, с. 85]. Така модель державного управління характеризується встановленням партнерських відносин між державою і суспільством [4, с. 36].

Розвиток сучасних органів державної статистики не може існувати без комунікації, як форми взаємодії з користувачами статистичної інформації. У період запровадження нових технологій та інструментів комунікації нагальною потребою є осучаснення і модернізація діалогу між органами державної статистики, органами державної влади, засобами масової інформації, громадськими організаціями та громадянами. Найперше, це високотехнологічні й доступні інструменти комунікації: соціальні мережі, відеоконференції, мультимедійні презентації, прес-конференції, брифінги, круглі столи тощо [7, с. 149].

Можна виділити такі форми розповсюдження інформації щодо діяльності органів державної статистики [1; 2; 6, с. 153]:

- випуск і поширення інформаційних бюлетенів, прес-релізів, оглядів, фото-відеоматеріалів, інформаційних збірників, експрес-випусків;
- проведення прес-конференцій, брифінгів, “круглих столів”;
- підготовка і проведення теле- і радіопередач; забезпечення публікацій (виступів) у ЗМІ керівників або інших відповідальних працівників органів державної статистики;
- створення архівів інформації про діяльність органів державного управління;
- розміщення WEB-сторінок в мережі Інтернет та соціальних сітках про орган влади та його діяльність.

Ключовими етапами покращення комунікації органів державної статистики та громадськості в Україні є:

1) визначення обов'язковості утворення структурних підрозділів з питань взаємодії зі ЗМІ та зв'язків з громадськістю в Головних управліннях статистики в областях;

2) забезпечення користувачів правдивою та достовірною інформацією, яка є доступною органам державної статистики;

3) покращення роботи вебсайту Головного управління статистики, вчасне оновлення інформації, доступність для кожного користувача, послідовність викладеного матеріалу;

4) проведення круглих столів та нарад, із залученням інститутів, громадських організацій та громадськості, які б стосувались безпосередньо даних суб'єктів та могли б бути корисними для використання у подальшій роботі [3].

З огляду на вищесказане можна зробити висновок, що і на законодавчому рівні, і в організаційному аспекті (наявність прес-секретарів, пресслужб, цілих департаментів та комунікативних відділів, сайтів в органах влади) в Україні достатньо підстав, щоб комунікація між органами влади, громадським сектором та ЗМІ відбувалася більш інтенсивно, демократично і прозоро. До того ж епоха реформування економіки, вибір цивілізаційного шляху розвитку держави вимагають від влади чітких, зрозумілих та оперативних дій та пояснень. Саме від зрозумілості логіки та результатів дій влади, від того, як вони доносяться й пояснюються людям, багато в чому залежить успіх влади та сприйняття її в суспільстві.

Література:

1. Про інформацію: Закон України № 2658-XII від 02.10.1992 р. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/Zakon/ukr/lawinform.html> (дата звернення 05.02.2020).

2. Про доступ до публічної інформації: Закон України № 2939-VI від 13.01.2011 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/publ_inf/npb/zakon.htm (дата звернення 07.02.2020).

3. Про затвердження Програми розвитку державної статистики до 2023 року: Постанова Кабінету Міністрів України № 222 від 27.02.2019 р. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 07.02.2020).
4. Даниленко А. С. Публічне адміністрування: навч. посібн. Київ: Буква, 2019. 288 с.
5. Дзюндзюк В. Б. Ефективність діяльності публічних організацій: моногр. Харків: ХарРІ УАДУ “Магістр”, 2003. 236 с.
6. Малиновський В. Я. *Державне управління*: навч. посіб. Луцьк: Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.
7. Мельник А. Ф., Васіна А. Ю., Кривокульська Н. М., Менеджмент державних установ і організацій: навч. посіб. Київ : Професіонал, 2006. 464 с.

Коваль Тетяна Богданівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Мелих Оксана Юріївна
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія, ТНЕУ

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЗАОЩАДЖУВАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Поточний рівень життя формує фінансову поведінку населення, яка сприяє або перешкоджає економічному зростанню країни. Рішення домогосподарств щодо розподілу їх доходів на витрати і заощадження, а також способи використання останніх безумовно впливають на економічні можливості держави та підвищення добробуту самого населення.

Дослідивши погляди науковців варто виділити 3 основні моделі фінансової поведінки домогосподарств: споживчу, заощаджувальну та інвестиційну, яким характерні певні стратегії.

Зокрема, для українських домогосподарств характерні стратегія готівкових заощаджень, яка часто поєднується з іншим стратегіями і, особливо стратегією депозитних вкладів.

Згідно даних Незалежної асоціації банків України лише 58% осіб, які володіють заощадженнями зберігають їх частину на депозитних рахунках,

а 47% та 31% таких респондентів – в більшій мірі накопичують заощадження в іноземній та національній валютах відповідно [1].

Значним резервом формування нових інвестиційних потоків в національну економіку є готівка поза банківською системою. За даними НБУ, за підсумками 2018 р. на руках у населення перебувало 400 млрд. грн. [2].

Як свідчать результати опитувань, що було проведено Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), більше 50% українців вважають за краще зберігати свої заощадження вдома, 7% довіряють комерційним банкам й оптимальною формою заощаджень вважають депозит і лише 0,4% респондентів інвестують тимчасово вільні грошові кошти в інструменти фондового ринку [3].

Згідно дослідження проведеного на замовлення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за підтримки Програми розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II) [4] 33% українців не користуються послугами комерційних банків щодо розміщення заощаджень на депозитних рахунках, 49% – мають незначну частину організованих заощаджень, 7% – вкладають половину своїх заощаджень у банківські інструменти і лише 11% респондентів зберігають більшу частину своїх заощаджень на депозитних рахунках.

Окрім того, лише 10% населення, що мають розміщені кошти на депозитних рахунках знають максимальну суму, яка може бути їм відшкодованою Фондом гарантування вкладів фізичних осіб в разі неплатоспроможності комерційного банку і менше 5% українців розуміють різницю між фіксованою і плаваючою процентними ставками.

Вище висвітлене є свідченням низького рівня фінансової грамотності населення.

Рівень довіри домогосподарств України до фінансового сектору є дуже низьким, що є наслідком не лише негативного досвіду користування фінансовими послугами, слабкої поінформованості споживачів стосовно існуючих фінансових продуктів і послуг, але і низької затребуваності більшості населення новин з фінансового сектору.

За даними дослідження USAID «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні» рівень фінансової грамотності населення України становить 11,2 (з 21). Показник фінансової грамотності українців знаходиться на одному рівні з показником Польщі – найнижчим

значенням індексу фінансової грамотності серед 30 країн, які брали участь в опитуванні ОЕСР у 2016 році. Отримані результати підтверджують необхідність активізації роботи у сфері фінансової грамотності на національному рівні, здобуття знань і навичок дітьми та молоддю щодо управління особистими фінансами ще під час навчання у школі та закладах вищої освіти [5].

Саме низький рівень фінансової грамотності домашніх господарств України є однією із причин відсутності в державі класу потужних приватних інвесторів [6].

Зважаючи на визначені проблеми, стратегічними напрямками підвищення рівня фінансової освіченості домашніх господарств України є: поліпшення розуміння домогосподарствами ризиків та вигод фінансових послуг; підвищення рівня знань і компетенції в галузі права та поінформованості про можливі правові наслідки отримання фінансових послуг; забезпечення отримання домогосподарствами консультацій від незалежних фінансових консультантів з питань особистих фінансів та заощаджень тощо (див. рис. 1.).

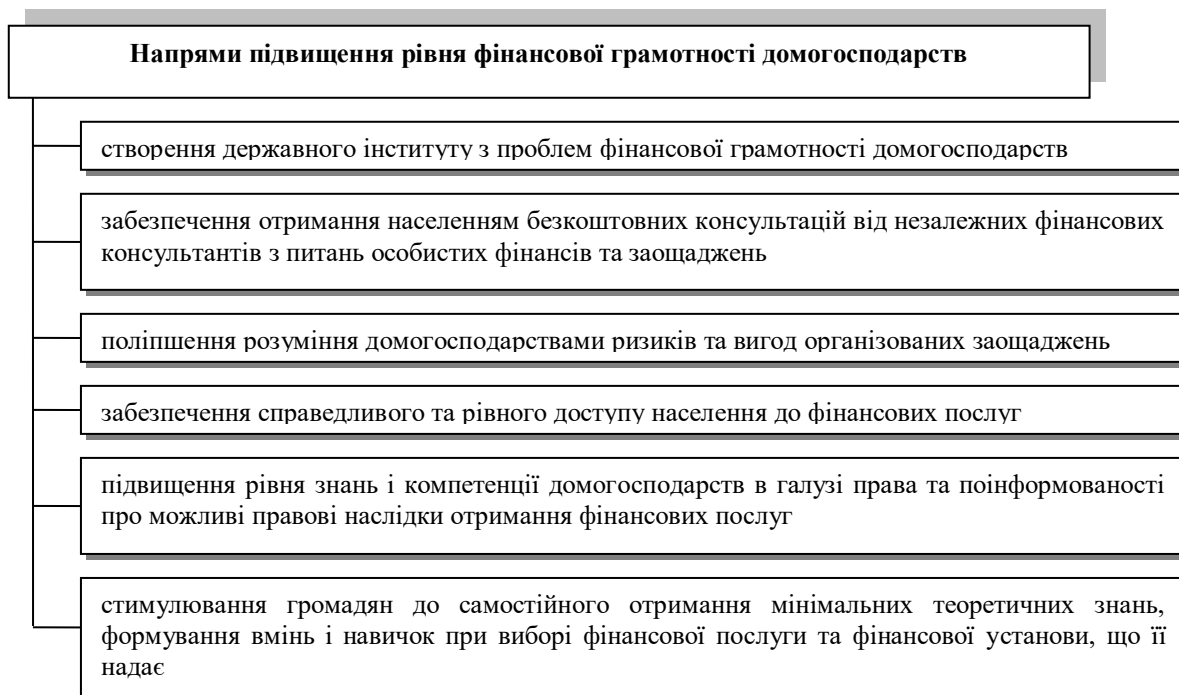

Рис. 1. Напрями підвищення рівня фінансової грамотності як фактора впливу на заощаджувальну поведінку домогосподарств*

*Складено автором самостійно.

Так, важливим стратегічним напрямом забезпечення фінансової грамотності населення України має бути створення державного інституту (освітньо-інформаційного центру) функціональним призначенням якого буде проведення просвітницької та роз'яснювальної роботи серед домогосподарств з метою формування ощадно-інвестиційної культури, що передбачає складання сімейного бюджету, здійснення заощаджень, відповідальне ставлення до фінансових рішень, довгострокове фінансове планування, контроль стану фінансових рахунків тощо, й популяризації організованих форм заощаджень.

Поряд із цим, важливим є забезпечення справедливого і рівного доступу домогосподарств до фінансових послуг. На даний час доводиться констатувати нерівномірне розміщення фінансових установ. До прикладу, як уже зазначалось, 71,4% діючих в Україні НПФ зосереджено у м. Києві, що, у свою чергу, ускладнює доступ до них населення переважної більшості регіонів.

Пожвавлення трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиції вимагає і вирішення проблеми підвищення рівня поінформованості споживачів щодо фінансових послуг. При цьому, вкрай важливим є забезпечення доступності, своєчасності та достовірності інформації про фінансові інструменти, можливі канали отримання фінансових послуг та наслідки від порушення умов договору про їх надання.

Важливим стратегічним напрямом забезпечення фінансової грамотності населення України має бути підвищення рівня знань і компетенції в галузі права та поінформованості домогосподарств про можливі правові наслідки отримання фінансових послуг. У цілому зазначена проблема полягає у відсутності в більшості населення правових знань щодо прав, обов'язків та наслідків отримання фінансової послуги. Більшість споживачів фінансових послуг не бажає ретельно вивчати зміст договору. Приймаючи будь-яке фінансове рішення про розміщення грошових заощаджень, споживач фінансових послуг повинен чітко усвідомлювати його наслідки, розраховувати лише на реальні доходи з обов'язковим урахуванням можливості настання непередбачуваних обставин [7, с. 14].

Також, на наш погляд, у рамках обґрунтованих стратегічних напрямів підвищення рівня фінансової освіченості домогосподарств

України мають бути реалізовані наступні заходи: публічні інформаційно-консультативні лекції, семінари, конференції тощо для домогосподарств; видання та розповсюдження інформаційно-просвітницьких матеріалів з приводу існуючих організованих форм заощаджень; створення спеціалізованого освітньо-пізнавального веб-сайту з фінансових питань для населення; видання та розповсюдження періодичного інформаційно-пізнавального журналу для споживачів фінансових послуг; створення регіональних інформаційно-консультаційних центрів.

Література:

1. Гроші все ще в матраці, або Як заощаджують українці?. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/11/26/654116/>. (дата звернення: 20.03.2020).
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms> (дата звернення: 20.03.2020).
3. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: Факти та висновки / Р. Бонд, О. Куценко, Н. Лозицька. Вид. 2-ге, доповнене та виправлене. К.: USAID, 2010. С. 41.
4. Опитування з метою оцінки рівня знань українських споживачів щодо системи гарантування вкладів фізичних осіб. URL: <http://www.fg.gov.ua/images/docs/Zvit.pdf> (дата звернення: 20.03.2020).
5. Важливість фінансової грамотності та міжнародний досвід. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=83136318&cat_id=83136317 (дата звернення: 20.03.2020).
6. Кізіма Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2012. Вип. 2. С. 64-71.
7. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 2. С. 11-16.

Ковбасовська Юлія Сергіївна

студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник - к.е.н., доцент Петрушка О. В.

МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК ФІНАНСОВА ОСНОВА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Становлення територіальних громад потребує відповідного фінансового забезпечення, що реалізується через формування місцевих бюджетів, тому особливої актуальності набувають питання, пов'язані з бюджетною децентралізацією в ОТГ (об'єднаній територіальній громаді), яка повинна бути спрямована на активізацію внутрішнього потенціалу, застосування механізмів нарощення доходної бази, забезпечення оптимального використання ресурсів громади, її стабільного економічного розвитку.

Дослідженню теоретичних та практичних аспектів розвитку місцевих бюджетів як фінансової основи існування територіальних громад присвячені праці багатьох учених, а саме: Т.М. Боголібової, П. Самуельсона, Ю. Пасічника, Н.В. Васильєвої, Т. Г. Бондарук Н., Т. М. Дерун, О. П. Кириленко, О.В. Квасниці, Н.Б. Татарина, О.І. Чугунова, С. І. Юрія та ін.

У наукових підходах до визначення поняття «місцеві бюджети» увага акцентується на його системності [1, с. 170; 2, с. 29], тому з позиції розгляду місцевих бюджетів як системи економічних відносин, які виникають у процесі формування, розподілу та використання фондів фінансових ресурсів адміністративно-територіальних формувань, можна визначити структуру цих взаємовідносин: між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування в контексті акумулювання доходів та їх розподілу між рівнями бюджетної системи; між органами місцевого самоврядування та населенням громади в процесі формування та використання коштів; між органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання.

Розгляд місцевих бюджетів з боку дослідження взаємовідносин суб'єктів бюджетного процесу на місцевому рівні сприяє кращому розумінню економічного змісту бюджету, визначенню його ролі у перерозподільчих процесах [3, с. 63]. Такі взаємовідносини можна розглядати у трьох формах: організаційній, економічно-фінансовій та суспільно-політичній.

До питання основних функцій місцевих бюджетів звертається

чимало науковців. Так, І. Благун, Р. Сорока акцентують увагу на двох функціях, а саме: розподільчій – проявляється під час розподілу та перерозподілу ВВП між суб'єктами бюджетних відносин; контрольній – функція фінансового контролю впродовж усього бюджетного процесу [2, с. 32]. Зважаючи на роль місцевих бюджетів, І. Чугунов зауважує, що «вони уособлюють фінансовий механізм, який проявляється у накопиченні грошових фондів, які спрямовуються на задоволення соціально-культурних потреб і забезпечується перерозподіл вартості у міжтериторіальному вимірі між галузями господарства, в економічній та суспільній сферах, а, отже, визначає їх як важливий інструмент фінансово-економічного регулювання [4, с. 9].

В.В. Мірошник звертає увагу на економічну безпеку місцевого бюджету, досягнення якої вимагає дотримання таких основних вимог: балансу дохідної та видаткової частин бюджету та спроможності до стабільного забезпечення потреб населення відповідної території, а також здатності органів місцевого самоврядування за рахунок місцевих бюджетів самостійно забезпечити реалізацію своїх повноважень. Аналіз його погляду дозволяє виділити стабілізаційну функцію місцевих бюджетів [5, с. 144]. Таким чином, ми можемо визначити перелік основних функцій місцевих бюджетів: акумуляційну, розподільчу, регуляторну, облікову, стабілізаційну, контрольну та функцію забезпечення самостійності.

Сьогодні у рамках реалізації реформи децентралізації влади в Україні проводиться завершальна робота по формуванню фінансово незалежних та спроможних територіальних громад, бюджети яких формуються відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року № 157-УШ та перспективного плану формування територій громад та мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом [6]. На сучасному етапі проведення реформи фінансової децентралізації доцільним є посилення фінансової спроможності місцевих бюджетів, удосконалення програмно-цільового методу фінансування та використання середньострокового планування бюджетів ОТГ.

Література:

1. Бондарук Т. Г. Концептуальні засади реформування місцевих бюджетів України. *Світ фінансів*. 2011. № 2. С. 168-177.
2. Сорока Р. С., Благун І. Г. *Бюджетна система: навчальний посібник*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 236 с.
3. Васильєва Н. В., Н.М. Гринчук, Т.М. Дерун, В.С. Куйбіда. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. Київ, 2017. 119 с.
4. Чугунов О.І., Макогон В.Д. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 5. С. 5-18.
5. Клочан В.В., Мірошник В.О., Надточий К.П. Особливості об'єднання територіальних громад в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 1. С. 142-147.
6. Місцеві бюджети. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/local-budg>. (дата звернення: 02.04.2020).

Климець Аліна Борисівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н, доцент Сидорчук А. А.

ЗАХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Фінансова грамотність відіграє важливу роль в економічному зростанні країни й підвищенні рівня доходів населення. Адже суспільство досягає найбільших економічних успіхів, коли громадяни країни мають розвинуті навички прийняття відповідальних і свідомих рішень у фінансовій сфері. Фінансова грамотність сприяє подоланню бідності, зниженню економічних ризиків суб'єктів підприємництва та фізичних осіб.

Актуальність питань низького рівня фінансової грамотності населення особливо зросла в останні десятиліття, коли значно

загострилися проблеми непомірного особистого боргового навантаження, відсутності ефективних заощаджень, нездатності громадян вживати адекватних заходів, спрямованих на захист власного добробуту тощо. Саме у цей період відбулося посилення уваги урядів розвинених країн світу до проблем підвищення фінансової грамотності населення [1].

Саме фінансова безграмотність і є однією з головних причин такого важкого рівня життя більшої частини населення. У своїй більшості, всі працюють на те, щоб прогодувати себе і свою сім'ю, і не завжди вистачає грошей навіть на найнеобхідніше, тим самим покладаючи усі надії на державу та її захист. З цього ж і випливає те що, соціальна допомога та соціальне страхування в Україні також знаходяться на низькому фінансовому рівні. Сьогодні системою соціального захисту охоплено близько 14,5 млн. громадян похилого віку (із них 2 млн. інвалідів), 115 тис. дітей-інвалідів, 3 млн. тих, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, 3 млн. службовців різних категорій (значною мірою і члени їхніх сімей) [3].

Хоч і щороку держава намагається збільшити витрати на соціальну допомогу для громадян, але є й зменшення виплат. Тому свідомі громадяни повинні знати і вміти себе правильно забезпечити, у разі настання страхового випадку. До того ж грамотність населення сприяє залученню коштів громадян в економіку країни, розвитку конкуренції на фінансових ринках і зміцненню фінансової стабільності.

Необхідно сформувати такі правові, організаційні та фінансові механізми, які б забезпечували реалізацію основних принципів соціального страхування та навчали б громадян від наймолодшого до найстаршого вміло розподіляти доходи для забезпечення власного майбутнього [2].

На наш погляд, основним у змінах соціального страхування та фінансовій грамотності має бути:

- оновлення та удосконалення діючого страхового механізму;
- розширення сфери страхових ризиків;
- запровадження дієвого контролю за витрачанням фінансових ресурсів соціальних фондів, не допускаючи випадків нецільового використання коштів і тим самим забезпечення раціонального розподілу коштів;

- грамотний підхід до коштів. Ми повинні навчити громадян повністю змінити своє ставлення до грошей і сприймати їх як гнучкий інструмент, яким можна легко і просто управляти, не залежати від грошей, а зробити так, щоб вони працювали на вас і ваш добробут;

- облік і ретельне планування своїх фінансових коштів. Для забезпечення фінансової «подушки» без покладання надій лише на державу.

Підводячи підсумки даного дослідження можна зробити висновок, що на даний момент у системі соціального страхування України присутні проблеми, які потребують вирішення, а також все ще залишається маса людей, які скептично ставляться до заходів і прийомів з управління своїми капіталами, але і вони, коли починають бачити результати грамотного фінансового управління своїх знайомих, починають інакше мислити і приміряти на себе деякі прийоми. Вважаємо, якщо реалізувати вище перелічені напрями модернізації, то вони сприятимуть перетворенню соціального страхування в один із важливих механізмів розвитку і регулювання соціальних процесів, а також зможуть забезпечити фінансовий захист наших громадян.

Література:

1. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України. *Вісник Національного банку України. Серія Економіка*. № 2. (216). 2014. С. 11.

2. Проблеми соціального страхування та напрями його модернізації в Україні URL: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/25373/1/stattya_Petrushka_Shuliuk_2017.PDF (дата звернення: 04.10.2020 р.).

3. Соціальне страхування. URL: http://bookwu.net/book_socialnestrakhuvannya_1064/. (дата звернення: 01.10.2020 р.).

4. Климчук А. Фінансова грамотність населення України залишає бажати кращого URL: <http://www.businessterritory.com/.../finansovagroup>. (дата звернення 02.10.2020 р.).

Ковач Тетяна Петрівна
студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

КРЕДИТНА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

Упродовж життєдіяльності домогосподарства постійно приймають рішення щодо формування доходів і здійснення витрат, при цьому обирають найоптимальніші, на їх думку, варіанти на конкретному етапі життєвого циклу домашнього господарства. При цьому, фінансова поведінка домогосподарств проявляється у їх здатності приймати відповідні до потреб фінансові рішення у сфері управління фінансовими ресурсами. В умовах недостатності грошових коштів домогосподарства можуть запозичити фінансові ресурси у формі кредиту. Саме це обумовлює значимість дослідження кредитної поведінки домогосподарств як складової фінансової поведінки.

Дослідженням кредитної поведінки домогосподарств займалися ряд зарубіжних вчених, зокрема: Т. Богомоллова, Т. Варламова, Н. Ермасова, І. Задорін, В. Леонов, І. Сарнаков, Д. Стребков, А. Фатіхов та інші.

В Україні питання кредитної поведінки населення розглядають: М. Іващенко, Т. Єфременко, Т. Кізіма, С. Коваль, О. Кузик, І. Ломачинська, В. Савчин, О. Шаманська та інші. Проте, сутність кредитної поведінки домогосподарств є малодослідженою потребує більш глибокого вивчення.

І хоча наукові напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених з даної проблематики є значними, існує потреба в її подальшому дослідженні. Недостатньо вивченими залишаються проблемні питання пов'язані із мотивами та загрозами, що супроводжують кредитну поведінку домогосподарств, особливо враховуючи психологічні особливості населення в умовах нестабільності. Значимість зазначених проблем, необхідність їх вирішення та актуальність викладених аспектів обумовлюють необхідність здійснення досліджень у даній сфері.

Російський вчений Д. Стребков тлумачить кредитну поведінку як діяльність індивіда чи домогосподарства, яка супроводжується

запозиченням грошових коштів, при умові їх обов'язкового повернення [1, с. 109].

На думку В. В. Кривошеєвої кредитна поведінка домогосподарств проявляється у процесі споживання кредитних послуг [2, с. 119].

На необхідності дотримання загальноприйнятих принципів кредитування (терміновості, зворотності і платності) наголошує М. Іващенко при дослідженні кредитної поведінки домогосподарств: діяльність індивіда у процесі запозичення коштів [3, с. 90]. Вчена обґрунтовує, що формування кредитної поведінки домогосподарств пов'язане з перенесенням споживання із майбутнього періоду на теперішній час і є проявом бажання людини витратити «більше і зараз». Таку ситуацію зумовлюють бажання людей до «красиво жити» та весь маркетинговий комплекс формування потреб в непотрібних товарах [8, с. 19].

На думку Т.О. Кізіми специфічною і домінуючою ознакою кредитної поведінки домогосподарств є процес позичання коштів та подальше обслуговування утвореного боргу. Тому, зважаючи на ідентифікацію понятійного апарату, науковець розглядає кредитну поведінку домогосподарств як складову (різновид) більш широкого поняття – боргової поведінки домогосподарств [4, с. 9].

На думку російського вченого Д. Стребкова, досліджуючи кредитну поведінку домогосподарств доцільно враховувати п'ять основних факторів: попередній досвід здійснення запозичень; ставлення членів домогосподарств до кредиту; можливість вибору кредитора; відсоткові ставки за користування кредитними коштами; строки повернення кредиту та обсяг кредиту [1, с. 110].

На нашу думку найбільш обґрунтованим є визначення кредитної поведінки запропоноване Т. Кізімою – це «...діяльність, яка спрямована на залучення тимчасово вільних коштів інших суб'єктів: інституцій фінансового ринку, підприємств, інших домогосподарств на умовах строковості, поверненості, платності, забезпеченості» [5, с. 24]. Як бачимо, таке трактування містить визначення умов (принципів) та суб'єктів кредитних відносин. До суб'єктів, які володіють тимчасово вільними коштами та можуть передати їх на певних умовах у тимчасове користування вчена відносить інституції фінансового ринку, підприємства, інші домогосподарства. Таким чином, можна зробити

висновок, що кредитна поведінка населення може носити інституціональний та неінституціональний характер.

Інституціональна природа кредитної поведінки індивідів виражається у здійсненні запозичень при участі фінансових посередників: банків, ломбардів, кредитних спілок, інших фінансових компаній тощо.

Неінституціональний характер кредитної поведінки проявляється тоді, коли суб'єктами кредитних відносин є фізичні особи члени різних домогосподарств. Іншими словами кошти надаються (позичаються) друзями, родичами, колегами.

Кожне домогосподарство формує власну модель кредитної поведінки враховуючи сформовані погляди та переконання. Одні члени домогосподарств з легкістю беруть кошти в борг для вирішення власних матеріальних проблем, інші ставляться до кредиту з обережністю. Потенційні позичальники – переважно це люди з низьким рівнем доходів, які не мають заощаджень, необізнані у фінансових питаннях, не дають гроші в борг і самі не позичають. Практично всі доходи такі особи витрачають на споживання, до забезпечених людей відносяться вкрай негативно [6].

Обережні позичальники гроші в борг ніколи не дають, проте самі досить позитивно відносяться до запозичення коштів та кредитів. Це особи з помірними доходами, не багаті, але і не бідні. Мають потребу в кредиті, проте бояться, що не зможуть все вчасно повернути. У фінансових питаннях проявляють обачливість, не готові ризикувати, дуже бережно відносяться до грошей.

Активні позичальники мають відносно високий рівень доходу, спокійно відносяться до грошей. Це категорія фінансово досвідчених людей, які з легкістю дають в борг іншим, а у випадку необхідності беруть кредит, бо вважають, що з легкістю зможуть розрахуватися, схильні до ризику.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що кредитна поведінка домогосподарств – це діяльність, спрямована на запозичення грошових коштів на умовах повернення та платності.

Література:

1. Стребков Д. В. Основные типы и факторы кредитного поведения населения в современной России. *Вопросы экономики*. 2004. № 2. С. 109–128.
2. [Кривошеєва В. В.](#) Сутність та складові кредитної поведінки фізичних осіб. [Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки](#). 2014. № 4 (1). С. 119–122.
3. Іващенко М. В. Зміни поведінки на кредитному ринку в контексті суспільно-політичних перетворень. *Молодий вчений*. 2014. № 7(1). С. 89–93.
4. Іващенко М.В. Інституціональний аналіз видів фінансової поведінки українських домогосподарств. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2011. № 10. С. 17–21.
5. Кізима Т.О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу. *Світ фінансів*. 2011. Вип. 4. С. 19–26.
6. Коваль С.Л. Мотиви та потенційні ризики кредитної поведінки домогосподарств. *Ефективна економіка*. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/>.

Коробчук Іванна Іванівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н. Круп'як І.Й.

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасна економіка здатна ефективно функціонувати лише через такого суб'єкта економічних відносин, особистісні риси якого відповідають її принципам: конкурентоздатного, мобільного, компетентного. У цьому контексті актуальності набуває формування нової економічної культури населення, що передбачає насамперед належний рівень фінансової грамотності.

Прискорення процесу підвищення фінансової грамотності населення цілком закономірне, оскільки належний рівень освіченості сприяє поліпшенню рівня життя громадян, розвитку економіки та суспільного добробуту[1, с.31].

Ступінь уваги держави до проблеми підвищення фінансової грамотності населення є показником відкритості влади до своїх громадян та, головне, показником рівня розвитку суспільства .

Використання фінансової інформації, застосування фінансових знань є необхідними елементами будь-якого напрямку діяльності людини. Тому освіта має перетворитися на ефективний важіль економіки знань, на інноваційне середовище, де учнівська молодь здобуватиме навички самостійного оволодіння знаннями з економіки протягом життя та застосовування їх у практичній діяльності

Фінансова грамотність допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття та використовувати їх для ухвалення рішень про доходи, витрати і заощадження, для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, накопичення коштів на майбутні цілі тощо.

Фінансово грамотні люди більшою мірою захищені від фінансових ризиків і непередбачуваних ситуацій. Вони відповідальніше ставляться до управління особистими фінансами, здатні підвищувати добробут завдяки розподілу наявних грошових ресурсів, а також плануванню майбутніх витрат .

Метою курсу «Фінансова грамотність» є ознайомлення здобувачів освіти із сучасними фінансовими продуктами та послугами, розвиток вміння власного фінансового планування на майбутнє.

До завдань, які реалізуються під час формування фінансової грамотності, належать такі [1, с.91]:

- засвоєння фундаментальних знань про фінансове життя суспільства;
- формування світогляду цивілізованої людини, що визнає такі загальнолюдські цінності, як свобода діяльності та вибору, право приватної власності, дотримання законності тощо;
- сприяння розвитку навичок раціональної економічної та фінансової поведінки людини як споживача фінансових послуг, платника податків, тощо;
- підтримка цікавості до вивчення предметів економічного спрямування;
- формування фінансової культури;
- розуміння ролі фінансових установ в економіці;

- уміння знаходити інформацію про конкретні види фінансових послуг, що надаються різними фінансовими установами;
- уміння визначати доцільність користування тими чи іншими фінансовими послугами;
- навички оцінки переваг та недоліків різних фінансових продуктів.

Отже, запровадження курсу «Фінансова грамотність» сприятиме розвитку як у здобувачів освіти, так і в учителів тих навичок і вмінь, які дозволять молоді приймати обґрунтовані й зважені фінансові рішення та готуватися до дорослого життя. Враховуючи перспективи розробки програм курсу «Фінансова грамотність» для здобувачів освіти, актуальною є проблема підготовки вчителів цих категорій до впровадження фінансової освіти в закладах загальної середньої освіти. Популяризація фінансової освіти стає причиною швидкого розвитку певного роду курсів з її підвищення, які пропонують різні освітні організації, комерційні структури та приватні особи.

Таким чином, задля популяризації фінансової освіти, підняття рівня фінансової обізнаності населення необхідно впровадження системного підходу, який можливий лише за державної підтримки.

Література:

1. Слав'янська Н., Незнакова А. Підвищення фінансової грамотності: комерційний проект чи державна необхідність? *Вісник НБУ*, квітень 2013, с.31-35.

2. Барадія Н., Покась Л. Формування фінансової грамотності через впровадження педагогічних технологій. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 23, том 1, 2019, с.89-94.

Крамар Наталія Ігорівна
студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Булавінець Вікторія Михайлівна
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ТНЕУ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

В сучасних умовах фінансові можливості місцевого самоврядування, рівень реалізації бюджетних прав місцевої влади та якість надання цієї владою послуг, у першу чергу, залежать від дохідної бази місцевих бюджетів. І хоча у місцевих бюджетах України акумулюються значні фінансові ресурси, однак їх абсолютна величина все ще не дозволяє місцевим органам влади та управління в повному обсязі та повноцінно виконувати покладені на них зобов'язання. Тож, зважаючи на процеси децентралізації, які відбуваються нині в Україні, проаналізуємо динаміку надходжень загальнодержавних податків і зборів до місцевих бюджетів України.

Основним бюджетоутворюючим податком у місцевих бюджетах України продовжує залишатися податок на доходи фізичних осіб (рис. 1), питома вага якого у загальній сумі надходжень місцевих бюджетів є досить значною.

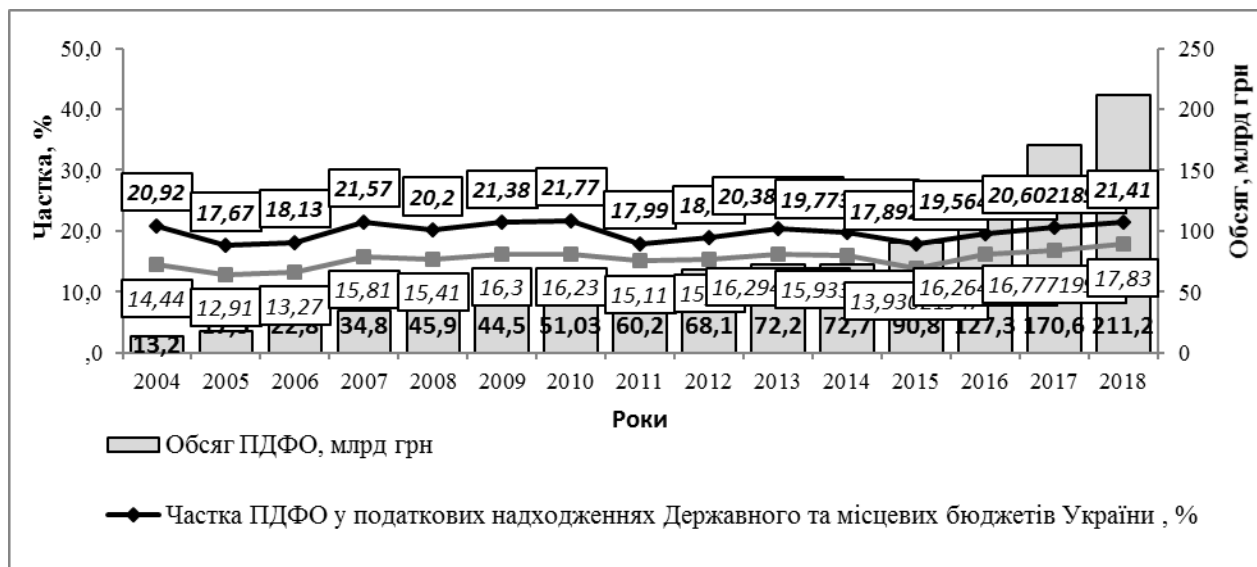

Рис. 1. Динаміка обсягу та частки ПДФО у податкових надходженнях Державного і місцевих бюджетів України у 2004–2018 рр.*

*Складено автором на основі [1].

У сучасних вітчизняних реаліях досить проблемним і одночасно доволі важливим у процесі оптимізації податкових надходжень є розподіл податку на доходи фізичних осіб між державним та місцевими бюджетами України. Адже зрозуміло, що тут перетинаються, з однієї сторони, інтереси держави, а з іншої - місцевих громад. Хоча заради справедливості необхідно зазначити, що держава йде назустріч місцевим громадам, які формують свої бюджети. Так, частка ПДФО, який зараховується до

державного бюджету, має тенденцію до зниження – з 95,2% у 2004 р. до 65,4% у 2018 р. І, навпаки, частка ПДФО, який зараховується до місцевих бюджетів, має тенденцію до збільшення – з 4,8% до 34,6% у 2018 р. (рис. 2). Це, безумовно, викликано процесами фінансової децентралізації, які зараз активно проходять в Україні.

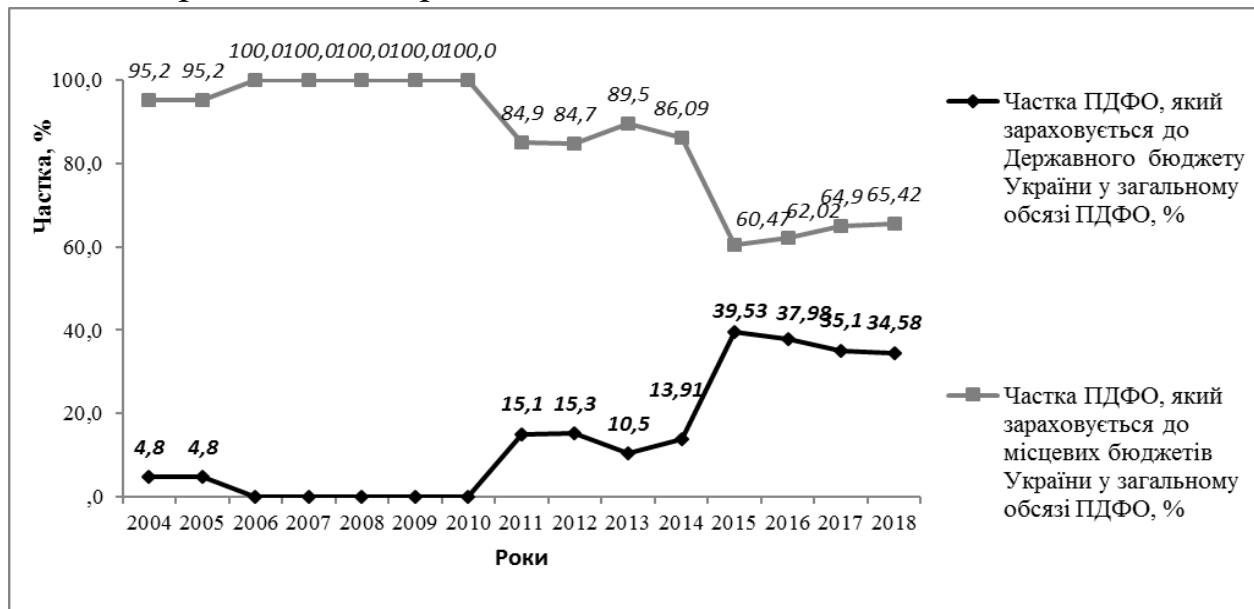

Рис. 2. Розподіл податку на доходи фізичних осіб між державним та місцевими бюджетами України у 2004–2018 рр., %*

*Складено автором на основі [1].

Нормативи зарахування основних загальнодержавних податків та зборів до місцевих бюджетів України у 2019 р. подані у таблиці 1.

Важливо також наголосити, що, починаючи з 2015 р., новим джерелом податкових надходжень до місцевих бюджетів України став акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів, питома вага якого коливається в межах від 7,8% у 2015 р. до 2,5% у 2018 р.

Таблиця 1

Нормативи зарахування загальнодержавних податків та зборів до загального фонду місцевих бюджетів України у 2019 р., %*

Назва податку	Бюджет м. Києва	Обласні бюджети	Бюджети міст обл. значення	Бюджети ОТГ	Районні бюджети	Бюджети міст район значення	Селищні і сільські бюджети

ПДФО	40	15	60	60	60	-	-
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	100	100	100	100	100	100	100
Рентна плата за спец. використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування	37	-	37	37	37	-	-
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім: рядок 3)	100	-	100	100	-	100	100
Рентна плата за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення)	45	45	-	-	-	-	-
Рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення	100	-	100	100	-	100	100
Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місц. значення	100	-	100	100	-	100	100
Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання підакцизних товарів	100	-	100	100	-	100	100
Частина акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального	13,44	-	13,44	13,44	-	13,44	13,44

*Складено автором на основі [2, с. 4-5].

Таким чином, можемо стверджувати, що в сучасних вітчизняних реаліях саме загальнодержавні податки і збори продовжують формувати левову частку у структурі податкових надходжень до місцевих бюджетів України (а не місцеві податки, як це має місце у світовій практиці). Відтак, допоки місцеві бюджети будуть формуватися значною мірою за рахунок загальнодержавних податків і зборів, проблеми подолання залежності таких бюджетів від допомоги із державного будуть залишатися актуальними ще упродовж тривалого часу.

Література:

1. Звіт про виконання Державного та Зведеного бюджетів України у 2004-2018 роках. URL: <http://treasury.gov.ua/ua/file-storage/risna-zvitnis> (дата зверення: 10.04.2020).
2. Джерела доходів місцевих бюджетів – 2019 : Національний проект «Децентралізація» / Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. К, 2019. 16 с.

Крисько Іванна Володимирівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к. е. н., доцент Коваль С. Л.

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Кредитна поведінка домогосподарств є одним із дієвих механізмів ринкової економіки, що дозволяє залучати кошти громадян в активний економічний обіг і стимулювати їхню споживчу активність. Водночас для домогосподарств кредитування є дієвим механізмом покращення їх життєвого рівня та зміни стандартів життя. Саме тому, дослідження кредитної поведінки домогосподарств є особливо актуальним.

Кредитна поведінка домогосподарств – це діяльність, спрямована на залучення тимчасово вільних коштів інших суб'єктів: інституцій фінансового ринку, підприємств, інших домогосподарств на умовах поверненості, строковості та як правило, платності і забезпеченості [1, с. 10].

До інституцій фінансового ринку, які здійснюють кредитування домогосподарств належать комерційні банки, ломбарди, кредитні спілки, інші фінансові установи. Провідну роль у кредитуванні вітчизняних домогосподарств відіграють комерційні банки [2].

Проаналізуємо кредитну поведінку домогосподарств, дослідивши динаміку та структуру кредитів, наданих банками України (табл. 1).

Як видно із показників, представлених у табл. 1, обсяги кредитування домогосподарств банківськими установами у 2015–2019 рр. мали нестійку динаміку. У 2015–2016 рр. кредитна активність вітчизняних

домогосподарств знизилась. Такі зміни кредитної поведінки населення пояснюються зниженням реальних доходів домогосподарств та невизначеністю фінансового стану у майбутньому [3, с. 30]. Активізація кредитної поведінки домогосподарств спостерігалась у 2017–2019 рр.

Таблиця 1

Динаміка та структура кредитів, наданих домогосподарствам банками України у 2015–2019 рр.*

Показники		2015	2016	2017	2018	2019
Кредити надані домашнім господарствам	млрд. грн.	174,9	163,3	174,2	201,1	212,5
	питома вага, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Споживчі кредити	млрд. грн.	104,9	101,5	122,1	151,6	173,7
	питома вага, %	60,0	62,2	70,1	75,4	81,7
На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	млрд. грн.	66,2	58,5	48,3	44,5	32,6
	питома вага, %	37,9	35,8	27,7	22,1	15,3
Інші кредити	млрд. грн.	3,8	3,3	3,8	5,0	6,2
	питома вага, %	2,2	2,0	2,2	2,5	2,9

* Складено автором на оснві [4].

Кредитна поведінка домогосподарств України характеризується спрямованістю на переважне отримання споживчих кредитів. Їх частка у загальному обсягу кредитів, наданих домогосподарствам стрімко зростала з 60,0% у 2015 р. до 81,7% у 2019 р. В абсолютному вимірі обсяг кредитів на споживання зазнавав коливань. Так, у 2015 р. він становив 104,9 млрд. грн., у 2016 р. – 101,5 млрд. грн., у 2017 р. – 122,1 млрд. грн., у 2018 р. – 151,6 млрд. грн., у 2019 р. – 173,7 млрд. грн. (табл. 1).

Переважання споживчих кредитів можна пояснити покращенням споживчих настроїв населення, а також спрощенням умов видачі кредитів. Такі кредити домогосподарства в основному залучають з метою придбання побутової чи комп'ютерної техніки, меблів, не відкладаючи вирішення цих питань до моменту накопичення необхідного обсягу коштів [3, с. 30].

Доволі значні обсяги кредитних коштів члени вітчизняних домогосподарств спрямовують на придбання, будівництво та

реконструкцію нерухомості. Однак обсяг таких кредитів з року в рік зменшувався, при цьому зменшувалася і їх частка: від 37,9% у 2014 р. до 15,3% у 2019 р. (табл. 1). Причинами такої поведінки домогосподарств є інфляційні і курсові очікування, перегляд банками умов кредитування нерухомості [5, с. 9].

Незначну частку у загальній сумі виданих кредитів домогосподарствам займають інші кредити (2,0–2,9%) (див. табл. 1).

Підсумовуючи результати дослідження, зазначимо, що об'ємно-структурні параметри кредитної поведінки домогосподарств перебувають у тісній кореспонденції з макроекономічною ситуацією в країні. Активізація кредитної поведінки населення закладена у забезпеченні стійкого приросту економіки та зниженні вартості кредитів.

Література:

1. Кізима Т. О. Кредитна поведінка домогосподарств: структурно-аналітичний аспект. *Світ фінансів*. 2019. № 1 (58). С. 7-18.

2. Коваль С. Л. Мотиви та потенційні ризики кредитної поведінки домогосподарств *Ефективна економіка*. 2016. №10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/> (дата звернення: 15.03.2020).

3. Коваль С. Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7 (2). С. 28-34.

4. Кредити, надані домашнім господарствам, за цільовим спрямуванням. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 12.04.2020).

5. Горин В. П. Роль кредитування домогосподарств у підвищенні суспільного добробуту в Україні. *Наука й економіка*. 2017. № 1 (45). С. 7-15.

Кричун Алла Василівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т.О.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ШКОЛІ

Дослідження у сфері фінансової грамотності населення країни визначили актуальність проблеми системного впровадження освітніх науково-методичних розробок щодо її підвищення в практиці шкільної економічної освіти, що пов'язано сьогодні з багатьма чинниками, зокрема з вивченням курсу «Фінансова грамотність».

Підготовка вчителів до викладання курсів фінансової грамотності буде більш ефективною за реалізації таких умов: упровадження навчально-методичного комплексу для підготовки вчителів; залучення фахівців до викладання спецкурсів; застосування різноманітних методів і форм роботи з учителями.

Метою фінансової освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів є формування в них економічного мислення, створення умов для їх ефективної соціалізації, зміцнення психологічного, духовного і соціального здоров'я; особистісної зрілості та компетентності. Результатом такої підготовки школярів у подальшому має бути економічно обґрунтована діяльність.

Зазначена мета реалізується шляхом ефективної організації навчально-виховного процесу під час викладання предмета «Фінансова грамотність» за рахунок використання годин варіативної складової відповідних Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів.

Концепція вивчення предмета «Фінансова грамотність» ґрунтується на трьох рівнях формування в школярів фінансової грамотності:

1. Початковий – початкова школа.
2. Проміжний – основна школа.
3. Розвинутий – старша школа.

Учителі мають володіти методикою впровадження курсу за вибором «Фінансова грамотність» відповідно до віку учнів; створювати методичні розробки і сценарії заходів (проектів) із фінансової освіти та виховання; проектувати власну фінансову безпеку [1, с.195]. Разом із тим кожна з програм має свою специфіку.

2 клас «Фінансова абетка», де дотримуючись алфавіту, учні ознайомлюються у цікавій формі з окремими економічними категоріями, наприклад: «багатство», «гроші», «банк», «реклама», «ринок», «товар» тощо.

3 клас «Фінансова арифметика» включає змістові фінансові та економічні задачі дозволять учням закріпити знання з математики (додавання, віднімання, множення, ділення, робота з великими числами тощо), розв'язування прикладів і задач з елементами фінансових розрахунків (прибуток, витрати збитки, доходи, заробітна плата, сімейний бюджет, планування витрат, планування заощаджень тощо) сприятиме формуванню в школярів фінансової компетентності.

4 клас «Фінансова поведінка» курс з'ясує місце економіки та фінансів у системі суспільного виховання та забезпечить формування громадянської соціальної та загальнокультурної компетентностей учнів на основі засвоєння ними базових фінансових знань та відпрацювання практичних навичок фінансової і споживчої культури.

5 клас «Родинні фінанси» курс сприяє ознайомленню учнів з основами управління родинними та власними фінансами; сформує навички раціонального використання фінансових ресурсів родини.

6 клас «Фінансово-грамотний споживач» Вивчення курсу допоможе учням здобути основи споживчих знань як діяльності, спрямованої на придбання, споживання і розпорядження благами, включаючи прийняття рішень у сфері фінансових послуг.

7 клас «Фінансова культура» При вивченні курсу учні оволодіють фінансовою культурою, що дасть змогу кожній молодій людині управляти і розпоряджатися грошима, раціонально планувати своє майбутнє і в такий спосіб створювати матеріальну базу для розвитку нашого суспільства у майбутньому в умовах глобалізації економіки.

8 клас «Прикладні фінанси». У ході вивчення цього курсу учні зможуть здобути достатній рівень життєвої компетентності у сфері економічних і фінансових відносин на рівні держави, родини та окремої людини.

9 клас «Економіка & фінанси» – курс з найбільшим економічним та прикладним змістом. Метою курсу є підвищення рівня фінансової та економічної грамотності учнів, ознайомлення з особливостями функціонування фінансової системи в ринкових умовах, формування раціонального способу мислення, орієнтованого на добробут.

У старшій школі курс «Фінансова грамотність» пропонується викладати у 10-х класах у межах варіативної складової змісту освіти. Навчальна програма цього курсу складається з 4 блоків: «Введення до

власних фінансів», «Заощадження та інвестування», «Запозичення», «Страховання та власний бюджет».

Спільні вимоги до знань учителів, визначені у програмах, – це знання нормативних документів, що визначають державну політику в галузі економічної та фінансової освіти; етапів становлення шкільної економічної та фінансової освіти в Україні; теоретико-методологічних засад упровадження фінансової грамотності в навчальному закладі; форм і методів організації навчальної діяльності школярів, які сприятимуть їх подальшій економічній соціалізації в суспільстві.

Таким чином, упровадження навчально-методичного комплексу дозволяє здійснити теоретичну та методичну підготовку вчителів до впровадження курсів фінансової грамотності. Учителі ознайомлюються з етапами розвитку фінансово-економічної освіти та виховання в загальноосвітніх навчальних закладах, визначають актуальність проблеми в сучасних реаліях України. Діагностичний інструментарій курсів дозволяє визначити рівень фінансової грамотності самих учителів. Вони отримують необхідний мінімум знань з економічної теорії; здійснюється психолого-педагогічна, теоретико-методологічна та методична підготовка вчителів до впровадження курсів фінансової грамотності.

Література:

1. Філончук З.В. Методичні аспекти впровадження навчально-методичного комплексу для підготовки вчителів до викладання курсів фінансової грамотності. *Педагогічний альманах*. 2016. Випуск 31. С.193-199.

Круп'як Ірина Йосифівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ТНЕУ

Семенюк Марія Дмитрівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Фундаментальною основою життєдіяльності сучасного суспільства є домогосподарство – важлива гілка у системі ринкового господарства, в

розпорядженні якого зосереджена основна частка фінансових ресурсів країни. В останні роки відбуваються важливі структурні зрушення у секторі домогосподарств, а внутрішня політика України орієнтована на вирішення питань подолання бідності та збільшення особистих доходів громадян.

Для належної оцінки рівня доходів населення України важливе значення має аналіз окремих макроекономічних показників держави (табл. 1.).

Таблиця 1.

**Динаміка окремих макроекономічних показників України
у 2017-2019 рр.***

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.
ВВП, млрд. грн.	2982,9	3558,7	3974,6
Номінальний темп росту ВВП, %	125,2	119,3	111,7
Реальний темп росту ВВП, %	102,5	105,9	107,6
ВВП на одну особу, тис. грн.	70,22	84,19	94,57
Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу, тис. грн.	38,14	48,25	61,33
Темп зростання реального наявного доходу населення, %	107,4	110,1	113,1
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство:			
- у грн.;	8165,2	9702,3	9904,1
- у % до попереднього року	131	118,8	102,1
Індекс споживчих цін, %	116,4	109,8	104,1

*Складено автором за даними [1, 2].

Дані наведені у таблиці 1 свідчать, що упродовж 2017–2019 років сукупні ресурси домогосподарств України суттєво збільшилися. У 2019 році порівняно з 2017 роком середньомісячні сукупні ресурси у розрахунку на одне домогосподарство зросли майже у 1,2 рази (з 8165,2 грн. до 9904,1 грн.). Таке зростання є результатом підвищення рівня мінімальної заробітної плати, яка за аналізований період зросла з 3200 грн. до 4173 грн., а у 2020 році заплановане її підвищення до 4723 грн. Доцільно виокремити також, що протягом 3 останніх років спостерігалось збільшення реального ВВП на 5,1 % та зменшення індексу споживчих цін

на 2,6 %, що свідчить не лише про номінальне зростання сукупних ресурсів домогосподарств, а й про ріст реальних наявних доходів населення, уповільнення темпів інфляції та девальвації гривні.

Основним джерелом доходів населення традиційно виступає заробітна плата. За даними Міністерства фінансів, заробітна плата в Україні у 2019 році порівняно з 2017 роком збільшилася на 30%. Так, середня заробітна плата у 2017 році становила 6 273 гривень, що майже у 1,96 рази вище рівня мінімальної заробітної плати (3 200 грн). З січня 2019 року відбувалося подальше збільшення середньомісячної заробітної плати до 9 223 гривень, що у 2,2 рази вище рівня мінімальної заробітної плати (4173 грн.).

Досить значною є диференціація заробітної плати найманих працівників і у територіальному зрізі (рис.1).

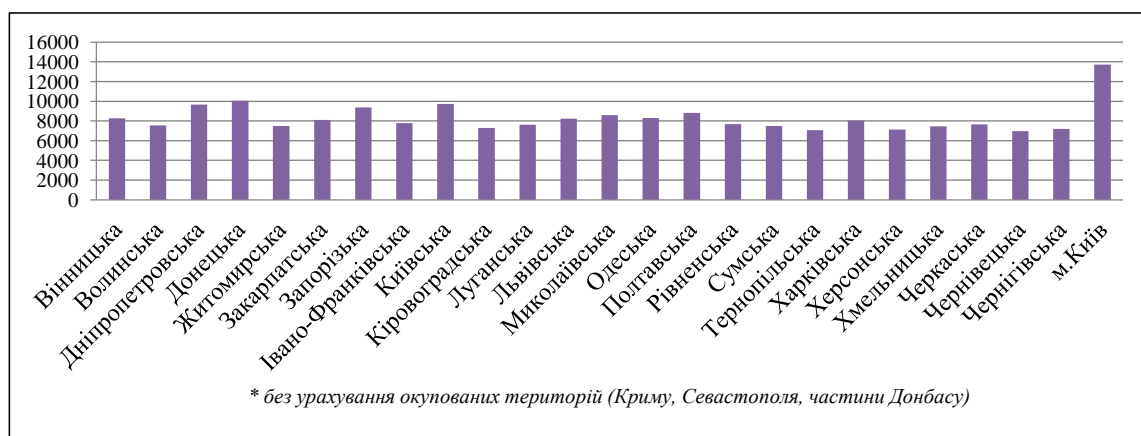

Рис. 1. Середня заробітна плата по областях України в 2019 р., грн.*

*Складено автором за данами [1].

Так, у 2019 році найбільша середня місячна заробітна плата зафіксована в м. Києві – 13721 гривня, що на 48,7 % більше, ніж в цілому по Україні (9 223грн.). При цьому найнижчі заробітні плати зафіксовано у Тернопільській, Херсонській, Чернігівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях, де розмір середньої заробітної плати не перевищує 7 439 гривень. Співвідношення між найнижчою і найвищою середньою заробітною платою у контексті регіональної диференціації становило 1,94 рази.

Особливості оцінки доходів домогосподарствами продемонстровано в таблиці 2.

Таблиця 2.

Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів у 2017-2019 рр.*

(%)

Оцінка власних доходів	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Коштів достатньо і робили заощадження	6,2	7,8	8,7
Коштів достатньо, але заощаджень не робили	45,7	49,6	47,6
Відмовлялись від найнеобхіднішого, крім харчування	44,0	31,8	40,2
Не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування	4,1	4,5	3,5

*Складено автором за даними [1].

Дані таблиці 2 демонструють, що за аналізований період кількість домогосподарств, які мали можливість робити заощадження збільшилась на 2,5%. При цьому спостерігалася стійка тенденція щодо зменшення кількості домогосподарств, які не могли забезпечити собі належне харчування.

Таким чином, незважаючи на деякі позитивні зрушення з боку державних органів в Україні залишається висока частка бідного населення, значний рівень диференціації розміру заробітної плати в територіальному розрізі, які спричиняють низький рівень життя в державі, відтік кваліфікованої робочої сили за кордон, соціальну напруженість, процвітання тіньової економіки, що у сукупності призводить до стримування соціально-економічного розвитку країни.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 06.04.2020).
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: minfin.com.ua (дата звернення: 06.04.2020).

Кульматицька Вікторія Володимирівна

студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Петрушка О. В.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ

Все більшої актуальності набувають проблеми забезпечення місцевих органів влади фінансовими ресурсами. Дохідна база місцевих бюджетів не відповідає їх потребам, при цьому створюється залежність від трансфертів, виникає нестача коштів на фінансування економічного розвитку окремих видів територіальних одиниць. У цій ситуації виникає необхідність оптимізації доходів місцевих бюджетів та пошуку резервів їх зростання.

Бюджетним кодексом України визначено, що доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України [1]. Очевидно, що реформа децентралізації дозволила суттєво збільшити дохідну частину місцевих бюджетів. Але фінансування більшої частини видатків, пов'язаних з діяльністю територіальних громад, тепер здійснюється за рахунок їхніх бюджетів.

Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів [2].

Завдяки нагромадженню грошових коштів у доходах місцевих бюджетів, в органів місцевого самоврядування з'являється можливість скеровувати фінансові ресурси на благо соціального та економічного розвитку територіальних громад, таких як: соціальні допомоги, субсидії населенню, пільговий проїзд окремих категорій громадян, пожежну охорону, дитсадки, школи, лікарні, будівництво доріг.

Діюча в нашій державі система фінансового забезпечення місцевого самоврядування потребує вдосконалення відповідно до загальноприйнятих принципів, закладених у Європейській хартії місцевого самоврядування. Достатнє фінансове забезпечення місцевого самоврядування – найбільш правильний крок на шляху до матеріалізації конституційних гарантій суверенітету та побудови гнучкої демократичної системи влади на місцевому рівні [3, с.100].

Доходи місцевих бюджетів складають підґрунтя фінансової основи органів місцевого самоврядування. Отже, як окрема економічна категорія, доходи місцевих бюджетів виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовується місцевими

органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону. Провідним процесом досягнення сталого розвитку громад в Україні є децентралізація влади та фінансів, яка відбувається через утворення об'єднаних територіальних громад і наділення громад додатковими повноваженнями у регулюванні питань місцевого розвитку. Щоб зміцнити фінансову систему органів місцевого самоврядування доречно працювати над утворенням бюджетної самостійності і фінансової децентралізації шляхом підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів, посилення контролю і відповідальності за дотриманням бюджетного законодавства.

Література:

1. Джерела доходів місцевих бюджетів. Прес-центр ініціативи "Децентралізація". URL: <https://decentralization.gov.ua/news/7476> (дата звернення: 10.04.2020).

2. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 10.04.2020).

3. Кириленко О. П. Місцеві фінанси: підручник, 2-ге видання / за ред.. О.П. Кириленко. Тернопіль 2014, 448 с.

Куриляк Тетяна Петрівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Русін В.М.

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ: ДИНАМІКА ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

Освіта є одним з найголовніших чинників формування людського розвитку, а витрати на освіту є високорентабельними інвестиціями. Джерелами фінансування освіти є фінансові ресурси центральних та місцевих органів влади, суб'єктів господарювання, домогосподарств, іноземних держав, міжнародних організацій тощо.

Залежно від територіального походження джерела фінансування освітньої галузі поділяються на: внутрішні (власні та залучені) та зовнішні (позичені та централізовані) джерела. Усі джерела залежно від

регулярності використання поділяються на: регулярні (податки та збори); нерегулярні (інвестиції, міжнародна технічна допомога); разові (продаж/приватизація комунального майна). Залежно від способу залучення джерела поділяються на: бюджетні (кошти місцевого бюджету та бюджетів вищих рівнів); інвестиційні (кошти суб'єктів господарювання та домогосподарств); кредитні (поворотні кошти, що залучаються на певний термін на платній основі); грантові (кошти, що залучаються на безповоротній безоплатній основі) [1].

Фінансування освіти для забезпечення людського розвитку на місцевому рівні є однією із важливих компонент здійснення фінансової політики. Сьогодні в Україні функціонує система загальної середньої освіти, яка передбачає фінансування бюджетних установ саме із бюджетів місцевого рівня, адже у 2015 р. було змінено порядок фінансування відтворення людського розвитку порівняно із попередніми роками; з того часу видатки на утримання загальноосвітніх закладів освіти здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів та субвенцій із державного бюджету. Зміна системи фінансування шкіл викликана необхідністю забезпечення рівного фінансування всіх навчальних закладів незалежно від регіону. Освітня субвенція є елементом нової моделі фінансування загальної середньої освіти. Цей міжбюджетний трансферт спрямовується до місцевих бюджетів для фінансування освітніх закладів, зокрема на оплату праці, харчування, фінансування потреб, оперативне управління тощо. Завдяки новаціям навчальні заклади, споживачі послуг незалежно від регіону будуть у рівних умовах. У 2017 р. обсяг освітньої субвенції становив 52,5 млрд. грн., що на 2,8 млрд. грн. більше, ніж у 2016 р. Окрім цього, у 2017 р. урядом передбачено додаткову дотацію у сумі майже 15 млрд. грн. на освіту, медицину і культуру для виконання повноважень місцевих органів влади у сфері освіти. Збільшення інвестицій дало змогу підняти соціальний статус учителів, підтримати професійну освіту [3].

Дані за останні роки вказують на зростання видатків на освіту як із державного, так і з місцевих бюджетів. Так, лише за 4 роки їх показники зросли на 109,31 млрд. грн. Основним чинником, що вплинув на ці процеси є інфляція під час економічної кризи 2014-2016 рр., так як відбулося знецінення національної валюти практично у три рази, з 7,99 грн за дол. у 2013 р. до 25,55 грн за дол. у 2016 р. Важливо відмітити, що основне зростання видатків припало якраз на видатки здійснені із

місцевих бюджетів. Таким чином, у 2018 році з рахунків державного бюджету було здійснено видатків на 44,32 млрд грн (тобто 21,1 %), а з рахунків місцевих бюджетів – 165,71 млрд грн (78,9 %) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка та структура видатків на освіту із державного та місцевих бюджетів за 2016-2019 рр.*

Роки	Видатки державного бюджету, млрд грн	Питома вага, %	Приріст, %	Видатки місцевих бюджетів, млрд грн	Питома вага, %	Приріст, %	Видатки зведеного бюджету, млрд грн
2016	34,83	26,91		94,61	73,09		129,44
2017	41,30	23,21	18,58	136,62	76,79	44,40	177,92
2018	44,32	21,10	7,33	165,71	78,90	21,29	210,03
2019	51,65	23,10	16,53	187,10	76,90	12,90	238,75

*Складено автором на основі [2].

У 2019 році на фінансування освіти з державного бюджету було спрямовано 51,65 млрд грн (23,1%), а з місцевих бюджетів – 187,1 млрд грн (76,9%). Порівняно з 2018 роком видатки на освіту з державного бюджету зросли на 21,6 %, а з місцевих бюджетів зросли на 8,4 %.

На нашу думку, це пов'язано із проведенням реформи децентралізації та часткове передання фінансування закладів освіти із державного бюджету на місцевий рівень. Лівова частка видатків на освіту фінансується із місцевих бюджетів і має тенденцію до збільшення. Так, рівень фінансування освіти за рахунок коштів місцевих бюджетів у 2018 р. становив 78,9 %, і за 3 останніх роки ця частка у зведеному бюджеті зросла на 7,33 %. Причиною цього вважаємо проведення реформи бюджетної децентралізації. Що ж до зниження частки державного бюджету у фінансуванні освіти, то це зумовлено, в першу чергу, не скороченням величини номінальних видатків, які зросли на 15,64 млрд грн, а за рахунок нижчих темпів їх зростання у порівнянні з видатками місцевих бюджетів загалом.

Проте варто відзначити особливість фінансування видатків на освіту із місцевих бюджетів. Так, уряд направляє до місцевих бюджетів освітню субвенцію на здійснення закладами освіти поточних видатків. Освітня субвенція надається місцевим бюджетам із 2015 р., цей механізм має за мету делегування бюджетних повноважень на місцевий рівень для забезпечення виконання принципу субсидіарності. Від 27 грудня 2017 р. затверджена нова формула розрахунку освітньої субвенції для місцевих бюджетів постановою Кабінету міністрів «Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами». Варто відзначити, що освітня субвенція є вагомим джерелом надходжень для місцевих бюджетів в контексті здійснення видатків на заклади освіти.

Література:

1. Олієвська М.Г. Фінансування освіти в контексті відтворення людського капіталу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип.17. С. 16-19.
2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата зверення:18.03.2020).
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua> (дата зверення:19.03.2020).

Кушнір Оксана Ігорівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTI

Однією з головних умов ефективного функціонування місцевих бюджетів є забезпечення достатнім обсягом фінансових ресурсів, що гарантує їх незалежність та самостійність. При наявності необхідної фінансової бази органи місцевого самоврядування вирішують найважливіше завдання – задоволення соціальних потреб населення відповідної території.

Видатки бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення

займають близько третини видатків місцевих бюджетів. Право на отримання державних соціальних послуг мають громадяни, що перебувають у складних життєвих обставинах. Та, нерідко соціальними послугами користуються і громадяни певних професій чи роду занять (судді, працівники прокуратури, державні службовці, працівники гірничого та вугледобувного комплексу, державні виконавці та судові експерти, військовослужбовці та прирівняні до них особи) або ті, що мають певні заслуги перед державою (ветерани війни, ветерани військової служби та прирівняні до них особи, особи із трудовими заслугами, особи із заслугами перед державою, донори). Отже, не лише найбільш соціально незахищені категорії громадян отримують державну соціальну допомогу, а й інші категорії громадян, що мають заслуги перед державою чи представники певних професій [1, с. 21].

Чинна система надання соціальних пільг має досить суттєвий перелік вад, і, взагалі, є надто витратною та громіздкою. Основними чинниками цього є: недостатня прозорість, відсутність адресності в їх призначенні, утримання дорогої бюрократичної «машини». Тому, не дивлячись на достатньо високі показники фінансування сфери соціального захисту потреби найбільш нужденних верств населення залишаються не задоволеними достатньо. Неврахування доходів громадян для надання соціальної допомоги через відсутність ефективної системи обліку нужденних, системи оцінки впливу соціальної допомоги на її одержувачів призводить до неефективного використання бюджетних коштів та, як наслідок, надання соціальної допомоги тим, хто її не завжди справді потребує. Причинами низького рівня охоплення бідного населення соціальною підтримкою є надання більшості видів допомоги без урахування рівня доходів і майна (власності) у розпорядженні одержувача допомоги [1, с. 34].

Дослідження системи соціальних допомог вказують на низький рівень охоплення бідного населення соціальною підтримкою (лише 56,8% бідних отримують хоча б один вид соціальної допомоги) та несправедливому розподілі соціальних трансфертів у розрізі верств населення (менше 23% їхнього обсягу потрапляють до бідних, а майже 17 млрд. грн. надаються небідному населенню) [2, с. 56]. Цей процес відбувається всупереч постулатам соціальної справедливості і вимагає, на нашу думку, нових підходів щодо методів раціонального планування

видатків соціального спрямування в умовах обмежених ресурсів. Оскільки можливості підвищення соціальних стандартів залежать від економічних можливостей країни і в найближчому майбутньому вони не можуть бути суттєво збільшені з об'єктивних причин, то ріст ефективності надання виплат за соціальним забезпеченням, а отже, й відповідних видатків місцевих бюджетів, науковці та практики схильні пов'язувати з посиленням їх адресності [1, с. 34].

Адресність соціальної допомоги є інструментом оптимізації видатків соціального призначення. Адресність передбачає надання соціальної допомоги найбільш нужденним громадянам або сім'ям з урахуванням матеріального стану та середньомісячного сукупного доходу, що підтверджується відповідними документами і перевіряється у ході обстеження матеріального стану осіб, у тому числі їх доходів [3, с. 26].

Серед основних чинників, які можуть перешкоджати широкому впровадженню програм адресності є: занадто високі адміністративні витрати; небажання громадян, які вийдуть з категорії пільговиків платити за послуги. Водночас, необхідно наголосити, що запровадження адресності надання соціальних пільг допоможе:

- провести обмеження кількості пільговиків;
- ввести критерій «верхньої межі доходу», після якого громадянин втрачає право на соціальні пільги;
- забезпечити такі критерії адресності, що відповідали б критеріям чесності, прозорості та враховували б обставини, дохід, потреби пільговика;
- здійснити перегляд та нормування самої системи нарахування пільг задля унеможливлення не обумовленого та завищеного використання пільг.

Для широкого впровадження принципів адресності необхідно розробити та ввести в дію систему перевірки матеріального становища та дійсного рівня нужденності [4, с. 220].

В умовах сьогодення, коли рівень зубожіння населення та кількість нужденних у соціальній допомозі зростає, саме адресність є тією дієвою силою у боротьбі з цими проблемами, що сприятиме ефективному використанню бюджетних коштів, знизить рівень зловживань соціальною допомогою та кількості найнужденніших.

Література:

1. **Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки. Версія для обговорення.** Київ: Комітет з економічних реформ при Президентові України, 2010. 85 с.
2. **Жигар Н.М.** Вплив інформаційного забезпечення на соціальний захист населення Волині. *Проблеми матеріальної культури. Економічні науки.* 2012. № 3. С. 55–57.
3. **Інформаційно-аналітичні матеріали щодо реформування вітчизняної системи соціального захисту.** М-во соціальної політики України. Луганськ : ДУ НДІ СТВ, 2012. 59 с.
4. **Піскун К.** Адресність соціальної допомоги як напрям покращення методики планування видатків соціального призначення. *Соціально-економічні проблеми і держава.* 2013. Вип. 1. С. 212–221.

Лагоцький Анатолій Ярославович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ринкові умови господарювання в країні ставлять дедалі вищі вимоги перед сферою освіти, потребують постійного підвищення якісного рівня професійної підготовки кожного працівника. Освіта має значний вплив на відтворення робочої сили, її здатності вчасно пристосовуватися до нових вимог, які ставить ринок. Адже зростання освітнього рівня робітників є суттєвою передумовою їхньої кращої адаптації до праці в умовах прискороного розвитку науки, техніки і сучасних технологій. Розвиток творчого потенціалу працівника, який залежить від системи професійної освіти, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів є суттєвими чинниками зростання продуктивності праці, та, водночас, економічного зростання держави.

Серед усього спектру освітніх послуг особливої уваги заслуговує професійно-технічна освіта.

На сьогодні проблеми системи професійно-технічної освіти зумовлені економічною й політичною нестабільністю в суспільстві, посиленням розриву між конституційними гарантіями здобуття доступної й безкоштовної професійно-технічної освіти та реальним державним забезпеченням цієї освіти; незбалансованістю потреб особистості в професійних освітніх послугах і суспільства в професійно-кваліфікаційній структурі підготовки робочих кадрів; недостатнім бюджетним фінансуванням, недосконалістю основних напрямів розвитку системи професійно-технічної освіти [2, с. 156].

Економічні та політичні перетворення в Україні вимагають від системи професійно-технічної освіти визначення основних напрямів розвитку механізмів адаптації в сучасних соціально-економічних умовах, що дає нове бачення ролі професійно-технічної освіти в державній політиці. Система професійно-технічної освіти глибоко проникає як у соціальну, так і в економічну сфери, виходить на ринки праці, товарів, послуг і капіталу. При цьому реформування системи професійно-технічної освіти неможливо здійснювати тільки адміністративними методами чи лише зусиллями самої освітньої системи, необхідна консолідація зусиль уряду, працедавців, населення з урахуванням динаміки ринку праці.

В цілому підготовку робітничих кадрів для всіх галузей економіки здійснюють 993 державних навчальних заклади різних типів, з них 876 державних професійно-технічних навчальних закладів, 72 навчальних центри при установах виконання покарань, 43 професійно-технічних училищ, що є структурними підрозділами вищих навчальних закладів.

Для оптимального використання фінансових, кадрових, навчальних, методичних ресурсів у 2019 році вживалися заходи щодо приведення мережі навчальних закладів у відповідність до структури економіки регіонів країни, їх оптимізації; здійснено укрупнення 43 малокомплектних професійних закладів.

В Україні в останні роки динаміка кількості державних професійно-технічних навчальних закладів та учнів в них характеризується негативною тенденцією щодо скорочення. Зокрема, кількість ПТНЗ у динаміці 2017-2019 рр. характеризується поступовим зменшенням з 930 до 876 або на 54 навчальні заклади професійно-технічної освіти. За галузевим спрямування ПТО найбільшу частку у структурі професійно-технічних навчальних закладів у 2019 р. займали заклади промисловості – 35,7 % та

аграрного сектору економіки – 28,6 % усіх навчальних закладів ПТО. Саме тому за досліджуваний період у відповідних сферах відбулося найбільше скорочення установ освіти. Так, у сфері промисловості – 20 та аграрного профілю – 19. За новими типами ПТНЗ відбулися зміни: кількість професійних ліцеїв зменшилася на 16 закладів та збільшилась чисельність вищих професійних училищ і центрів професійно-технічної освіти на 7 та 26 закладів відповідно [1].

Фінансування професійно-технічної підготовки робітників, соціальний захист учнів, слухачів та педагогічних працівників у державних професійно-технічних навчальних закладах у межах обсягів державного замовлення здійснюються за рахунок коштів Державного ТА МІСЦЕВИХ бюджетів України.

Навчання учнів у ПТНЗ здійснюється, в основному, за державним замовленням – 97 % та лише 3 % учнів навчаються за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб. Відповідно до скорочення контингенту учнів у ПТНЗ зменшується і обсяг державного замовлення на їх навчання, про що вказує динаміка цього показника. Поряд з основною функцією професійна освіта виконує важливі функції соціального захисту підлітків. У ПТНЗ навчаються та утримуються понад 20 тис. дітей-сиріт, майже 70 % учнів – це діти з багатодітних та малозабезпечених сімей. Проте при зростаючій потребі економіки держави у кваліфікованих робітничих кадрах, намітилася тенденція щорічного зменшення прийому учнів та слухачів [1].

Негативна тенденція останніх років щодо скорочення чисельності ПТНЗ та контингенту учнів в них обумовлена недоліками і прорахунками в розвитку професійно-технічної освіти, яка не відповідає вимогам часу та з року в рік втрачає свій престиж. Підготовка фахівців робітничих спеціальностей не задовольняє потреби на ринку праці, очевидним є розрив між попитом і пропозицією робочої сили.

Література:

1. Професійно-технічна освіта в цифрах у порівнянні за 2017-2019 рр. // URL: <http://www.mon.gov.ua/main.php>.
2. Сидор І. П. Організація діяльності та фінансове забезпечення закладів професійно-технічної освіти в Україні. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2011. № 3. С. 156-168.

Лазарєва Аліна Русланівна
студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к. е. н. Дем'янюк А.В.

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ У ПІДВИЩЕННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Потреба в оволодінні молоддю компетенціями в різних видах фінансової діяльності обумовлена особливостями розвитку українського суспільства на даному етапі його розвитку.

Фінансова освіта і фінансова грамотність відіграють важливу роль в економічному зростанні країни й підвищенні рівня доходів населення. Адже суспільство досягає найбільших економічних успіхів, коли громадяни країни мають розвинуті навички прийняття відповідальних і свідомих рішень у фінансовій сфері. Фінансова грамотність сприяє подоланню бідності, зниженню економічних ризиків суб'єктів підприємництва та фізичних осіб.

Актуальність питань низького рівня фінансової грамотності сучасної молоді особливо зросла в останні десятиліття, коли значно загострилися проблеми непомірного особистого боргового навантаження, відсутності ефективних заощаджень, нездатності громадян вживати адекватних заходів, спрямованих на захист власного добробуту тощо. Саме у цей період відбулося посилення уваги урядів розвинених країн світу до проблем підвищення фінансової грамотності молоді.

Завдання підвищення рівня фінансової грамотності сучасної молоді в Україні – це сфера відповідальності держави, бізнесу і сім'ї. Для того, щоб досягти належного рівня фінансової грамотності, молоді люди мають, передусім, здолати пасивне ставлення до створення власного добробуту. Крім того, необхідно активізувати реалізацію заходів щодо підвищення рівня фінансової грамотності на загальнодержавному рівні.

Вплив фінансової освіти на розвиток економіки та суспільства має багатогранний та суперечливий характер. Так, з одного боку, підвищення фінансової грамотності сприяє задіяною населення на фінансовий ринок, а, з другого, розвиток останнього супроводжується ускладненням фінансових продуктів, що, в свою чергу, не гарантує збереження

фінансової стабільності в умовах посилення невизначеності господарських рішень, а значить, й ризиків.

Світовий досвід [1-2] також засвідчив, що існує доволі багато форм фінансової освіти. Їх вибір залежить, насамперед від таких чинників, як цілі та аудиторія. Умови ринкової економіки потребують отримання фінансової освіти протягом усього життя. Чим раніше діти будуть розуміти роль грошей у приватному, сімейному, суспільному житті, тим раніше будуть сформовані їхні корисні фінансові навички. А далі - «від простого до складного», за рахунок закріплення, розвитку цих навичок можна забезпечити фінансову самостійність, фінансову безпеку та добробут продовж усього життя. Вкрай важливим це питання є і для людей пенсійного віку. Отже, основними цільовими групами програм фінансової освіти є діти й школярі, молодь і студенти, дорослі, непрацездатне населення, батьки, безробітні, малозабезпечені верстви населення, учителі, тренери, інвестори, профспілки, пенсіонери, співробітники фінансових установ.

Визначаючи необхідність підвищення фінансової грамотності сучасної молоді, слід наголосити на актуальності і значимості формування ефективної системи фінансової освіти України. Однак у процесі її розроблення та впровадження на сучасному етапі варто врахувати таке [3, с.81].

По-перше, на сьогодні вітчизняна система фінансової освіти не в змозі забезпечити високий рівень фінансової грамотності внаслідок обмеженості відповідних навчальних програм, фахової підготовки та численності викладачів і тренерів, методик, фінансового забезпечення.

По-друге, серйозною проблемою є відсутність загальної системи координації фінансової освіти, яка б відповідала, насамперед, нагальним потребам.

По-третє, в Україні не створена і не підтримується комплексна система підготовки носіїв фінансової освіти, що потребує доволі значних фінансових вкладень. Недостатній рівень кваліфікації властивий і працівникам фінансового сектору, які безпосередньо спілкуються зі споживачами фінансових послуг.

По-четверте, спостерігається нерозвиненість інституційного середовища фінансової поведінки як сукупності правил, які формують

навички, звички людей, структурують взаємодію людей з фінансовими інститутами.

Для підвищення рівня фінансової грамотності необхідно на постійній основі проводити моніторинг цільових груп (вік, освіта, професія, рівень доходу, регіон). Основні результати програм повинні оцінюватися на підставі аналізу зміни поведінки домогосподарств і включати показники, які свідчать, по-перше, про динаміку рівня фінансової грамотності (заощадження домогосподарств, обсяг банківських, страхових послуг, обсяг операцій населення з цінними паперами, безготівково обігу); по-друге, про фінансову активність населення (розвиток навиків фінансового планування і резервування; формування мислення у відповідності з економічними фінансовими можливостями; підвищення рівня довіри до фінансових інститутів, фінансових продуктів; зниження рівня очікування державної допомоги; посилення економічної активності, розвитку підприємництва).

Література:

1. Ломачинська І. А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобальної трансформації. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2011. том 16, випуск 20. С. 116-125
2. Ковтун О. А. Механізм підвищення освітнього рівня домогосподарств у фінансовій сфері. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 2. С. 297-302.
3. Драган О.О. Формування концепції розвитку фінансової грамотності населення в Україні. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2014. Т. 19. Вип. 4 с.77-84.

Левкович Андрій-Микола Богданович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к. е. н. Демянюк А.В.

ОЦІНКА ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Забезпечити фінансову безпеку домогосподарства неможливо без належного рівня фінансової грамотності, що представляє собою сукупність знань, вмінь та навичок, які потрібні населенню для прийняття відповідальних економічних і фінансових рішень з належним рівнем компетентності, і забезпечує соціальну стабільність у суспільстві [1, с. 35].

Зрозуміло, що уміння управляти власними та сімейними фінансами підвищить добробут домашнього господарства, а обізнаність з асортиментом фінансових послуг дозволить активніше використовувати можливості на фінансовому ринку. Крім того, фінансова грамотність допомагає бути обачливим, розпізнаючи фінансові піраміди та інші шахрайські схеми, а також уникати накопичення непосильних боргів.

До зовнішніх чинників належать: погіршення результатів фінансово-економічної діяльності підприємства, яке є роботодавцем стосовно учасників домогосподарства; зміна соціально-економічної політики держави (зниження рівня соціальних трансфертів населенню або підвищення рівня оподаткування доходів фізичних осіб); зменшення рівня прибутковості цінних паперів.

До внутрішніх чинників належать: соціальне середовище, в якому функціонує домашнє господарство; психологічні особливості осіб; спосіб життя; рівень економічної активності та фінансової грамотності домашніх господарств [2].

Найважливішою метою для створення надійної системи забезпечення фінансової безпеки домогосподарств є досягнення балансу між доходами та витратами завдяки:

- забезпеченню економічної активності всіх членів домогосподарства;
- ефективного формування та використання ресурсів;
- забезпечення економічної грамотності кожного члена сім'ї.

Забезпечення фінансової грамотності кожного члена домогосподарства підвищить рівень добробуту й фінансової безпеки завдяки ефективному управлінню особистими ресурсами, здійснюванню обліку витрат і доходів, здійсненню короткострокового і довгострокового фінансового планування, оптимізації співвідношення між заощадженнями і споживанням.

Забезпечення фінансової безпеки вимагає створення домашніми господарствами власної системи безпеки, що покликана своєчасно

виявляти та запобігати зовнішнім та внутрішнім загрозам, забезпечити захист інтересів членів сім'ї та досягнення ними добробуту.

Рівень якості життя домогосподарств найкраще відображається таким індикатором, як добробут населення, адже він відображає ефективність функціонування економічної системи держави та, відповідно, є однією з найважливіших складових фінансової безпеки домогосподарств. Можливість забезпечення високого рівня матеріального добробуту населення залежить, насамперед, від економічних і соціальних особливостей розвитку суспільства, його історичних передумов, національних традицій, а також загальноприйнятих у суспільстві норм і правил [3, с. 37].

Механізм забезпечення фінансової безпеки не може функціонувати без такої складової, як інструментарій, до якого можна віднести засоби, які застосовуються домогосподарствами для покращення власного фінансового стану, в тому числі формування заощаджень, підвищення рівня фінансової грамотності тощо.

Відсутність єдиного підходу і методики аналізу стану фінансової безпеки домогосподарств спонукає до необхідності застосування науково-методичного підходу до аналізу, що складається з трьох послідовних етапів: підготовчого, основного та підсумкового. Використання цього підходу дозволить оцінити фінансову безпеку домогосподарств у розрізі різних рівнів управлінських рішень, виявити резерви та розробити комплекс заходів з підвищення її рівня.

Відзначимо, що наразі вітчизняні домогосподарства перебувають у стані фінансової небезпеки. Ідентифіковані й потенційні загрози фінансовій безпеці домогосподарства викликані певними ризиками. Водночас, до складу основних загроз фінансовій безпеці домогосподарств, які останнім часом набули особливої актуальності, відносяться суттєве зростання тарифів на житлово-комунальні послуги, а також споживчих цін на продукти харчування, зниження реальної заробітної плати внаслідок інфляції, знецінення національної валюти, нестабільна політична ситуація, безробіття тощо. Фінансову безпеку домогосподарств в Україні також підривають зростання податків на доходи та майно, значна частка витрат домогосподарств, що припадає на їжу, життя «в борг», неформальна зайнятість, низький рівень фінансової грамотності. Крім того, існує суттєва частина коштів, які обертаються в тіні та не входять в структуру

споживчих витрат, а саме: заробітна плата в конверті; чистий дохід громадян, зайнятих «човниковою» торгівлею; доходи від надання громадянам послуг фізичними особами, не зареєстрованими як приватні підприємці.

Отже, в сучасних умовах добробут населення є поєднанням не лише матеріальних, соціальних, культурних та екологічних чинників, але й правових, морально-етичних та політичних аспектів життя. Однак у вітчизняних реаліях матеріальна складова залишається найвагомішою при визначенні добробуту домогосподарств як однієї з найважливіших складових їх фінансової безпеки.

Література:

1. Смовженко Т. С., Кузнєцова А. Я. Фінансова грамотність населення та її вплив на розвиток економіки України. *Регіональна економіка*. 2013. № 2. С. 34–42.

2. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та домінанти розвитку : монографія Київ: Знання, 2010. 431 с.

3. Ангелко І.В., Лех Г.А. Оцінка основних складових життєвого рівня населення України. *Український соціум*. 2015. №2 (53). С. 36-49.

Лисак Ігор Володимирович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Шулюк Б. С.

ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ

Впродовж останніх років реформування пенсійної системи в Україні декларується в якості першочергових завдань соціальної політики держави. Разом з тим, створення оптимальної стратегії реформування пенсійної системи передбачає вибір методології її оцінки та сукупності індикаторів, які впливають на стан пенсійної системи.

Оскільки чинна пенсійна система в нашій державі, значною мірою зберігає ще адміністративно-розподільчий характер, вона не завжди відповідає стратегії соціальної політики, відповідно – немає очікуваного

ефекту від змін в системі пенсійного страхування. Така ситуація, змушує звернутися до аналізу нагромадженої низки проблем у державному пенсійному страхуванні.

1) Незадовільний макроекономічний стан, що проявляється у дефіциті бюджету Пенсійного фонду, який не в повній мірі забезпечує фінансування пенсій за рахунок власних джерел.

2) Погіршення демографічної ситуації (хоча вона і відповідає загальній тенденції старіння населення, характерній для розвинутих країн). У розвинутих країнах потреба вживання такого заходу, як підвищення пенсійного віку, виникла внаслідок старіння населення, а відтак – погіршення співвідношення чисельності платників ЄСВ до чисельності пенсіонерів, що передбачає загрозу погіршення платоспроможності національних пенсійних систем та їх банкрутства. Більше того, в ряді країн жінки та чоловіки виходять на пенсію одночасно в одному віці, що є цілком справедливо, оскільки за статистикою жінки живуть на 7-10 років довше за чоловіків. За даними досліджень, післяпенсійний вік в Україні для чоловіків в середньому складає 2,6 року, а для жінок 20 років. Саме з цієї причини, Світовий Банк рекомендував нашій країні збільшити пенсійний вік на п'ять років, як мінімум, лише для жінок.

За підрахунками вчених економістів-демографів, якщо пенсійний вік підвищити на п'ять років для обох статей, то, як свідчать розрахунки – чисельність пенсіонерів була б зменшена на 40%, розмір пенсій поступово можна було б підвищити на 60-70%, а з врахуванням скасування або фінансуванням пільгових пенсій підприємствами – удвічі. У цьому слід визнати надзвичайну актуальність фактору підвищення пенсійного віку [2, с. 6].

3) Старіння населення і необхідність збільшення обсягу коштів для їх забезпечення призводить до зростання пенсійного навантаження на населення працездатного віку. На сьогодні в Україні нараховується близько 26,3 млн. осіб працездатного віку. З них зайняті лише 16,2 млн., а внески до Пенсійного фонду сплачує ще менша кількість. В результаті лише 12,8 млн. застрахованих осіб утримують 12 млн. нинішніх пенсіонерів. По-друге, Пенсійний фонд не має належних ресурсів для того, аби забезпечити гідний рівень пенсій. У 67% (8 млн.) пенсіонерів розмір страхової пенсії – на рівні прожиткового мінімуму [1]. В період економічних негараздів безробіття зростає, підприємства несуть збитки

або банкрутують, ситуація ускладнюється ще й тим, що значна частина їх працює у тіньовому секторі.

В Україні, внаслідок глибокої економічної кризи, в демографічній сфері сформувалась негативна тенденція, яку суспільство не пододало й до теперішнього часу, вона полягає в значних масштабах міграції кваліфікованої робочої сили за кордон. На жаль, у відкритому доступі не існує правдоподібної офіційної статистики, щодо масштабів цієї тенденції.

4) Один із чинників, який ускладнює реалізацію пенсійної реформи в Україні – нестабільність законодавчої бази (постійне внесення змін до чинного законодавства, перерахунки пенсій, пов'язані із зміною законодавчо-нормативної бази).

5) Незважаючи на заходи, які здійснюються у зв'язку з переглядом Єдиної тарифної сітки та розміру мінімальної заробітної плати, близько третина працюючих сплачують ЄСВ із заробітної плати не вище мінімального її розміру.

6) Істотний вплив на фінансовий стан пенсійної системи мають зміни порядку встановлення таких державних соціальних стандартів: прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата. Встановлення мінімального розміру пенсії на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, викликає зрівнялівку у пенсійному забезпеченні та підвищення соціальної напруги у суспільстві і нівелює роль трудового стажу та сплачених страхових внесків. Підвищення мінімальної пенсії до рівня прожиткового мінімуму (величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1,35%) призводить до того, що пенсіонери, які трудилися понад 40 років у бюджетних установах, сільському господарстві та інших галузях, отримують пенсії на рівні мінімальних, через низькі заробітні плати у цих галузях [4, с. 212].

7) Не в повній мірі відповідає реаліям сьогодення нова формула розрахунку пенсій, оскільки індивідуальний коефіцієнт заробітку розраховується як відношення заробітної плати, з якої сплачені страхові внески, до середньої заробітної плати по Україні. Такий порядок розрахунку свідчить про необхідність відновлення соціальної справедливості щодо тих громадян, які мають невеликі заробіток і значний трудовий стаж, що стосується, в першу чергу, працівників бюджетної сфери. Частково цю несправедливість можна подолати, якщо під час розрахунку коефіцієнта страхового стажу (а звідси й пенсії) у

солідарній системі враховувати середню заробітну плату у окремих галузях замість середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України [3, с. 120].

8) Ще одним спірним моментом при розрахунку пенсії є визначення середньої заробітної плати в країні за останні 3 роки, а не як це було раніше, на вибір особи будь-які три роки з її трудового стажу. Адже відомо, що продуктивність праці, а відповідно і заробіток у перед пенсійному віці є не на високому рівні, а відтак – це знижує обсяг нарахованої пенсії. Стосовно пенсій, призначених до 1 січня 2019 р., то при їх обчисленні застосовувалися показники середньої заробітної плати, з якої обчислено пенсії: для призначених до 31.12.2017 р. включно - 3 764,40 грн., у 2018 р. - 5 377,90 грн. Також парадоксальна ситуація, коли при розрахунку пенсії у 2019 р. береться до уваги показник середньої заробітної плати за попередні три роки без відповідного коригування на рівень інфляції (індекс споживчих цін).

9) В чинній системі державного пенсійного страхування мають місце подвійні стандарти, призначення пенсій регламентується більше ніж 30 законодавчими актами, кожен з яких керується своїми підходами.

10) Істотною проблемою в нашій країні є пільгове пенсійне забезпечення, що стало найбільш масовою формою компенсації професійної втрати працездатності. Таким чином, пенсійна система перерозподіляє частину коштів Пенсійного фонду з-поміж пільгових категорій, не забезпечуючи соціальної справедливості, в частині захисту прав громадян пенсійного віку, що суперечить основним принципам соціально-орієнтовної економіки [3, с. 119].

На нашу думку поєднання солідарної і накопичувальної системи є найоптимальнішим варіантом, оскільки дає змогу диверсифікувати різні типи ризиків і забезпечити основні види пенсій. Найбільша вада розподільчої системи полягає у тому, що вона не дає ніяких гарантій виплати ні на сьогодні, ні в майбутньому. У свою чергу, накопичувальна система забезпечує високий рівень гарантій виплати пенсій для учасників, як в даний час, так і в перспективі (при ліквідації пенсійного фонду активи розподіляються пропорційно до обсягу накопичених пенсійних прав учасників).

Таким чином, обов'язкова накопичувальна система передбачає більшу, ніж солідарна, свободу вибору та одночасно відповідальність працівника.

Література:

1. Інформаційно-аналітичні матеріали до звіту про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2017-2019 рр. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.com.ua/news/2019/01/3/616> (дата звернення 20.02.2020).

2. Лич В. Реформування пенсійної системи: сутність, напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. № 3. С. 2-10.

3. Петрушка О. Накопичувальна система державного пенсійного страхування: переваги та ризики запровадження в Україні. *Світ фінансів*. 2015. № 1. С. 119-127.

4. Сидор І. П. Державне пенсійне страхування в Україні: сучасні тенденції та виклики. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць* (ISSN 2313-4569); за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2018. № 2 (66). С. 210-222.

Лупійчук Анастасія Олександрівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С. В.

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Місцеві бюджети є основним джерелом фінансування багатьох сфер життєдіяльності територіальних громад, що свідчить про їх важливу роль у соціально-економічному розвитку як окремих територій, так і країни загалом. За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються заклади освіти, культури, охорони здоров'я, засоби масової інформації, здійснюються видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення. Саме за рахунок коштів місцевих бюджетів відбувається фінансування різноманітних молодіжних програм, видатків на упорядкування населених

пунктів, програм розвитку агропромислового комплексу, комунальної сфери.

Видатки місцевих бюджетів пов'язані з інтересами широкого кола населення і впливають на соціальні процеси в країні, тобто, на рівень добробуту населення, освіченості, на забезпечення медичними послугами, послугами у сфері культури та спорту, соціального захисту у випадках непередбачуваних обставин [1]. Соціально-культурні пріоритети у витрачанні бюджетних коштів виступають першочерговими напрямками реалізації бюджетної політики на місцевому рівні [3].

Враховуючи роль видатків місцевих бюджетів у забезпеченні соціального-економічного розвитку території їх переважно поділяють на такі три групи:

1) видатки на економічну діяльність (розвиток житлово-комунального господарства, будівництва, сільського, лісового та рибного господарства, транспорту та інших послуг пов'язаних з економічною діяльністю);

2) видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення (надання соціальних пільг та допомог окремим верствам населення, інші соціальні заходи);

3) видатки на фінансування соціальної сфери (забезпечення функціонування закладів культури і мистецтва, освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту).

Аналіз видатків місцевих бюджетів різних рівнів дає можливість дослідити рівень використання бюджетних ресурсів, відповідності потребам регіонів, що виступає необхідною умовою сприяння їх розвитку.

Видатки на фінансування соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, культура і мистецтво, фізична культура і спорт) займають найбільшу частку у видатках, що є характерним загальною для місцевих бюджетів України. Найбільш фінансованою галуззю залишається галузь освіти, більшість бюджетів виділяють більше 50% від загального обсягу видатків на соціальну сферу. Заходи з реформування проводяться у галузі охорони здоров'я, що повинно поліпшити якість та умови надання медичних послуг. Активна діяльність проводиться в системі культурного та фізичного виховання.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення становлять вагомому частку у бюджетах (більше 30%) видатків бюджетів спрямовані на покращення добробуту громадян шляхом надання соціальної допомоги. Значна частина видатків цієї групи припадає на виплату допомоги на дітей, інвалідам та малозабезпеченим сім'ям.

Видатки на економічну діяльність становлять мізерну частину видатків бюджетів (більше 2%) [2].

Ситуація, що склалася в Україні, зумовлює необхідність жорсткої економії бюджетних коштів. Видатки місцевих бюджетів повинні відповідати пріоритетам соціально-економічного розвитку територій та можливостям держави акумулювати відповідні дохідні джерела. Для забезпечення соціально-економічного розвитку території доцільним постає оптимізація видатків місцевих бюджетів шляхом:

- формування бюджету з урахуванням пріоритетних напрямків фінансування, тобто розроблення чітких програм для їх розвитку територій;

- здійснення оцінки результативності виконання таких програм;

- щоквартального звітування виконання програм для швидкого реагування на зміну показників;

- посилення відповідальності виконавців за якість надання послуг та їх обсяг;

- проведення громадських слухань та активного залучення населення до бюджетного процесу .

Тому в умовах економії бюджетних коштів для посилення ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів насамперед потрібно:

- поліпшити механізм надання соціальних пільг шляхом впровадження адресного підходу до різних категорій громадян;

- впровадити систему «єдиного вікна» при здійсненні різних видів виплат соціальної допомоги та наданні соціальних пільг населенню;

- ліквідувати окремі пільги, шляхом реорганізації пільг та обмеження певного контингенту отримувачів;

- сприяти розвитку добровільного медичного страхування для залучення додаткових джерел фінансування охорони здоров'я;

– здійснити поступовий перехід з бюджетного фінансування закладів культури до її самофінансування та впровадження комерційного розрахунку.

Література:

1. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України: підруч. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 608с.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата зверення: 20.03.2020).
3. Письменний В. В. Місцеві фінанси: навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2012. 200 с.

Лукашик Богдана Миколаївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПІ «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник –к.е.н., доцент Савчук С.В.

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Сьогодення потребує від фахівця вміння розв'язувати складні проблеми, критично ставитися до обставин, порівнювати альтернативні точки зору, приймати зважені фінансові рішення, постійно саморозвиватися та самовдосконалюватися. Як відзначають багато дослідників, здатність критично мислити є навичкою, яку треба формувати і розвивати у процесі вивчення основ фінансової грамотності.

Проблема розвитку критичного мислення для вітчизняної освіти є актуальною через те, що у тоталітарному суспільстві, в якому ще до недавнього була Україна, ця проблема, як відомо, не ставилася перед освітою, фактично нав'язувалося догматичне мислення. А реальний стан сучасної освіти свідчить про певний дисбаланс у розвитку пізнавальних процесів серед студентів. Досить активно формуються та розвиваються механізми пам'яті, а мислення та уява залишаються не досить навантаженими у навчальній діяльності [1].

Найчастіше під критичним мисленням розуміють здатність людини самостійно мислити, аналізувати інформацію; вміння бачити помилки або логічні порушення у твердженнях партнерів; аргументувати свої думки, змінювати їх, якщо вони неправильні; наявність розумової частки скепсису і сумнівів; прагнення до пошуку оптимальних рішень; мужність, принциповість, сміливість у обстоюванні своїх позицій; відкритість до сприймання інших поглядів.

Критичне мислення – це складний процес, який починається із залучення інформації, її критичного осмислення та закінчується прийняттям рішення. Тому відправною точкою критичного мислення є інформація, яка поступово перетворюється у знання, а вони, у свою чергу, створюють мотивацію, без якої неможливе критичне мислення.

Метою технології розвитку критичного мислення є навчити такому сприйняттю навчального матеріалу, у процесі якого інформація, що дістає студент, розумілася би, сприймалася би з власним досвідом, і на її ґрунті формувалося би власне аналітичне судження. Тому студент в ході застосування технології розвитку критичного мислення повинен навчитися [2]:

- виробляти вміння працювати з інформацією, знаходити її, аналізувати, використовувати потрібну інформацію, а не просто її запам'ятати;
- бути здатним критично мислити, розв'язувати проблеми тощо;
- бути посередником у вирішенні міжособистісних та інших конфліктів;
- навчитися думати позитивно й активно.

Дана технологія є педагогічною системою, спрямованою на розвиток у студентів аналітичного мислення зокрема і щодо фінансових проблем, важливим положенням якої є визначення креативності, як процесу виникнення чутливості до проблем, дефіциту знань, їхньої дисгармонії, невідповідності, фіксації цих проблем, пошуку їх вирішення, висунення гіпотез, перевірок і формування результатів розв'язання проблем.

Тому сьогодні питання теорії та практики розвитку критичного мислення викладання фінансової грамотності потребують дослідження насамперед у дидактичній площині задля розроблення реальних педагогічних моделей, що можуть бути негайно запроваджені в навчально-виховний процес як школи, так і закладів професійної освіти.

Література:

1. Береза В.О. Розвиток критичного мислення студентів-філологів у процесі стимулювання мовленнєво-розумової діяльності. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. 2008. № 1.

2. Ягоднікова В.В. Застосування технології розвитку критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vpo_2009_11\(1\)_26.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vpo_2009_11(1)_26.pdf).

Мазур (Підгірна) Соломія Володимирівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к. е. н. Коломийчук Н. М.

КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

В сучасних умовах фінансова грамотність населення є одним із чинників, що визначають якість життя громадян та економічну стабільність в країні. Фінансова грамотність передбачає володіння економічними та, передусім, фінансовими поняттями й категоріями, що дозволяє людині самостійно аналізувати й оцінювати основні тенденції економічного життя держави і відповідно до обставин визначити моделі власної фінансової поведінки та фінансової безпеки. Важливою складовою навчання молоді основам фінансової грамотності є участь у проектній та дослідницькій роботі. Саме ця складова навчання дозволяє забезпечити діяльнісний підхід у навчанні, формування базових економічних і фінансових компетенцій, які необхідні кожній молодій людині та мають сприяти підвищенню її конкурентоздатності на ринку праці [1].

Отже, фінансова грамотність передбачає володіння економічними та, передусім, фінансовими поняттями й категоріями, що дозволяє людині самостійно аналізувати й оцінювати основні тенденції економічного життя держави і відповідно до обставин визначити моделі власної

фінансової поведінки та фінансової безпеки. Підвищення фінансової грамотності учнівської молоді в Україні пов'язане сьогодні з багатьма чинниками, у тому числі з вивченням курсу за вибором «Фінансова грамотність», який має забезпечити розвиток не тільки економічного мислення, а й фінансових компетенцій і культури молоді [2].

Високий рівень грамотності – це гарант надання позитивного впливу на економіку регіону та країни, на рівень доходів і добробуту усіх громадян. Цей показник впливає на підвищення ефективності використання фінансових продуктів, збільшення числа сумлінних позичальників, зменшення кредитних ризиків банків і інших кредитних організацій, підвищення добробуту завдяки правильному використанню сімейного бюджету, отримання навичок управління фінансами впродовж усього життя, підвищення безпеки людей і захист від шахрайства. Основна проблема більшості населення країни, полягає в обмеженості фінансових ресурсів, що виявляється в їх недостатності [3].

Знання, вміння, навички і установки в сфері фінансів утворюють когнітивний, діяльнісний і ціннісно-мотиваційний компоненти фінансової грамотності:

- *когнітивний компонент* включає систему знань в сфері особистих фінансів. Учні, здобуваючи знання, можуть адекватно оцінювати реальні фінансові ситуації, знаходити і застосовувати необхідну інформацію для їх вирішення, а також розвивати фінансову компетентність в процесі самоосвіти;

- *діяльнісний компонент* включає дослідні, організаторські, аналітичні та інші вміння і навички, що дозволяють здійснювати організацію особистої фінансової діяльності і визначати способи її вдосконалення;

- *ціннісно-мотиваційний компонент* включає особистісно значущі мотиви і ціннісні установки, відповідальність у фінансовій діяльності, позитивне ставлення до підвищення фінансової грамотності, довіру до фінансових інститутів, самостійність.

Фінансова грамотність включає в себе базову та специфічні складові, властиві конкретним соціально-економічним ролям.

Базова складова фінансової грамотності складається з сформованих уявлень про способи досягнення фінансового благополуччя, довгострокове фінансове планування, розуміння особистої

відповідальності за своє фінансове благополуччя, розуміння принципів діяльності основних фінансових інститутів і особливостей основних фінансових продуктів і послуг. Формування базової складової починається в початковій школі і триває протягом усього життя людини. На етапі середньої освіти виникає потреба у формуванні специфічних компетенцій, які є необхідною умовою ефективного виконання конкретних соціально-економічних ролей.

Фінансова грамотність для підлітків і молоді може стати успішною, оскільки в цей період закладаються основи самостійного управління грошовими коштами. В основі формування фінансової грамотності головні ролі відводяться забезпечення особистої безпеки в грошовому плані і бажання підняти рівень особистого життя. Джерелами такого роду знань для підлітків і молоді виступають: освітні, навчальні заклади, особистий життєвий досвід, спостереження за оточенням, рідна сім'я, засоби різноманітної масової інформації. Потрібно відзначити, що батьки грають головну роль в освіченості дітей. Молоді люди повинні знати, що таке фондовий ринок і як інвестори заробляють (і втрачають) гроші. Крім того, їм необхідно розуміти, як інвестування може зробити їх багатими. Дуже важливо, щоб вони бачили різницю між безпечним інвестуванням і інвестиційним шахрайством. Треба розуміти, що економічна грамотність – це важливий елемент розвитку і нормальної економіки в цілому. Проблематика становлення такої освіченості у підлітків і молоді, стала вельми важливою проблематикою і несе свою актуальність в процесі рольового зростання ринкових взаємин у суспільстві. Оскільки їх подальший внесок в розвиток суспільства у вигляді трудової діяльності, і як активних покупців товарів, послуг, створять можливості поповнення бюджетної бази оподаткування для країни і поліпшать якість життя сучасних і майбутніх поколінь. Тому так важливо направити сучасну молодь по вірному життєвому шляху і «фінансова грамотність» стане таким напрямком в їх житті, за умови, що вони її отримають [4].

Література:

1. Бонд Р., Куценко О., Лозинська Н. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP).

2. Зюман Л. А. Вплив консерватизму економічного світогляду на фінансову грамотність молоді URL: http://askonf.com/rus/archive_view/161

3. Дембицька Н. Соціально-психологічні проблеми економічної соціалізації молоді. *Соціальна психологія*. 2018. №2. С. 49-59.

4. Проект «Сприяння підвищенню рівня фінансової грамотності населення та розвитку фінансової освіти». URL:<http://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library>

Малеш Руслана Юріївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В СИСТЕМУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Сучасний ринок праці вимагає від закладів професійної освіти підготовки висококваліфікованих фахівців, які б могли проявити себе. Їх постійний розвиток та якісна підготовка є вирішальним чинником у довгостроковому економічному процвітанні. Вагому роль у цьому процесі відіграє впровадження у навчальний процес інноваційних технологій. Питання про роль сучасних інформаційних і комунікаційних технологій у справі удосконалення та модернізації існуючої освітньої системи у нашій державі набуло особливої актуальності протягом останніх двох десятиліть.

У ХХІ ст. формування багаторівневої системи освіти як засобу неперервного самовдосконалення людини протягом усього життя передбачає: її доступність, використання телекомунікаційних технологій, глобальних і локальних мереж; впровадження інноваційних методик на основі застосування інформаційних технологій; реалізація концепції випереджувальної освіти орієнтованої на життєдіяльність особистості в інформаційному суспільстві. Зазначимо, що нині, у час свободи вибору педагогічних технологій є широкі можливості для вирішення даної проблеми. Водночас інформатизація професійної освіти є однією з умов упровадження інформаційної моделі розвитку суспільства. Інформаційно-комунікаційні технології у навчально-виховному процесі – це об'єктивна

реальність, зумовлена сучасним станом розвитку матеріально-технічної бази суспільства. Інформатизація професійної освіти поглиблює її зміст, допомагає її модернізувати, наблизити до систем професійної освіти розвинених країн [1, с. 119].

Водночас інформатизація професійної освіти є однією з умов упровадження інформаційної моделі розвитку суспільства. Інформаційно-комунікаційні технології у навчально-виховному процесі – це об'єктивна реальність, зумовлена сучасним станом розвитку матеріально-технічної бази суспільства. Інформатизація професійної освіти поглиблює її зміст, допомагає її модернізувати, наблизити до систем професійної освіти розвинених країн.

Інноваційні освітні технології – це надзвичайно важливий чинник розвитку людського потенціалу. У найбільш широкому значенні під ними слід розуміти інструменти, які є корисними у процесі навчання [2, с. 54]. Цими інструментами можуть бути як матеріальні об'єкти (різноманітне обладнання, зокрема мультимедійне, комп'ютерне), так і навчальні системи, способи організації навчання (ігри, майстер-класи, круглі столи, конференції), методи й стратегії. Інноваційні освітні технології спрямовані на підвищення якості освіти. Вони повинні забезпечувати особистісне та професійне зростання педагогів, успішність учнів у навчально-пізнавальній діяльності та оптимізувати життєві, фінансові, часові й кадрові ресурси [2, с. 55].

Багатьма дослідженнями доведено, що використання традиційних (пояснювально-ілюстративних) методів навчання у вищій школі малоефективно, тому вони переважно орієнтовані на пам'ять, а не на мислення (Аткінсон Р., 1980), мало сприяють розвитку творчих здібностей, самостійності, активності студентів. Дослідження американських вчених Р. Карнікау і Ф. Макелроя виявили достовірну закономірність навчання: людина пам'ятає 10% прочитаного; 20% почутого; 30% побаченого; 50% побаченого і почутого; 80% того, що говорить сам; 90% того, до чого дійшов у процесі самостійної діяльності. Сьогодні основні методичні інновації у вищій школи пов'язані із застосуванням інтерактивних методів навчання, основаних на принципах взаємодії, активності студентів, опорі на колективний досвід, обов'язково зворотного зв'язку [3, с. 112]. Впровадження інноваційних технологій у процес професійного навчання докорінно змінює методи співпраці

викладачів і учнів. Особливо результативним є підвищення активності учнів, а також зростання організаційних функцій педагога. Інформаційні навчальні технології сприяють реалізації індивідуального підходу в навчанні.

Таким чином, підводячи підсумок вищесказаному, можна зробити висновок, що інтерактивні технології динамічно розвиваються і мають великий потенціал для підвищення рівня якості та ефективності освіти. Основною перевагою інтерактивних методів навчання є наближення процесу навчання до реальної практичної діяльності фахівців. Інтерактивні методи сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу, допомагають навчитися вирішувати проблеми, правильно формулювати власну думку; аналізувати отриману інформацію; дискутувати, відстоювати свою точку зору; бути більш впевненими та незалежними. Використання інтерактивних методів навчання дозволяє в процесі навчання знімати нервові навантаження студентів, дає можливість змінювати форми їх діяльності, переключати увагу на вузлові питання теми заняття; сприяє розвитку комунікативних умінь і навичок.

Література:

1. А.В. Каплун Вплив сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання на підготовку кваліфікованих робітників. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : Зб. наук. пр. Випуск 20. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2018. 490 с. С. 117–121.
2. Новолокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н. П. Новолокова. Харків : Основа, 2012. 176 с.
3. Гевко І. В. Формування і розвиток професіоналізму вчителя технологій: теорія і методика : монографія / І. В. Гевко. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. 392 с.

Маркевич Аліна Владиславівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор, Кириленко О.П.

СУТНІСТЬ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Бюджетний процес можна назвати універсальним економічним явищем, адже у ньому відображаються всі бюджетні відносини, які впливають на розвиток економіки, соціально-культурну сферу та добробут населення. Саме через бюджетний процес можна заглянути у недалеке майбутнє та спрогнозувати певні тенденції та закономірності соціально-економічного розвитку держави.

На жаль, сьогодні бюджетний процес в Україні занадто заполітизований, що, безумовно, негативно впливає на якісні показники та збалансованість основного фінансового документа країни. Проте саме від реалізації бюджету залежить економічне і соціальне становище в державі. Тому дуже важливо деталізувати бюджетний процес, виокремити та з'ясувати його сутнісні ознаки, а також конкретизувати зміст і значення базових принципів бюджетного процесу України, як вихідних положень, які враховуються на кожній його стадії.

Зазвичай бюджетний процес трактують як дії органів влади різних рівнів (державної та місцевої), які регулюються нормами бюджетного права, щодо складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів, а також складання, розгляду і затвердження звіту про їх виконання.

Згідно з пунктом 11 частини 1 статті 2 Бюджетного кодексу України [1], бюджетний процес – регламентована нормами права діяльність, пов'язана із складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України.

До основних завдань бюджетного процесу відносять, з одного боку – забезпечення повного та своєчасного надходження до державного бюджету фінансових ресурсів в обсягах, які достатні для реалізації цільових державних програм та пов'язані із розвитком економіки, проведенням її структурної перебудови та розв'язанням соціальних проблем, а з другого – раціонального та цільового використання мобілізованих бюджетних коштів.

У найбільш узагальненому вигляді їх можна сформулювати так:

1) максимальне виявлення фінансових і матеріальних резервів, якими володіє держава, відповідна територія (зведений баланс фінансових ресурсів);

2) визначення доходів бюджету за окремими джерелами формування, загального їх обсягу відповідно до Прогнозу основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на плановий рік.

Загалом нормам бюджетного процесу притаманні такі риси: визначення складу учасників бюджетної діяльності; перелік видів необхідних дій та їх обов'язкова послідовність; передбачення організаційної форми кожної дії; визначення обов'язкового порядку прийняття рішень [2, с. 92].

Бюджетним законодавством України визначено чотири стадії бюджетного процесу: 1) складання проєктів бюджетів; 2) розгляд проєкту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); 3) виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); 4) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Зокрема, відповідно до законодавства, на усіх стадіях бюджетного процесу здійснюються аудит та оцінка ефективності управління бюджетними коштами, контроль за дотриманням бюджетного законодавства. До учасників бюджетного процесу відносять установи, посадові особи та органи, які наділені правами та обов'язками з управління бюджетними коштами, т. б. бюджетними повноваженнями.

Усі ці зазначені стадії проходять бюджети всіх рівнів, до яких належать державний бюджет і місцеві бюджети. Вони становлять бюджетну систему України. Національний дохід країни, який є джерелом утворення всіх бюджетів, обчислюється, як правило, щорічно, має динамічний характер і залежить від розвитку економіки. Законодавчі та виконавчі органи, які беруть участь у складанні, затвердженні та виконанні бюджетів, щоразу по-новому, здійснюють перегляд стану та розмірів доходів і видатків бюджету. Усі стадії бюджетного процесу чітко регламентовані нормами бюджетного права, що забезпечує чітке планування та додержання бюджетної дисципліни. При цьому порядок зазначених стадій є послідовний та не може бути змінений.

Кожна зі стадій бюджетного процесу має свої особливості та складається з декількох етапів, виконання яких є обов'язковим. На кожній стадії бюджетного процесу вирішуються питання, які не можуть бути

розглянуті в інший час, вони обмежуються певними строками та закінчуються певною дією.

Для бюджетного процесу характерні загальні принципи бюджетної діяльності та бюджетної системи України, закріплені в ст.7 Бюджетного кодексу України, а саме: єдності бюджетної системи України, збалансованості, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності та результативності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, справедливості і неупередженості, публічності та прозорості [1]. Деякі з них у контексті бюджетного процесу мають своє значення, а бюджетному процесу, усвою чергу, притаманні й власні принципи. Дані принципи є гарантією чіткого планування, ефективного використання коштів, дотримання бюджетної дисципліни та здійснення постійного контролю за виконанням бюджетів.

Якщо Україна прагне пришвидшити темпи економічного розвитку та побудувати конкурентоспроможну економіку, то необхідно повною мірою виконувати вимоги діючого законодавства щодо організації бюджетного процесу, в основі якого закладені певні принципи, дотримання яких дає можливість правильно скласти, затвердити і виконати бюджет з досягненням максимальної користі для суспільства.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI зі змінами і доповненнями URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.04.2020).
2. Косенко Л. П. Проблеми фінансового права. Чернівці: Рута, 1996. Вип. 1. С. 91-100.

Мацьопа Григорій Васильович

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В.М.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Дефіцит державного бюджету є складним економічним явищем. В процесі розвитку економічної думки сформулювалися три підходи до

трактування його сутності. Перший підхід належить класичній школі політекономії, яка розглядає дефіцит бюджету як негативне явище, якого необхідно уникати або мінімізувати. Другий підхід трактування дефіциту бюджету розроблений АббоюЛернером, який обґрунтував тезис, що дефіцит бюджету є об'єктивним економічним явищем, що виникає при здійсненні державою власних функцій. Третій підхід належить Дж. Кейнсу, який в своїй теорії обґрунтував дефіцит як вагомий інструмент держави для стимулювання сукупного попиту в державі, а пізніше неокейсіанство використовувало дефіцит для урівноваження коливань економічного циклу.

Питання дефіциту державного бюджету в Україні завжди було хронічним. Останній раз профіцитний бюджет було затверджено в 2002 р., а після світової валютної кризи проблема лише загострилася. В Україні, в силу існування дефіциту як хронічної складової бюджету, склалося негативна думка про дефіцит. Особливо, це стосується кризових для економіки України періодів, 2008-2010 рр. та 2014-2016 рр. в які відслідковувалось явне зростання бюджетного дефіциту, в наслідок відсутності необхідних джерел фінансових ресурсів.

Динаміка дефіциту Державного бюджету України у 2006-2019 рр. відображена на рис. 1.

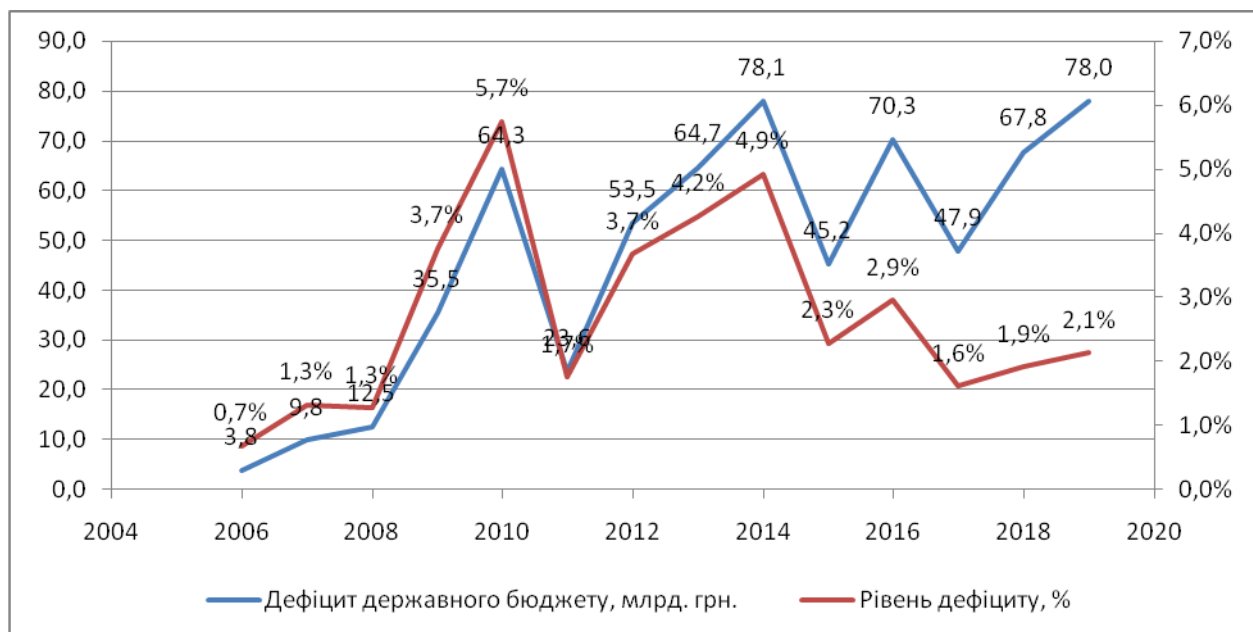

Рис. 1. Динаміка дефіциту Державного бюджету України у 2006-2019 рр.*

* Складено автором на основі [1; 2].

За даними рис. 1 можемо спостерігати зростання абсолютного розміру бюджетного дефіциту. Так, у 2010 р. він становив 64,3 млрд. грн., в 2014 р. – 78,1 млрд. грн., в 2016 р. – 70,3 млрд. грн. та в 2019 р. – 78 млрд. грн. Проте, якщо ми розглянемо показник рівня дефіциту, ми можемо побачити, що високий рівень дефіциту реально спостерігався в 2009 р. – 3,7%, в 2010 р. – 5,7% та в 2013-2014 рр., відповідно 4,2% та 4,9%. А з 2015 р. частка дефіциту, попри зростання її абсолютного значення, має тенденцію до зниження в ВВП. Це в основному пов'язано із інфляційним зростанням надходжень державного бюджету та ВВП, як наслідок економічної кризи 2014-2016 рр. Відзначимо, що причинами хронічної дефіцитності в Україні є:

- економічна криза в 2008 р. та 2014-2016 рр.;
- значні інфляційні процеси, 24,9% в 2014 р. та 43,3% в 2015 р. [3];
- хронічна дефіцитність пенсійного фонду, у 2019 р. з бюджету до пенсійного фонду було передано 191,5 млрд. грн [1];
- тіньова економіка, що призводить до недоотримання бюджетом доходів;
- агресія Російської Федерації та зростання видатків на оборону з 1% ВВП в 2013 р. до 2,7 % ВВП в 2017 р. [1];
- соціальна та економічна нестабільність в 2014-2016 рр.;
- неефективна структура бюджетних видатків та низький рівень ефективності бюджетних видатків;
- недостатньо реалістичне прогнозування та планування.

Парадокс, але можна стверджувати, що дефіцит державного бюджету є наслідком дефіцитів попередніх періодів. Основним джерелом покриття дефіциту в Україні є запозичення – 95,8% в структурі фінансування дефіциту. Відповідно державні запозичення формують суму державного боргу, який необхідно обслуговувати. За 2019 р. на обслуговування державного боргу було витрачено 124 млрд грн, що є більшим ніж дефіцит бюджету за 2019 р. (78 млрд грн) та становить 9% видатків зведеного бюджету.

З 1 січня 2019 р. в дію вступили нові зміни до Бюджетного кодексу. Основним нововведенням стало запровадження середньострокового планування на постійній основі, розроблення бюджетної декларації та фіскальні обмеження. В сфері управління дефіцитом державного бюджету

було запроваджено два основні фіскальні обмеження, рівень дефіциту не може перевищувати норму в 3% ВВП та фактичний дефіцит бюджету не може перевищити затвердженого граничного значення в Законі України про державний бюджет на відповідний рік [4]. Дані заходи мають на меті підвищити стабільність в державі та обмежити непомірне зростання бюджетного дефіциту під економічних криз.

Зазначимо, що дефіцит бюджету може бути не лише негативним економічним явищем, але і інструментом забезпечення економічного розвитку. У відповідність до «золотого правила» державних фінансів, що функціонує в Великобританії, бюджетний дефіцит в межах бюджетних інвестицій є виправданим. Тому, є доцільним на сьогоднішній день переглянути наявну політику управління бюджетним дефіцитом в Україні та привести її у відповідність до зарубіжного досвіду високорозвинутих держав.

Література:

1. Дані офіційного сайту Державної казначейської служби України URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення: 02.04.2020).
2. Дані офіційного сайту Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.04.2020).
3. Дані офіційного сайту Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 02.04.2020).
4. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового бюджетного планування: Закон України № 2646-VIII від 06.12.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2646-VIII> (дата звернення: 02.04.2020).

Медулич Павло Васильович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН

Потреба у реформуванні пенсійного забезпечення викликана рядом об'єктивних факторів: економічних, демографічних, соціально-політичних. Сьогодні ця проблема особливо актуальна в багатьох країнах світу незалежно від рівня економічного розвитку, що зумовлено старінням населення, зміною його вікової структури, ускладненням економічної ситуації. Але розв'язувати її потрібно ретельно, зваживши всі фактори та можливості як держави, так і її громадян. При цьому необхідно враховувати національні традиції та менталітет людей. Однією із проблем повільної реалізації національної пенсійної реформи є низька довіра громадян до фінансових інститутів і недостатній рівень фінансової грамотності населення. Саме фінансова освіта і фінансова грамотність є найважливішими факторами економічного зростання України і підвищення рівня доходів населення. Суспільство досягає найбільших економічних успіхів, коли громадяни країни мають розвинуті навички прийняття відповідальних і свідомих рішень у фінансовій сфері.

Нова пенсійна система, особливо її накопичувальна частина, вимагають виховання економічної самостійності та відповідальності громадян за стан особистого матеріального добробуту після виходу на пенсію. Це повинно змусити людей уже сьогодні замислитися над тим, що вони отримають після завершення своєї трудової діяльності. У 2017 році Агентством фінансових ініціатив було проведено дослідження «Недержавні пенсійні фонди України та загальнообов'язкова накопичувальна пенсійна система». За результатами дослідження майже кожний п'ятий опитаний працівник зазначив, що йому нічого не відомо про пенсійну реформу. Ще менше працівників поінформовані про функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення. Як відомо, пенсійна реформа в Україні у своїй сутності передбачає поступове запровадження трирівневої системи [1, 210].

Підвищення фінансової грамотності в Україні сьогодні має епізодичний характер і пов'язане з проведенням семінарів відповідного змісту, які спрямовані на управління своїми власними фінансами. Практично всі програми підвищення фінансової грамотності в різних країнах світу насамперед приділяють увагу молоді, особливо студентам, оскільки зрозуміло, що саме студенти – це вже економічно активне населення, або стане таким через 2–5 років. Від рівня фінансової грамотності цього прошарку суспільства залежить майбутній добробут

країни, саме на них розрахована і пенсійна реформа, а не на теперішніх пенсіонерів [2, с. 180]. Тому найважливішими групами виступають учні, студенти та викладачі. Тільки в рамках середньої та вищої школи можна досягти максимального охоплення різних прошарків населення. Проведені дослідження вказують на те, що в Україні на сьогодні рівень фінансової грамотності є досить низьким, що негативно впливає на рівень добробуту громадян та соціально-економічний розвиток країни в цілому. Це зумовлено насамперед:

- відсутністю навчання громадян основам фінансової грамотності;
- недоступністю до професійного фінансового консультування;
- неналежним забезпеченням якісною та об'єктивною фінансовою інформацією;
- нерозумінням населенням практичної ролі фінансових знань.

Тому складність проблеми вимагає формування комплексної Національної програми підвищення рівня фінансової грамотності із залученням до її розробки та впровадження професійних контрагентів, таких як: комерційні банки, страхові організації, фінансові установи, некомерційні фонди та медіа ресурси.

Література:

1. Сидор І. П. Державне пенсійне страхування в Україні: сучасні тенденції та виклики. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць (ISSN 2313-4569)*; за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2018. № 2 (66). С. 210-222.

2. Федина В. В. Фінансова грамотність населення у процесі пенсійної реформи. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2013. № 3 (62). С. 177-182.

Мельник Алла Леонідівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ

В умовах поглиблення світових процесів фінансової глобалізації та їх впливу на розвиток економіки України особливого значення набуває забезпечення фінансовими ресурсами економічного зростання. Одним із джерел таких ресурсів є заощадження домогосподарств, які у процесі кругообігу на фінансовому ринку забезпечують задоволенню потреб інших суб'єктів у позикових коштах. Перетворення заощаджень на інвестиції сприятиме отриманню домогосподарствами додаткових доходів, які сприятимуть зростанню споживчого попиту та підвищенню рівня життя населення. Таким чином, перехід неорганізованих заощаджень членів домогосподарств у інвестиції сприятиме зростанню доходів населення, доходної частини бюджету, прибутку суб'єктів господарювання, таким чином відбуватиметься зростання ВВП та підвищення добробуту населення.

Проблеми заощаджень населення розглядалися у працях вітчизняних учених: М. Алексєнка, А. Берегулі, В. Булавинець, О. Ватаманюка, А. Вожжова, В. Добровольської, В. Жупанина, Ю. Кашина, Ю. Мелехіна, Т. Кізими, О. Кузьмовича, В. Марцина, В. Рисіна, М. Савлука, Т. Смовженко, М. Туріянської, І. Хомінічта інших.

Незважаючи на значні наукові напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених з даної проблематики, існує потреба в її подальшому дослідженні. Недостатньо вивченими залишаються питання залучення неорганізованих заощаджень домогосподарств в економіку України, особливо враховуючи рівень фінансової грамотності населення та мотиви його поведінки в умовах нестабільності. Ще одним негативним фактором стало поширення епідемії коронавірусу, який несе загрозу не лише здоров'ю, а фінансовій стабільності членів домогосподарств. Саме тому, існує потреба у комплексному дослідженні можливостей формування заощаджень та їх перетворення інвестиції через механізм фінансового ринку у фінансові та капітальні інвестиції.

Залучення заощаджень населення до інвестиційних процесів, тобто переведення їх з неорганізованої (готівкової) форми в організовану (вклади у банківських установах; вклади у небанківських депозитних установах; придбання цінних паперів; вкладення у страхові поліси) є актуальною темою для України протягом усього періоду становлення та розвитку її економіки.

Українські вчені під заощадженнями переважно розуміють виключно заощадження домогосподарств. Так, Марцин В.С. та Кузьмович О.В. трактують заощадження як частину доходів населення, що призначена для забезпечення потреб у майбутньому [1, с. 85; 2, с. 18].

Український вчений Ватаманюк О.З. у монографії «Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз» трактує заощадження як частину доходу, що не витрачається на поточне споживання [3, с. 23].

Жупанин В. В. при розгляді заощаджень населення робить наголос на споживанні відкладеного доходу для майбутнього його використання: «заощадження населення» відображають систему суспільних відносин між індивідами з приводу збереження грошових коштів для їх використання у майбутньому [4, с. 6]. Як бачимо автор не уточнює, яка саме частина доходу індивідууму підлягає збереженню, а лише підкреслює форму збереження такого доходу, зокрема збереження доходу у вигляді грошових коштів.

Берегуля А. Я. розглядає заощадження як відкладене споживання населення при цьому відмічає форми заощаджень: натуральна, грошова та фінансова [5, с. 8].

Враховуючи складність і багатогранність досліджуваної категорії, Ільченко Т. розглядає її як в мікроекономічному, так і в макроекономічному аспектах. На думку вченого, при трактуванні заощаджень доцільно враховувати чотири характерні ознаки [6, с. 220]. У першу чергу, заощадження – це та частина доходу, який не споживається у поточному періоді. З іншого боку, заощадження представляють собою відкладене споживання для задоволення майбутніх потреб. По-третє, заощадження відображають економічні відносини, які виникають між суб'єктами економічної діяльності. По-четверте, заощадження є основою розширеного відтворення при умові їх трансформації в інвестиції [6, с. 220].

КізімаТ. розглядає заощадження як складну та багатогранну економічну категорію, яка характеризує відносини, що виникають всередині домогосподарства або між домогосподарством та іншими економічними суб'єктами (підприємствами, інституціями фінансового ринку, державою) з приводу розподілу отриманих доходів та формування відповідних фондів грошових коштів, покликаних забезпечувати

споживання або зростання доходів їхніх власників у майбутньому [7, с. 201].

Досліджуючи заощадження, Туріянська М. М. тлумачить їх як потенційне джерело інвестицій [8, с. 11].

Результатом ґрунтового дослідження Добровольської І. О. стало трактування заощаджень як системи відносин, що виникають з приводу отримання доходу населенням та відокремлення його частки з метою збереження за різними формами накопичення (грошовою, натурально-речовою, фінансових активів) для покриття виникаючих потреб у майбутньому та можливого використання як інвестиційного ресурсу [9, с. 31]. Відмінність цього тлумачення полягає в окресленні системи відносин, які пов'язані із формуванням заощаджень, визначенні мети їх утворення та наголошенні на важливості збереження тої частини доходу, яка перетворюється на заощадження.

Найбільш досконалим, на нашу думку, є трактування заощаджень, яке запропонували українські вчені Алексеєнко М. Д.: заощадження – це частина сукупних доходів суб'єктів економіки (населення, підприємств та держави), які не використані на споживання, сплату податків та інших обов'язкових платежів і призначені для забезпечення потреб у майбутньому [10, с. 24]. Це визначення заощаджень є вдалим, оскільки комплексно характеризує заощадження.

Підсумовуючи вищевикладене та врахувавши існуючі трактування пропонуємо таке визначення: заощадження домогосподарств – це система відносин, що виникають у процесі отримання доходів домогосподарством та відокремлення їх частини з метою збереження у різних формах накопичення (грошовій, натурально-речовій, фінансовій) для покриття виникаючих потреб у майбутньому та можливого використання як інвестиційних ресурсів. Таке визначення містить уточнення в частині відокремлення системи відносин з приводу виникнення та формування заощаджень, визначення форми існування та мети формування.

Література:

1. Марцин В.С. Роль заощаджень населення у трансформації економіки. *Фінанси України*. 2002. № 4. С. 85–93.

2. Кузьмович О.В. Грошові заощадження як джерело інвестиційних ресурсів. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Серія: Економіка. 2001. № 46. С. 17–23.

3. Ватаманюк О.З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: монографія. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. 536 с.

4. Жупанин В. В. Заощадження населення як джерело залучення коштів в економіку України: автореф. дис. ... к.е.н.: спец. 08.00.08 / Київ: Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України, 2009. 21 с.

5. Берегуля А. Я. Заощадження населення в умовах економічного зростання: автореф. дис. ... к.е.н.: спец. 08.00.08 / Одеса: Одеський державний економічний університет, 2007. 21 с.

6. Ільченко Т. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності економічної категорії «заощадження». *Вісник Львівського ун-ту*: Серія екон. 2009. Вип. 41. С. 213–223.

7. Ільченко Т. Методологічні підходи до дослідження заощаджень населення. *ВісникТНЕУ*. 2009. № 2. С. 56–60.

8. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія. Київ: Знання, 2010. 431 с.

9. Туріянська М. М. Концептуальні засади формування джерел інвестиційних ресурсів України: автореф. дис. ... д.е.н.: спец. 08.01.01 / Донецьк: Донецький національний університет, 2006. 33 с.

10. Добровольська І. О. Теоретичні аспекти сутнісного розуміння категорії «заощадження населення». *Економіка розвитку*. 2011. № 3 (59). С. 29–32.

11. Алексеєнко М.Д. Сутність і роль заощаджень в умовах ринкової економіки. *Економіка України*. 2000. № 11. С. 23–30.

12. Коваль С.Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7/2. С. 28–34.

Мудра Наталія Русланівна

студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник - к.е.н., доцент Петрушка О. В.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

На сучасному етапі розвитку України актуальним постає питання забезпечення ефективного економічного й соціального розвитку регіонів у контексті впровадження процесів бюджетної децентралізації в державі. Дієвими важелями успішної реалізації реформи децентралізації є інструменти бюджетної політики, що спрямовані на вирішення стратегічних та поточних завдань щодо утвердження фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, зміцнення фінансової стійкості місцевих бюджетів, створення сприятливих умов для розвитку місцевої інфраструктури тощо.

На сьогодні, незважаючи на розпочатий у 2014 році в Україні курс на децентралізацію, залишаються невирішеними проблеми фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування, постійної нестачі фінансових ресурсів, нестабільності дохідних джерел місцевих бюджетів та їх залежність від бюджетних трансфертів, а також низький рівень забезпечення локальними суспільними благами, тощо. Тому подальше застосування місцевою владою дієвих заходів щодо модернізації формування місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації сприятиме активізації реформи та ефективному розвитку інституту місцевого самоврядування [1, с. 23].

У контексті реалізації реформи децентралізації в Україні, що базується на Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Законі України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [2], Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні та інших нормативно-правових актів, передбачено оптимізацію розподілу повноважень між органами влади різних рівнів, і в результаті досягнення фінансової спроможності регіонів.

Доцільно звернути увагу і на положення Бюджетного кодексу України, що стали законодавчим підґрунтям для стимулювання територіальних громад до об'єднання з метою підвищення їхньої спроможності – об'єднані громади наділяються такими ж повноваженнями та ресурсами, як міста обласного значення [3].

Незважаючи на позитивні аспекти реформи децентралізації, успішній та повноцінній її реалізації в Україні передують проблеми, що стосуються питань формування місцевих бюджетів. Зокрема, такими є:

- високий рівень централізації в управлінні бюджетними ресурсами органів місцевого самоврядування;

- недостатні обсяги власної дохідної бази місцевих бюджетів, що не дозволяє місцевим органам влади повною мірою фінансувати всі видатки, пов'язані із виконанням їхніх повноважень;

- відповідно значна дотаційність місцевих бюджетів, що справляє загалом негативний вплив на забезпечення ефективного сталого розвитку регіонів [4, с.152].

Однак, попри наявні проблеми та ризики, що виникають у процесі здійснення бюджетних трансформацій в частині розподілу повноважень між органами управління різних рівнів, є здійснення низки взаємопов'язаних заходів щодо подальшого успішного впровадження бюджетної децентралізації. До них належать такі:

- законодавчо закріплений чіткий розподіл власних і делегованих повноважень та функцій місцевих органів влади, що впливатиме на зростання рівня та якості надання суспільних благ та послуг на локальному рівні із відповідним фінансовим забезпеченням діяльності;

- утвердження спроможності органів місцевого самоврядування щодо встановлення та оптимізації переліку місцевих податків і зборів, їхніх ставок у відповідності до особливостей розвитку певної території для фінансування потреб безпосередніх споживачів;

- підвищення ефективності прийняття управлінських рішень на місцевому рівні, а також посилення зацікавленості місцевих органів влади у збільшенні власного ресурсного потенціалу із використанням новітніх та прогресивних інструментів впливу територіальних громад на економічне зростання відповідного регіону;

- посилення прозорості щодо формування та використання коштів місцевих бюджетів.

Територіальні громади повинні стати активними учасниками забезпечення соціально-економічного розвитку територій [4, с. 157].

Загалом, в сучасних умовах питання визначення впливу процесів бюджетної децентралізації залишається неоднозначним. Оскільки важливою передумовою ефективного соціально-економічного розвитку

регіонів та належного функціонування місцевого самоврядування є наявність достатніх обсягів власної ресурсної бази для надання якісних суспільних благ та послуг безпосередньо споживачам.

Література:

1. Дем'янюк А. В. Формування місцевих бюджетів в умовах здійснення реформи децентралізації. *Економіка. Фінанси. Право*. 2016. № 11. С. 23–25.

2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5.02.2015 №157-VIII. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 05.04.2020).

3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>(дата звернення: 05.04.2020).

4. Далєвська Т. Бюджетна децентралізація: передумови та напрями реалізації. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 1. С. 149–159.

Мушинська Надія Олександрівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку,
ТНЕУ *Науковий керівник – д.е.н., професор Тулай О. І.*

ВЕКТОРИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах боргова політика України спрямована передусім на оптимізацію процесів управління державною заборгованістю в контексті таких основних трендів [1]: 1) фінансування Державного бюджету України за допомогою широкого спектру боргових інструментів (у 2020 р. воно становитиме 83 027,5 млн гривень, з яких довгострокові інструменти складуть 51,9%, середньострокові – 33,3%, короткострокові – 14,8%; при цьому частка боргових інструментів з фіксованою ставкою очікується на рівні 93,4%, а з плаваючою – 6,6%); 2) на кінець 2020 р. частка державного зовнішнього боргу запланована на рівні 55,8%, а державного внутрішнього боргу – 44,2%; частка державного боргу, номінованого в національній валюті, планується на рівні 42%;

середньозважений строк погашення боргу буде не менше як 8,3 року;
3) досягнення кредитного рейтингу України за зобов'язаннями в іноземній валюті за шкалою рейтингового агентства Standard and Poor's не нижче інвестиційної категорії "BBB", а також підвищення суверенного рейтингу України до щонайменше В+ у 2020 році і А- у 2024 році.

Тому, зважаючи на окреслені тенденції, зупинимось на характеристиці основних напрямів удосконалення боргової політики України, яка, на наш погляд, має бути спрямована на вирішення таких першочергових завдань:

- формування цілісної довгострокової стратегії внутрішніх та зовнішніх запозичень, що поєднуюватиме вектори удосконалення нормативно-правового, організаційного й інституційного забезпечення боргової політики;

- забезпечення повноцінного функціонування новоствореного Боргового агентства України, яке безпосередньо здійснюватиме операційну діяльність по управлінню державним боргом;

- моніторинг усіх видів ризиків за видами боргових зобов'язань на основі комплексного використання коротко-, середньо- і довгострокових прогнозів та різноманітних інструментів страхування боргових ризиків;

- покращення структури державного боргу з метою зменшення валютного ризику, для чого слід розширювати перелік цінних паперів у національній валюті та диверсифікувати борговий портфель України у розрізі іноземних валют, зокрема шляхом розміщення на міжнародному ринку капіталів облігацій зовнішньої державної позики, номінованих у гривні;

- здійснення заходів щодо мінімізації бюджетного ризику передусім шляхом припинення практики капіталізації державних банків і державних підприємств за рахунок боргових інструментів;

- законодавче закріплення показника співвідношення боргу до ВВП на економічно обґрунтованому для України рівні у 40-50%, показника співвідношення гарантованого боргу до державного – на рівні не більше 10% (згідно зі світовою практикою) та встановлення обмеження на здійснення запозичень у іноземній валюті на рівні, не вищому 50-55% від загального обсягу зовнішнього боргу України;

- законодавче обмеження обсягу короткострокових запозичень з чітким акцентом на залучення довгострокових фінансових ресурсів;

– визначення пріоритетів у використанні позикових ресурсів, передусім на інвестиційні програми розвитку держави;

– стимулювання розвитку фінансового ринку насамперед у контексті: забезпечення функціонування ринку похідних фінансових інструментів, врегулювання діяльності фінансових посередників і посилення відповідальності за їхні дії; забезпечення розвитку недержавного пенсійного забезпечення і можливостей страхового ринку як потенційних джерел мобілізації довгострокових фінансових ресурсів; залучення заощаджень домогосподарств шляхом роздрібного продажу різноманітних боргових інструментів.

Першочерговими заходами у контексті залучення довгострокового капіталу і мінімізації ризиків зовнішнього фінансування мають стати [2]:

- стимулювання надходження до української економіки прямих іноземних інвестицій шляхом покращення загального бізнес-клімату та укладання прямих контрактів Уряду з інвесторами за проектами із великою кількістю нових робочих місць і значними технологічними новаціями;

- поступове збільшення міжнародних резервів України й активізація валютних інтервенцій НБУ у періоди надлишкової пропозиції валюти, адже міжнародні резерви є своєрідним буфером для нейтралізації зовнішніх шоків.

У зазначеному контексті надзвичайно актуальним для України залишається збільшення довіри потенційних інвесторів та кредиторів (причому як зовнішніх, так і внутрішніх) до політики держави у сфері управління державним боргом. Адже боргова політика України на сучасному етапі її розвитку певною мірою обмежена лише сферою боргових відносин і не завжди синхронізує із загальною економічною стратегією держави. Тому сьогодні надзвичайно важливо забезпечити необхідні умови для тісної узгодженості загальнодержавної, бюджетної, монетарної та боргової політик в Україні, що у перспективі позитивно вплине на кон'юнктуру ринку її боргових зобов'язань.

Таким чином, боргова політика як основний елемент системи управління державним боргом вимагає невідкладних заходів щодо підвищення її ефективності для забезпечення економічної стабільності і боргової безпеки.

Література:

1. Програма управління державним боргом на 2020 рік : затверджена Наказом Міністерства фінансів України № 33 від 30 січня 2020 р. URL :<https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90%20%D1%83%D0%B4%D0%B1%202020%20%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf> (дата звернення 02.03.2020).
2. Лондар Л.П. Забезпечення боргової стійкості України щодо впливу зовнішніх шоків із використанням передового міжнародного досвіду. URL :<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/zabezpechennya-borgovoi-stiykosti-ukraini-schodo-vplivu-zovnishnikh-shokiv>(дата звернення 03.03.2020).

Наконечний Володимир Богданович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – д.е.н., професор Кириленко О. П.

СВІТОВИЙ ДОСВІД НАДАННЯ ПОДАТКОВИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

Поняття «податкове консультування» порівняно молоде, виникло лише у 1960-х роках у зв'язку з частими змінами податкового законодавства. З погляду окремих науковців, зокрема, доктора економіки Буссе Р., сутність податкового консультування полягає в наданні клієнтам послуг у вигляді консультацій у системі оподаткування та включає виконання всіх, що сприяють цьому робіт, наприклад, ведення бухгалтерського обліку та податкової документації, складання необхідних декларацій тощо [1].

Основне поняття «консалтинг» виникло в Англії і означає послуги, консультації, що здійснюються спеціалізованими консалтинговими компаніями для продавців, виробників, покупців і включають в себе вирішення широкого кола питань економіки, фінансів, права, зовнішньоекономічних зв'язків. Дане поняття має широке коло застосування, в тому числі і в сфері податкового законодавства.

У більшості країн податковим органам не властиво надання консультаційних послуг, однак потреба в податкових консультаціях

зростає з кожним роком. Так, у 1959 році у Франції було створено Європейську Конфедерацію податкових консультантів та затверджено її статут. А у 2010 р. статут був остаточно переглянутий Генеральною асамблеєю Асоціації. На сьогоднішній день до складу Асоціації входять 26 національних організації з 21 європейської країни та об'єднують більше, ніж 100 тис. податкових консультантів. Свою місію Конфедерація вбачає у захисті професійних інтересів податкових консультантів, гарантує високу якість наданих ними порад і рекомендацій та обмін інформацією щодо національних податкових законів із метою сприяння координації податкового законодавства в Європі [2].

Науково-дослідним інститутом з «Праву професійних об'єднань вільних професій» при Університеті ім. Мартіна Лютера в Німецькому місті Галле проводяться наукові дослідження щодо податкового консалтингу, за результатами яких можна виділити два основних критерії для порівняння національних структур. Першим критерієм визначається можливість і порядок доступу претендентів на ринок податкового консультування, це вимоги до рівня кваліфікації і особистих якостей претендента, місце і роль професійних організацій та умови членства в них, ступінь винятковості права на надання даного виду послуг. Другий критерій – це правила поведінки суб'єктів податкового консультування на ринку, тобто права і обов'язки податкових консультантів, їх професійна етика, а також порядок і умови страхування професійної відповідальності.

До країн з вираженою системою державного регулювання податкового консультування можна віднести Австрію, Угорщину, Німеччину, Італію, Польщу, Словаччину, Францію, Хорватію і Чеської Республіки. Другою системою регулювання правових відносин на ринку податкового консультування є система саморегулювання, в якій немає єдиного закону, що регламентує діяльність податкових консультантів. Професійні організації та об'єднання податкових консультантів здійснюють свою діяльність на основі самостійно розроблених правил і норм. Такий порядок існує в Бельгії, Великобританії, Голландії, Ірландії, Іспанії, Фінляндії та Швейцарії.

Голландські податкові консультанти об'єднані в саморегульовані організації, які встановлюють вимоги до консультантів, умови і стандарти консультування і стежать за їх дотриманням. Страхування

відповідальності податкових консультантів – обов'язкова вимога в Австрії, Німеччині, Франції.

У Польщі особами, які займаються податковим консультуванням, можуть бути юридичні особи у вигляді Товариства з обмеженою відповідальністю та Акціонерного товариства з умовою, що більше половини їх членів представлені податковими консультантами. У Словаччині податкове консультування дозволяється також і товариствам податкових консультантів, три чверті складу яких повинні складати представники професії. У Чеській та Словацькій Республіках відповідний закон існує з 1992 року. У законі Чеської Республіки відсутнє право юридичних осіб займатися податковим консультуванням. Однак багато податкових консультантів все ж об'єднуються для спільного здійснення діяльності. При цьому носіями прав і обов'язків з податкового консультування є не саме об'єднання, а його члени.

У різних країнах пред'являються різні вимоги до рівня кваліфікації кандидата в податкові консультанти. У Польщі потрібна вища освіта, а також стаж роботи податкового консультанта або в податковій службі не менше двох років. У Чеській Республіці претендент повинен мати вищу освіту за будь-якої спеціальності мінімум на рівні бакалавра. Стаж роботи не обов'язковий, але рекомендується. У Словаччині необхідно вищу освіту і п'ятирічний стаж роботи в галузі економіки. Цей строк для осіб, які отримали практичні навички в якості асистента податкового консультанта, скорочується до трьох років, а для тих, хто має вищу освіту економіста чи юриста стаж роботи необов'язковий. У Німеччині та Австрії вимоги більш жорсткі. Претендент на посаду податкового консультанта в Німеччині повинен мати вищу освіту в галузі економіки чи права та дворічний або трирічний стаж роботи у податкового консультанта або в податковій службі. Також можуть стати податковими консультантами особи, які не мають вищої освіти, але пропрацювали, не менше десяти років у податкового консультанта або в податковій службі.

На основі законів про податкове консультування в розглянутих країнах створені професійні об'єднання, які об'єднують усіх податкових консультантів в обов'язковому порядку. Вивчення та застосування зарубіжного досвіду регулювання податкового консультування стає все актуальнішим в створенні стабільного і професійного ринку податкового консультування в Україні.

Література:

1. Буссе Р. Опыт Германии по информационному взаимодействию финансово-налоговых органов и налоговых консультантов. URL: <http://www.nalogforum.ru/php/content.php?id=767> (дата звернення 01.04.2020).
2. Офіційний сайт Європейської Конфедерації податкових консультантів (Confédération Fiscale Européenne). URL: <http://www.cfe-eutax.org/about> (дата звернення 01.04.2020).

Наумчук Олег Сергійович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Шулюк Б.С.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Фінансова освіченість громадян є основою економічної могутності держави. Проблема низького рівня фінансової освіченості громадян сьогодні є загальносвітовою. Уряди багатьох держав вкладають величезні кошти у підвищення рівня фінансової грамотності населення. Для України – це стратегічне завдання, яке потребує першочергового вирішення.

Сьогодні є надзвичайно актуальним питання використання сучасних інформаційних засобів навчання в процесі викладання фінансової грамотності в закладах освіти. Переваги, які надають дані засоби процесі навчання: велика гнучкість у виборі місця і часі навчання, особливо це актуально в час пандемії, та карантинних обмежень; навчальні і тренувальні матеріали можуть легко поновлюватися; студенти, а не викладачі, можуть управляти вибором навчального матеріалу, комбінуючи курси різних навчальних закладів; здатність стежити за виконанням завдань особою, що навчається, запам'ятовувати її відповіді, фіксувати доступ до навчальних матеріалів; можливість моделювання аналізу середовища і ситуації взаємодії з тим, хто навчається; забезпечення on-line зв'язку між студентом і віддаленим вчителем; привабливість для

сприйняття мультимедійного представлення інформації; можливість організації контролю за порядком і темпом подачі матеріалу, навчальною активністю студента, що навчається; забезпечення ефекту вирішення складних процесів без ризику і з надзвичайно низькими витратами; можливість настройки сервісу навчання і тренінгу на осіб з різним рівнем здібностей; можливість ефективної доставки для користувача широкого діапазону тренувального матеріалу; доступ до розподілених банків інформаційних ресурсів, навчальних і контролюючих матеріалів; можливість ефективного поширення накопиченого досвіду; потенціал величезного по діапазону і глибині репозитарію змістовної навчальної інформації; пристосованість для реалізації моделі безперервної освіти; свобода в пошуку і відборі матеріалу, співзвучного власним цілям і завданням навчання; забезпечення більшого контролю з боку учня за процесом; надання умов для створення середовища конкуренції навчальних курсів; можливість організації незалежного централізованого і уніфікованого вихідного контролю знань і навичок; забезпечення ефекту групової співпраці, створення корисного дискусійного середовища і ефективної спеціалізації учасників віртуальних робочих груп; симуляція технологічного середовища представлення освітніх послуг, створення віртуальних навчальних закладів [1, с. 16].

Дані інформаційні засоби навчання в процесі викладання фінансової грамотності виступають як потужна система, що охоплює усі аспекти засвоєння знань і формує практичні навички; дані засоби спонукають до постійної процесу освіти та розвитку, а саме навчання дає можливість відчувати практичні результати [2, с. 5].

Важливим кроком у поширенні фінансової грамотності є використання засобів масової інформації. Активізація каналів інформування населення повинна проводитися в доступній для розуміння формі через: створення спеціалізованих програм на телебаченні та радіо; запровадження навчальних циклів у популярних і авторитетних друкованих та інтернет-виданнях; створення та наповнення вебсайту і його використання для дистанційного викладання курсу «Фінансова грамотність»; публікація статей у молодіжних журналах, подання інформації в масовій пресі, виготовлення рекламної продукції та її розміщення в закладах професійної освіти; виготовлення брошур для розповсюдження в навчальних закладах, серед молоді тощо. За

допомогою телебачення і радіо інформацію про особисті фінанси можна зробити доступною для населення: наприклад, включивши її в навчально-розважальні передачі, які транслюються в прямому ефірі по телебаченню чи радіо з можливістю для телеглядачів і радіослухачів телефонувати на передачу, тобто використання розваг і ЗМІ для поширення освітньої інформації. Ще один напрям – друкування брошур, журналів, коміксів тощо [3, с. 2].

Зазначені вище ініціативи будуть успішними лише тоді, коли їх сприйматимуть як неупереджені, а не маркетингові.

Окремим важливим завданням є формування такого соціального середовища, яке б сприяло підвищенню фінансової грамотності не тільки учасників навчального процесу, а й усіх верств населення, тобто створення системи консультаційної допомоги і підтримки населення, яке передбачає створення колл-центрів, консультаційного центру в мережі Інтернет (із розміщенням сервісів на найпопулярніших сайтах), безплатне розповсюдження програмного забезпечення для управління особистим і сімейним бюджетом, трансляція соціальної реклами на телебаченні та радіо, в Інтернеті (просування іміджу успішності фінансово грамотної та відповідальної людини), проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, що сприяють підвищенню соціальної та економічної активності населення (наприклад, День ощадності, конкурси творчих робіт, соціальні проекти, олімпіади із залученням школярів та студентів тощо) [3, с. 3].

Важливість і необхідність впровадження сучасних інформаційних засобів навчання обґрунтовується міжнародними експертами і вченими, торкаються всіх сфер діяльності людини, але, мабуть, найбільш сильний позитивний вплив вони мають на освіту, оскільки відкривають можливості впровадження абсолютно нових методів викладання і навчання [4, с. 23].

Таким чином, процес професійної підготовки молоді у закладах професійної освіти повинен спрямовуватися на формування готовності до професійної діяльності, розв'язання різного роду проблем, задач на основі наявних знань, умінь і цінностей. Водночас, вивчення основ фінансової грамотності сприятиме розвитку як у здобувачів освіти, так і в учителів тих навичок і вмінь, які дозволять молоді приймати обґрунтовані й зважені фінансові рішення та готуватися до дорослого життя. Адже

фінансова освіченість громадян – це найперший поштовх до кращого економічного майбутнього держави.

Література:

1. Гуревич Р. С. Кадемія М. Ю., Козяр М. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців. За ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. Львів : ЛДУ БЖД, 2012. 380 с.

2. Блискавка О., Зеленцова А. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку URL: <http://ua.for-ua.com/economics/.../131317.html>.

3. Роберт Бонд. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: Факти та висновки URL: http://www.uaib.com.ua/files/articles/1369/84/finlit_survey_6dec2010_ua.pdf.

4. Печенікова Л.М. Формування професійної компетентності молоді у вищих навчальних закладах. *Тези доповідей науково-методичного семінару*. Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. С. 84-86.

Німчук Жанна Андріївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

В умовах ринкової економіки домогосподарства є активними суб'єктами фінансових відносин, що реалізуються у всіх сферах та рівнях фінансової системи. Доходи населення є важливим показником добробуту населення та соціальної ситуації в країні. Сукупні доходи домогосподарств характеризують обсяг благ, які надходять у розпорядження домогосподарств у результаті розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту [1, с. 31].

Населення будь-якої країни в цілому, а також окремі домогосподарства прагнуть підвищення рівня життя. Щодо сучасного розвитку України, яка прагне інтегруватися до світового та європейського

простору, високого ступеня актуальності набувають проблеми досягнення європейського рівня якості життя кожної окремої людини. Тому важливого значення в нашій державі набуває сприяння зростанню добробуту населення, а саме – задоволення потреб, які знаходяться в процесі постійного кількісного зростання та якісного змінювання. Аналізуючи цей процес, необхідно дослідити фактори, які впливають на формування доходів населення.

Переважно під доходами домогосподарств розуміють сукупність надходжень упродовж певного періоду часу з усіх можливих джерел як у грошовій, так і негрошовій формах, збільшують активи домашнього господарства і можуть бути спжиті ним без зменшення реальної вартості його майна [2, с. 148]. В умовах ринкової економіки формування доходів населення та їх рівень значною мірою залежать від індивідуальних і колективних результатів праці, а також від ефективності економіки в цілому.

Нинішнє світове суспільство побудоване на багатстві заможних людей, тих, хто має владу та великі статки. При цьому 90% населення володіють лише 10% доходів, тоді як багатих людей 10% населення і вони володіють 90% національного багатства [2, с. 163].

На формування доходів домогосподарств впливають чинники різного рівня. Здібності та потенційні можливості, рівень освіти, життєвий та професійний досвід, наявність підприємницьких здібностей, мотивація та працьовитість людей визначають обсяги доходів. Оскільки люди, які мають високі інтелектуальні здібності, високу професійну кваліфікацію, можуть розраховувати на високооплачувану роботу.

На формування доходів домогосподарств впливають соціальні, економічні, демографічні та інших чинники. До економічних чинників, що пов'язані із станом економіки належать: ефективність національного виробництва, обсяг валового внутрішнього продукту, цінова політика в країні, система оподаткування.

Серед соціальних факторів доцільно виділити соціальні стандарти (мінімальна заробітна плата та пенсія, прожитковий мінімум), розвиненість інститутів соціального партнерства, які регулюють соціально-трудові відносини, рівень безробіття, соціальну активність членів домогосподарств.

До демографічних факторів, котрі впливають на формування доходів належать: склад сім'ї (наявність непрацездатних членів сім'ї, їх кількість у сім'ї; співвідношення працюючих і непрацюючих членів сім'ї), міграція населення. Природно-ресурсні умови проживання впливають на формування територіальної структури господарства, галузеву спеціалізацію регіону і відповідно також визначають можливості отримання доходів членами домогосподарства.

Фінансова грамотність населення, знання громадянами фінансових законів ринку, хоча б загальне знайомство з фінансовими інститутами, такими як приватні інвестиційні фонди, приватні пенсійні фонди, банки та страхові, брокерські компанії, загальне знайомство з можливостями придбання та продажу цінних паперів окремою фізичною особою, накопичування коштів завдяки депозитам та приватним накопичувальним фондам і т. ін. – невелике завдання для такої країни, як наша. Розробка та впровадження відповідної державної програми може вивести Україну на новий рівень економічного зростання, забезпечити кращий рівень добробуту кожної родини, збільшити народжуваність, покращити економіку регіонів та вирішити багато інших складних загальнодержавних питань. Загалом ступінь уваги держави до проблеми підвищення фінансової грамотності населення є показником відкритості влади до своїх громадян та, головне, показником рівня розвитку суспільства.

Література:

1. Коваль С.Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7/2. С. 28–34.
2. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та домінанти розвитку: монографія. Київ: Знання, 2011. 431 с.
3. Талавиря М.П., Дворник І.В., Македон Г.М. Формування макроекономічної рівноваги на ринку товарів та платних послуг Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2014. 255 с.
4. Гончар Л.В., Гарна С.О., Мартиненко А.О. Фінансова грамотність населення України як фактор успішного розвитку держави. *Інноваційна економіка*. 2019. № 1–2. URL[^] <http://www.inneco.org/index.php/innecoua/article/view/28>.

Ожибко Михайло Ярославович

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В. М.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ «ПОДАТОК»: ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ

Доходи бюджету формуються шляхом мобілізації певної суми грошових коштів для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій та відіграють значну роль у її соціально-економічному розвитку. Провідне місце в дохідній частині державного бюджету посідають податкові надходження. Податкові надходження державного бюджету представлені загальнодержавними податками, зборами (обов'язковими платежами), які сплачуються юридичними та фізичними особами, акумулюються в дохідній частині бюджету і призначені для задоволення суспільних потреб через розподіл та перерозподіл частини вартості ВВП. Податки є обов'язковим елементом фінансово-економічної системи кожної держави без якого неможливе її ефективне функціонування. Вони виступають джерелом наповнення як державного, так і місцевих бюджетів та вагомим інструментом регулювання економічних процесів, дієвим важелем перерозподілу фінансових ресурсів [8, с. 45]. За допомогою податків держава може проводити певну економічну, науково-технічну та соціальну політику.

Дослідження процесу формування та використання податкових надходжень як джерела формування доходів державного бюджету передбачає, перш за все, з'ясування суті категорії «податок», визначення її соціально-економічного змісту та призначення, обґрунтування виконуваних нею функцій та відповідних класифікаційних групувань. Багатоаспектність поглядів і багатовекторність підходів теоретиків та практиків до з'ясування суті терміну «податок» вимагає застосування комплексного підходу до розуміння його як об'єктивного явища та невід'ємної складової економічної науки.

Труднощі пізнання природи податку пояснюються тим, що податок – це одночасно економічне, господарське і політичне явище. Російський економіст М. М. Алексеєнко ще в ХІХ ст. зазначив цю особливість. «З одного боку, податок – один з елементів розподілу та перерозподілу... З

іншого – запровадження справляння та використання податків є однією із функцій держави» [1, 25]. Таким чином, головне завдання пізнання природи податків – простежити еволюцію уявлення про природу податку під впливом розвитку вчення про державу.

За економічною сутністю податки є обов'язковими платежами, що вилучаються державою з доходів юридичних чи фізичних осіб до відповідного бюджету для фінансування витрат держави, передбачених її конституцією та іншими законодавчими актами. Податок – це форма примусового відчуження результатів діяльності суб'єктів, реалізуючи своє податкове зобов'язання, в державну або комунальну власність, вноситься до бюджету відповідного рівня (або цільового фонду) на підставі закону (чи акту органу місцевого самоврядування) і виступає як обов'язковий, нецільовий, безумовний, безоплатний та безповоротний платіж. На перший погляд, податки виражають односторонні відносини держави з підприємцями та населенням під час їх сплати, але з іншого боку податки дають змогу мати зворотній зв'язок із платниками завдяки фінансуванню відповідних витрат.

У сучасній світовій фінансовій науці існують дискусії стосовно визначення сутності податку. Так, В. М. Федосов вважає податки специфічною формою, підсистемою виробничих відносин, відносин економічного базису. Вони виражають ту їх частину, що виникає на стадії розподілу в процесі розширеного відтворення і має вторинний, похідний, перерозподільний характер [11]. Податки, беручи участь у процесі перерозподілу нової вартості, виступають, за Б. Г. Болдирєвим, специфічною формою виробничих відносин.

На думку Д. Г. Черніка, податки як економічна категорія означають примусове стягнення (присвоєння) державою з фізичних та юридичних осіб частки необхідного і додаткового продукту відповідно до діючих законів. Категорію податків характеризують ще й таким чином: це відносини з приводу обов'язкових платежів, які стягуються центральними та місцевими органами державної влади з юридичних та фізичних осіб у зв'язку з отриманням ними доходів, здійсненням господарських операцій, наявністю та використання майна у цілях поповнення коштів державного та місцевих бюджетів [6].

Як зазначає П. В. Мельник «Стягнення державою на користь суспільства певної частки вартості ВВП у вигляді обов'язкового внеску і

складає сутність податку. Економічний зміст податків відображається взаємовідносинами господарюючих суб'єктів та громадян, з одного боку, та держави – з іншого, з приводу формування державних фінансів⁶. Незалежно від об'єкта оподаткування загальним джерелом податкових надходжень є ВВП. Він формує первинні грошові доходи основних учасників суспільного виробництва і держави як організатора господарської діяльності у національному масштабі» [5].

Процес вартісного розподілу валового продукту не обмежується утворенням первинних грошових доходів. Він продовжується в розподілі грошових доходів основних учасників суспільного виробництва на користь держави: від працівників – у формі прибуткового податку і відрахувань у пенсійний фонд, а від господарюючих суб'єктів – у формі податку на прибуток та інших податкових платежів і зборів. Тобто за своїм економічним змістом податки є основним інструментом державного перерозподілу доходів і фінансових ресурсів. Податки як частина валового внутрішнього продукту держави набувають самостійного руху. Вони відображають роль держави, ступінь її втручання в процес перерозподілу нової вартості. Податки як частина перерозподільних відносин функціонують також у процесі перерозподілу національного доходу.

Економічна сутність податків знайшла відповідне відображення у визначеннях сучасників. Так, сьогодні досить поширені такі: «Податок – обов'язковий грошовий збір, що стягується органами влади з фізичних та юридичних осіб», «податок – обов'язковий внесок платником грошових коштів у бюджетну систему у визначених законом розмірах та в установлені строки», «податок – обов'язковий збір, що стягується державою з господарюючих суб'єктів та громадян за ставкою, встановленою в законодавчому порядку».

Неважко помітити, що в цих визначеннях підкреслюються примусовість та еквівалентність податків. Слід зазначити, що подібне розуміння певною мірою було започатковане класичною школою в особі А. Сміта та Д. Рікардо. Останній вважав, що «податки – та частина продукту землі і праці, яка надходить в розпорядження уряду». А. Сміт, дотримуючись теорії про непродуктивність державних послуг, одночасно вважав податок справедливою ціною за сплату послуг державі.

Теорія колективних потреб суттєво змінює погляди на сутність податку. Так, за Ф. Нітті, податок «є та частина багатства, яку громадяни

дають державі і місцевим органам для задоволення колективних потреб» [7]. Серед російських вчених цієї теорії дотримувались А. Буковецький, А. Соколов та П. Мікеладзе. Слід відзначити, що саме ця теорія використовується як основа визначення податку в сучасний період.

«Податки – породження держави, необхідна умова здійснення нею своїх функцій. У податках втілено економічно відображене існування держави», – справедливо підкреслював К. Маркс [4]. При цьому слід зважати на необхідність широкого поняття податків, які включають усі види доходів, що акумулюються державою на регулярній основі за допомогою належного їй права примусовості. Адам Сміт у своїй класичній праці «Дослідження природи та причин багатства народів» вважав податки об'єктивною необхідністю, оскільки вони зумовлені потребами поступального розвитку суспільства [8, 341]. «Держава, точніше уряд, нічого не може зробити для громадян, якщо громадяни нічого не роблять для держави», – стверджував основоположник російської фінансової науки М. І. Тургенєв [12]. Тобто податок – це плата суспільства за виконання державою її функцій, що має форму відрахування частини вартості валового національного продукту на загальносуспільні потреби.

С. В. Барулін, вважає, що «податок є своерідною ціною монополістичної купівлі-продажу послуг державою при виконанні своїх функцій» [2, с. 25]. Неординарним слід вважати визначення, яке дають К. Р. Макконелл та С. Л. Брю: «Податок – це примусова сплата уряду господарством або фірмою грошових коштів (чи передача послуг і товарів), в обмін на які господарства чи фірма безпосередньо не отримують товари чи послуги, при цьому така сплата не є штрафом, що накладений судом за незаконні дії» [3]. Тобто в останніх визначеннях цілком обґрунтовано підкреслюється необхідність податків для забезпечення виконання державою її функцій та вирішення інших соціально-економічних завдань.

Наведені визначення з більшою чи меншою повнотою відображають найбільш характерні ознаки податків, вказують на їх історично найдавнішу функцію: шляхом перерозподілу доходів окремих платників забезпечувати фінансовими ресурсами потреби суспільства в цілому. Однак не можна визнати обґрунтованою відсутність у цих визначеннях відображення особливої розподільчої ролі податків у соціально-

економічних процесах, яка є продуктом періоду розвиненої ринкової економіки, особливо в ХХ столітті, а також способом ефективного задоволення суспільних потреб у всі часи.

З огляду на викладене, на наш погляд, економічний зміст податків найбільш повно можна відобразити, характеризуючи їх як законодавчо оформлену, примусову форму отримання державою частки вартості валового внутрішнього продукту, фінансовий гарант ефективного виконання державою, перш за все, її суспільних функцій та інструмент регулювання економічного розвитку. У такому випадку підкреслюється також єдина природа податків, що має вирішальне значення для пояснення можливості взаємозаміни багатьох з них.

Література:

1. Алексеенко М.М. Взгляд на развитие учения о налоге. Харьков: 1870. С. 25.
2. Барулин С.В. Налогикакцена услуг государства. *Финансы*. 1995. № 2. С. 25.
3. Макдонел К., Брю С. Экономикс: принципы, проблемы и политика: Пер. с англ. Київ: Хагар-Демос, 1993.
4. Маркс К. Енгельс Ф. Сочинения. Москва: Госполитиздат. Т. 7. 1955. 615 с.
5. Мельник П.В. Развитие податковой системы в переходной экономике: Монография: Ірпінь: АДПС України, 2001. 362 с.
6. Налоги: Учеб. пособие / Под ред. Д.Г. Черника. Москва: Финансы и статистика, 1998. – 4-е изд. 366 с.
7. Пушкарева В.М. Историяфинансовоймысли и политики налогов: Учеб. Пособие: Москва: Инфра, 1996. С. 56.
8. Сидор І. П. Податки на споживання в Україні: фіскальні ефекти і цінові наслідки. Дисерт. на здобуття ступ. канд. екон. наук за спец. 08.04.01 фінанси, грошовий обіг і кредит. Тернопіль: ТДЕУ, 2006. 211 с.
9. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва: Политиздат, 1962. С. 334.
10. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення: Монографія К.: Знання-Прес, 2004. 454 с.
11. Федосов В.М. Налоги в экономикесовременногокапитализма. Київ: Вища школа, 1997. С. 75.

12. Тургенев Н. Опыт теории налогов. М.: 1837. 326 с.

Околович Микола Михайлович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

В умовах ринкової економіки підготовка сучасного робітника повинна відповідати цілій низці вимог, під впливом яких вона спрямовується на розвиток у нього вміння: самостійно виконувати і оновлювати знання, ставити проблеми, творчо мислити, приймати оригінальні рішення в нестандартних ситуаціях, бути соціально-активною особистістю тощо. Тому головним завданням професійно-технічної освіти є якісна професійна підготовка кваліфікованих робітників для різних галузей економіки з урахуванням потреб ринку, що забезпечується впровадженням інноваційних технологій навчання.

Реалізація інтерактивних технологій в професійній освіті передбачає навчальний процес за умови активної взаємодії всіх учнів у ході уроку в малих групах, де відбувається розподіл ролей, чітке виконання обов'язків учасників. За такої організації навчання педагог керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими спрямовує діяльність груп.

Термін «інтерактивний» (з англійської *inter* – взаємний, *akt* – діяти) означає здатний до взаємних дій, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів, яка має на меті створення комфортних умов навчання, за яких кожний учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Це співнавчання, взаємонавчання, де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють [1, с. 23].

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин і відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей,

створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером колективу.

Прийоми, які використовують педагоги на інтерактивних уроках, дозволяють подолати індивідуалістську тенденцію до нездорової конкуренції у колективах, коли один учень може досягти поставленої мети при умові, що інші зазнають невдачі. Унаслідок учні або ретельно працюють, щоби перемагати інших, або відступають, оскільки не впевнені у своїх силах. У такій ситуації учні розуміють, що їхні успіхи жодною мірою не залежать від діяльності товаришів, отже зосереджуються винятково на персональному успіху або невдачі [2, с. 55].

Під час інтерактивного уроку відбувається співпраця – спільна діяльність для досягнення загальних цілей, коли учні починають розуміти: вони можуть досягти своїх особистих цілей тільки за умови, що їхні товариші з групи також досягнуть успіху. Успіх кожного – це успіх групи.

Упровадження інтерактивних технологій потребує від педагога розуміння суті даної моделі навчання, вміння старанно планувати свою роботу, значної кількості часу, особливо на початкових етапах. Слід поступово вводити елементи інтерактивних технологій на окремих уроках, починаючи з найпростіших – робота в малих групах, парах, трійках, «мозковий штурм», «мікрофон» тощо [3, с. 85].

Неабиякий потенціал інтерактивних методів дозволяє проводити обговорення в групах, практикувати й відпрацьовувати вміння і навички на заняттях й у реальному житті. Інтерактивні методи, як відомо, торкаються всіх рівнів навчання, тоді як пасивні орієнтовані лише на знання і розуміння матеріалу. Таким чином, інтерактивне навчання дає змогу «занурити» слухачів і викладача у спілкування, сприяє збереженню кінцевої мети та основного змісту викладеного матеріалу, видозміненню форм і прийомів ведення предмета. Аналіз використання інноваційних технологій у системі підвищення кваліфікації вчителів початкових класів, які викладають фізичну культуру, показав, що інтерактивний метод навчання вирішує три основні функції одночасно: пізнавальну, комунікативно-розвиваючу та соціально-орієнтовну, а також дозволяє:

- реалізувати суб'єкт-суб'єктний підхід в організації навчальної діяльності слухачів;
- формувати розумову й активно-пізнавальну діяльність слухачів;

- посилити мотивацію до вивчення предмета й удосконалення форм та методів навчання;
- створити сприятливу атмосферу на занятті;
- відмовитися від монологічного викладу навчального матеріалу і дублювання інформації, отриманої із доступних джерел;
- мимовільно запам'ятовувати спеціальні терміни та відомості;
- відпрацьовувати в різних формах комунікативні компетенції слухачів [4, с. 57].

Важливою відмінною рисою інтерактивних освітніх технологій навчання є розвиток ініціативності вчителя, що стимулюється викладачем із позицій партнерства. Хід та результат навчання з використанням інтерактивних технологій створюють для кожного окремого учасника навчального процесу можливість розвитку ініціативності на засадах власної освітньої траєкторії. Процес навчання із використанням інтерактивних технологій сприяє розвитку здатності особистості самостійно приймати рішення, знаходити нестандартні варіанти розв'язання проблем, створювати комфортні умови навчання учнів, на основі яких вони відчувають власне зростання. Використання інтерактивного навчання – один із найважливіших напрямів удосконалення освітнього процесу.

Упровадження інтерактивних технологій спрямоване на реалізацію навчальних цілей, загальний розвиток учня, надання кожному з них оптимальної можливості в особистісному становленні й розвитку, розширення можливостей самовизначення. Результат – створення дидактичних умов для ситуації успіху у процесі навчальної діяльності, збагачення її мотиваційної, інтелектуальної та інших сфер.

Література:

1. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник Київ: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
2. Гевко І. В. Використання інтерактивних технологій в освіті. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні науки.* 2018. Вип. СХХХІХ (139). С. 53-60.
3. Яремака Н. С. Особистісно орієнтовані технології у професійній підготовці майбутніх менеджерів індустрії дозвілля. *Сучасність. Наука.*

Час. Взаємодія та взаємовплив: матеріали XII Міжнар. наук. інтернет-конференції. Київ, 2015. С. 82–88.

4. Савченко В. Модернізація процесу навчання завдяки застосуванню інтерактивних освітніх технологій. *Нова педагогічна думка. 2018. № 3. С. 55–57.*

5. Технології дистанційного професійного навчання. Методичний посібник / [О. В. Базелюк, О. М. Спирін, Л. М. Петренко, А. А. Каленський та ін.]. Житомир: «Полісся», 2018. 160 с.

Оленюк Ольга Андріївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В. М.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

В умовах фінансової децентралізації важливим джерелом доходів місцевих бюджетів є податкові надходження, частка яких у загальній величині податкових надходжень зведеного бюджету України упродовж останніх років коливається в межах від 20% до 25% (у 2018 р. вона становила 23,6%) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка податкових надходжень до Зведеного бюджету України у 2004–2018 рр. [1]

Роки	Податкові надходження Зведеного бюджету України, млрд грн.	Податкові надходження державного бюджету		Податкові надходження місцевих бюджетів	
		обсяг, млрд грн.	частка, %	обсяг, млрд грн.	частка, %
2004	63,16	44,85	71,01	18,31	28,99
2005	98,07	74,48	75,95	23,59	24,05
2006	125,74	94,81	75,40	30,93	24,60
2007	161,26	116,67	72,35	44,59	27,65
2008	227,16	167,88	73,90	59,28	26,10
2009	208,07	148,92	71,57	59,15	28,43
2010	234,45	166,87	71,18	67,58	28,82
2011	334,69	261,6	78,16	73,09	21,84
2012	360,58	274,72	76,19	85,86	23,81
2013	353,97	262,78	74,24	91,19	25,76

2014	367,51	280,18	76,24	87,33	23,76
2015	507,64	409,42	80,65	98,22	19,35
2016	650,78	503,88	77,43	146,9	22,57
2017	828,16	627,15	75,73	201,01	24,27
2018	986,3	753,8	76,42	232,5	23,58

Беручи до уваги активне поширення децентралізаційних процесів на теренах України, проаналізуємо динаміку та структуру податкових надходжень до місцевих бюджетів України (табл. 2).

Передусім зазначимо, що упродовж останніх років відносно новим джерелом надходжень до місцевих бюджетів України став акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання підакцизних товарів. Однак варто наголосити, що з моменту його запровадження відбулося певне зниження цього показника (з 7,8% у 2015 р. до 2,5% у 2018 р.), що було обумовлено низкою факторів, серед яких, у тому числі, й ухилення окремими суб'єктами господарювання сплати цього податку.

Таблиця 2

**Динаміка структури податкових надходжень
до місцевих бюджетів України у 2004–2018 рр., % [1]**

Роки	Податок на доходи фізичних осіб	Податок на прибуток підприємств	Рентна плата і плата за використання інших природних ресурсів	Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів	Місцеві податки і збори	Інші податки та збори
2004	68,7	0,7	12,8	–	3	14,8
2005	69,9	0,8	11,8	–	2,5	15,0
2006	73,7	1,0	10,4	–	2,1	12,8
2007	78,0	1,0	9,0	–	1,6	10,4
2008	77,4	0,7	11,7	–	1,4	8,8
2009	75,2	0,8	14,5	–	1,4	8,1
2010	75,5	0,6	14,5	–	1,2	8,2
2011	74,0	0,5	17,7	–	3,4	4,4
2012	71,1	0,5	17,8	–	6,4	4,2
2013	70,8	0,7	16,5	–	8,0	4,0
2014	71,6	0,3	16,7	–	9,2	2,2
2015	55,9	4,4	2,2	7,8	27,5	2,2
2016	53,8	4,0	1,7	7,9	28,8	3,8

2017	55,0	3,2	1,2	3,0	26,2	11,4
2018	59,4	4	2,1	2,5	26,2	5,8

Наведені у таблиці 2 дані свідчать, що основним бюджетоутворюючим податком у місцевих бюджетах України залишається податок на доходи фізичних осіб. Причому, за попередніми даними, темп приросту фактичних надходжень ПДФО у 2019 р. становив 19,8% (165 430,9 млн грн або на 27 366,5 млн грн більше у порівнянні з 2018 р.) [2].

Серед місцевих податків і зборів вагому роль у наповненні місцевих бюджетів відіграє податок на майно, який включає у себе плату за землю і податок на нерухоме майно. Так, приріст надходжень плати за землю у 2019 р., за даними Міністерства фінансів України, становив 32 835,0 млн грн або 20,2% (на 5 515,9 млн грн більше порівняно із попереднім роком). Надходження податку на нерухоме майно у 2019 р. склали 4 882,5 млн грн, при цьому приріст надходжень проти 2018 р. становить 34,3% або на 1 246,7 млн грн більше [2].

Суттєвими до місцевих бюджетів України є також надходження єдиного податку, які у 2019 р. склали 35 192,0 млн грн (приріст надходжень у порівнянні з 2019 р. становить 19,3 % або на 5 704,3 млн грн більше) [2].

Відтак, з метою збільшення частки податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів, досягнення їх збалансованості та підвищення ефективності управління місцевими фінансами загалом доцільним є не лише чітке законодавче закріплення бюджетних повноважень і відповідальності органів влади різних рівнів при формуванні дохідної частини їхніх бюджетів, але й надання реальної можливості органам місцевої влади самостійно запроваджувати місцеві податки і збори на своїй території, як це має місце у світовій практиці.

Література:

1. Звіт про виконання Державного та Зведеного бюджетів України у 2004-2018 роках. URL : <http://treasury.gov.ua/ua/file-storage/ricna-zvitnis> (дата звернення: 22.03.2020).

2. Довідка щодо виконання місцевих бюджетів за 2019 рік. <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv> (дата звернення: 22.03.2020).

Павлюс Оксана Володимирівна
студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Органи місцевого самоврядування ведуть політику відповідальності та підтримки принципів сталого людського розвитку. Фінансування видатків безпосередньо з місцевих бюджетів дозволяє краще та ефективніше використовувати кошти, оскільки на місцях значно простіше управляти фінансовими ресурсами та контролювати їх. Місцеві органи виконавчої влади краще визначають проблеми розвитку певної адміністративно-територіальної одиниці.

Дослідивши роль видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я у забезпеченні сталого людського розвитку території, можемо зазначити, що в сучасних реаліях вони є основним джерелом забезпечення задовільного стану здоров'я населення.

В період з 2016 по 2018 роки спостерігається збільшення видатків із 63 млрд. грн. до 93 млрд. грн., темп приросту за даний період склав 22,4%, що є позитивною тенденцією. Однак рівень видатків на охорону здоров'я щодо ВВП значно нижчий за встановлені стандарти в європейських країнах (більше 5%), в США – майже 15%, в Україні – 3,4%. І спрямовуються вони в основному на виплату заробітної плати. Дещо меншу питому вагу становлять видатки на придбання медикаментів, які зменшились майже удвічі за 2016-2018 рр. (з 19,4% до 11,2%) [1].

Проаналізувавши видатки місцевих бюджетів України за функціональною та економічною класифікаціями, не зважаючи на їх щорічне зростання, виявлено певні проблеми, що потребують термінового вирішення:

– в умовах гострої нестачі бюджетних коштів дедалі більша частка амбулаторної та стаціонарної допомоги стає платною;

– упродовж 2016-2018 рр. спостерігалось щорічне недовиконання плану фінансування галузі охорони здоров'я на 4,6%, 5,7% та 4,1% відповідно, що свідчить про несвоєчасність фінансування потреб охорони здоров'я [2];

– недостатність коштів на медичну сферу спричинила «затягування» проведення капітального ремонту приміщень медичних закладів, оновлення обладнання, порівняно низьку заробітну плату медичного персоналу;

– близько 75% бюджетного фінансування поглинають оплата праці та утримання медичних закладів.

Для успішного вирішення вищезазначених проблем в Україні важливо реалізувати низку заходів щодо підвищення ефективності фінансового забезпечення охорони здоров'я.

1. На сучасному етапі відбувається реформування фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні, що передбачає формування та імплементацію нової моделі фінансування. Однак ця модель потребує постійного удосконалення, зокрема, слід розширити перелік безкоштовних ліків і чіткіше визначити гарантований пакет медичних послуг та перелік платних послуг.

2. Необхідно знизити кількість неформальних платежів від пацієнтів шляхом підвищення рівня заробітної плати медичних працівників. Ця проблема має системний характер і пронизує всю сферу, через що неформальні платежі стали поширеним явищем і нормою в медичній практиці. Навіть якщо відбудеться масштабне зростання заробітної плати, серед пацієнтів залишатимуться ті, хто все одно бажатиме винагородити лікаря шляхом здійснення додаткової плати, і так само серед лікарів будуть ті, хто продовжуватиме приймати такі платежі.

3. Покращення матеріально-технічної бази лікарень, що впливає як на саму можливість виконання медпрацівниками своїх функціональних обов'язків, так і на можливість професійного удосконалення. Це можна зробити за рахунок створення в складі державного бюджету Державного фонду реконструкції та модернізації медичних закладів, кошти якого спрямовуватимуться на переобладнання лікувально-профілактичних закладів відповідно до сучасних європейських стандартів [3].

4. Оптимізація мережі бюджетних закладів охорони здоров'я з урахуванням чисельності, захворюваності населення, а отже, – потреби у медичних послугах, забезпечивши пріоритетний розвиток закладів, які надають первинну медико-санітарну й амбулаторно-поліклінічну допомогу, використовують стаціонарозамінні медичні технології. Як підтверджує досвід зарубіжних країн, це дасть змогу зменшити вартість

медичних послуг та підвищити ефективність видатків бюджетів на охорону здоров'я [4].

Отже, реалізація запропонованих заходів щодо вдосконалення існуючих та пошуку нових джерел, реформування системи охорони здоров'я сприятиме підвищенню рівня фінансового забезпечення місцевих бюджетів, ефективнішого управління фінансовими ресурсами, що забезпечить сталий розвиток населення усіх адміністративно-територіальних одиниць України, а, отже, й процвітання держави.

Література:

1. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення: 25.03.2020)..

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://minfin.gov.ua> (дата звернення: 23.03.2020).

3. Долбнєва Д.В., Гончарук С.М. Необхідність та основні напрямки вдосконалення порядку формування та використання ресурсного потенціалу охорони здоров'я в Україні. Проблеми економіки. 2016. № 3. С. 46–52.

4. Тулай Оксана Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність : монографія. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2016. 414 с.

Пайш Андрій Ігорович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І. П.

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Прогресивний розвиток сучасної економіки стає неможливим без фінансово освічених громадян – повноцінних учасників цього розвитку. Із цією метою десятиліттями в низці країн проводяться різноманітні освітні заходи, основною метою яких є формування покоління людей, які вміють раціонально розпоряджатися власними фінансами, вдало використовувати інструменти заощадження, виступати відповідальними споживачами

товарів і послуг. Саме такі громадяни виступають основою стабільності і процвітання будь-якої держави світу. В Україні рівень фінансової грамотності населення знаходиться на дуже низькому рівні. Населення не лише не знає як користуватися фінансовими інструментами, а й має низьку довіру до фінансової системи та її інститутів. Підвищення фінансової грамотності є актуальним питанням як для поліпшення добробуту громадян, так і для економічного розвитку країни.

Як у світі, так і в Україні споживачі отримали доступ до широкого асортименту фінансових послуг як для розміщення вільних коштів, так і залучення їх в разі відсутності. Такі послуги є різними за рівнем потенційної прибутковості та, що особливо важливо, мають різний рівень притаманних їм ризиків. Зокрема, при потребі в залученні коштів пропонуються цілі набори можливостей та варіантів управління своїм боргом: кредити із плаваючою ставкою, іпотека з виплатою лише відсотків на початку періоду, кредити «без довідки про доходи» та різні принадливі «заохочувальні схеми» (кредити без первинного внеску, без обслуговування протягом перших шести місяців тощо), нестандартні іпотечні продукти.

У документах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) зазначається, що «такі інновації та зростаюча складність продуктів кредитного ринку перекладає додаткові фінансові ризики на плечі фізичних осіб, яким складно зрозуміти умови своїх кредитів. Наслідки таких кредитних рішень можуть бути катастрофічними.

За таких умов населення не встигає отримувати об'єктивну інформацію для прийняття виваженого та економічно обґрунтованого рішення з урахуванням наявних ризиків, закладених в такій послугі. Тому очевидно, що кожна людина повинна мати достатній рівень знань про умови користування фінансовою послугою для того, щоб правильно управляти ризиками, вчасно реагувати на виклики та зберігати свої активи або вчасно виконувати фінансові зобов'язання.

Забезпечуючи прогнозованість своїх власних дій, споживач фінансової послуги опосередковано сприяє забезпеченню стійкості національної фінансової системи. Однак, недостатній рівень фінансової грамотності населення для держави ускладнює ефективність регулювання фінансових ринків, захист прав споживачів фінансових послуг, унеможлиблює інтенсивний розвиток сегментів пенсійного забезпечення,

гальмує інвестиційний потенціал населення, що згубно впливає на розвиток економіки країни.

Недавня світова фінансова криза підтвердила крихкість та вразливість фінансової системи. Одним з чинників, який посилив вплив кризи, стала складність та нерозуміння споживачами сутності фінансової послуги, відсутність вбудованих в програми та заходи по наданню інформації споживачам обмежувачів, які б застерігали від поспішного та неусвідомленого прийняття рішення про доцільність користування фінансовою послугою.

Сьогодні провідні країни світу, зокрема США, Великобританія, Канада, Нідерланди, Австралія, Нова Зеландія, спрямовують багато зусиль на підвищення фінансової грамотності населення. Найкращі практики об'єднуються під егідою потужних міжнародних організацій: Світового Банку, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та ін. Так у 2003 р. ОЕСР запровадила міжурядовий проект, спрямований на покращення стандартів фінансової грамотності шляхом розробки універсальних принципів фінансової грамотності.

ОЕСР проводить на регулярній основі дослідження рівня фінансової грамотності дорослого населення та молоді, а також створила спеціальну онлайн-платформу – Міжнародну мережу з фінансової освіти (англ. InternationalNetworkforFinancialEducation, INFЕ) – для комунікації представників різних країн, які опікуються питаннями розробки та імплементації національних стратегій фінансової грамотності.

ОЕСР визначає фінансову грамотність як «комплекс знань, вмінь, навичок, ставлення та поведінки людини, необхідних для ухвалення важливих фінансових рішень та для досягнення особистого фінансового добробуту» [1].

У червні 2006 р. Міністри фінансів країн Групи 8 (G 8) визнали важливість поліпшення фінансової освіти та рівня фінансової грамотності населення. У березні 2008 р. ОЕСР запровадила міжнародний веб-портал, присвячений програмам, інформації та світовим дослідженням з питань фінансової грамотності [3].

За даними дослідження USAID «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні» рівень фінансової грамотності населення України становить 11,2 (з 21). Показник фінансової грамотності

українців знаходиться на одному рівні з показником Польщі – найнижчим значенням індексу фінансової грамотності серед 30 країн, які брали участь в опитуванні ОЕСР у 2016 році [2]. Отримані результати підтверджують необхідність активізації роботи у сфері фінансової грамотності на національному рівні, здобуття знань і навичок дітьми та молоддю щодо управління особистими фінансами ще під час навчання у школі та закладах вищої освіти.

Дедалі більше заходів з підвищення фінансової грамотності фокусуються не на інформуванні, а на розвитку практичних умінь та навичок громадян, які є частиною ширшого поняття «фінансова культура», що формується у результаті виховання, розвитку, накопичення та застосування на практиці навичок і вмінь управління особистими фінансами.

Світовий Банк акцентує увагу, що фінансовий сектор має забезпечити для споживачів:

- прозорість через надання їм повної, простої для сприйняття, адекватної та можливої для порівняння інформації щодо вартості фінансових продуктів, їх умов і притаманних їм ризиків;

- можливість вибору через забезпечення справедливої, вільної від примусу та резонної практики продажу та рекламування фінансових послуг та збір платежів;

- право регресу через надання їм недорогих і швидких механізмів подачі претензій та врегулювання спорів;

- охорону таємниці приватного життя через контроль за збиранням та доступом до їх персональних фінансових даних.

Як засвідчує практика навіть у країнах, де уже тривалий час функціонують фінансові ринки, соціологічні дослідження показують недостатній рівень фінансової грамотності населення, а також часто завищену оцінку власних знань та навичок щодо фінансових послуг. Тому виклики, пов'язані з фінансовою грамотністю населення, які притаманні розвиненим економікам є ідентичними тим викликам, з якими стикається нині Україна.

Література:

1. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: Факти та висновки. URL: http://www.uaib.com.ua/files/articles/1369/84/finlit_survey_6dec2010_ua.pdf. (дата звернення: 01.04.2020).
2. Гриджук Д. Про необхідність зрозумілих програм підвищення фінансової грамотності простих людей. URL: <http://www.ukrbanks.info/article/Dmitrii-Gridzhuk-o-neobhodimosti-vnjatnyhprogramm-povysheniya-finansovoi-gramotnosti-prostyh-ljudei.html> (дата звернення: 01.04.2020).
3. Фінансова грамотність та захист прав споживачів у Польщі. Проект розвитку фінансового сектору FINREP URL: http://finrep.kiev.ua/download/finlit_poland_sep2012_ua.pdf. (дата звернення: 01.04.2020).

Пасічник Богдан Андрійович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Круп'як І.Й.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО ГРАМОТНОЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах поняття «Фінансова грамотність» виходить за політичні, географічні та соціально-економічних межі, а потреба у фінансовій просвіті населення зростає в геометричній прогресії.

Нестабільність на міжнародних фінансових ринках підкреслила необхідність і значущість фінансової грамотності для населення. У період, що передував настанню фінансової кризи, активними темпами збільшувалося іпотечне кредитування населення. Значна частина населення, зважаючи на низький рівень обізнаності і неправильної оцінки тих або інших фінансових інструментів, брала на себе зобов'язання, з якими згодом не мала можливості впоратися.

Низький рівень інвестиційної грамотності населення також перешкоджає розвитку окремих фінансових інструментів і сегментів фінансового ринку. Відтак, фінансова грамотність є структурним інструментом, що дозволяє підвищити і підтримати стійку економічну

політику. Фінансова грамотність сприяє стабільному функціонуванню фінансового ринку, будучи запорукою його здорового розвитку і запобігаючи тим самим виникненню передумов для фінансової нестабільності.

Фінансова грамотність – це знання про пропонований фінансовий продукт, уміння використати його при виникненні потреби з розумінням наслідків своїх дій, а також обґрунтованість управління власними фінансовими коштами. Високий рівень фінансової грамотності населення робить позитивний вплив на рівень добробуту і доходів громадян завдяки раціоналізації сімейного бюджету, розвитку здатності управляти фінансами впродовж життєвого циклу сім'ї, підвищення рівня користування фінансовими продуктами, збільшення числа добросовісних позичальників, зниження кредитних ризиків банків, забезпечення захисту від шахрайства, підвищення фінансовий безпеки громадян.

Низький рівень фінансової грамотності призводить до: ухвалення неефективних рішень і, як результат, до зменшення довіри до фінансових інститутів; «виключності» можливості використання переваг фінансового ринку; високого рівня персональних боргових зобов'язань; масового банкрутства фізичних осіб; передачі негативного фінансового досвіду підростаючому поколінню; недобросовісної поведінки продавців фінансових послуг; низького рівня заощаджень для життєво важливих цілей; неефективного формуванню пенсійних заощаджень.

Таким чином, у довгостроковому плані місце фінансової грамотності населення визначається збільшеним значенням індивідуальних фінансових рішень в забезпеченні особистого добробуту на усіх етапах життєвого циклу - при здобутті освіти, створенні сім'ї, народженні дітей, забезпеченні домогосподарства житлом, зміні сфери діяльності і закінченні трудової діяльності, виході на пенсію і тому подібне. Підвищення ролі особистої відповідальності за власні фінансові рішення відбувається в останні десятиліття на тлі розширення споживчого сектора фінансового ринку, зростання різноманітності і складності фінансових продуктів, загального зростання доходів і заощаджень населення, що робить проблему підвищення фінансової грамотності ще більше актуальною.

Література:

1. Степура В.В. Концептуальні основи інтегрованого фінансового планування. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2013. №3. С. 32 -37.
2. Стецюк П.А. Стратегічне планування формування та використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Вісник Університету банківської справи НБУ*. 2010. №1. С. 98-102.
3. Шим Джай К. Основы коммерческого бюджетирования: Спб. : Бизнес. Микро, 2009. 474 с.

Петренко Марія Василівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к. е. н. Круп'як І.Й.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Питання фінансової грамотності сьогодні є дуже актуальним, адже сучасному суспільству все більше уваги приділяється її підвищенню у населення. В багатьох державах світу проблемі фінансової грамотності присвячено багато курсів, уроків і занять для різних верств населення: як для дітей молодшого шкільного віку, так і для дорослих свідомих людей, котрі хочуть навчитися краще управляти власними фінансами.

Прискорений процес розвитку фінансової грамотності у світі є цілком виправданим, оскільки необхідний рівень фінансової грамотності сприяє підвищенню рівня життя громадян, розвитку економіки та добробуту населення [1].

Фінансова грамотність необхідна всім верствам населення. Знання цієї галузі сприяють цілісному гармонійному розвитку молоді людини. Це забезпечується завдяки впровадженню предмета «фінансова грамотність» у закладах освіти, починаючи від початкової школи. Проте не варто говорити про цей предмет, як окрему частину навчально-виховного процесу, адже вивчення фінансової грамотності повинно відбуватися комплексно. Тільки завдяки інтегрованому підходу до вивчення курсу «фінансова грамотність» можна надати дітям уявлення

про цінність грошей і закласти фундамент для подальшого розвитку навиків планування власного бюджету і бюджету сім'ї та нагромаджень.

Підвищення фінансової грамотності населення є одним із стратегічних завдань держави. Основною метою діяльності, спрямованої на підвищення рівня фінансової грамотності населення, є розвиток людського потенціалу, підвищення рівня добробуту населення та фінансової безпеки громадян України, підвищення довгострокового інвестиційного попиту і зміцнення стабільності фінансової системи через різке підвищення ефективності домогосподарств у прийнятті фінансово-економічних рішень за рахунок кардинального підвищення рівня фінансової грамотності населення, впровадження масових ефективних стереотипів прийняття економічних рішень громадянами України.

Під фінансовою грамотністю населення розуміється здатність громадян України: ефективно управляти особистими фінансами; здійснювати облік витрат і доходів домогосподарства, а також здійснювати короткострокове і довгострокове фінансове планування; оптимізувати співвідношення між заощадженнями і споживанням; розбиратися в особливостях різних фінансових продуктів і послуг та володіти актуальною інформацією про ситуацію на фінансових ринках; компетентно планувати і здійснювати пенсійні накопичення.

Для досягнення мети, пов'язаної з підвищенням рівня фінансової грамотності населення, необхідно розробити і реалізувати комплекс заходів, спрямованих на вирішення таких основних завдань [2]:

- привернення уваги громадян до проблематики фінансової грамотності, підвищення рівня усвідомлення громадянами необхідності підвищення своїх фінансових знань;
- забезпечення економічної безпеки домогосподарств, руйнування патерналістського стереотипу, плекання культури прийняття домогосподарствами самостійних відповідальних рішень в галузі економіки та фінансів, формування у громадян нового типу мислення, що містить установки на активну економічну поведінку, відповідне їх фінансовим можливостям; підвищення обґрунтованості фінансових рішень, прийнятих домогосподарствами;
- організація системи фінансового освіти і освіти, що сприяє передачі знань і навичок фінансової грамотності всім категоріям населення України;

- зміна ставлення державних службовців та працівників правоохоронних органів до масової економічної активності громадян, забезпечення єдності державної політики щодо економічної поведінки домогосподарств (у тому числі інформаційної політики);

- формування соціально відповідальної поведінки постачальників фінансових продуктів і послуг по відношенню до споживачів, створення прозорих і неупереджених моделей просування і надання фінансових продуктів і послуг.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, в теперішніх умовах фінансова грамотність населення, будучи важливою ознакою суспільства, багато в чому визначає якість життя його громадян, забезпечуючи їм доступ до якіснішої освіти, роботи, послуг.

Література:

1. Гладковський Р., Забуга Н. Курс за вибором «Фінансова грамотність»: нормативно-правове, організаційне та науково-методичне забезпечення. *Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садочком*. 2014. № 15. С. 48–54.

2. Золковер А.О. Фінансова грамотність населення як основа фінансово-економічної безпеки держави. URL: https://ru.knutd.edu.ua/publications/conference/20.03.2015/Zolkover_7.pdf.

Пилипчук Людмила Василівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т. О.

ПРИЧИНИ ТА ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОЩАДНО-ІНВЕСТИЦІЙНУ ПОВЕДІНКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Важливою складовою фінансової поведінки домогосподарств є їх ощадно-інвестиційна поведінка, яку узагальнено трактують як сукупність дій членів таких господарств щодо акумуляції частини поточного доходу (у формі організованих та неорганізованих заощаджень) з метою його більш ефективного використання в майбутньому (насамперед за допомогою інструментів фінансового ринку) [1, с. 20-21].

Проте слід наголосити, що у сучасних умовах фінансової нестабільності низький рівень життя значної частини наших співвітчизників позбавляє їх можливості демонструвати активну фінансову поведінку. Адже цілком очевидно, що зреалізована в Україні модель економічних реформ була несприятливою для становлення середнього класу як гаранта та основної рушійної сили економічного розвитку будь-якої держави. Не секрет, що саме у поведінці цієї соціальної групи найбільш яскраво проявляється суперечність між свободою вибору тієї чи іншої максимально ефективною стратегією ощадно-інвестиційної поведінки та обмеженими фінансовими ресурсами, наявними у розпорядженні цієї частини населення.

Передусім зазначимо, що серед факторів, котрі найбільшою мірою впливають на ощадно-інвестиційну поведінку домогосподарств, доцільно виокремити дві групи чинників, а саме:

- соціально-економічні фактори, які передбачають наявність у домогосподарств необхідних фінансових ресурсів для формування потенційних заощаджень. Причому практика доводить, що за часів економічного спаду населення більше схильне до заощаджень, і саме в цей період сильніше вираженою є мотивація членів домогосподарств до накопичення коштів, тоді як у періоди економічного зростання більш вираженою є тенденція до споживання;

- ціннісні орієнтації, які безпосередньо впливають на вибір стратегії заощаджень. Тобто, заощаджуючи, члени домогосподарств фактично надають перевагу майбутньому потенційному доходу перед нинішнім задоволенням від споживання (по суті, майбутні доходи від різних форм заощаджень є для членів таких господарств свого роду певною винагородою за виявлену ними стриманість у теперішньому споживанні).

Відтак у сучасних економічних реаліях надзвичайно актуальною є необхідність формування стратегії та впровадження дієвих заходів щодо залучення заощаджень українських домогосподарств до інвестиційних процесів. Адже трансформація заощаджень населення в інвестиційні ресурси однаково вигідна всім суб'єктам економічної діяльності: реальна і фінансова сфери отримують додаткове джерело інвестицій, а населення – можливість підвищувати власний добробут за рахунок ефективного використання своїх заощаджень.

Проте слід акцентувати, що в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки інвестиційні можливості українських домогосподарств все ще залишаються досить обмеженими внаслідок низки причин, які узагальнено можна об'єднати у дві групи:

– причини, пов'язані із економічною та психологічною неготовністю домогосподарств до реалізації активної ощадно-інвестиційної поведінки, серед яких: низький рівень оплати праці основних груп населення; значна диференціація доходів домогосподарств як за регіонами, так і певними соціальними групами; високий рівень споживчих витрат (близько 90% у структурі сукупних витрат домогосподарств України упродовж останніх років [2]); недостатня інформованість, обізнаність і психологічна неготовність членів домогосподарств до вкладення своїх коштів у новітні альтернативні фінансові інструменти та відсутність мотивації до інвестування через негативний попередній досвід тощо;

– причини інституційно-інфраструктурного характеру: низька ліквідність вітчизняного фінансового ринку через обмежений набір зрозумілих для пересічного інвестора фінансових інструментів; значне розшарування роздрібних інвесторів (з одного боку, на ринку зустрічаються досить обізнані професіонали, а з іншого – більшість потенційних інвесторів, які майже не знайомі зі специфікою роботи на фінансовому ринку та власними можливостями діяльності на ньому); слабкий розвиток інфраструктури та не до кінця врегульована законодавча база, що регулює діяльність фінансових посередників тощо.

Однак особливе місце в процесі стимулювання та оптимізації ощадно-інвестиційної поведінки домогосподарств відводимо фінансовій грамотності, тобто наявності необхідних знань щодо специфіки функціонування фінансового ринку та вмінню членів домогосподарств застосовувати ці знання на практиці і адекватно реагувати на зміну фінансового середовища. Відтак переконані, що для того, аби населення мало змогу переходити до активних стратегій фінансової поведінки, воно повинно (звичайно, крім отримання належного рівня доходів) також володіти і певним, хоча б мінімальним набором фінансових знань щодо основних тенденцій, які спостерігаються на фінансовому ринку України.

Таким чином, у сучасних умовах найвагомими пріоритетами державної політики стимулювання ощадно-інвестиційної поведінки

населення, на наш погляд, мають стати: підвищення рівня фінансової грамотності та популяризація ощадно-інвестиційної ідеології і культури серед населення, підвищення надійності систем захисту організованих заощаджень домогосподарств, розвиток фінансового посередництва та урізноманітнення фінансових інструментів для їх використання пересічними громадянами.

Література:

1. Кізима Т. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу. Світ фінансів. 2011. Вип. 4. С. 19-26.
2. Доходи і витрати населення України / Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2020).

Ребар Руслана Іванівна

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

В останнє десятиріччя у багатьох економічно розвинутих країнах світу і країнах, що розвиваються, все більше уваги приділяється підвищенню рівня фінансової грамотності населення. Цей процес розпочинався здебільшого у формі окремих ініціатив громадських та приватних організацій щодо надання допомоги громадянам в управлінні особистими фінансами та інформування про ті чи інші фінансові продукти і послуги. З часом питання фінансової грамотності і освіти розвинулися до рівня національних програм і стратегій. Прискорення процесу підвищення фінансової грамотності населення цілком закономірне, оскільки належний рівень освіченості сприяє поліпшенню рівня життя громадян, розвитку економіки та суспільного добробуту.

Фінансова освіта потрібна людині у будь-якому віці. Дітям вона дає уявлення про цінність грошей, прищеплює навички планування бюджету і заощаджень. Молоді знання з управління фінансами допоможуть у

вирішенні проблеми оплати за навчання або придбання житла через фінансове планування, залучення та ефективного управління кредитними ресурсами. Дорослим громадянам фінансова грамотність необхідна для ефективного управління власними коштами, розрахунків співвідношення між заощадженням та споживанням, оцінки ризиків і прийняття правильних рішень щодо інвестування заощаджень, ко-ристування різними фінансовими продуктами і послугами та планування пенсійного забезпечення. Таким чином, обізнаний споживач фінансових послуг більш захищений від шахрайських дій у фінансовій сфері. До того ж грамотність населення сприяє залученню коштів громадян в економіку країни, розвитку конкуренції на фінансових ринках і зміцненню фінансової стабільності.

Розгалужена система соціальних зобов'язань стала однією з перших ознак цивілізованого суспільства, невід'ємним його атрибутом. Соціальні витрати держави є одним із важливих факторів, який визначає рівень життя населення й добробут найменш забезпечених його верств. Сьогодні захищеними статтями видатків централізованих фондів розвинутих країн є переважно видатки соціального характеру. Оптимізація і поступове зростання цих видатків є пріоритетною політикою і нашої країни, що вказує на виняткову роль соціальної функції держави. Важливим моментом у реалізації соціальної функції держави повинно стати встановлення державних мінімальних стандартів, які мають зафіксувати ту межу, нижче за яку показники обсягу та якості соціальних послуг і гарантій, що надаються державою населенню, не повинні опускатись.

Соціальний захист – це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України.

Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності та підтримати стабільність в суспільстві, тобто попередити соціальну напруженість, яка може виникнути у зв'язку з майновою, расовою, культурною, соціальною нерівністю [1, с. 86].

Соціальний захист населення в Україні здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, тобто шляхом бюджетного забезпечення соціального захисту. Бюджетне забезпечення соціального захисту передбачає проведення сукупності програм та заходів із підтримки соціально уразливих груп населення на безоплатній та безповоротній основі за рахунок коштів централізованого фонду держави.

Таким чином, на сьогодні стан системи соціального захисту населення України можна охарактеризувати так: надзвичайно високий ступінь державної участі, недостатнє залучення у її функціонуванні інститутів громадянського суспільства, особливо самого населення; велика кількість та безсистемність правових актів, що регулюють діяльність органів соціального захисту населення; дефіцит коштів у бюджетах усіх рівнів для фінансування заходів у сфері соціального захисту; велика кількість соціальних допомог, а також категорій їх отримувачів, розгалужена система пільг, переважання безадресного порядку їх надання. Основною проблемою системи соціального захисту в Україні є недостатність коштів, передусім бюджетних, для реалізації у повному обсязі вимог чинного законодавства.

Зважаючи на це, вітчизняна система державних соціальних стандартів, пільг, допомог, соціальних послуг, інших форм і видів соціального захисту потребує перегляду та суттєвої модернізації відповідно до європейської моделі соціального захисту та соціального забезпечення, що ґрунтується, перш за все, на нормах Європейської соціальної хартії [2, с. 95].

В умовах обмеженості фінансових ресурсів вважаємо за доцільне змінити роль і функції держави у сфері соціального захисту. На нашу думку, держава передусім повинна створити такі умови для своїх громадян, за яких кожен зміг би забезпечити достойний рівень життя не тільки для себе, а й для своєї сім'ї. Це дасть змогу суттєво зменшити видатки бюджетів на виплату соціальних допомог, соціальне обслуговування та забезпечити реальне, а не деклароване дотримання соціальних прав людини.

Література:

1. Сидор І. П. Моніторинг планування видатків місцевих бюджетів: ключові аспекти удосконалення. *Науковий вісник Ужгородського*

національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. № 21. С. 85-89.

2. Сидор І. П., Коваль С. Л. Потенційні можливості зростання фінансових ресурсів домогосподарств в Україні та їх вплив на рівень життя населення. *Регіональна економіка та управління*. 2019. № 3 (25). С. 92-96.

Рисан Назар Володимирович

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Круп'як І.Й.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЗДІЙСНЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах трансформації економічних процесів спостерігається значна диференціація доходів домогосподарств та високий ступінь розшарування населення. Це призводить до зниження активності більшої частини населення країни та виникнення складної фінансової поведінки домогосподарств.

Поведінка домогосподарств являє собою сукупність механізмів взаємодії домогосподарств із рештою суб'єктів ринкової економіки щодо виробництва національного доходу з метою впливу на споживання, заощадження й інвестиції [1]. При цьому частка заощаджень у доходах українців є досить незначною. Однією з причин такої ситуації є низький рівень добробуту більшості домогосподарств, що склався в період соціально-економічних реформ, наявність хронічно незадоволених потреб населення.

В сучасних умовах доходи, витрати і заощадження можуть зазнавати труднощів методологічного характеру. Найбільші з яких – суб'єктивна оцінка і тіньова економіка. Саме тому, не всі заощадження можуть бути враховані представленою офіційною статистикою.

Вагомими факторами впливу на здійснення заощаджень є: посилення доступності кредитів у національній та іноземній валютах, насичення ринку економічними благами споживчого характеру,

бурхливий розвиток маркетингових комунікацій, що сприяє зростанню обсягів споживання.

Скорочення частки заощаджень у доходах населення пов'язане також з обмеженням ліквідності. Люди діють відповідно до стратегії вирівнювання, тому у період економічного спаду змушені витратити накопичені раніше заощадження. Так, коли існуючі в населення заощадження в Ощадбанку СРСР виявилися втраченими, а залучення кредитів стало неможливим, домогосподарства змушені були витратити весь одержуваний дохід на споживання. Водночас низький рівень доходу не обов'язково є перешкодою для стратегії вирівнювання споживання. Саме в такому випадку потреба у вирівнюванні навіть вища. Заощадження стають необхідні, оскільки вони виконують роль фінансового буфера за нестабільних умов, адже саме для таких родин, що балансують на межі бідності, тимчасова втрата доходу або нещасний випадок можуть призвести до безповоротних наслідків. Проте, у сучасних умовах більшість населення змушене витратити на споживання весь поточний дохід. Звичайно до нестабільності населення живе сьогоднішнім днем, тому не намагаються перенести споживання на майбутнє [2].

Важливим аспектом в дослідженні є те, що для значної частини українців характерний дуже високий коефіцієнт дисконтування майбутніх доходів, тобто при приведенні майбутніх доходів до поточного моменту використовують коефіцієнт набагато більший, ніж ефективні ставки за кредитами, інфляція й темп приросту доходів.

Специфікою сучасних умов є існування загальної недовіри до інструментів фінансового ринку, яка супроводжується ризиком та страхом бути ошуканим. Вкладати в матеріальні активи або споживання престижніше, оскільки вважається, що краще витратити на себе, ніж втратити. У цій ситуації рішення про споживання майже автоматично переважає над рішенням про заощадження, а якщо рішення про нагромадження коштів усе таки й приймається, то вибір робиться на користь тих інструментів, які перебувають під особистим контролем: готівка у формі національної або іноземної валюти. Відносно безпечною вважається робота з перевіреними банками, фінансовими компаніями або планування вкладень здійснюється тільки на короткі строки: рік, максимум два [3].

Таким чином, проаналізувавши вищеперелічені фактори впливу на рівень заощаджень доцільно акцентувати, що вжиття заходів для покращення добробуту населення, здійснення об'єктивної оцінки заощаджень, збільшення довіри населення до фінансових інститутів, підвищення рівня фінансової грамотності призведе до належного заощадження коштів, що стануть ефективним джерелом формування інвестиційних ресурсів.

Література:

1. Ватаманюк О. З. Визначення особистих заощаджень в економіці України. *Фінанси України*. 2007. № 1. С. 75.
2. Вдовиченко А. М. Фінансовий потенціал населення: нові можливості інноваційного розвитку економіки України: монографія. Національний університет ДПС України, 2012. 225 с.
3. Ібрагімова Д. Х. Типи ощадної і кредитної поведінки. *Моніторинг суспільної думки*. 2009. № 2. С. 90.

Романків Аліна Андріївна

студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник - к.е.н., доцент Петрушка О. В.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ОСНОВА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Питання місцевих бюджетів набуває особливої актуальності на шляху євроінтеграції України. Становлення місцевих бюджетів багато в чому залежить від правильності, повноти та оптимальності застосування положень Бюджетного кодексу. Крім того, місцеві бюджети є вагомим інструментом впливу на соціально-економічний розвиток регіонів, обумовлений складною політичною ситуацією та фінансовою кризою в країні, що безпосередньо впливає на рівень життя населення та його можливість задовольняти свої потреби.

Тому виникає необхідність підвищити самодостатність та збалансованість місцевих бюджетів, рівень їх фінансової спроможності, а також чітко сформулювати напрями використання бюджетних видатків.

В Україні основними джерелами наповнення доходної бази місцевих бюджетів є закріплені доходи та офіційні трансферти, тому місцевим органам влади необхідно впливати на розвиток бази надходжень закріплених доходів і збільшення частки власних доходів. Зокрема, забезпечувати підтримку підприємств, що створюють нові робочі місця й збільшують фонд оплати праці;

застосовувати режим жорсткої економії бюджетних коштів; сприяти розвитку малого та середнього бізнесу та ін.

Окрім цього, важливим є розробка дієвих підходів щодо зміцнення фінансової забезпеченості територіальних громад, запровадження інструментів бюджетного регулювання міжбюджетних відносин, спрямованих на формування виваженої бюджетної політики на рівні місцевого самоврядування [1].

Однак протягом багатьох років в Україні існують проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів, що перешкоджають перетворенню місцевої влади на вагомий інструмент соціально-економічного розвитку територій. Сюди належить:

- брак коштів органів місцевої влади та нестабільність надходжень;
- постійна нестача фінансових ресурсів у органів місцевого самоврядування;
- зростання міжбюджетних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів через постійну нестачу ресурсів;
- високий ступінь централізації фінансових ресурсів у державному бюджеті;
- залежність системи формування та виконання місцевих бюджетів від рішень органів влади тощо [2].

Окрім цього, негативними факторами, що впливають на динаміку надходжень до місцевих бюджетів, є зниження темпів соціально-економічного розвитку країни, зростання безробіття, загострення інфляційних процесів, девальвація національної валюти, що спостерігалися останнім часом у державі. У разі збереження прискорених темпів зростання видатків на фінансування бюджетної сфери, що знаходяться в компетенції органів місцевої влади, проблема нестабільності надходжень є дуже гострою [3].

Усі вище перераховані проблеми спричиняють необхідність пошуку способів збільшення дохідної бази місцевих бюджетів, її оптимізації,

вдосконалення системи формування міжбюджетних трансфертів, а також потребують внесення змін до нормативно-правової бази, яка регулює ці питання.

На сьогоднішній день, прийнято цілу низку законодавчих документів, спрямованих на децентралізацію бюджетних повноважень та підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами в центрі та на місцях. Однак, практична їх реалізація демонструє необхідність подальшого системного реформування економіки країни, оскільки реалізація заходів лише у сфері реформування міжбюджетних відносин не дасть очікуваних результатів без стимулювання розвитку реального сектору економіки, як основного джерела фінансових ресурсів [4].

Таким чином, підвищення самостійності регіонів вимагає формування принципово нового механізму фінансових відносин, що базуються на принципах самоуправління, самофінансування та самозабезпечення, які відповідають ринковим умовам господарювання і, водночас, зберігають цілісність та єдність всіх ланок бюджетної системи країни [5, с. 61].

Тому, в умовах підвищення самостійності регіонів сутність місцевих бюджетів набуває нового змістовного навантаження, зокрема, варто розглядати місцеві бюджети як систему грошових відносин, що виникають між суб'єктами фінансової системи на мікро та макрорівнях з приводу формування, розподілу та використання ресурсів місцевих бюджетів, заснованих на забезпеченні фінансової стійкості та виконанні умов їх фінансової безпеки.

Подальший розвиток системи формування місцевих бюджетів доцільно здійснювати із урахуванням досвіду країн з розвинутою та трансформаційною економікою в частині підвищення ролі власних доходів, збільшення фінансової основи місцевого самоврядування.

Література:

1. Набатова Ю. О., Ус Т. В. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. *Ефективна економіка*. 2015. №5.

URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4100>(дата звернення: 01.04.2020).

2. Бюджетне забезпечення територіальних громад України: тенденції останніх років. *Галузевий моніторинг*. 2012. № 9
URL: <http://dialogueauc.org.ua/sites/all/sites/dialogueauc.org.ua/mon9.pdf>
(дата звернення: 01.04.2020).

3. Богуславська А. О., Набатова Ю.О. Фактори впливу на обсяги податкових надходжень місцевих бюджетів. *Ефективна економіка*. 2017. №9.

URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/> (дата звернення: 01.04.2020).

4. Воробйов Ю. М., Когут І. А. Формування фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах підвищення самостійності регіонів: монографія/ за ред. Ю.М. Воробйова, І. А. Когут. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2012.249 с. URL: <https://economuch.com/finansov-osnovyi/formuvannya-finansovoji-stiykosti-mistsevih.html> (дата звернення: 01.04.2020).

5. Місцеві фінанси: підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. 2-ге вид., доп. і перероб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2015. 448 с.

Романчук Ігор Богданович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Кириленко Ольга Павлівна

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Одним з принципів реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади є державна підтримка місцевого самоврядування. Основними джерелами коштів для фінансової підтримки є державний бюджет України а також сформований у його складі державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). Безпосередньо з держбюджету кошти надаються у вигляді субвенцій, останніми роками це – субвенції на соціально-економічний розвиток, на інфраструктуру ОТГ, на розвиток медицини у сільській місцевості. Окрім субвенцій з державного бюджету виділяються кошти на будівництво спортивних об'єктів та на підтримку секторальної регіональної політики (табл. 1).

**Державна підтримка на розвиток громад і розбудову
інфраструктури в регіонах України за 2014–2019 рр., млрд грн***

Види державної допомоги	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Субвенція на соціально-економічний розвиток	0,5	0,8	3,3	6,2	5,0	4,7
Державний фонд регіонального розвитку	–	2,9	3,0	3,5	6,0	7,7
Субвенція на інфраструктуру ОТГ	–	–	1,0	1,5	1,9	2,1
Кошти на будівництво спортивних об'єктів	–	–	–	0,27	0,37	0,75
Субвенція на розвиток медицини у сільській місцевості	–	–	–	4,0	5,0	5,0
Кошти на підтримку секторальної регіональної політики	–	–	–	0,65	1,1	0,5
Усього	0,5	3,7	7,3	16,1	19,37	20,75

* Складено за даними [1, с. 21].

** Прогнозне значення.

В таблиці показано динаміку фінансової підтримки держави ОТГ в розрізі її окремих видів. Що стосується обсягів коштів, то вони суттєво зросли за 2014-2019 рр. у 41,5 рази: з 0,5 млрд грн у 2014 р. – до 20,75 млрд грн у 2019 р.

Особливу роль в реалізації фінансової підтримки ОТГ відіграє ДФРР. Важливо, що програми і проекти, які здійснюються за рахунок ДФРР, підлягають спів фінансуванню з місцевих бюджетів на 10%.

Потужним стимулом для об'єднання громад є суттєве зростання обсягів наданої їм державної підтримки для місцевого та регіонального розвитку, яка за 2014-2019 рр. повинна зрости у 41,5 разів. Загалом сума державної допомоги у 2019 р. запланована у розмірі 20,75 млрд грн, з них: 0,5 млрд грн – кошти на підтримку секторальної регіональної політики; 5,0 млрд грн – субвенція на розвиток медицини у сільській місцевості; 0,75 млрд грн – кошти на будівництво спортивних об'єктів; 2,1 млрд грн – субвенція на інфраструктуру ОТГ; 7,7 млрд грн – державний фонд регіонального розвитку; 4,7 млрд грн – субвенція на соціально-економічний розвиток. Крім того, заплановано виділення 14,7 млрд грн субвенції на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг загального користування місцевого значення. Державна фінансова підтримка громадам Тернопільської області у 2019 р. за трьома програмами (державний фонд регіонального розвитку, субвенція ОТГ, субвенція на сільську медицину) становитиме загалом 603,2 млн грн.

За 2015-2019 рр. було заплановано за кошти ДФРР на будівництво 3730 об'єктів на загальну суму 18,7 млрд. грн. Найбільше об'єктів було профінансовано у Донецькій (313), Закарпатській (302), Луганській (268) та Львівській (263) областях. Найменше коштів за останні 5 років було спрямовано у Черкаську, Кіровоградську, а також Миколаївську області. Черкаській області надано 487 млн. грн, Кіровоградській та Миколаївській - по 388 млн грн. Найменше об'єктів було профінансовано у м. Києві (26), Одеській (36) та Кіровоградській (66) областях.

Якщо розглядати фінансування об'єктів з ДФРР за галузевою ознакою, то слід зазначити, що на фінансування освіти було направлено за 2015-2019 рр. 44,8% усіх коштів, на житлово-комунальне господарство та інфраструктуру – 22,5%, медичні заклади – 16,2%, ремонт доріг – 7,9%, соціально-культурну сферу – 5,5%, дитячі та спортивні майданчики – 3,2% коштів ДФРР [2].

Законом України “Про Державний бюджет України на 2019 рік” були внесені зміни до процесу розподілу коштів ДФРР, який тепер усе більше нагадує процес розподілу субвенцій, коли значна частина коштів розподіляється фактично “в ручному режимі”. Так, Кабінет Міністрів України отримав право як виняток з положень статті 24-1 Бюджетного кодексу витратити 50% коштів фонду на визначені ним пріоритети. Тобто

в обхід визначеним процедурам Уряд призначатиме, куди спрямовувати кошти ДФРР.

Ми згодні з фахівцями, які акцентують на наступних проблемних питаннях:

- на основі яких критеріїв уряд вирішуватиме долю цих коштів (якщо критеріїв немає, то розподіл фактично відбувається “в ручному режимі”)?

- чи враховуватимуться принципи рівномірного між різними регіонами розподілу коштів та чи буде розподіл політично неупередженим?

- чи враховуватиме уряд при розподілі Державну стратегію регіонального розвитку, а також регіональні стратегії розвитку?

- для чого ця норма, яка ставить прозорість процесу розподілу коштів під сумнів, якщо можна працювати над удосконаленням процедур розподілу коштів? [2].

Вище зазначеним законом було також надано право народним депутатам подавати свої пропозиції до Міністерства розвитку громад та територій України з переліком інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку. Це також, на нашу думку, сприяє посиленню суб'єктивізму та непрозорості розподілу коштів фонду. Доцільно такі зміни порівняти з аналогічним процесом щодо надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на соціально-економічний розвиток окремих територій.

В регіональному розрізі розподіл коштів ДФРР на 2019 р. представлений так: найбільше коштів повинно бути спрямовано в такі регіони: м. Київ (428,6 млн грн), Донецька обл. (948,4 млн грн), Луганська обл. (489,8 млн грн), Дніпропетровська обл. (467,0 млн грн), Харківська обл. (389,6 млн грн), Львівська обл. (367,0 млн грн), Одеська обл. (346,1 млн. грн.). Найменше коштів заплановано для Кіровоградської обл. (137,8 млн грн), Миколаївської обл. (164,7 млн грн), Черкаської обл. (175,8 млн грн).

У 2019 р. фахівцями Рахункової палати України було проведено аудит ефективності використання коштів фонду та встановлено низку недоліків і порушень. Так, у 2017-2018 рр. мало місце неповне освоєння виділених коштів; виділення коштів регіонам із запізненням; неекономічне та неефективне використання коштів; спрямування коштів на мало

вартісні та соціальні проекти, наприклад, у Закарпатській, Тернопільській та Сумській областях [3].

Не зважаючи на наявність нормативного забезпечення порядку розподілу та використання коштів ДФРР у сфері його функціонування є низка проблем. Так, за результатами перевірок Рахункової палати виявлено таке:

- Міністерство розвитку громад та територій України, окремі державні адміністрації та органи місцевого самоврядування не змогли забезпечити належного управління коштами, унаслідок чого не досягнуто повною мірою його головної мети – підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;

- наявна нормативно-правова база розподілу та використання коштів державного фонду є достатньою для забезпечення законного і цільового використання коштів державної фінансової підтримки розвитку регіонів, водночас окремі положення статті 24-1 Бюджетного кодексу України, якими, зокрема, врегульовані питання спрямування коштів ДФРР на економічний розвиток регіонів, потребують вдосконалення;

- розподіл коштів фонду в 2017 і 2018 роках за територіями та інвестиційними програмами і проектами регіонального розвитку здійснювався Кабміном за пропозиціями Міністерства розвитку громад та територій України (на підставі рішень його комісії) з порушенням визначених строків (пропозиції мають надійти до 1 травня);

- окремими обласними та Київською міською державними адміністраціями не було забезпечено дотримання бюджетного законодавства та законодавства про містобудівну діяльність і публічні закупівлі, що стало однією з причин незаконного та неефективного використання коштів державного бюджету;

- у 2017–2018 рр. виявлено порушення вимог законодавства при управлінні коштами ДФРР Міністерством розвитку громад та територій України, а також законодавства на місцях, з боку одержувачів коштів, що свідчить про відсутність в міністерстві належної системи внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту, що не відповідає вимогам Бюджетного кодексу України [3].

Крім того, фахівцями Рахункової палати за результатами перевірок в окремих регіонах встановлено, що питома вага коштів фонду, використаних з порушеннями бюджетного законодавства, становить

17,3%, неефективно використано – 14%, що свідчить про низький рівень управління і неналежний стан фінансової дисципліни при освоєнні коштів державного бюджету на місцях. Всього аудиторі перевірили ефективність використання 1133,8 млн грн (16,5% загальних касових видатків по державі).

Щорічний обсяг ДФРР має складати не менше 1% від доходів загального фонду держбюджету. Проте, відповідно до внесених змін до закону, дія цієї норми була призупинена на 2016, 2017, 2018 та 2019 роки. Однією з умов фінансування з ДФРР є те, що передбачена мінімальна сума коштів на один об'єкт, який може бути профінансований – 1 млн грн. Проте на практиці об'єктів із меншим фінансуванням виявилось більше 1100 (майже 30% від загальної кількості).

За висновками громадських організацій, мають місце випадки, коли кошти ДФРР використовуються в агітаційних та медійних цілях, але їх кількість незначна та у декілька разів менша, ніж кількість випадків піару на субвенціях на соціально-економічний розвиток (лише 2,8% від усіх випадків піару на бюджетних ресурсах) [2].

Це пов'язано з тим, що розподіл коштів ДФРР відбувається за більш чіткими та зрозумілими процедурами, ніж розподіл субвенцій на соціально-економічний розвиток, а також у декілька етапів (від конкурсних комісій у регіонах до конкурсної комісії при Міністерстві розвитку громад та територій України). Крім того, на значній частині об'єктів, що побудовані за кошти ДФРР, наявне спеціальне маркування.

Підсумовуючи, слід зазначити, що чинна практика розподілу і використання коштів ДФРР не позбавлена певних недоліків, які значно зменшують ефективність даного потенційно дієвого інструменту державної підтримки та прискорення регіонального розвитку. Тому необхідні подальші дії законодавчої та виконавчої влади, спрямовані на вдосконалення нормативної бази функціонування ДФРР, формування дієвої системи контролю за розподілом та використанням бюджетних ресурсів.

Література:

1. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Станом на 10 січня 2020 / Міністерство розвитку громад та територій України. URL:

<https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/10.09.2019.pdf>
(дата звернення 01.03.2020).

2. Як відбувається розподіл коштів ДФРР. Дослідження ОПОРИ.
URL: <https://www.oporaua.org/> (дата звернення 01.03.2020).

3. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів ДФРР URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/7-1_2019/Zvit_7-1_2019.pdf (дата звернення 01.02.2020).

Росенко Таїна Ігорівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

РИЗИКИ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Світова економіка, яка остаточно не відновилась після фінансової кризи 2008-2009 років, періодично перевіряється на міцність регіональними збройними конфліктами, загрозами терористичних атак і хвилями міграції. У 2020 році новою та неочікуваною загрозою для глобальної економіки стала пандемія вірусу. Можливо деяким із держав і вдасться опинитися поза «зоною ураження» економіки через спалах COVID–19, проте, в більшості країн, які охоплені епідемією, доведеться зіштовхнутися з фінансовими наслідками що обчислюватимуться мільярдами доларів США.

В даний час зважаючи на складність геополітичної та економічної кон'юнктури в світі і всередині окремих регіонів, фінансова політика багатьох держав передбачає істотні обсяги витрат. У зв'язку з цим на всіх рівнях бюджетної системи часто виникає ситуація, коли для забезпечення принципу збалансованості, що лежить в основі бюджетування, необхідне залучення додаткових фінансових ресурсів як з власних джерел, так і з використанням позикових.

Наша держава не є винятком. З початку становлення України, як незалежної держави до сучасного етапу економічного розвитку спостерігається постійна залежність від зовнішніх джерел фінансування. Це зумовлено дефіцитом державного бюджету, і як наслідок - боргового

методу його покриття через залучення коштів на внутрішньому і зовнішньому фінансових ринках шляхом випуску державних цінних паперів.

На тлі зазначених факторів, основною метою України в управлінні державним боргом є урахування ризиків при залученні необхідного фінансування за найнижчої можливої вартості.

Ризики державного боргу – це відхилення фактичних значень показників від планових, що ускладнює виконання боргових зобов'язань державою та призводить до зростання бюджетних витрат внаслідок збільшення сум погашення й обслуговування боргу [2, с. 6]. Збільшення ризиків боргового портфеля загрожує дефолтом, тобто відмовою держави від виконання власних зобов'язань, що передбачає закриття зовнішніх кредитних ринків, арешт закордонних активів, скорочення інвестицій, «заморожування» соціальних виплат, обвал економіки тощо. Тому середцілей управління державним боргом є мінімізація наступних ризиків державного боргу: ризику рефінансування, кредитного ризику, ризику ліквідності тощо (див. рис. 1).

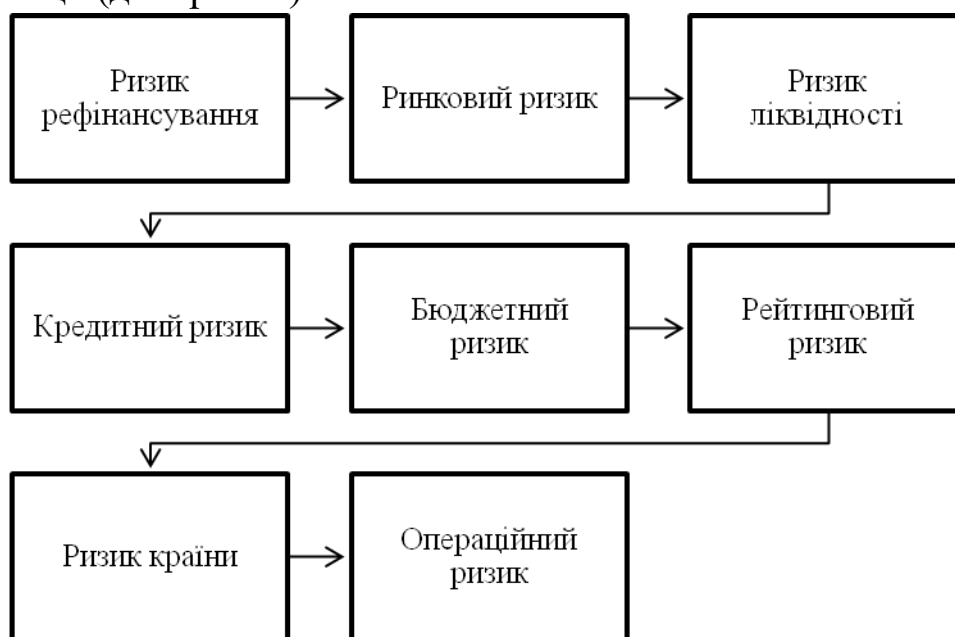

Рис. 1. Класифікація ризиків державного боргу за ознакою джерела ризику*

*Складено автором самостійно.

В Україні в період економічної кризи 2014-2016 рр., економіка потребувала великої кількості фінансових ресурсів. Основними причинами даної тенденції були капіталізація «Приватбанку», яка

обійшлася в 155 млрд. грн., значний дефіцит бюджету у 2014 р. (72 млрд. грн.), девальвація гривні з 11,9 грн. за дол. США в 2014 р. до 25,5 грн. за дол. США в 2016 р., бюджетне фінансування НАК «Нафтогаз України», анексія Криму та окупація східних областей України, зростання витрат на оборону з 0,1% ВВП до 2,7% ВВП. Зазначені фактори призвели до зростання державного боргу України в 4 рази (з 584,1 млрд. грн. у 2013 р. до 2,14 трлн. грн. у 2017 р.).

Міністерство фінансів України прогнозує розмір державного боргу і гарантованого державою боргу станом на 31.12.2020 року в сумі 2463,3 млрд. грн. або 54,1% ВВП. Для порівняння: станом на 31.12.2018 року обсяг державного і гарантованого боргу становив 2168,5 млрд. грн. або 60,9% до ВВП.

Таким чином, законом про бюджет закладається тенденція подальшого зростання абсолютної суми державного та гарантованого боргу при скороченні його відносного розміру. Однак, зменшення відносної величини державного боргу в 2020 році не стане індикатором підвищення ступеню збалансованості державних фінансів чи проведення боргових операцій, а відобразить вплив макроекономічних тенденцій.

Так, нестабільність економічної та соціальної ситуації є «головними ворогами» дефіцитного фінансування. Натомість задля проведення ефективної політики запозичень та досягнення, в кінцевому результаті, економічного зростання, а не зростання державного боргу потрібна стабільна ситуація в державі з низьким рівнем ризиків. Особливу увагу варто звернути на реалізацію валютного ризику, що в результаті недостатньої кількості золотовалютних резервів у 2015 р. (лише 7,5 млрд. дол. США) став основною причиною обвалу гривні, дестабілізації банківської системи та подальшого зростання державного боргу.

Також є необхідним проведення оптимальної боргової політики, так МВФ рекомендує, державам учасникам не допускати перевищення державного боргу 60% ВВП.

Надмірне зростання державного боргу підвищує боргове навантаження, а різкий ріст витрат на обслуговування та погашення в умовах обмеженості фінансових можливостей бюджету, являється одним із ключових джерел ризиків бюджетної системи країни.

З метою гарантування виконання Україною наявних боргових зобов'язань необхідним є забезпечення надійного доступу до ринків

капіталу в наступних роках та постійний контроль ризику рефінансування. Тому, з метою розподілу ризику рефінансування протягом наступних років за можливості має надаватися перевага випуску боргових інструментів з довшим строком обігу та амортизаційним графіком погашення.

Таким чином, з огляду на високий рівень боргового навантаження і несприятливу валютну структуру боргу, ризику боргової стійкості в Україні все ще оцінюються як доволі високі. Надмірний обсяг державного і гарантованого державою боргу наражає державні фінанси України на вплив ризиків рефінансування боргу, ризиків зростання світових відсоткових ставок і девальвації національної валюти, які можуть викликати загострення боргових проблем при виникненні осередків дестабілізації на міжнародних фінансових ринках чи погіршенні внутрішньо-економічної ситуації в Україні.

Література:

1. Рогач Ф. Риски и оценки государственного долга Украины. *Економіст*. 2012. № 3. С. 74 – 76.
2. Лондар С. Л., Башко В. Й. Підходи до систематизації й контролю ризиків, пов'язаних із управлінням державним боргом в Україні. *Фінанси України*. 2012. № 6. С. 3 – 14.
3. Королюк Т. О. Структурні ризики державного боргу та політика запобігання дефолту в Україні. *Академічний огляд*. 2016. № 2. С. 30-36. URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2016_2_5 (дата звернення: 20.03.2020).
4. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2019–2022 роки: Постанова КМУ від 05.06.2019 р. № 473. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras> (дата звернення: 20.03.2020).

Савіцька Світлана Миколаївна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидорчук А.А.

ТАРИФНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЖИТЛОВО- КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) – це одна з найбільш складних галузей, результати діяльності якої значною мірою визначають соціально-економічні показники розвитку суспільства. Незважаючи на багатогалузеву структуру, житлово-комунальне господарство являє собою цілісну систему національного господарського комплексу, яка забезпечує належну комфортну життєдіяльність населення [1].

Попри стійку тенденцію до зростання тарифів на житлово-комунальні послуги, сфера функціонує збитково і з кожним роком фінансовий стан галузі погіршується. Так, у 2019 році підприємства сфери отримали збитки у сумі 1,3 млрд. гривень, що на 22,2% більше порівняно з відповідним періодом 2018 року. Дебіторська заборгованість збільшилась на 1 млрд. грн., акредиторська – на 3,4 млрд. грн.

В комунальній галузі існує недосконала система ціноутворення, яка призводить, насамперед до великої асиметрії між тарифами різних регіонів та до невідшкодування населенням собівартості послуг, а підприємствами – перевищення тарифу над собівартістю в 2-3 рази [2].

За останні роки тарифи в середньому зросли на 745%: ціни на газ зросли на 1080%, на опалення – на 1220% з 1 січня 2014 року. Заборгованість по тарифам з 2013 року збільшилась в 5,2 рази і складає 2,3 млрд. дол. США. Зрозуміло, що таке зростання руйнує економіку, як з боку споживання (мінімізація витрат та вільних грошей в економіці), так і з боку виробництва (збитковість та знищення підприємств і галузей, що використовують в якості головних ресурсів газ та електричний струм).

Відповідно до закону вартості – ціна реалізації товару полягає у відповідності витрат на виробництво товару його обмінному еквіваленту. На сьогодні до складових тарифів, крім заборгованості, штрафів, пені,

відносять такожі витрати природних ресурсів на тимчасовоокупованих територіях та в Криму, отримувати плату за які поки що немаєможливостей, компенсацію за системні прориви та аварії застарілої інфраструктури, яка не амортизується та не оновлюється.

Збільшення тарифів на житлово-комунальні послуги (ЖКП) обґрунтовується також запровадженням ринкової ціни, проте споживач не бере участі в ціноутворенні, що в свою чергу суперечить принципу формування ринкової вартості (взаємодії попиту та пропозиції) і підтверджує, що тарифна політика не може бути ринковою за своєю економічною природою. Більше того, ціноутворення є зовнішнім, тому ідеться саме про адміністративну ціну.

Враховуючи низьку еластичність попиту на ЖКП, споживач, вразі підвищення ціни на ці послуги, не може відповідно скорочувати обсяг придбання, а також не може відмовитись від споживання цього товару – це призводить до формування та збільшення заборгованості.

Недосконалість амортизаційної та інвестиційно-модернізаційної політики житлово-комунальних підприємств може використовуватись для приховування корупції в сфері державних закупівель іншими суб'єктами. Переважна більшість підприємств, що надають комунальні послуги є приватизованими. Таким чином відбувається формування економічної системи державного монополізму.

Отже, постійне підвищення на комунальні послуги призводить до таких негативних наслідків:

- скорочення сукупного попиту, падіння ВВП через зменшення обсягів споживання продукції малого бізнесу, зростання дефіциту бюджету;

- зростання заборгованості в сфері комунальних послуг, боротьба з якою будуть через прямі виплати з державного бюджету, що також приведе до збільшення дефіциту бюджету;

- підвищена загроза дефолту, постійні стрибки валютного курсу, що пов'язані зі придбанням та виведенням валюти за кордони України власниками природних монополій.

Система фінансування галузі і тарифна політика в нових умовах повинна забезпечити поступовий перехід на бездотаційний, самоокупний принцип роботи. Шляхами покращення даної ситуації є націоналізація підприємств, що надають комунальні послуги, їх зовнішній аудит,

створення народних наглядових рад та формування зрозумілих і економічно обґрунтованих цін [3]. Більше того, житлово-комунальні підприємства повинні виконати низку процедур з метою забезпечення ефективної організації системи обліку та аналізу. До прикладу, розробити робочий План рахунків та типової їх кореспонденції, скласти план документації та документообігу, технічного оформлення облікової інформації та проведення внутрішнього аудиту, здійснити аудит виконання договорів зі споживачами та постійний контроль якості наданих житлово-комунальних послуг [4].

Для посилення суспільного контролю доцільно підвищувати рівень інформування населення та поглиблювати його економічний світогляд.

Література:

1. Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 року № 869. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-p> (дата звернення: 20.03.2020).

2. Тарасюк А.В., Ліскова Г.А. Стан, проблеми та перспективи розвитку підприємств комунальної сфери в Україні. *Вісник ХНТУ*. 2019. №3 (70). С. 245 – 251.

3. Яковенко Р.В. Як підняття тарифів гальмує економіку: вісник «День» №83, 2019. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/8886> (дата звернення: 20.03.2020).

4. Головчак Г.В., Юрченко О.Б. Обліково-аналітичне забезпечення тарифної політики на ринку житлово-комунальних послуг України. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2019. № 38-2. С. 119 – 126.

Садовник Петро Степанович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Петрушка О.В.

**СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ
СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Соціальне забезпечення є складовою соціальної політики держави і одночасно вважається невід'ємним компонентом системи соціального захисту і соціальної роботи зокрема. Так одним з головним показником рівня розвитку країни є забезпечення соціальним захистом усіх верств населення через застосування ефективної соціальної політики, а формою її реалізації виступає ефективний та якісний процес фінансування соціальної сфери, що в свою чергу забезпечить належний розвиток як суспільства так і економіки в цілому.

Стаття 1 Конституції проголошує Україну демократичною, соціальною правовою державою [1]. Ця конституційна норма виступає фундаментальним принципом, що завдає вектор суспільного розвитку. Світовий досвід свідчить про те, що конституційно проголошують себе соціальними ті держави, які не тільки зобов'язуються гармонізувати інтереси особистостей, соціальних груп і всього суспільства, виключити їх антагоністичне протиставлення та підкорення одне одному, а й проявляють політичну волю щодо послідовного втілення в життя цих зобов'язань. Зважаючи на вище сказане, доцільно розглянути соціальну функцію держави через призму функціонування соціальної держави, а відтак її єдиним джерелом фінансування виступають бюджети різних рівнів.

В Україні схвалено Концепцію соціальної держави, яка передбачає закріплене в конкретних механізмах реалізації системне визначення найважливіших цілей, принципів, пріоритетів держави щодо забезпечення суспільного прогресу. Запорукою її реалізації виступають: консолідованість суспільства та вираженість практично-політичних дій органів державної влади, громадських та суспільних об'єднань, високорозвинений економічний потенціал держави, внутрішньополітична стабільність. Розвиток соціальної держави значною мірою зумовлюється також моральними чинниками.

Головним атрибутом соціальної держави є реальна відсутність бідних, а не декларативне проголошення допомоги соціально уразливим верствам. При цьому добробут забезпечується не тільки і не стільки перерозподілом власності одних на користь інших, а головним чином стимулюванням і забезпеченням активної та ініціативної діяльності всіх громадян [2, с. 20].

Як соціально економічна категорія соціальне забезпечення є відносинами щодо перерозподілу національного доходу з метою забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків.

Згідно зі ст. 46 Конституції України: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх в разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, в також у старості». В цій же статті визначається мінімальний рівень такого забезпечення: «Пенсії та інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму встановленого законом» [1].

У науковій літературі можна зустріти різні визначення «соціальне забезпечення». Так, фахівці в галузі права соціального забезпечення, наприклад П.В. Галаганов його трактує так: «Соціальне забезпечення – це одна із способів розподілу частини валового внутрішнього продукту шляхом надання громадянам матеріальних благ з метою вирівнювання їхніх особистих доходів у випадках настання соціальних ризиків за рахунок коштів цільових фінансових джерел в обсязі та на умовах, суворо нормованих суспільством, державою, для підтримки їх повноцінного соціального статусу [3, с. 212].

На думку В.В. Зубенко та І.В. Самчинської, «державне соціальне забезпечення – це гарантована система матеріального забезпечення громадян (у грошовій і (або) в натуральній формі) після досягнення певного віку, у разі інвалідності, втрати годувальника, тимчасової непрацездатності, виховання дітей, втрати трудового заробітку та доходу і в інших випадках спеціально обумовлених законом, а також охорони здоров'я і здійснюється за рахунок спеціально створених позабюджетних фондів обов'язкового соціального страхування, які формуються за рахунок страхових внесків (єдиного соціального податку) та асигнувань з державного бюджету уповноваженими органами в порядку, встановленому законодавством)» [4, с. 41 – 43].

С.В. Калашников вважає, що соціальне забезпечення це система суспільних відносин, що складаються між громадянами та органами держави, місцевого самоврядування, організаціями з приводу надання громадянам за рахунок спеціальних фондів медичної допомоги пенсій,

допомог та інших видів забезпечення при настанні життєвих обставин, що тягнуть за собою втрати або зниження доходу, підвищені витрат, малозабезпеченість, бідність [5, с. 42].

Ці визначення містять сутнісні ознаки явища соціального забезпечення і відображають його особливості. Найбільш важливі з них: соціальне забезпечення здійснюється державою з цільових, спеціальних фондів, а також фондів обов'язкового соціального страхування. Воно спрямоване на вирівнювання доходів громадян, підтримання їх повноцінного соціального статусу у встановлених законом випадках: втрати або зниження доходів, старості, інвалідності, тимчасової непрацездатності, втрати годувальника тощо.

Структурно соціальне забезпечення включає в себе, у відповідності з цими законами, такі організаційно-правові форми, як соціальне забезпечення в порядку обов'язкового соціального страхування і за рахунок асигнувань з державного бюджету. Отже, соціальне забезпечення можна визначити як систему державних і суспільних заходів із матеріального забезпечення громадян на випадок старості, інвалідності, хвороби, в разі втрати годувальника та в інших установлених законодавством випадках.

Таким чином, соціальна функція держави передбачає забезпечення на державному рівні соціальних благ і послуг населенню, а також обов'язковість соціального захисту і соціального забезпечення найбільш уразливих верств населення, визначення рівня соціальних стандартів та соціальних гарантій; проведення соціальної політики в державі з метою сприяння зайнятості населення, підвищення його добробуту, рівність доступу кожного громадянина до інтелектуального і духовного розвитку та збереження здоров'я.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.04.2020).
2. Сидор І.П. Бюджетне забезпечення соціальної функції держави. *Світ фінансів*. 2013. № 3. С. 19 – 29.
3. Галаганов В.П. Право соціальногообеспечения. Учебник. М.: Изд. Центр «Академия», 2014 р. 416 с.

4. Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. Бюджетний моніторинг. ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи ЗМФІ-II) впровадження», USAID. 2015. 72 с.

5. Калашников С.В. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. С. 41 – 47.

Сахань Альона Андріївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Петрушка О.В.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Пенсійне забезпечення є визначальним елементом державних соціальних гарантій і важливою умовою сталого розвитку суспільства. Тому доцільно розглядати його як особливий елемент соціальної функції держави і водночас як сукупність методів задоволення матеріальних потреб тих верств населення, які мають право на отримання пенсії відповідно до чинного законодавства.

Пенсійна система за структурою та змістом є комплексом економічних відносин і певних фінансових механізмів, за допомогою яких здійснюється формування та використання пенсійних фондів і створюються необхідні умови для пенсійного забезпечення відповідних категорій населення. На пенсійне забезпечення безпосередньо впливає державна пенсійна політика, напрями, форми і зміст якої залежать від рівня суспільного розвитку, мотивації уряду, активності громадян, ідеології керівних партій та опозиції, а також співвідношення соціальних інтересів. Пенсійна система в трансформаційний період повинна бути динамічною та адекватною до змін інституціонального середовища, а також базуватися на гармонійній співпраці соціальних партнерів – держави, фізичних осіб, суб'єктів господарювання, створювати ефективний механізм для фінансового забезпечення окремих верств населення [1, с. 175].

Формування державної пенсійної системи відбувається у результаті суспільної угоди з метою реалізації ефективної соціальної політики держави у сфері пенсійного забезпечення громадян, особливості якої визначені впливом економічних, політичних, соціальних чинників, а також культурних поглядів і звичаїв суспільства, національного менталітету.

З 1 січня 2004 р. було розпочато впровадження пенсійної реформи згідно Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. № 1058-IV та «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057-IV, зміст якої полягає у запровадженні трирівневої пенсійної системи. Однак фактичне впровадження пенсійної реформи за запропонованим механізмом гальмується насамперед внаслідок сталої недовіри суспільства до недержавних фондів фінансових ресурсів. Тому основне навантаження щодо фінансового забезпечення пенсійних виплат несе Пенсійний фонд України [2].

Поступове збільшення демоекономічного тиску на систему державного пенсійного забезпечення також ускладнює ситуацію (за співвідношенням кількості осіб пенсійного й працездатного віку, а також чисельності пенсіонерів та платників страхових внесків до ПФУ). Якщо у 2015 р. населення працездатного віку переважало населення пенсійного віку в 2,24 рази, то наприкінці 2020 р. цей показник очікується вже на рівні 2,03, а у 2040 р. – 1,36. У довгостроковій перспективі така тенденція суттєво знизить фінансові можливості солідарної системи пенсійного забезпечення [3, с. 136 – 137].

Одними з основних чинників неефективного впровадження пенсійної реформи в Україні є вразливість солідарної пенсійної системи до політичних ризиків, постійне погіршення демографічної ситуації через нестримний процес старіння нації, нестабільність законодавчої бази, невпинна міграція кваліфікованої робочої сили, відсутність заохочувального впливу солідарної системи на флуктуації на ринку праці. До того ж співвідношення чисельності осіб, які отримують пенсії, та працездатного населення наближається до критичної межі.

Для того, щоб оптимізувати формування ресурсів Пенсійного фонду України й збалансувати його бюджет, на нашу думку, доцільно вжити наступні заходи:

- підвищити рівень оплати праці насамперед внаслідок її легалізації;

– посилити заходи щодо розширення легальної зайнятості населення;

– забезпечити раціональне співвідношення в розмірах оплати праці працівників бюджетної і небюджетної сфер;

– збільшити ефективність моніторингу Пенсійного фонду України (ПФУ) адекватності стану сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) фактичному розміру виплаченої заробітної плати;

– сприяти погашенню заборгованості із виплати заробітної плати, яка є причиною зниження обсягів сплати єдиного соціального внеску [3, с. 138].

Проблема оптимізації мобілізації ресурсів Пенсійного фонду України полягає насамперед у вдосконаленні формування його власних доходів, основну частку яких складає єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Тому важливим напрямом подальших досліджень вважаємо визначення оптимального рівня ЄСВ та особливостей його перерозподілу між працівником та роботодавцем з метою забезпечення необхідного обсягу фінансових ресурсів ПФУ та зниження навантаження на державний бюджет України.

Література:

1. Мальований М. Теоретичні основи фінансового забезпечення соціального захисту. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 5/1 (132).174–185с.

2. Звіти про роботу Пенсійного фонду України за 2011–2019 рр. URL: <http://pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index> (дата звернення: 29.03.2020).

3. Петрушка О. Шляхи удосконалення практики мобілізації доходів Пенсійного фонду України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. С. 136–139.

Табака Соломія Андріївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Карпишин Наталія Іванівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ТНЕУ

ІРРАЦІОНАЛЬНІ ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ ГРОМАДЯН: НАСЛІДКИ І ШЛЯХИ УНИКНЕННЯ

Під впливом різних поведінкових чинників люди приймають ірраціональні фінансові рішення, навіть не здогадуючись про можливі їхні негативні наслідки. Люди не завжди правильно вміють відтворювати інформацію та оцінювати точність своїх знань і вмінь. Вони можуть реагувати на форму подачі інформації, переоцінювати її важливість, але не володіють належним самоконтролем для здійснення необхідних дій.

В результаті своїх численних експериментальних досліджень науковці дійшли висновку, що нераціональна поведінка, яку економісти вважали девіантною і випадковою, насправді значно більше розповсюджена, особливо, коли йдеться про прийняття рішень в умовах невизначеності та нестабільності. Коли невизначеність стає домінуючим станом суспільства, а звичні норми не працюють, індивіди починають діяти нераціонально. При цьому психологи стверджують, що фінансова поведінка – це реакція на соціально-економічну та політичну реальність, яка не викликає оптимізму й породжує тотальну недовіру до всіх інститутів: як політичних, так і фінансових [1].

Нерідко безпідставна самовпевненість громадян, штовхає їх на невиправданий ризик при здійсненні фінансових операцій, які потребують уваги і відповідальності. Особливо небезпечною є ситуація, коли до самовпевненості додається така емоція як жадібність. Людина, яка не має адекватних фінансових знань і прагне легкого збагачення, стає жертвою обману і шахрайства. Парадоксальним є факт, що попри високий рівень недовіри українців до фінансових інституцій, вони все ж стають жертвами фінансових пірамід. Наприклад, спокушаючись на високі відсотки і нереальні обіцянки, 250 тис. українців постраждали від фінансової піраміди «Helix» [2]. *Зовсім недавно з'явилась інформація, що в Україні закрилася найбільша фінансова піраміда під назвою B2B Jewelry. Гаряча лінія не приймає вхідні дзвінки, а на сайті піраміди нові статті востаннє виходили 16 березня. Довірливим клієнтам продавали сертифікати, обіцяючи величезний заробіток, тоді як реальний заробіток мають тільки організатори. За оцінками експертів, в Україні вкладниками B2B Jewelry стали від 200 000- 400 000 осіб [3].*

Варто зазначити, що фінансові піраміди в Україні переважно виникали в періоди нестабільності, трансформаційних процесів в економічній системі. У кризові періоди громадяни втрачають довіру до фінансових установ, таких як, наприклад, банки, страхові компанії, і починають шукати інші способи збереження своїх заощаджень, чого і очікують засновники пірамідальних схем, що пропонують особам легкий заробіток за мінімальних ризиків. Також не останнім фактором, що впливає на кількість таких схем у країні, є відсутність чіткого законодавчого регулювання функціонування фінансових структур пірамідального типу, яким характерні ознаки шахрайства.

Реалізація стратегій, які допомагають уникнути негативного впливу поведінкових чинників, є важливим кроком на шляху до забезпечення спроможності людей здійснювати обдумані рішення і грамотно управляти фінансовими ресурсами. Стратегія, яка базується на ідеї лібертаріанського патерналізму, передбачає, що свідома держава чи/ї приватні інституції мають ненав'язливо впливати (підштовхувати) на людей для того, щоб вони дбали про власне здоров'я, покращення та продовження життя.

Стратегія підвищення рівня фінансової грамотності населення передбачає впровадження просвітницьких заходів, які допомагають підвищити рівень фінансової грамотності домогосподарств, краще розуміти фінансові ризики, удосконалювати управління ними, а, згодом, приймати якісні фінансові рішення. Корисним є позитивний зарубіжний досвід реалізації програм фінансової грамотності населення, який підтверджує той факт, що належний рівень фінансової грамотності населення сприяє не лише підвищенню рівня життя громадян, а й позитивно впливає на стан ринку фінансових послуг і активізацію інвестиційних процесів у національній економіці.

Література:

1. Kahneman D., Tversky A. Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. *Econometrica*. 1979. vol. 47. P. 263–291.

2. От новой финансовой пирамиды пострадали 250 тысяч украинцев. URL: <https://vesti-ukr.com/strana/213884-piramidy>(дата звернення: 25.03.2020).

3. Сеть B2B Jewelry временно прекратила выплаты. Вкладчики жалуются, что им не на что жить. URL: <https://vesti.ua/strana/deneg-net->

dazhe-na-hleb-zamorozka-b2b-jewelry-shokirovala-vkladchikov(дата звернення: 25.03.2020).

Топорницька Христина Андріївна
студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ І СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

У сучасних економічних умовах практично кожна країнастикається з дефіцитом фінансових ресурсів, що часто призводить до невиконання нею своїх обов'язків. Макроекономічні дисбаланси спровокують проблемами, що виникають у сфері управління державним боргом країни.

Заміщуючи податкові платежі, внутрішні та зовнішні запозичення виконують роль фінансового механізму, що здатен прискорити економічне зростання та забезпечити сталий економічний розвиток. Однак, залучення державою позик призводить до зростання державного боргу [1].

За резиденцією кредитора державний борг поділяють на: зовнішній та внутрішній. Під зовнішнім боргом розуміють – заборгованість держави іноземним громадянам, фірмам, урядам та міжнародним фінансовим організаціям. Внутрішній борг – це заборгованість держави домогосподарствам та фірмам даної країни. Державний внутрішній борг гарантується всім майном, що перебуває у загальнодержавній власності. Погоджуємось із наведеними вище поглядами, що значний зовнішній борг є вкрай небезпечним явищем, оскільки накладає суттєвий фінансовий тягар на майбутні покоління та призводить до відпливу фінансових ресурсів з держави в рахунок оплати відсотків та основної суми боргу. На відміну від зовнішнього боргу, внутрішній не справляє суттєвого негативного впливу на економіку, оскільки не супроводжується відпливом капіталів за кордон та слугує інструментом перерозподілу доходів всередині країни.

На розвиток України в сучасних економічних умовах впливає сукупність багатьох негативних екзогенних та ендогенних факторів, що

почасти обумовлюють зниження темпів соціально-економічного розвитку держави. Це проявляється через несуттєві темпи зростання ВВП, від'ємне сальдо торговельного балансу, підвищення рівня безробіття, зниження темпів зростання податкових надходжень, та, як наслідок, зведення державного бюджету з дефіцитом і зростання державного боргу України.

Невиважена політика боргового фінансування хронічного дефіциту Державного бюджету України, що проводилась упродовж останнього десятиліття призвела до стрімкого зростання державного та гарантованого державою боргу. Так, упродовж 2012–2018 рр. усі показники державного та гарантованого державою боргу мали стійку тенденцію до зростання як у гривневому, так і у валютному виразі [3]. При цьому, найбільший темп приросту державного та гарантованого державою боргу (88,43%) спостерігався у 2014 р. У цей же період зовнішній борг України збільшився на 103,9% і становив 38,79 млрд. дол. США [4]. З 2015 р. темпи зростання показників державного боргу України уповільнюються, що є позитивною тенденцією. У 2018 р., порівняно з попереднім роком, темпи зростання державного та гарантованого державою боргу становили лише 1,62% [2].

Значний обсяг видатків Державного бюджету України на обслуговування внутрішніх та зовнішніх боргових зобов'язань звужує потенціал нашої країни щодо фінансування соціально-економічних потреб, що, у свою чергу, створює загрозу погіршення рівня життя населення та гальмування економічної активності. Дані явища погіршують перспективи економічного розвитку країни і підвищують ризики соціальних й політичних потрясінь.

Література:

1. Богдан Т. П. Державний борг України: особливості формування та управління в сучасних умовах. *Фінанси України*. 2013. № 1. С. 32 – 46.
2. Мелих О. Ю. Державний кредит і сучасний стан державного боргу України. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7509> (дата звернення: 11.04.2020).
3. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення: 11.03.2020).

4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua/> (дата звернення: 27.03.2019).

Тхоревський Олександр Миколайович,
адміністратор відділу контролю за призначенням та виплатою пенсій
і супроводження програмного забезпечення управління соціального
захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації
Київської області, слухач магістратури Навчально-наукового інституту
публічного управління ТНЕУ
Науковий керівник – д.е.н., професор Тулай О. І.

ОПЛАТА ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ

У сучасних умовах неможливо досягти якісних державних послуг та ефективного державного управління без кваліфікованих службовців. Функції державної служби визначаються основним її призначенням – виконання завдань держави з метою досягнення поставлених цілей. Актуальним питанням сучасної держави є спрямування діяльності у напрямку забезпечення сприятливих умов для довгого, безпечного, здорового та щасливого життя людей [1, с. 47]. У цьому контексті однією з термінових структурних трансформацій є реформа державного управління та формування нової парадигми оплати праці державних службовців.

Узагальнення підходів, які викладені в різних наукових джерелах, дає змогу визначити основні завдання та функції оплати праці державних службовців: забезпечувати як внутрішню (в системі державної служби), так і зовнішню (в контексті оплати праці в державі) рівність; мотивувати працівників до виконання їх посадових обов'язків з максимальним використанням їхніх вмінь та здібностей; відповідність вимогам чинного законодавства; утримувати кваліфіковані кадри; відбирати кваліфіковані кадри та забезпечувати припустимого рівня плинності кадрів тощо [2].

Водночас, відповідно до Закону України «Про державну службу» оплата праці державних службовців має забезпечувати достатні матеріальні умови для незалежного виконання службових обов'язків, сприяти укомплектуванню органів державної влади досвідченими і

компетентними кадрами, стимулювати їх ініціативну та сумлінну працю [3]. Однак у системі державної служби в даний час існують проблеми, що перешкоджають реальній адаптації до умов ЄС і потребують негайного вирішення: в системі державного управління відсутнє чітке законодавче розмежування адміністративних та політичних функцій; відсутнє закріплення в законодавстві критеріїв віднесення до посад державних службовців працівників, котрі реалізують відповідні владні державні повноваження; залишається низькою якість управлінських послуг, що надаються державними службовцями, відсутні національні стандарти та чітко регламентовані процедури надання послуг; недостатньо прозорою та відкритою залишається діяльність держслужбовців, не створені умови для надійного суспільного контролю за цією діяльністю, що призводить до порушень, зловживань, безвідповідальності, хабарів; недосконала система проходження державної служби, тобто система просування по службі, призначення на посади, відбору [4].

Європейський досвід реформ державної служби свідчить, що найбільш стійкими в часі та ефективними були ті реформи, що виступали частиною більш глобальних структурних змін в секторі державного управління, наприклад, коли частиною широкомасштабного перегляду державних видатків стала раціоналізація витрат на оплату праці державних службовців.

Досвід реформ різних країн в оплаті праці в державному секторі засвідчив, що: систематичний перегляд рівнів оплати праці в державному секторі централізовано або шляхом переговорів чинить на бюджетний дефіцит значно менший негативний вплив; найкращі показники планування бюджету демонструють країни, в яких немає системи автоматичної індексації заробітної плати до інфляції; найефективніше планування бюджету спостерігається в тих країнах, де запроваджено конкурентну модель управління кадрами; різниця в оплаті праці в приватному та державному секторах менша в тих країнах, що застосовують конкурентну модель управління кадрами; використання конкурентної моделі управління кадрами в органах державного управління збільшує гнучкість в коригуванні кількості працівників [5].

Опираючись на досвід ЄС, можемо виокремити риси, на які має бути зорієнтована українська модель організації праці державного службовця: 1) стимулювати виконавську дисципліну державних службовців шляхом

забезпечення їх високого соціального рівня, кар'єрного просування, належних умов праці; 2) контроль із врахуванням якості досягнутих результатів; 3) планування, направлене на досягнення конкретних результатів; 4) оцінювати персонал на основі індивідуального внеску працівника та досягнутого результату [6, с. 98].

З метою вдосконалення чинної системи оплати праці працівників державних органів та державних службовців необхідно сформувати ефективну систему інтегрованого зарплатного та кадрового обліку державних службовців, підвищити рівень моральної мотивації державних службовців щодо роботи шляхом одержання зворотного зв'язку, зменшити диспропорції в заробітних платах у секторі державного управління тощо.

Література:

1. Тулай О. І. Сучасні виклики публічним фінансам у контексті забезпечення сталого людського розвитку. *Публічна служба в Україні: реалії та перспективи розвитку*: збірник матеріалів круглого столу, приуроченого 100-річчю запровадження державної служби в Україні (22 червня 2018 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 47–51.

2. Капінус М. Р. Шляхи вдосконалення системи оплати праці державних службовців у сучасних умовах України. *Державне управління: теорія та практика*. 2005. №2. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/ds/05kmrsuu.pdf> (дата звернення: 02.03.2020).

3. Про державну службу: Закон України № 889-VIII від 10.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 02.03.2020).

4. Головата В. Реформування державної служби в умовах адаптації до стандартів Європейського Союзу. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/78428/33-Golovata.pdf?sequence=1> (дата звернення: 02.03.2020).

5. Реформа оплати праці державних службовців. Аналітична записка. URL: <https://ces.org.ua/wp->

content/uploads/2017/06/public_wages_note_ukr1.pdf (дата звернення: 02.03.2020).

6. Аналіз оплати праці державних службовців у контексті реформування системи державного управління: збірка досліджень [за заг. ред. В. М. Мазярчука]. К., 2019. 210 с.

Хомин Яна Василівна
студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Гупаловська Мирослава Богданівна
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ТНЕУ

ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В УКРАЇНІ

В умовах сучасності уряди багатьох розвинених держав прийшли до розуміння того, що освічені, впевнені в собі громадяни, які спроможні взяти на себе більшу відповідальність за особисті фінанси та відігравати активну роль на ринку фінансових послуг. Формують міцну основу для успішного розвитку суспільства.

Глобальна фінансова криза, показала важливість фінансової грамотності населення та засвідчила недостатній її рівень навіть у економічно розвинутих країнах світу.

У продовж останніх років у нашому суспільстві особливої актуальності набувають питання підвищення рівня фінансової грамотності й фінансової просвіти населення, адже фахівці-практики і науковці стверджують, а пересічні громадяни сьогодні розуміють, що відсутність елементарних знань у сфері управління власними фінансами, невміння вести сімейний бюджет, планувати витрати й уміло розпоряджатися заощадженнями не лише підривають фінансову основу кожного громадянина та кожної сім'ї, а й згубно впливають на економіку країни та її конкурентоспроможність у світовому вимірі.

ОЕСР визначає фінансову грамотність як "комплекс знань, вмінь, навичок, ставлення та поведінки людини, необхідних для ухвалення важливих фінансових рішень та для досягнення особистого фінансового добробуту [1]".

Щодо вітчизняних реалій фінансової обізнаності населення, то варто відзначити, що ступінь поширення фінансових послуг в Україні залишається низьким, особливо у порівнянні з європейськими державами. Так, за результатами першого всеукраїнського соціологічного

дослідження «Фінансова грамотність та обізнаність в Україні» було встановлено, що 39 % населення нашої країни не мають банківських рахунків. Більшість громадян користуються лише базовими фінансовими послугами, серед яких:

- оплата комунальних платежів через банк (72 %);
- користування банківським рахунком та пластиковою картою (68 %);
- споживчий кредит (30 %);
- проведення платежів через термінали платіжних систем (38 %);
- користуються послугою переказу грошей через банк (92%);
- обмін валюти (31 %) та інше [2].

Разом з тим, населення в Україні практично не користується інвестиційними послугами, зокрема такими фінансовими інструментами, як облігації, акції, або інвестування в недержавні інвестиційні чи пенсійні фонди.

При цьому українці не зацікавлені в отриманні більшого обсягу інформації про фінансові продукти. Це пояснюється кількома причинами – слабкою довірою до фінансової системи, браком коштів для здійснення інвестицій або нерозумінням того, як користуватися фінансовими послугами.

Належний рівень фінансової грамотності населення безпосередньо впливає на здатність ефективно управляти власним коштом, раціонально здійснювати їх розподіл на короткострокові та довгострокові заощадження.

Тому, підвищення рівня фінансової грамотності громадян має стати невід’ємним елементом фінансової культури суспільства.

Література:

1. Toolkit for measuring financial literacy and financial inclusion. OECD/INFE, 2018, P.4.
2. Роберт Бонд Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: Факти та висновки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/files/articles/1369/84/finlit_survey_6dec2010_ua.pdf

Хоптяр Павло Георгійович

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Дем’янюк Антоніна Вікторівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Забезпечення сталого розвитку держави тісно пов'язане з ефективністю бюджетного процесу, значну роль в котрому відіграє процес формування доходів бюджету, який охоплює складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них, складання проектів бюджетів, розгляд та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет). Отже, ефективно державне управління неможливе без відлагодженого механізму формування доходів бюджету на засадах прозорості, дієвості та якості бюджетних розрахунків [1].

У вітчизняній економічній літературі окремі питання формування доходів державного бюджету висвітлено у працях вчених-фінансистів, серед яких: О. Василик, В. Дем'янишин, А. Дем'янюк, О. Кириленко, З. Лободіна, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, С. Савчук, Л. Сафанова, В. Федосов, М. Чечетов, І. Чугунов, С. Юрій та ін.

Дослідження сучасного стану формування дохідної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет відображає рівень економічного розвитку країни, і завдяки ефективному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень громадян. Через державний бюджет органи державної виконавчої влади здійснюють реалізацію державної внутрішньої і зовнішньої політики, державне регулювання і стимулювання економіки, фінансування соціальної політики з урахуванням довгострокових інтересів країни [3].

В Україні основний склад доходів Державного бюджету визначається Бюджетним кодексом України та Законом України про Державний бюджет на відповідний рік, який затверджується Верховною Радою України. Відповідно до Бюджетного Кодексу України дохідні джерела поділено на чотири розділи:

- 1) податкові надходження (загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори);
- 2) неподаткові надходження (доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від

некомерційної господарської діяльності, а також інші неподаткові надходження);

3) доходи від операцій з капіталом;

4) трансферти (кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі) [4].

Найбільш питому вагу у формуванні доходів Державного бюджету України становлять податкові надходження. За результатами аналізу дохідної частини державного бюджету визначено, що частка податкових надходжень складає 89,4% від усіх доходів, неподаткових надходжень – 9,2%, доходів від операцій з капіталом – 0,1%, трансфертів – 1,3% [2]. Важливо зазначити, що за останні роки відбувається зростання частки податкових надходжень у структурі доходів Державного бюджету України. Отже, зростання темпів реального сектору економіки сприятиме зростанню податкових надходжень, що у свою чергу вплине на зростання обсягів дохідної частини державного бюджету з метою подальшого соціально-економічного розвитку держави.

Література:

1. Дем'янюк А. В. Бюджетне планування та прогнозування: сучасний стан та перспективи здійснення. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 48-3. С. 58 – 62.

2. Офіційний сайт Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 21.02.2020).

3. Слободянюк Н.О., Шикор К.І. Проблемні питання формування дохідної частини бюджету: сучасні реалії. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 15. С. 554 – 558.

4. Степанова В. О. Основні напрями формування доходів Державного бюджету України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. № 3(35). С. 116 – 120.

Хрін (Кундік) Зоя Сергіївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИКООРІЄНТОВАНИХ МЕТОДИК ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Упродовж останніх десятиліть у більшості країн світу надзвичайно багато уваги приділяється підвищенню рівня фінансової грамотності населення. І це цілком закономірно, адже належний рівень фінансової освіченості громадян сприяє підвищенню рівня їхнього життя, розвитку національної економіки та зростанню суспільного добробуту загалом. Не секрет, що фінансова обізнаність потрібна людині у будь-якому віці, адже обізнаний споживач фінансових послуг більше захищений від ймовірних шахрайських дій у фінансовій сфері. До того ж, високий рівень фінансової грамотності населення сприяє залученню коштів громадян в економіку країни, розвитку конкуренції на фінансових ринках і зміцненню фінансової системи держави.

Дослідженням проблем розвитку особистих (сімейних) фінансів загалом та фінансової грамотності населення зокрема займалися зарубіжні науковці: Г. Беккер, Ш. Данс, Е. Ларсон, А. Лусарді, Т. Хіра, Г. Шахназарян [1] та ін. Окремі вектори формування фінансової грамотності населення, як одного із пріоритетів сучасної державної політики, відображені у працях вітчизняних науковців: Н. Барадії [2], О. Дудчик [1], Л. Захаркіної, Т. Кізими [3; 4; 5], В. Корнівської, А. Кузнєцової [6], Г. Кучерової, Т. Латковської, І. Ломачинської, І. Матвійчук, І. Можарівської, Л. Покась, М. Тимошенко, Д. Радзішевської, В. Письменного, Т. Смовженко [6], О. Шаманської [3] та ін. Однак базові компоненти сучасної методики викладання фінансової грамотності у закладах освіти України та практичні аспекти їх реалізації залишаються не повною мірою розробленими, що свідчить про актуальність та практичну значимість їхнього дослідження.

Передусім зазначимо, що теоретичні знання, подані викладачем та здобуті студентами в аудиторії, повною мірою засвоюються лише тоді, коли вони будуть апробовані на практиці. Тож з метою удосконалення методики викладання фінансової грамотності у Тернопільському національному економічному університеті було організовано та проведено за безпосередньої участі студентів, спільно з педагогами загальноосвітніх, професійних та вищих навчальних закладів, низку цікавих і пізнавальних

науково-педагогічних заходів із вищезначеної тематики. Це, зокрема: Перший освітній форум «Упровадження курсу «Фінансова грамотність» в навчально-виховний процес у контексті змін сучасної освіти», Другий регіональний освітній форум «Особливості впровадження курсу «Фінансова грамотність» у контексті модернізації освітнього процесу», круглий стіл на тему: «Взаємодія освітян, влади і громадськості у підвищенні фінансової грамотності молоді Тернопілля», вернісаж-практикум для педагогів Тернопільської області «Проект «Фінансова грамотність» у контексті реформування освіти», Третій регіональний освітній форум з методики викладання фінансової грамотності, Другий Всеукраїнський вернісаж-практикум «Тиждень фінансової грамотності. Прев'ю».

Слід акцентувати, що у нинішніх умовах з метою удосконалення викладання фінансової грамотності досить корисним і необхідним є якомога ширше залучення фахівців-практиків для ґрунтовнішого розуміння студентами сучасних тенденцій, що відбуваються у фінансовій сфері України і сприяння втіленню креативних ідей студентства у практичну діяльність. Це, безумовно, стимулюватиме підприємницькі ініціативи здобувачів вищої освіти і у майбутньому допомагатиме їм у відкритті власної справи чи реалізації власного проекту. Скажімо, у ТНЕУ уже є позитивний досвід такої діяльності, коли переможець конкурсу студентських стартапів – проект «Кіно без меж» (створення тифлокоментарів до україномовних фільмів та організація їх показу для незрячих людей) – був зреалізований у м. Тернополі у 2019 році за безпосередньої і активної участі студентів та коштів «Громадського бюджету Тернополя».

Доцільним у сучасних умовах також вважаємо більш ширше використання у процесі викладання фінансової грамотності такого новаційного педагогічного методу як коучинг, що передбачає системний супровід зростання студента, спрямований на ефективне досягнення важливих для нього цілей у чітко визначені терміни; партнерську комунікативну співпрацю; розкриття потенціалу студента для досягнення максимального результату; супровід студента, що дозволить переміститися йому із зони проблеми в зону ефективного її вирішення; підтримка студента за індивідуальною освітньою траєкторією.

Насамкінець зазначимо, що у сучасних умовах надзвичайно актуальною є необхідність впровадження інтерактивних методів навчання у фінансову освіту, які передбачають застосування новітніх навчальних методик із використанням сучасних електронних та інтернет-технологій, активне залучення до освітньої діяльності з фінансової грамотності засобів масової інформації, використання соціальних мереж, розробка спеціалізованих веб-сайтів для розвитку навичок з фінансових питань для якомога більшого охоплення ними усіх верств населення.

Література:

1. Шахназарян Г. Э. Финансовая грамотность населения в свете современных тенденций развития образования. Финансы и кредит. 2011. № 20 (308). С. 51–58.

2. Барадія Н., Покась Л. Формування фінансової грамотності через впровадження педагогічних технологій. Актуальні питання гуманітарних наук. 2019. Вип 23. Том 1. С. 89-94.

3. Кізима Т., Шаманська О. Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу. Світ фінансів. 2014. Вип. 1. С. 16-26.

4. Кізима Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2012. Вип. 2. С. 64-71.

5. Кізима Т.О., Ребуха Л.З., Письменний В.В., Коваль С.Л. та ін. Методика викладання фінансової грамотності: навчальний посібник / за ред. д.е.н., професора Кізими Т.О., д.пед.н., доцента Ребухи Л.З.; 2 вид., перероб. і доп. Тернопіль: Економічна думка, 2020. 220 с.

6. Смовженко Т. С., Кузнецова А. Я. Фінансова грамотність населення та її вплив на розвиток економіки України. Регіональна економіка. 2013. №2 (68). С. 34-42.

Царук Олександр Олександрович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ: ОСВІТНІЙ КОНТЕКСТ

Потреби вирішення фінансових проблем стосуються всіх сфер життєдіяльності людини і є актуальним у всі її вікові періоди. Сучасна людина – це фінансово грамотна людина, яка може не лише ефективно управляти своїми матеріальними статками, а й програмувати їх перспективний розвиток, примноження, максимально орієнтуючись на реальні соціально-економічні умови життя і діяльності, зовнішні обставини, які регулюють увесь комплекс фінансових відносин.

Низький рівень фінансової грамотності людини позначається не лише на мікрорівні, тобто особистих проблемах її сім'ї, а і на державному рівні через розвиток фінансових відносин, фінансових ринків через довіру до фінансових інститутів та ін. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), досліджуючи рівень фінансової грамотності населення в Україні, визначило, що він є одним з найнижчих в Європі [1].

Найбільш мобільна вікова група (віком від 20 до 30 років) характеризується низьким рівнем розуміння: понятійного апарату у сфері фінансів (кредит, іпотека, страхування, змінювані процентні ставки, інвестиційні фонди, акції або облігації та ін.), актуальних проблем розвитку фінансової сфери в Україні та можливостей її ефективного використання, здатності управляти власними фінансами, визначати перспективи їх практичного використання. Причин означеним вище проблемам багато, основні з них стосуються недостатньо розвиненої сфери освітньої діяльності у різних типах навчальних закладів.

Стратегічні напрямки та технологічні основи підвищення рівня фінансової грамотності населення молодих людей у різних типах освітніх закладів є предметом досліджень таких науковців як: Блискавка, Т. Кізима, А. Климчук, І.Ломачинська, Б. Приходько, Т. Смовженко й ін.

Так, професор Т.О. Кізима трактує «фінансову грамотність як: «сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навиків громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень»[2].

Аналіз літературних джерел дає можливість дійти висновку, що попри різність позицій дослідників, спостерігаються і спільні, які, передусім, полягають у тому, що фінансова грамотність визначається як інтегральна здатність особистості вільно орієнтуватися в фінансових умовах, які постійно змінюються. А це означає, що в основі грамотності

лежать не завчені типові стереотипи фінансових дій, моделей фінансової поведінки, а здатність прийняти ефективне рішення на основі оперативного аналізу конкретної фінансової ситуації.

Аналіз змісту фахової компетентності спеціаліста з розвитку фінансової грамотності відповідно до розробленої у Тернопільському національному економічному університеті освітньо-професійної програми «Фінансова грамотність» за спеціальністю «Професійна освіта» свідчить про те, що компетентності визначені як комплекс здатностей до відповідних видів діяльності.

Фахівці в області фінансової грамотності, окрім теоретичної, практичної компетентності, що передбачає знання і розуміння процесів у секторі фінансового розвитку держави, повинні бути спроможні до адекватної організації навчального процесу студентів відповідно до інноваційних тенденцій розвитку компетентнісної професійної освіти. Майбутній викладач з фінансової грамотності також повинен володіти інноваційними підходами, технологіями та методиками організації освітньої діяльності, і головне – мати потребу у постійній самоосвіті, підвищенні власної фінансово-педагогічної компетентності.

Література:

1. Захист прав споживачів фінансових послуг: поінформовані та захищені споживачі – запорука підвищення довіри до фінансового сектору. Проект USAID (FINREP). 2009-2012. 104 с.

2. Кізіма Т.О. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник ТНЕУ*. 2012. №2. С. 64-71.

Чернега Юлія Сергіївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ

Науковий керівник – к. е. н. Квасниця О.В.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У сучасних умовах фінансова грамотність населення є одним із чинників, що визначають якість життя громадян та економічну

стабільність країни. Фінансова грамотність передбачає володіння економічними та, передусім, фінансовими поняттями й категоріями, що дозволяє людині самостійно аналізувати й оцінювати основні тенденції економічного життя відповідно до обставин, визначати моделі власної фінансової поведінки та безпеки.

Серед науковців також існують різні підходи щодо тлумачення фінансової грамотності. Так, Р. Кійосакі трактує фінансову грамотність як сукупність знань в сфері фінансів, а також вміння цими навичками користуватися [1].

Т. Кізіма фінансову грамотність розглядає як сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навичок громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень [2, с. 65].

З точки зору Т. Смовженко, фінансова грамотність – це сукупність знань, вмінь та навичок, які потрібні населенню для прийняття відповідальних економічних і фінансових рішень з належним рівнем компетентності, і забезпечує соціальну стабільність у суспільстві [3, с. 35].

І. Ломачинська вважає, що фінансова грамотність – це спосіб мислення, котрий передбачає використання оптимальних шляхів та раціональних ідей для покращення якості та рівня життя як окремої людини, так і всього суспільства загалом [4, с. 118].

Інші визначення при загальному різноманітті формувань охоплюють різні аспекти, починаючи від управління особистим бюджетом, планування пенсійних заощаджень та інших важливих цілей в житті до розуміння таких інструментів, як страхування життя, ризиків приватних інвестицій на фінансових ринках, знання прав споживачів фінансових продуктів. Визначають фінансову грамотність як важливий елемент знань, який необхідний для прийняття рішень.

Узагальнюючи різні підходи щодо визначення даного поняття, під фінансовою грамотністю будемо розуміти набуті населенням професійні компетенції, що дають їм змогу приймати виважені рішення щодо ефективного управління особистими фінансами та раціонально діяти відповідно до конкретних життєвих обставин.

Незважаючи на широке коло науковців, що займаються питаннями фінансової грамотності, проблеми продовжують накопичуватися та набувають більшої актуальності. Адже з точки зору економіки в цілому,

недостатній рівень знань у галузі фінансових послуг свідчить про низький ступінь залучення широких верств населення до споживання цих послуг, а отже – обмежує рівень і якість накопичень та інвестицій, котрі визначають потенціал економічного зростання.

У міжнародній практиці використовуються різні способи навчання молоді рахувати власний бюджет, бути фінансово обізнаними, володіти базовими знаннями про фінансові інструменти та послуги.

Так, наприклад, у Польщі організація Фундація Кроненберг у кооперації із Citi Bank уже більше двадцяти років розробляє і втілює програми для фінансової освіти населення, зокрема програма «Мої Фінанси» є найбільшою молодіжною програмою економічної освіти в Польщі, метою якої є навчання молодих людей приймати раціональні та вигідні фінансові рішення і регулярно оновлювати свої фінансові знання.

Проект Business Startup є національною програмою, що призначена для студентів та випускників. Учасники проекту проходять навчання і консультування, що розроблені для допомоги їм у перетворенні їх бізнес-ідей в реальний бізнес. Метою програми є стимулювання підприємництва серед студентів і допомога їм у відкритті своїх власних фірм.

У США популяризація освітніх економічних питань здійснюється досить активно, починаючи з початкової школи. Важливого значення набуває формування поведінкових навичок, культури ділової комунікації, здатності відстоювати свої права без порушення прав інших членів суспільства, вміння вести переговори, працювати в команді, приймати на себе ризики і правильно оцінювати шанси на успіх.

Велика Британія вважається однією з країн-лідерів у сфері фінансової грамотності. Цьому сприяють, зокрема, досить високий загальний рівень інформованості населення із зазначених питань, розвиненість демократичних інститутів і фінансового ринку, усі учасники якого активно працюють над фінансовою просвітою населення [5, с. 73].

В Україні заходи із підвищення фінансової грамотності серед молоді проводяться силами окремих організацій, проте вони не мають державного масштабу, а подекуди й несуть на меті популяризацію самих установ, що їх здійснюють.

Враховуючи зарубіжний досвід та беручи його за основу в життєвих реаліях нашої країни, вважаємо, що для підвищення рівня фінансової грамотності населення перш за все необхідно вжити наступних заходів:

- розпочинати знайомство дітей з базовими економічними поняттями ще з раннього віку;
- для школярів та студентів необхідно розробити спеціальні курси з фінансової грамотності та закріпити їх як обов'язкові в навчальних планах.

Література:

1. Киосаки Р. Т., Летчер Ш. Л. Руководство богатого папы по инвестированию. Львів: Люкспринт. 2005. 352 с.
2. Кізіма Т. О. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник ТНЕУ*. 2012. № 2. С. 64–71.
3. Смовженко Т. С., Кузнєцова А. Я. Фінансова грамотність населення та її вплив на розвиток економіки України. *Регіональна економіка*. 2013. № 2(68). С. 34–42.
4. Ломачинська І.А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобалізації. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечнікова*. 2011. Т 16. Вип. 20. С. 116–124.
5. Столярова А. А., Шахназарян Г. Э. Анализ мировой практики развития финансового образования и повышения финансовой грамотности населения. *Финансы и кредит*. 2010. № 34 (418). С. 72–78.

Шеремет Михайло Михайлович

студент 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ І ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Фінансова грамотність є невід'ємною складовою соціального і життєвого досвіду людини, від якості якої залежить ефективність захисту прав споживачів фінансових послуг і розвиток економіки України. У більшості країн фінансова освіта населення розглядається як продуктивна інвестиція в його розвиток та один із важливих інструментів забезпечення стабільності в суспільстві.

У процесі вивчення літературних джерел виявлено, що в Україні останнім поняття «фінансова грамотність» стало об'єктом комплексних

досліджень. Крім, того розробляють різноманітні концепції, програмні документи, запроваджують освітні програми та проводять різноманітні заходи, спрямовані на підвищення її рівня [1; 2].

Фінансовій грамотності присвячено дослідження численних вчених. Так, на думку Н. Дорошенко та В. Романіва, фінансова грамотність представляє собою сукупність знань та навичок, що формують вміння розпоряджатися своїми власними коштами з мінімальними ризиками та максимальною ефективністю [3].

Т. Смовженко акцентує на тому, що «фінансова грамотність допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття і використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати і заощадження, для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо» [4].

Заслуговує на увагу підхід Т. Кізими та О. Шаманської, які вважають, що формування фінансово грамотної особистості визначається як процес, в результаті якого отримані фінансові знання обумовлюють зміни в фінансовій поведінці населення, які дозволяють приймати більш ефективні та зважені фінансові рішення [5]. Таким чином, можемо зробити висновок, що фінансова грамотність розглядається сучасними вченими у взаємозв'язку зі знаннями щодо фінансових відносин.

Грунтовне дослідження фінансової грамотності у взаємозв'язку із поняттями «фінансовий світогляд», «фінансова поведінка», «фінансова грамотність» провели Федосов В. М. та Стеценко Б. С., що дало можливість вченим стверджувати про їх логічний взаємозв'язок, що відображається через такі поняття як «фінансові знання» та «фінансова освіта» [6, с. 72].

Науковці довели, що фінансовий світогляд, як система уявлень індивідуума про фінанси, фінансові відносини, є базисом, на якому формуються фінансові знання. У свою чергу, обсяг фінансових знань в поєднанні з фінансовим світоглядом людини детермінують його фінансову грамотність. Такий логічний взаємозв'язок пов'язаний із фінансовою освітою. При цьому, Федосов В. М. та Стеценко Б. С. розглядають фінансову освіту не лише в площині функціонування освітніх закладів, а загалом, з позиції споживання нескінченно великої кількості інформації та знань щодо фінансових відносин [6, с. 73].

Досліджуючи взаємозв'язок фінансової грамотності та освітнього процесу, доцільно згадати про самоосвіту, оскільки розвиток інформаційних технологій надзвичайно спростив доступ до бази фінансових знань. Будь-яка особа, яка має доступ до мережі Internet, спроможна не лише отримати необхідну фінансову інформацію, але й використати її для певних фінансових операцій. Така простота суттєво розширила можливості підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Підсумовуючи вище викладене зазначимо, що фінансова освіта, зокрема курс «Фінансова грамотність», як один із ключових компонентів має бути присутнім в усіх ланках освітньої системи в Україні.

Література:

1. Фінансова грамотність. Споживачу небанківських фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Finansova-hramotnist.html>.
2. Стратегія фінансової грамотності. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/natsionalniy-bank-prezentuvav-bachennya-strategiyi-finansovoyi-gramotnosti>.
3. Дорошенко Н. О., Романів В. В. Фінансова грамотність населення України. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/81.pdf.
4. Фінансова грамотність : навч. посіб. / за ред. Т. С. Смовженко. 2-ге вид. Київ, 2013. 311 с.
5. Кізима Т., Шаманська О. Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 1. С. 16–26.
6. Федосов В. М., Стеценко Б. С. Ноль освітніх факторів у формуванні фінансового світогляду в Україні. *Освітня аналітика України*. 2019. № 3 (7). С. 69–84.

Шпуняр Віра Михайлівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ТНЕУ
Науковий керівник – к. е. н., доцент Булавинець В.М.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Майбутній вчитель формує власну модель професійної поведінки (бажаний стиль педагогічної діяльності) у процесі навчання як на основі теоретичних знань, так і власних спостережень за успішними викладачами університетів та учителями в школах під час педагогічної практики. Таким чином, важливого значення набуває дослідження стану формування педагогічного стилю у майбутніх учителів, аби за необхідності вносити певні коригування.

На сучасному етапі державотворення, змінами в усіх сферах суспільного життя, суспільно-економічні умови висувають нові вимоги до майбутніх фахівців з фінансової грамотності країни. Жорстка конкуренція на ринку товарів і послуг спричинила зростання рівня конкуренції й на ринку праці. Сьогодні, щоб отримати роботу, не кажучи вже про престижну, недостатньо мати лише диплом про вищу освіту. Сучасна економічна ситуація потребує наявності у фахівця не тільки глибоких професійних знань і навичок швидкого оволодіння сучасними технологіями, а й вміння прогнозувати та орієнтуватися у складних виробничих і суспільних ситуаціях, приймати відповідальні рішення тощо. Всі ці зміни в суспільно-економічному житті країни висувають нові вимоги до підготовки майбутніх спеціалістів з фінансової грамотності, що потребує переосмислення та вдосконалення самого змісту освіти, його практичної спрямованості.

Для того, щоб учень став активним учасником створення нового і перспективного майбутнього, треба формувати в нього нові компетентності, вміння та навички самовдосконалювати своє життя. Саме навички підприємливості стануть у нагоді в дорослому житті випускника школи. Тому формування фінансової грамотності є основою для розвитку критичного мислення, вміння планувати господарчу діяльність, складати сімейний бюджет, економно ставитись до природних ресурсів.

Серед основних труднощів, пов'язаних із процесом формування підприємливості та фінансової грамотності, освітяни визначають відсутність чітких рекомендацій щодо її наскрізного введення у навчальний процес. У зв'язку з цим постає питання забезпечення підготовки надавачів освітніх послуг у даній сфері, розроблення

методичних матеріалів та засобів, завдяки яким ця ключова компетентність буде ефективно формуватися в молодших школярів. Шляхом до вирішення цієї проблеми, на нашу думку, може бути додаткова неформальна освіта вчителів у даній сфері та формування зазначеної компетентності у контексті різних навчальних предметів через зміст дидактичних матеріалів, застосування спеціальних методів і прийомів, упровадження цілісної системи роботи, спрямованої на її формування впродовж навчання дитини в школі.

Залишається відкритим питання якісної підготовки учителя щодо формування зазначеної ключової компетентності, оскільки розробленої системи роботи, на жаль, поки що немає в Україні. У зв'язку з цим, на нашу думку, слід знайомитись із досвідом зарубіжних педагогів, які вже доволі довгий час практикують роботу над формуванням підприємливості та фінансової грамотності школярів. Слід зазначити, що проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів роботи. Перспективним вважаємо вивчення проблеми формування підприємливості і фінансової грамотності учнів Нової української школи з урахуванням принципів наступності і перспективності.

Велику роль у формуванні компетентності молодого покоління відіграє методика вивчення основ фінансової грамотності. Аналіз публікацій, присвячених змістовому наповненню процесу навчання предметів циклу фінансових, результат анкетування вчителів як наш власний науковий доробок показали, що здебільшого в гімназії та ліцеї епізодично використовують інноваційну навчальну діяльність у процесі вивчення предметів економічного спрямування та основ фінансової грамотності. Забезпечення високої якості фінансових знань молодого покоління залежить від вдалих освітніх перетворень.

Тому приділяється більше уваги інноваційним технологіям.

Організаційна трансформація шкільної системи освіти в нових умовах потребує якісної методичної грамотності вчителя-предметника.

Проте наявна гостра потреба учителя в навчально-методичному супроводі його діяльності, який відповідав би найсучаснішим вимогам світового європейського освітнього простору. Розкриття інноваційного потенціалу педагогічних технологій можливе за умови глибокого та вільного володіння методикою навчання. Ми розглядаємо сучасні педагогічні технології як елемент формування економічної культури та

фінансової грамотності, реалізації економічних знань учнів гімназії та ліцею [1].

Традиційна модель освіти стала неефективною, бо нове покоління «цифрових дітей» сприймає освіту інакше. Учитель перестав бути основним джерелом інформації, учні інформаційно перевантажені. Ефективним рішенням є активні педагогічні технології навчання з використанням інтернет-сервісів та віртуальних класів (наприклад, Classroom) тощо.

У процесі навчання фінансової грамотності в учнів має сформуватися свідомий вибір, чітка позиція щодо особистісної профорієнтації. Досягти високого рівня можна через запровадження в шкільній освітній процес педагогічних технологій, спрямованих на задоволення потреб та досягнення цілей учасників освітнього процесу. Як показує практика, педагогічні технології є ефективним сучасним засобом формування економічної компетентності (зокрема, особисті компетенції) учнівської молоді.

Профільне навчання з використанням педагогічних технологій можна розглядати як сучасну компетентнісну парадигму. Дана модель навчання дозволяє задовольнити потреби всіх здобувачів освіти, унеможлиблює втрату навчальної інформації учнями, вивільняє час для активного практичного опрацювання конкретних умінь у процесі традиційних уроків, також передбачає різні форми організації занять, серед яких консультації через вебкамери, електронною поштою та ін.

Отже, навчання учня в профільній школі може стати цікавим, сучасним, корисним і результативним, тобто якіснішим.

Як бачимо з вищезазначеного, сучасна молодь має можливості здобути економічні знання з використанням педагогічних навчальних інновацій, стати конкурентоспроможною на європейському ринку праці.

Література:

1. Покась Л. Шляхи формування компетенцій у старшокласників на уроках географії. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8265>.

Шиндор Юрій Вікторович
студент 3 курсу факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ

Видатки бюджету є ефективним інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів у країні, який здійснює достатньо вагомий вплив як на розвиток окремих галузей, так і економіки в цілому. Головним завданням бюджетного регулювання у сфері видатків є оптимізація їх обсягу і структури з метою досягнення найбільш результативного впливу на динаміку соціально-економічного розвитку країни, враховуючи циклічність економічних процесів. У періоди економічних криз та на початкових етапах економічних реформ доцільним є посилення бюджетного регулювання шляхом реалізації регулюючої моделі соціально-економічного розвитку, яка передбачає скорочення податкового навантаження на економіку і збільшення видатків бюджету шляхом використання дефіциту бюджету з метою посилення додаткового попиту в економіці. В умовах економічного спаду відбувається зменшення фактичних споживчих витрат та інвестицій і завданням держави є не лише підтримувати бюджетні видатки на постійному рівні, а і по можливості їх збільшувати.

Соціально-економічна модель, яка реалізується в державі, визначає обсяг та структуру видатків бюджету. За умови обґрунтованості структури відповідно до функцій держави та макроекономічної ситуації видатки бюджету здатні відігравати активну роль у досягненні завдань суспільного розвитку. Функціональна структура бюджетних видатків суттєво впливає на ефективність бюджету. Зміна складових структури у процесі формування видатків, напрямів та механізмів використання коштів може мати різні наслідки для економічної системи, соціального розвитку, зокрема, скорочення видатків на субсидування окремих сегментів економіки може впливати на ціноутворення, сприяти більш раціональному розподілу ресурсів. Коригування бюджетних видатків на соціальні трансферти, зокрема через впровадження механізмів адресної допомоги може з однієї сторони посилити дієвість та результативність таких видатків, з іншої – в цілому скоротити їх обсяги в системі головного розпорядника бюджетних коштів, надати можливість вивільнені ресурси

направити на забезпечення інших нагальних потреб, розширити перелік суспільних послуг, фінансувати видатки розвитку [1].

Визначення обсягів видатків в кожному регіоні країни здійснюється в межах загальних економічних принципів, виходячи з цілей бюджетної політики та особливостей внутрішнього середовища. Факторами, які визначають обсяги державних видатків є, зокрема: історичні тенденції в проведенні бюджетної політики, структура та стан розвитку економіки країни, рівень державних фінансових можливостей, ставлення країни до перерозподілу доходів, трансфертна політика, процедури прийняття бюджетних рішень, а також нагальність вирішення соціальних проблем. За рахунок видатків бюджету держава з метою недопущення істотних відмінностей між групами населення з низькими та високими рівнем матеріального забезпечення, здійснює допомогу малозабезпеченим верствам населення, досягаючи тим самим суспільних принципів справедливості [2]. Рівень бюджетних видатків на забезпечення виконання державою своїх функцій має відповідати якості надання державних послуг суспільству. Оптимізація бюджетних видатків з метою досягнення необхідних суспільно вагомих результатів потребує попереднього вирішення питань пріоретизації цілей соціально-економічного та бюджетного розвитку держави на середньо та довгострокову перспективу, що знаходить своє відображення у побудові системи прогнозних і планових (програмних) документів [3, с. 52].

Метою державного регулювання у сфері видатків бюджету є оптимізація їх обсягу і структури для досягнення найбільш результативного впливу на динаміку соціально-економічного розвитку країни, враховуючи циклічність економічних процесів. Здійснення ефективної політики у сфері бюджетних видатків займає вагоме місце у процесі регулювання економічного розвитку країни. Виважений підхід щодо планування видатків бюджету є важливою передумовою дієвої соціально-економічної політики регіонів зокрема.

Література:

1. Кравець В. І. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку країни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №12. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2018/10.pdf (дата звернення: 30.03.2020).

2. Мостицька Н. А. Фінансова політика країн з розвинутою та трансформаційною економікою. *Ефективна економіка*. 2019. №12. URL://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2019/160.pdf(дата звернення: 02.04.2020).

3. Самошкіна О. А. Бюджетні видатки як інструмент економічного зростання. *Агросвіт*. 2018. №21. С. 50 – 56.

Ямелинець Андрій Ігорович

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В. М.

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ

На сьогоднішній день Україна стоїть на шляху комплексного реформування фінансової системи. Є необхідним проведення реформи пенсійної системи, охорони здоров'я, адміністративно-територіальної реформи та великої кількості інших. Особливу увагу потрібно звернути на малу податкову реформу, яка може бути здійснена уже цієї весни.

Основним об'єктом реформи є податок на доходи фізичних осіб, проте варто зазначити, що реформа також зачіпає і єдиний соціальний внесок та військовий збір. Планується перейти на консолідований внесок, який би складався із цих 3 компонентів. Аналогом ПДФО в іноземній практиці є РІТ – *personalincometax*. Варто зазначити, що планується змінити систему оподаткування із пропорційної на прогресивну, що має дозволити якісно регулювати доходи громадян та забезпечити виконання принципу соціальної справедливості. На сьогоднішній день, саме прогресивна модель оподаткування є панівною і її використовують найрозвинутіші держави Європи: Великобританія, Франція, Німеччина. У прогресивної системи оподаткування є суттєва перевага над пропорційною, вона сприяє більшому перерозподілу доходів в суспільстві та призводить до зменшення соціальної нерівності населення.

Передбачається надання оподаткуванню більшої соціальної направленості, яка має проявитися в можливості не врахування частини

доходів, що витрачені на певні види витрат. Ця практика діє у великій кількості країн і дозволяє регулювати оподаткування саме чистого доходу населення. Наприклад, в Італії, від бази оподаткування віднімаються кошти, витрачені на: медичне лікування, аліменти, пожертвування, медичне та пенсійне страхування. В Нідерландах виключаються доходи із податкової бази, якщо вони були витрачені на: отримання освітніх та медичних послуг, витрати на відрядження, відсотки по іпотечі, аліменти, пожертвування, платежі за медичним та пенсійним страхуванням. Цікавим є досвід звільнення від оподаткування, якщо кошти витрачені на інвестиції в екологічно чисті та енергоефективні товари. В Іспанії відраховуються з бази оподаткування наступні витрати: аліменти, внески до пенсійних, медичних чи фондів страхування життя, членські внески для спілок та держави, регіональні чи місцеві податки.

В свою чергу такий підхід до оподаткування дозволяє знизити податкове навантаження з доходів тих верств населення, що здійснюють ці витрати. Це стимулює населення здійснювати ці витрати, щоб зменшити величину податку, особливо це є актуальним із медичним та пенсійним страхуванням.

Ще однією новацією, яку має принести податкова реформа ПДФО, це зниження мінімальної ставки та можливість отримання кешбеку за подання податкової декларації. На нашу думку, це хороший інструмент детінізації економіки і є дуже цікавим з точки зору регулювання доходів населення. Так, кешбек отримає лише частка населення, що дійсно здійснила витрати і має потребу в поверненні коштів.

Щодо граничної прогресивної ставки, то це питання є одним із найдискусійніших. В науковій спільноті є різні пропозиції: встановлення мінімальної ставки в 10% [1], прогресивна шкала 18 – 40%, що ґрунтується на величині прожиткового мінімуму [2]. З точки зору фіскальної максимізації доцільним є встановлювати високу податкову ставку (50% і вище), в силу цього грає фактор відсутності середнього класу в Україні. Проте з іншої точки зору, на сьогоднішній день в Україні є високий рівень тінізації заробітних плат, за оцінками експертів до 45%, низька податкова культура та дисципліна, низькі реальні доходи населення, що об'єктивно протидіють встановленню високої граничної ставки. У ряді інших європейських країн розповсюджена прогресивна

система оподаткування з достатньо високими ставками, зокрема: Італія від 23% до 43%, Нідерланди від 9% до 51,75%, Франція до 51,5%, Люксембург до 45%, Австрія до 50% [3]. Зазначимо, що чим більшу величину надходжень держава отримує за рахунок високих ставок податку, тим нижчу мінімальну ставку вона може забезпечити для населення з низькими доходами.

Одним із найкращих інструментів забезпечення соціально орієнтованого оподаткування є використання прогресивного оподаткування із неоподатковуваним мінімумом. Така податкова система є широко розповсюдженою в досвіді багатьох зарубіжних країн, наприклад, в Австрії не оподатковуються доходи нижче 11000 євро, в Бельгії – нижче 8860 євро, у Данії – нижче 6134 євро, в Іспанії – нижче 5500 євро [3]. Це дозволяє забезпечити гарантії для найменш оплачуваних верств населення та найбільш ефективно боротися із бідністю.

Ще одним цікавим аспектом в контексті впровадження в Україні є сімейне оподаткування. Його впровадження дозволить найбільш якісно регулювати доходи вже не одного члена суспільства, а цілої сім'ї. В світовій практиці регулювання за критеріями величини доходу та сімейного становища дозволяє найефективніше проводити перерозподіл доходів в суспільстві. При цьому, є можливість здійснення проактивної демографічної політики, що є так необхідною для України. Проблемою впровадження сімейного оподаткування, та і загалом ПДФО, залишається висока тінізація доходів громадян, відсутність середнього класу, недостатня інформаційна база та низька податкова культура. Тому, на сьогоднішній день є необхідним проведення в Україні комплексних змін, що дозволять стабілізувати економічну ситуацію в державі та забезпечити розвиток економіки.

Загалом широкий міжнародний досвід оподаткування ПДФО є актуальним для запровадження в Україні. Проте зазначимо, що є необхідним створення власної прогресивної системи оподаткування на основі зарубіжного досвіду, а не просто копіювання іноземних інструментів та систем в надії на успішне функціонування в Україні.

Література:

1. Жаворонок А. В., Павлюк А. О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання місцевих податків і зборів.

Молодий вчений. 2018. №10 (62).
URL:http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-3_0-pages-184_190.pdf(дата звернення: 20.03.2020).

2. Бечко П. К., Барабаш Л. В., Бондаренко Н. В., Власюк С. А. Напрями посилення соціальної спрямованості оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Фінанс.-кредит. діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр., 2018 Вип. 3. С. 452-461. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10/184.pdf>(дата звернення: 20.03.2020).

3. Europeantaxdatabase. EuropeanCommission. URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxSearch.html(дата звернення: 20.03.2020).